

AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

Selami CİN

GÜVEN İLKESİ BAĞLAMINDA OTONOM ARAÇLARDAN KAYNAKLANAN CEZA
SORUMLULUĞU

Kamu Hukuku Anabilim Dalı
Doktora Tezi

Antalya, 2025

AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

Selami CİN

GÜVEN İLKESİ BAĞLAMINDA OTONOM ARAÇLARDAN KAYNAKLANAN CEZA
SORUMLULUĞU

Danışman

Doç. Dr. Mahmut KAPLAN

Kamu Hukuku Anabilim Dalı

Doktora Tezi

Antalya, 2025

T.C.
Akdeniz Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğüne,

Selami CİN'in bu çalışması, jürimiz tarafından Kamu Hukuku Anabilim Dalı Doktora Programı tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan : Prof. Dr. Zeynel T. KANGAL (İmza)

Üye (Danışman) : Doç. Dr. Mahmut KAPLAN (İmza)

Üye : Prof. Dr. Yavuz ERDOĞAN (İmza)

Üye : Dr. Öğr. Üyesi R. Barış ATLADI (İmza)

Üye : Dr. Öğr. Üyesi Hale AKDAĞ YÜKSEL (İmza)

Tez Başlığı: Güven İlkesi Bağlamında Otonom Araçlardan Kaynaklanan Ceza Sorumluluğu

Onay: Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

Tez Savunma Tarihi : 21/07/2025

Mezuniyet Tarihi : 18/09/2025

AKADEMİK BEYAN

Doktora Tezi olarak sunduğum “Güven İlkesi Bağlamında Otonom Araçlardan Kaynaklanan Ceza Sorumluluğu” adlı bu çalışmanın, akademik kural ve etik değerlere uygun bir biçimde tarafımdan yazıldığını, yararlandığım bütün eserlerin kaynakçada gösterildiğini ve çalışma içerisinde bu eserlere atıf yapıldığını belirtir; bunu şerefimle doğrularım.

(İmza)

Selami CİN

T.C.
AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TEZ ÇALIŞMASI ORJİNALLİK RAPORU BEYAN BELGESİ

Öğrenci Bilgileri	
Adı-Soyadı	Selami CİN
Öğrenci Numarası	20195221902
Anabilim Dalı	Kamu Hukuku
Programı	Doktora
Danışman Öğretim Üyesi Bilgileri	
Unvanı, Adı-Soyadı	Doç. Dr. Mahmut KAPLAN
Doktora Tez Başlığı	Güven İlkesi Bağlamında Otonom Araçlardan Kaynaklanan Ceza Sorumluluğu
Turnitin Bilgileri	
Ödev Numarası	2751510612
Rapor Tarihi	15.09.2025
Benzerlik Oranı	Alıntılar hariç: %14 Alıntılar dahil: % 14
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE, Yukarıda bilgileri bulunan öğrenciye ait tez çalışmasının a) Kapak sayfası, b) Giriş, c) Ana Bölümler ve d) Sonuç kısımlarından oluşan toplam 236 sayfalık kısmına ilişkin olarak Turnitin adlı intihal tespit programından Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Çalışması Orijinallik Raporu Alınması ve Kullanılması Uygulama Esaslarında belirlenen filtrelemeler uygulanarak yukarıdaki detayları verilen ve ekte sunulan rapor alınmıştır. Danışman tarafından uygun olan seçenek işaretlenmelidir: (x) Benzerlik oranları belirlenen limitleri aşmıyor ise: Yukarıda yer alan beyanın ve ekte sunulan Tez Çalışması Orijinallik Raporunun doğruluğunu onaylarım. () Benzerlik oranları belirlenen limitleri aşıyor, ancak tez/dönem projesi danışmanı intihal yapılmadığı kanısında ise: Yukarıda yer alan beyanın ve ekte sunulan Tez Çalışması Orijinallik Raporunun doğruluğunu onaylar ve Uygulama Esaslarında öngörülen yüzdelik sınırlarının aşılmasına karşın, aşağıda belirtilen gerekçe ile intihal yapılmadığı kanısında olduğumu beyan ederim.	
Gerekçe:	
Benzerlik taraması yukarıda verilen ölçütlere uygun olarak tarafımda yapılmıştır. İlgili tezin orijinallik raporunun uygun olduğunu beyan ederim.	
Danışman Doç. Dr. Mahmut KAPLAN İmza	

İÇİNDEKİLER

KISALTMALAR LİSTESİ	ix
ÖZET.....	x
SUMMARY.....	xi
TEŞEKKÜR.....	xii
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

OTONOMİ KAVRAMI, OTONOM ARAÇLAR VE YAPAY ZEKÂ, OTONOM ARAÇLARIN KULLANIM ALANLARI, OTONOM ARAÇLARIN HUKUKİ STATÜSÜ, OTONOM ARAÇLARIN CEZALANDIRILABİLİRLİĞİ

1.1. Otonomi Kavramı, Otonom Araçlar ve Yapay Zekâ.....	3
1.1.1. Otonomi Kavramı	3
1.1.2. Otonom Araçlar	6
1.1.3. Yapay Zekâ	9
1.1.3.1. Yapay Zekâ Kavramı	9
1.1.3.2. Yapay Zekânın Öğrenme Yöntemleri.....	12
1.1.3.3. Makine Öğrenmesi.....	13
1.1.3.3.1. Denetimli Öğrenme.....	14
1.1.3.3.2. Denetimsiz Öğrenme.....	15
1.1.3.3.3. Pekiştirmeli Öğrenme	15
1.1.3.4. Derin Öğrenme	16
1.1.3.5. Filo Öğrenmesi	17
1.2. Otonom Araçların Kullanım Alanları	17
1.2.1. Zorlu Ortam Koşulları.....	18
1.2.2. Üretim	19
1.2.3. Hizmet Sektörü.....	20
1.2.4. Güvenlik.....	21
1.2.5. Trafik.....	21
1.3. Otonom Araçların Hukuki Statüsü	22
1.3.1. Otonom Araçların Hukuki Bir Statüye İhtiyacı Olmadığını Savunan Görüşler	23
1.3.1.1. Otonom Araçları Eşya Olarak Değerlendiren Görüş.....	23
1.3.1.2. Otonom Araçları Köle Olarak Değerlendiren Görüş.....	24
1.3.1.3. Otonom Araçları Sınırlı Ehliyetsiz Olarak Değerlendiren Görüş	24
1.3.1.4. Otonom Araçları Tam Ehliyetsiz Olarak Değerlendiren Görüş.....	25

1.3.2.	Otonom Araçların Hukuki Bir Statüye İhtiyacı Olduğunu Savunan Görüşler...	26
1.3.2.1.	Otonom Araçları Tüzel Kişilik Olarak Değerlendiren Görüş	26
1.3.2.2.	Otonom Araçları Temsilci Olarak Değerlendiren Görüş	27
1.3.2.3.	Otonom Araçları E-Kişi Olarak Değerlendiren Görüş	27
1.4.	Otonom Araçların Cezalandırılabilirliği	28
1.4.1.	Suç Genel Teorisi Bakımından.....	29
1.4.1.1.	Tipiklik Değerlendirmesi	30
1.4.1.1.1.	Tipikliğin Maddi Unsuru Olarak Fiil Bakımından Değerlendirme	30
1.4.1.1.2.	Tipikliğin Manevi Unsurları Bakımından Değerlendirme	35
1.4.1.2.	Hukuka Aykırılık Değerlendirmesi	37
1.4.1.3.	Kusurluluk Değerlendirmesi	38
1.4.1.3.1.	Genel Olarak Kusurluluk	38
1.4.1.3.2.	Kusurun Ön Şartı Olarak İrade	39
1.4.1.3.3.	Mevcut Düzenlemeler Açısından Kusurluluk	41
1.4.1.3.4.	Otonom Araçların Kusurluluk Bakımından Değerlendirilmesi	41
1.4.1.3.4.1.	Toplumun Üyesi Olarak Otonom Araçlar	42
1.4.1.3.4.2.	Otonom Araçların Başka Şekilde Davranabilme Olasılığı	43
1.4.1.4.	Değerlendirme	43
1.4.2.	Yaptırım Teorisi Bakımından.....	44
1.4.2.1.	Cezanın Amacına İlişkin Teoriler.....	44
1.4.2.1.1.	Mutlak Ceza Teorileri	45
1.4.2.1.2.	Nispi Ceza Teorileri	46
1.4.2.1.3.	Karma Teori.....	47
1.4.2.2.	Değerlendirme	48
1.5.	Görüşümüz	49

İKİNCİ BÖLÜM

TAKSİR KAVRAMI İLE TAKSİRİN HUKUKİ YAPISI, TAKSİRLİ SUÇUN UNSURLARI VE GÜVEN İLKESİ

2.1.	Genel Olarak.....	51
2.2.	Taksir Kavramı ve Taksirin Hukuki Yapısı	52
2.2.1.	Taksir Kavramı	52
2.2.2.	Taksirin Hukuki Yapısı.....	52
2.2.2.1.	Klasik Nedensel Teori.....	53

2.2.2.2.	Neo-klasik Teori	54
2.2.2.3.	Modern Teori.....	54
2.3.	Taksirli Suçun Unsurları	55
2.3.1.	Taksirli Suçun Tipiklik Unsurları.....	56
2.3.1.1.	Objektif Özen Yükümlülüğüne Aykırılık	56
2.3.1.2.	Neticeye Sebebiyet Verilmesi	56
2.3.1.3.	Neticenin Objektif Olarak İsnat Edilebilirliği	57
2.4.	Objektif İsnadiyet Kriteri Olarak Güven İlkesi	58
2.4.1.	Ceza Hukuku'nda Güven İlkesinin Uygulama Alanları	58
2.4.1.1.	Karayolu Trafğinde Güven İlkesi.....	58
2.4.1.2.	Ekip Halinde Yürütülen Faaliyetlerde Güven İlkesi	61
2.4.1.2.1.	Tıbbi İş Bölümünde Güven İlkesi.....	61
2.4.1.2.2.	Ürün Sorumluluğunda Güven İlkesi	63
2.4.1.2.3.	Yapı İşlerinde Güven İlkesi.....	64
2.4.1.2.4.	Değerlendirme	65
2.4.2.	Güven İlkesinin Ceza Hukukundaki Tarihsel Gelişimi	66
2.4.2.1.	Güven İlkesi ve Taksirli İş Birliği	66
2.4.2.1.1.	Ceza Hukukunun Erken Dönem Öğretisinde Güven İlkesi ve Nedensellik Dogmasının Aşılması.....	66
2.4.2.1.1.1.	Uygun Sebep Teorisi (Adäquanztheorie).....	66
2.4.2.1.1.2.	Uygun Sebep Teorisinin Güven İlkesi Bakımından Değerlendirilmesi	70
2.4.2.1.2.	Güven İlkesi ve Nedenselliğin Farklı Bir Unsuru Olarak Trafikte Gerekli Özenin Somutlaştırılması	72
2.4.2.1.2.1.	Güven İlkesi ve Normun Koruma Amacı	72
2.4.2.1.2.2.	Özen Yükümlülüğünün Genellemeye Dayalı Olarak Somutlaştırılması	74
2.4.2.1.2.2.1.	İsnadiyet Kriteri Olarak Sosyal Biri	75
2.4.2.1.2.2.2.	Objektif Amaçlanabilirlik ve Objektif İsnadiyet	75
2.4.2.1.2.2.3.	Genellemenin İsnadiyet Modeli Olarak Kabul Edilmesinin Ortaya Çıkardığı Sorunlar	77
2.4.2.1.3.	Güven İlkesi ve Welzel'in Sosyal Uygunluğu	77
2.4.2.1.3.1.	Final Hareket Kavramında Sosyal Uygunluk.....	78
2.4.2.1.3.2.	Sosyal Uygunluk ve Güven İlkesi	80

2.4.2.1.4.	Sorumluluk Alanının Sınırlanması Bakımından Güven İlkesi	81
2.4.2.1.4.1.	İş Bölümüne Dayalı Bireysel Sorumluluk Bağlamında Stratenwerth'te Güven İlkesi.....	81
2.4.2.2.	Rücu Yasağı Bağlamında Güven İlkesi ve Üçüncü Kişinin Kasıtlı Hareketi.	83
2.4.2.2.1.	Güven İlkesinin Bir Türü Olarak Roxin'de Rücu Yasağı	85
2.4.2.2.1.1.	Güven İlkesinin Bir Türü Olarak Rücu Yasağı	85
2.4.2.2.1.2.	Tespit Edilebilir Olan Bir Suç İşleme Eğilimine Yardım Edilmesi	85
2.4.2.2.1.3.	Yardım Nedeniyle Riskteki Artış ve Gündelik Hareketlerin Cezalandırılabilirliği	87
2.4.2.2.1.4.	Değerlendirme	88
2.4.2.2.2.	Güven İlkesi ve Rücu Yasağı Ayrımı	90
2.4.2.2.2.1.	Şekli İştirak Olarak Jakobs'ta Rücu Yasağı	90
2.4.2.2.2.1.1.	İsnadiyetin Objektif Kriteri	91
2.4.2.2.2.1.2.	Rücu Yasağının Geçerlilik Alanı	92
2.4.2.2.2.1.3.	Rücu Yasağını Sınırlandırıcı Bir Kriter Olarak Bağlı İş Bölümü..	92
2.4.2.2.2.2.	Değerlendirme	93
2.4.2.2.2.2.1.	Rücu Yasağına İlişkin Normatif Görüşün Değerlendirilmesi ...	93
2.4.2.2.2.2.2.	Güven İlkesinin Uygulanmasının Ön Şartı Olarak Başkalarının Kurala Aykırı Davranışlarını Telfa Etme Sorumluluğu	95
2.4.2.3.	Görüşümüz	97
2.5.	Güven İlkesinin Ceza Hukuku Bağlamında Temellendirilmesi	98
2.5.1.	Kurallara Uygun Davranmanın Ödülü Olarak Güven İlkesi ve Kişinin Kendi Kurala Aykırı Davranışı Nedeniyle İlkenin Sınırlandırılması	99
2.5.1.1.	Kişinin Kendi Hukuka Aykırı Davranışı Nedeniyle Güvenin Korunmaması.	99
2.5.1.2.	Güven İlkesinin Kurala Uygun Davranış Üzerine Temellendirilmesinin Ortaya Çıkardığı Sorunlar	102
2.5.1.2.1.	Netice Sorumluluğu Teorisi Olarak Ödül Teorisi	102
2.5.1.2.2.	Kurala Uygun Davranışın Hukuki Bağın Önkoşulu Olarak Ele Alınması	103
2.5.1.3.	Kişinin Kendi Kurala Aykırı Davranışının Varlığı Halinde Güven İlkesinin Somutlaştırılmasına Dair Görüşler	105

2.5.1.3.1. Güven İlkesine Dayanarak Sorumluluğun Başkasına Devredilememesi....	106
2.5.1.3.1.1. Puppe ve Stratenwerth'te Kişinin Kendi Kurala Aykırı Davranışı Nedeniyle Güvenin Kısıtlanması.....	106
2.5.1.3.2. Kişinin Kendi Kurala Aykırı Davranışı Halinde Normun Koruma Amacı Teorisi'ne Göre Güven Korunması.....	109
2.5.1.3.2.1. Güven İlkesinin Başkalarının Kendi Sorumluluğu Çerçevesinde Ele Alınması	109
2.5.1.3.3. Üçüncü Kişilerin Ağır Taksirli Davranışlarının İsnadı.....	115
2.5.1.3.4. Risk Yönetiminin Karşılıklı Normatif Garantisi ve Üçüncü Kişilerin Rol Sınırlarını Alan Davranışlarına Karşı Güven Koruması	119
2.5.1.3.5. Değerlendirme	122
2.5.1.3.5.1. Güven İlkesinin Dogmatik Fonksiyonu	122
2.5.1.3.5.2. Üçüncü Kişilerin Kurala Aykırı Davranışlarından Kaynaklanan Sorumluluk	123
2.5.1.3.5.2.1. Güven İlkesinin Tipik Uygulama Alanlarında Üçüncü Kişilerin Kurala Aykırı Davranışlarından Kaynaklanan Sorumluluk	123
2.5.1.3.5.2.2. İzin Verilmeyen Riskin Yaratıldığı Durumlarda Üçüncü Kişilerin Kurala Aykırı Davranışlarından Kaynaklanan Sorumluluk	125
2.5.1.3.5.3. Sorumluluğun Ehil Bir Güvenilen Kişi ile Paylaşılması.....	127
2.5.1.3.5.3.1. Kişinin Kendi Kurala Aykırı Davranışı ve Güvenilen Kişinin Telafi Yükümlülüğü.....	127
2.5.1.3.5.3.1.1. Karşılıklı Telafi Yükümlülüğü	127
2.5.1.3.5.3.1.2. Genel Yetki Dağılımı Sistemine Göre Telafi Yükümlülüğü ..	128
2.5.1.3.5.3.2. Kişinin Kendi Sorumluluğu ve Asgari Düzeyde Özen Talebi	130
2.5.1.3.5.3.3. Risk Yönetiminin Bilişsel Güvencesinin Güvenilen Kişi Tarafından Sağlanamaması	133
2.5.2. Tecrübe Kuralı Olarak Güven İlkesi.....	134
2.5.2.1. Güven Korumasının Temeli Olarak Tecrübeye Dayalı Öngörü	134
2.5.2.2. Güven İlkesinin Bilişsel Yönünün Belirlenmesi	135
2.5.2.2.1. Güven İlkesi ve İnsanın Yapabileceklerinin Sınırları.....	135
2.5.2.2.1.1. Risk Yönetimine İlişkin Yeterlilik ve Güven Koruması.....	135

2.5.2.2.1.2. Üçüncü Kişilerin Kurala Aykırı Davranışlarının Tecrübe Kuralları ile İsnadı	136
2.5.2.2.2. Güven İlkesi ve Güvenilen Kişinin Kusurlu Olarak Norma Aykırı Davranması.....	138
2.5.2.2.2.1. Norm Muhataplarının Ampirik Olarak Kanıtlanmış Norma Uyma Eğilimine Dayalı Güven Koruması	138
2.5.2.2.2.2. Güven İlkesinin Temeli Olarak Ampirik Norm Geçerliliği	139
2.5.2.3. Değerlendirme	140
2.5.3. Güven İlkesinin Normatif Bağlamda Ele Alınması.....	142
2.5.3.1. Güven İlkesi ve Menfaatlerin Dengelenmesi Teorisi	142
2.5.3.1.1. Güven İlkesi Bağlamında Menfaatlerin Dengelenmesi Düşüncesi	142
2.5.3.1.2. Değerlendirme	145
2.5.3.1.2.1. Güven İlkesi ve Bireysel Hareket Özgürlüğünün Sağlanması	145
2.5.3.1.2.2. Güven İlkesinin İzin Verilen Risk Bağlamında Ele Alınması.....	146
2.5.3.2. Güven İlkesi ve Bireysel Sorumluluk İlkesi	147
2.5.3.2.1. Öğretide Güven İlkesi ve Bireysel Sorumluluk İlkesi	147
2.5.3.2.1.1. Stratenwerth'te Bireysel Sorumluluk ve Sorumluluk Alanının Sınırlandırılması	147
2.5.3.2.1.2. Schumann'da Başkalarının Haksız Davranışları Nedeniyle Sorumluluk Kriteri Olarak Bireysel Sorumluluk	149
2.5.3.2.2. Güven İlkesi Bağlamında Bireysel Sorumluluk Teorisine İlişkin Görüşler	150
2.5.3.2.2.1. Bireysel Sorumluluk İlkesinin Varsayımsal Yapısı.....	150
2.5.3.2.2.2. Birincil Sorumluluğun Fiil Hâkimiyetine Dayandırılması Sorunu	151
2.5.3.2.2.3. Başkalarının Kurala Aykırı Davranışlarına İlişkin İkincil Sorumluluğun Temellendirilmesinde Sorumluluk Alanlarının Sınırlandırılmaması	152
2.5.3.2.3. Değerlendirme	153
2.5.3.2.3.1. Başkalarının Kurala Aykırı Davranışları Bakımından İkincil Sorumluluğun Belirlenmesinin Önemi	153
2.5.3.2.3.2. Güven İlkesinin Varsayımsal Olarak Ele Alınmasının Önemi ve Bunun Ortaya Çıkardığı Sorunlar	155
2.5.4. Görüşümüz	156

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

GÜVEN İLKESİ BAĞLAMINDA CEZAİ SORUMLULUĞUN BELİRLENMESİ

3.1. Genel Olarak.....	158
3.2. Üreticinin Sorumluluğu.....	159
3.2.1. Genel Olarak Şirket Yöneticilerinin ve Şirket Çalışanlarının Sorumluluğu ve Güven İlkesi	159
3.2.2. Dikey Delegasyon ve Yatay Delegasyon.....	160
3.2.2.1. Dikey Delegasyon ve Güven İlkesi	161
3.2.2.2. Yatay Delegasyon ve Güven İlkesi.....	163
3.2.3. Üreticinin Özen Yükümlülüğünün İhlaline Neden Olabilecek Durumlar	165
3.2.3.1. Genel Olarak.....	165
3.2.3.2. Tasarım Hatası.....	166
3.2.3.3. Üretim Hatası	168
3.2.3.4. Talimat Hatası	169
3.2.3.5. Ürünü İzleme Yükümlülüğü.....	171
3.2.3.6. Değerlendirme	173
3.3. Otonom Araç Sahibinin Sorumluluğu	174
3.3.1. Genel Olarak.....	174
3.3.2. Araç Sahibinin Özen Yükümlülüğünün İhlaline Neden Olabilecek Durumlar	175
3.3.2.1. Genel Olarak.....	175
3.3.2.2. Talimat Eksikliği	175
3.3.2.3. Bakım Eksikliği	176
3.3.2.4. Aracın İşlevsel Eksikliği	176
3.3.2.5. Değerlendirme	177
3.4. Kullanıcının Sorumluluğu	178
3.4.1. Genel Olarak.....	178
3.4.1.1. Kullanıcının Otonom Araca Duyduğu Güven.....	178
3.4.1.2. Kullanıcının Diğer Otonom Araç Kullanıcılarına Duyduğu Güven – Otonom Sürüş Örneği.....	179
3.4.2. Kullanıcının Özen Yükümlülüğünün İhlaline Neden Olabilecek Durumlar....	181
3.4.2.1. Genel Olarak.....	181
3.4.2.2. Kullanım Öncesi Yükümlülüklerin İhlali	182
3.4.2.2.1. Yazılım Kontrolü Yükümlülüğünün İhlali	183
3.4.2.2.2. Bilgilendirme Yükümlülüğünün İhlali – Hekim Örneği.....	184

3.4.2.3.	Kullanım Sırasındaki Yükümlülüklerin İhlali	185
3.4.2.3.1.	Kullanımı Devralma ve/veya Aracı Yeniden Başlatma Talebinin Göz Ardı Edilmesi.....	185
3.4.2.3.2.	Aracın Otonom Sistemlerinin Devre Dışı Bırakılmaması	186
3.4.2.3.3.	Sistemin Bilinçli Olarak Devre Dışı Bırakılması	187
3.4.2.4.	Değerlendirme	189
3.5.	Görüşümüz	189
SONUÇ.....		191
KAYNAKÇA.....		194
ÖZGEÇMİŞ.....		218

KISALTMALAR LİSTESİ

AJP/PJA	: Aktuelle Juristische Praxis/Pratique Juridique Actuelle
AÜHFD	: Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi
BGH	: Bundesgerichtshof
DAR	: Deutsches Autorecht
DEÜHFD	: Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi
DRiZ	: Deutsche Richterzeitung
JR	: Juristische Rundschau
JuS	: Juristische Schulung
JZ	: Juristen Zeitung
KriPoZ	: Kriminalpolitische Zeitschrift
NJW	: Neue Juristische Wochenschrift
NStZ	: Neue Zeitschrift für Strafrecht
NZV	: Neue Zeitschrift für Verkehrsrecht
NZWSt	: Neue Zeitschrift für Wirtschafts-Steuer- und Unternehmensstrafrecht
OLG	: Oberlandesgericht
RG	: Reichsgericht
TAAD	: Türkiye Adalet Akademisi Dergisi
TBBD	: Türkiye Barolar Birliği Dergisi
TCK	: Türk Ceza Kanunu
YBHD	: Yıldırım Beyazıt Hukuk Dergisi
YCGK	: Yargıtay Ceza Genel Kurulu
ZIS	: Zeitschrift für Internationale Strafrechtsdogmatik
ZphF	: Zeitschrift für philosophische Forschung
ZStW	: Zeitschrift für die gesamte Strafrechtswissenschaft
ZStW	: Zeitschrift für die gesamte Strafrechtswissenschaft
ZVS	: Zeitschrift für Verkehrssicherheit

ÖZET

Otonom araçlar, önceden bilinmeyen verilerden yeni bilgiler elde edebilen ve hareketlerini buna göre bağımsız bir şekilde uyarlayabilen araçlardır. Günümüzde zorlu ortam koşulları, üretim, hizmet sektörü, güvenlik, trafik gibi pek çok alanda kullanılan bu araçlar, söz konusu alanlarda işlev görürlerken, bunu sahip oldukları yapay zekâ algoritmaları sayesinde başarmaktadırlar. Sahip oldukları yapay zekâ teknolojisi sayesinde insana oranla daha verimli çalışan ve daha az hata yapan otonom araçlara ilişkin bu nedenle öğretilde kişilik tartışmaları da söz konusudur. Ancak bilinç sahibi olmayan bu araçlar, ne kadar gelişmiş bir teknolojiye sahip olurlarsa olsunlar, ceza kanunları bakımından birer araç niteliğindedirler.

Araç olarak ifade edilmelerine rağmen, basit aletlerden farklı olarak otonom araçlar üretimden kullanıma pek çok aşamada çeşitli riskler barındırmaktadırlar. Zira otonom araç teknolojisi söz konusu olduğunda pek çok suç teşkil eden netice de meydana gelebilmektedir. Teknolojik karmaşıklıkları ve pek çok insanın birlikte veya karşılıklı etkileşimi nedeniyle bu araçların dâhil olduğu, özellikle taksirli suçlarda sorumluların tespiti de zorlaşmaktadır.

Öğretilde çok sayıda el sorunu olarak adlandırılan durum nedeniyle meydana gelen suç neticesinin isnadı açısından sorumluluk alanlarının belirlenmesi oldukça büyük önem arz etmektedir. Bu doğrultuda iş birliği içerisinde veya karşılıklı olarak ortaya çıkan suç neticesinde sorumluluğun tespiti için güven ilkesine başvurulması gerekmektedir. Zira bu sayede taksirli suçlarda özen yükümlülüğü ile özene aykırılık teşkil eden durumlar ortaya konulabilecek ve bunun sonucunda sorumluların tespiti mümkün olacaktır.

Anahtar Kelimeler: Otonom Araç, Yapay Zekâ, Taksir, Çok Sayıda El Sorunu, Güven İlkesi

SUMMARY

CRIMINAL LIABILITY ARISING FROM AUTONOMOUS DEVICES IN THE CONTEXT OF THE PRINCIPLE OF TRUST

Autonomous devices are systems capable of deriving new information from previously unknown data and independently adapting their movements accordingly. Today, these devices are used in numerous fields such as challenging environmental conditions, manufacturing, the service sector, security, and traffic, and they perform their functions in these areas through artificial intelligence algorithms they possess. Due to the artificial intelligence technology they are equipped with, autonomous devices operate more efficiently and make fewer errors compared to humans, which has led to discussions in the literature about granting them legal personality. However, regardless of how advanced their technology may be, these devices, lacking consciousness, are still considered tools in concept of criminal law.

Despite being referred to as tools, autonomous devices differ from simple tools in that they involve various risks at many stages from production to use. In fact, when it comes to autonomous device technology, multiple criminal outcomes can occur. Due to their technological complexity and the involvement of many individuals interacting with one another, it becomes increasingly difficult to identify those responsible, especially in cases of negligent crimes involving these devices.

In the literature, it is emphasized that due to what is termed the "many hands problem," it is of great importance to clearly define the areas of responsibility for attributing criminal outcomes. Accordingly, in order to determine responsibility for criminal outcomes that arise through joint or reciprocal actions, it is necessary to refer to the principle of trust. Through this approach, it becomes possible to identify duty of care and breaches of duty of care in negligent offenses, thereby enabling the identification of responsible parties.

Key Words: Autonomous Device; Artificial Intelligence; Negligence; Problem of Many Hands, Principle of Trust

TEŞEKKÜR

“Güven İlkesi Bağlamında Otonom Araçlardan Kaynaklanan Ceza Sorumluluğu” başlıklı bu çalışma, Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Hukuku Anabilim Dalı Doktora Programı kapsamında doktora tezi olarak hazırlanmış ve 21.07.2025 tarihinde Prof. Dr. Zeynel T. KANGAL, Prof. Dr. Yavuz ERDOĞAN, Doç. Dr. Mahmut KAPLAN, Dr. Öğr. Üyesi R. Barış ATLADI ve Dr. Öğr. Üyesi Hale AKDAĞ YÜKSEL’den oluşan jüri önünde savunularak oybirliği ile kabul edilmiştir.

Uzun soluklu bir araştırma ve yoğun bir emek sürecinin ürünü olarak ortaya çıkan bu teze ilişkin süreçte birçok değerli kişi ve kurumun katkısı olmuştur. Bu nedenle öncelikle danışmanım Doç. Dr. Mahmut KAPLAN’a her aşamada yol gösterici tavsiyeleri ve yönlendirmeleri ile akademik rehberliğinden ötürü teşekkürü bir borç bilirim.

Tez savunmamda jüri başkanlığı görevini üstlenen Prof. Dr. Zeynel T. KANGAL’a hem akademik birikimi hem de çalışmaya yönelik yönlendirici değerlendirmeleri nedeniyle teşekkürlerimi sunarım. Tezimi okuyarak önemli katkılarda bulunan ve tavsiyeleriyle çalışmanın daha kapsamlı hale getirilmesinde pay sahibi olan Prof. Dr. Yavuz ERDOĞAN’a teşekkür ederim. Değerli katkıları ve her zaman hissettiğim desteği nedeniyle Dr. Öğr. Üyesi R. Barış ATLADI’ya şükranlarımı sunarım. Ayrıca yapıcı eleştirileri ve incelemeleri nedeniyle Dr. Öğr. Üyesi Hale AKDAĞ YÜKSEL’e müteşekkirim.

Çalışmanın büyük bir kısmı TÜBİTAK 2214-A doktora sırası yurt dışı araştırma burs programı kapsamında yararlanılan burs ile Almanya’da gerçekleştirilmiştir. Burs desteğinden ötürü TÜBİTAK’a da ayrıca teşekkür ederim.

Almanya’da araştırmalarımı yürütmem için davette bulunarak gerekli imkânları sağlayan, kütüphane ve diğer kaynaklardan yararlanmam konusunda her türlü kolaylığı gösteren, orada bulunduğum süre boyunca çalışmalarımı yakından takip edip sorularımı sabırla yanıtlayan ve akademik birikimiyle çalışmama önemli katkılar sunan Würzburg Üniversitesi Hukuk Fakültesi’nin değerli hocası Prof. Dr. Dr. Eric HILGENDORF’a teşekkürlerimi ve saygılarımı sunarım

Bu uzun süreçte daima yanımda olan, hiçbir fedakârlıktan kaçınmayan ve desteğini her zaman hissettiren anneme ve babama en derin minnettarlığımı ifade etmek isterim. Ayrıca, tüm süreç boyunca sabrı, anlayışı ve desteğiyle bana güç veren sevgili eşime de teşekkürlerimi sunarım. Onların manevi desteği olmasa bu tezin tamamlanması mümkün olamazdı.

Selami CİN

Antalya, 2025

GİRİŞ

- “1. Bir Robot, bir insana zarar veremez, ya da zarar görmesine seyirci kalamaz.*
- 2. Bir robot, birinci yasayla çelişmediği sürece bir insanın emirlerine uymak zorundadır.*
- 3. Bir robot, birinci ve ikinci yasayla çelişmediği sürece kendi varlığını korumakla yükümlüdür.*
- 0. Bir robot, “insanlığa” zarar veremez ya da insanlığın zarar görmesine seyirci kalamaz.”*

Yukarıda bilimkurgunun kurucuları arasında sayılan Isaac ASIMOV’un, ilk olarak üç robot yasası ve bunların hemen ardından da sıfırcı robot yasası yer almaktadır. 1942 yılında bir hikâyede geçen bu üç yasanın güncellenmesi için tam kırk üç yıl geçmesi gerekmiş ve sıfırcı yasa ancak 1985’te ortaya atılabilmektedir. 1985’ten günümüze kadar geçen kırk yılda ise teknoloji edebi metinlerde hayal edilenin çok ötesine geçmiş ve geçmişte hayal olarak görülenler günümüzün bir gerçeği haline gelmiştir.

Bugün robotlar, yapay zekâ, otonom araçlar gibi kavramlar tıpta, yaşlı bakımında, ulaşım araçlarında, akıllı telefonlarda, iş başvurusunda veya kredi talebinde bile karşılaştığımız kavramlar olarak hayatımızda yer almaktadırlar. Teknolojinin baş döndürücü ilerleme hızıyla birlikte yapay zekâyı haiz otonom araçlar da insanların üzerindeki yükü hafifletmeyi, süreçleri optimize etmeyi, görevleri daha hızlı ve daha hassas hale getirmeyi ve insandan kaynaklanan hataları en aza indirmeyi vaat etmektedirler.

Söz konusu bu teknoloji insanları bir yandan heyecanlandırıp kendine hayran bırakırken, diğer yandan da endişelendirip korkutabilecek niteliktedir. Hatta öyle ki, yapay zekânın insanlığa tahakküm kuracağı endişesi toplumun hemen her kesimi tarafından dile getirilmektedir. Her ne kadar biz tezimizde söz konusu düşünceye bu derecede bir ciddiyet atfetmesek ve durumu bu kadar vahim görmesek de, yapay zekâyı haiz otonom araçlar özelinde bağımsız öğrenebilen ve hareket edebilen bu aletlerin barındırdığı potansiyel tehlikelerin de göz ardı edilemeyecek kadar önemli olduğunu düşünmekteyiz. Örneğin işe alımda ayrımcılık yapma, sohbet esnasında ırkçılık yapma veya küfür etme gibi haberlerde gördüğümüz pek çok suç teşkil edebilen netice de yine bu araçlar sayesinde gerçekleşebilmektedir.

Otonom araçların dâhil olduğu ve suçun meydana geldiği bir durumda bunun otonom araçların dahliyle gerçekleşip gerçekleşmediğinin tespiti neredeyse sorunsuz olmakla birlikte, bu araçların üretiminden son kullanıcıya ve hatta kullanım esnasında üçüncü kişilerin de dâhil olduğu, belki de onlarca kişinin bulunduğu bir çevrede sorumlunun tespiti önem kazanmaktadır. Bu durumda sorulacak ilk soru da sorumlunun kim olduğu sorusudur.

Biz tezimizde gerekçeleriyle birlikte ifade edeceğimiz üzere, otonom araçların nihayetinde birer araç olduğu kanaatindeyiz. Bu nedenle de öncelikle sorumlunun mutlaka bir insan olması gerektiğini düşünmekteyiz. Aynı zamanda bunların birer araç gibi muamele görmesi gerektiği fikrimizle doğru orantılı olarak bunların suç aleti olarak kullanıldığı ve kasten işlenebilen suçlarda kullanıldığı olayları problemli görmüyoruz.

Bizim için asıl mesele birden fazla kişiye özen yükümlülüğü yükleyen ve bünyesinde pek çok riskler barındıran bir teknoloji nedeniyle meydana gelebilecek olan suçlarda taksirli sorumluluk halinde otonom aracın arkasındaki hangi kişinin sorumlu olduğunu tespit edebilme meselesidir. Aynı zamanda bu araçların üretimi ile kullanımı arasındaki aşamada pek çok kişi bir araya veya karşı karşıya geldiği için, bunların karşılıklı yükümlülüklerinin ne olduğu ve bu yükümlülüklerin ifade ettikleri anlam ile sorumluluğun nasıl sınırlandırılacağı da kanaatimizce incelemeye değer konulardır. Bu nedenle bu kişi grupları arasında özen yükümlülüğünü sınırlandırıcı özellik gösteren güven ilkesi çerçevesinde tezimizin başlığını belirledik ve konu sınırlamasını bu şekilde gerçekleştirdik.

Buna göre; tezimizde öncelikle otonom araçlara ilişkin kavramsal bilgilere yer verilecek, sonrasında bunların hukuki statülerine ilişkin bir değerlendirme yapılacaktır. Böylelikle bu araçların fail olup olamayacakları veya cezalandırılmalarının mümkün olup olmadığı suç ve yaptırım teorileri çerçevesinde ele alınacaktır.

Ardından konu kapsamını kısıtlamak üzere tezimizin başlığına da yer verdiğimiz güven ilkesi tarihi ve dogmatik yönleriyle açıklanmaya çalışılacaktır. Böylelikle ortaya otonom araçların olduğu her bir senaryoya uygulanabilecek bir temel çerçeve çizilmesine uğraşılacaktır.

Son olarak ise otonom araçların üreticisi, sahibi ve kullanıcısı gibi otonom araçların ardındaki insan olarak değerlendirdiğimiz kişi gruplarının özen yükümlülükleri ele alınacak ve bunların güven ilkesi çerçevesinde sorumlulukları tespit edilecektir.

BİRİNCİ BÖLÜM

OTONOMİ KAVRAMI, OTONOM ARAÇLAR VE YAPAY ZEKÂ, OTONOM ARAÇLARIN KULLANIM ALANLARI, OTONOM ARAÇLARIN HUKUKİ STATÜSÜ, OTONOM ARAÇLARIN CEZALANDIRILABİLİRLİĞİ

1.1. Otonomi Kavramı, Otonom Araçlar ve Yapay Zekâ

1.1.1. Otonomi Kavramı

Yeni teknolojileri adlandırma denemeleri beraberinde kavram kargaşasını getirmektedir. Tezimizin konusunu oluşturan otonom araçların yalnızca bir örneği olan otonom karayolu taşıtları için bugün öğretilde kullanılan “*sürücüsüz araba*”, “*robot araba*”, “*otomatik araba*”, “*kendi kendini süren araba*” gibi tanımlar¹ da bu durumu doğrular niteliktedir. Bu kavram kargaşası, tezimizin başlığında yer verdiğimiz otonomi kavramının anlamını ve neden bu kavramı kullanmayı uygun gördüğümüzü açıklamayı gerektirmektedir.

Türkçeye Fransızcadan geçen² bir kavram olan otonomi, kökeni itibariyle Yunancadır³. Yunanca “kendi” anlamına gelen “*autós*” ile “kural, kanun” anlamına gelen “*nómos*” sözcüklerinden türemiş olan ve kabaca “kendi kurallarına göre yaşayan”⁴ anlamına gelen otonomi, Türkçe “özerklik” demektir.

Otonomi kavramını ilk defa sistematik olarak ele alan, Alman filozof Immanuel Kant’tır. Kant, felsefi terminolojide özerklik olarak ifade edilen kavramı, ahlakın en yüksek ilkesi olarak ele almaktadır. Ona göre özerklik, iradenin bir özelliğidir. Öyle ki, irade bu sayede kendi başına bir yasa olabilir. Buna göre özerk yani otonom olma durumu da kişinin aynı zamanda genel bir kural haline gelmesini istediği maksimlere göre hareket etmesidir⁵. Kant bunu, “Öyle eyle ki, senin istemenin maksimi, hep aynı zamanda genel bir yasamanın ilkesi olarak da geçerli olabilsin.” şeklinde formüle etmiştir⁶. Böylelikle kişi, kendi tutum ve hassasiyetlerinden bağımsız olarak yasal bir bakış açısı edinebilir ve kendi bakış açısıyla kendi davranışlarını belirleyebilir, gerekçelendirebilir ve gerekirse değiştirebilir⁷. Bu bakış açısına göre otonom kişi, bağımsız hareket edebilen kişidir.

¹ Farklı terim kullanımları için bkz: Maurer, Markus/Gerdes, J. Christian/Lenz, Barbara/Winner, Hermann (Ed.), **Autonomes Fahren**, Springer-Verlag GmbH, Berlin, 2015, s. 1 vd.

² <https://sozluk.gov.tr/> (erişim tarihi: 01.03.2023).

³ <https://www.nisanyansozluk.com/kelime/otonomi> (erişim tarihi: 01.03.2023).

⁴ Lohmann, Anna, **Strafrecht im Zeitalter von Künstlicher Intelligenz**, Nomos Verlagsgesellschaft, Baden-Baden, 2021, s. 29.

⁵ Kant, Immanuel, **Grundlegung zur Metaphysik der Sitten**, Felix Meiner Verlag, Hamburg, 1994, s. 65.

⁶ Kant, Immanuel, **Pratik Aklın Eleştirisi**, Türkiye Felsefe Kurumu Yayınları, Ankara, 1999, s. 35.

⁷ Klesen, Raphael, **Die Entscheidung von Maschinen über Menschenleben**, Nomos Verlagsgesellschaft, Baden-Baden, 2017, s. 40.

Otonomi kavramının kullanıldığı bir başka alan da merkezinde insan davranışlarının yer aldığı psikolojidir. Psikolojide işlevsel otonomi olarak yer alan kavram, insan davranışının temelinde yer alan motivasyona ilişkin kullanılır. İşlevsel otonomi yetişkin insan davranışının temelinde yer alan motivasyonu çocukluktan gelen birtakım şeylere ya da içgüdülere veya ihtiyaçlara dayandıran teorileri reddeder⁸. Buna göre insan davranışının altında yatan motivasyonlar sonsuz çeşitlilikte ve kendi kendilerine var olmaya devam eden sistemlere benzerler. Geçmişten beslenirler ancak işlevsel olarak onlardan tamamen bağımsızdırlar. Bir diğer ifade ile insan davranışının altında yatan motivasyonlar ile davranış arasında bir bağ vardır ancak bu işlevsel değildir ve tarihsel bir bağ olmaktan öteye gidememektedir⁹. Bir diğer ifade ile insan davranışları geçmişten gelen birtakım motivasyonlara bağlı gibi görünseler de esasında öngörülemezler. Kavrama ilişkin bu yaklaşım, otonom davranışın aynı zamanda *öngörülemez olma* özelliğini öne çıkarmaktadır.

Farklı bilim dalları arasında değinilmesi gereken diğer bir alan da hukuktur. Hukukta otonomi, yukarıda yer verdiğimiz kendi kurallarına göre yaşamak deyimiyle bağdaştırılabilecek olan irade özgürlüğü veya başka bir ifadeyle sözleşme özgürlüğü ile karşımıza çıkmaktadır¹⁰. Bunun yanı sıra kavram hukukta bir başka şekilde kendine yer bulmaktadır. Otonomi ayrıca bir devletin bazı bölümlerinin, bir devlet statüsü elde etmeden, özellikle normlar çıkararak, özyönetim yoluyla belirli konuları düzenleme yetkisini ifade eder ki bu durum bizim için kavramın insan dışındaki varlıklara aktarılabilmesini göstermesi, bir diğer ifade ile farklı alanlardaki kullanılabilmesi nedeniyle anlamsal olarak değiştirilip dönüştürülebilmesi bakımından önemlidir¹¹.

Kavramın insan dışındaki varlıklara aktarılmasına özellikle felsefe alanından itirazlar yükselmektedir. Buna göre otonomi yalnızca bir nedenler dünyasına açılabilen yaşam formlarına uygulanabilen bir kavramdır. Diğer bir ifade ile otonomi şimdilik insana özgüdür. Bu perspektiften bakıldığında otonomiden söz edebilmek için otonom bir varlığın bilinç, irade, zekâ, eyleme geçebilme ve nedenler dünyasında var olabilme gibi özelliklere sahip olması gerekmektedir. Araçlar bakımından ise bahsettiğimiz nedenler dünyasının yerini ise algoritmalar almaktadır ve otonomi kavramı makinelerin sensörler yardımıyla ve sistem özelliklerine göre gerçekleştirdikleri davranışlar için kullanılmaktadır. Otonomi kavramının

⁸ Heckhausen, Heinz, “Historical Trends in Motivation Research“, Heckhausen, Jutta/Heckhausen, Heinz (Ed.), **Motivation and Action**, Springer International Publishing, Cham, 2018, s. 40.

⁹ Allport, Gordon W., **Personality**, Henry Holt and Company, New York, 1938, s. 194.

¹⁰ Kavramın Alman hukukundaki diğer kullanım alanları için bkz: **Lohmann**, s. 31 vd.

¹¹ Haagen, Christian, **Verantwortung für Künstliche Intelligenz**, Nomos Verlagsgesellschaft, Baden-Baden, 2021, s. 52.

araçlar için kullanılabileceğini benimseyen bu yaklaşım indirgemeci olduğu gerekçesiyle eleştirilmektedir¹².

Otonomi kavramına ilişkin bu tanımlamalara sıkı sıkıya bağlı kalınması ve kavramın kendi kendini yasayan insan bağlamında ele alınması elbette bizi bu kavramın araçlar için kullanılmasının doğru olmadığı sonucuna götürecektir. Zira son kertede otonom olarak adlandırılan bir araç, belirli bir programlama neticesinde karar verip hareket etmektedir. Bir diğer ifade ile program, aracın hareketini belirleyerek sınırlandırmaktadır¹³.

Temelinde insanın yer aldığı bu bakış açısı doğru gibi görünse de insan davranışlarının bir yönünü gözden kaçırmayı nedeniyle kanaatimizce hatalıdır. Çünkü kendi kurallarına göre yaşamak veya kendi kendine kural koymak aynı zamanda kişinin seçme özgürlüğünü de içerir¹⁴. İnsan davranışlarının ise her zaman özgürce ve hiçbir dış etken olmadan gerçekleştirdiği iddiası günümüz için geçerli değildir. Bir diğer ifade ile insan davranışları da esasında *görece* otonomdur. Zira birbirini tanıyan iki kişiden biri diğerinin hareketlerini sahip olduğu bilgi sayesinde yönlendirebilir. Anne-babaların çocuklarının davranışlarını yönlendirmesi bu duruma bir örnektir¹⁵. Ayrıca otonominin öngörülemez olma özelliği de tezimize konu olan araçların çalışma mekanizması düşünüldüğünde bu araçların otonom olarak nitelenebileceğini göstermektedir. Bu örnekler, kavramın araçlara aktarılabilmesinin de kapısını aralamaktadır.

Biz de bu bağlamda tezimizin konusunu oluşturan araçların önceden programlanmış belirli sınırlar dâhilinde de olsa, kendilerinden beklenen işlevleri yerine getirirken bu işlevi yerine getirmek adına *sıkışık trafikte alternatif rota oluşturma* gibi gerekli gördüğü durumlarda insan girdisinden bağımsız bir şekilde¹⁶ kendi kararlarını verebilme, bir diğer ifade ile farklı eylem biçimleri arasında seçim yapabilme¹⁷ özelliklerine atıfla otonom olarak nitelendirilmelerini doğru buluyoruz¹⁸. Zira yukarıda yer verdiğimiz kavramsal tanımlamaların

¹² Sturma, Dieter, “Autonomie Über Personen, Künstliche Intelligenz und Robotik”, Christaller, Thomas/Wehner, Josheph (Ed.), **Autonome Maschinen**, Westdeutscher Verlag, Wiesbaden, 2003, s. 38.

¹³ **Haagen**, s. 52-53.

¹⁴ Dörner, Dietrich, “Autonomie”, Christaller, Thomas/Wehner Josheph (Ed.), **Autonome Maschinen**, Westdeutscher Verlag, Wiesbaden, 2003, s. 112.

¹⁵ Pfeifer, Rolf, “Körper, Intelligenz, Autonomie”, Christaller, Thomas/Wehner Josheph (Ed.), **Autonome Maschinen**, Westdeutscher Verlag, Wiesbaden, 2003, s. 143-144.

¹⁶ Hilgendorf, Eric, “Können Roboter schuldhaft handeln?”, Beck, Susanne (Ed.), **Jenseits von Mensch und Maschine**, Nomos Verlagsgesellschaft, Baden-Baden, 2012, s. 120.

¹⁷ **Dörner**, s. 112.

¹⁸ Schulz, Thomas, **Verantwortlichkeit bei autonom agierenden Systemen**, Nomos Verlagsgesellschaft, Baden-Baden, 2015, s. 44. Yazar, otonominin tanımına atıf yaparak tezimizin konusunu oluşturan araçlar bakımından otonominin bu araçların yalnızca hareket kabiliyetlerini ifade ettiğinden bahisle “otonom” yerine “otonom olarak hareket eden” nitelemesini kullanmaktadır. Biz ise tam da bu hareket yeteneğinin otonom olarak adlandırılması nedeniyle kavramın teze konu araçlar bakımından da kullanılabileceği görüşündeyiz. Benzer yönde bkz: **Lohmann**, s. 34 vd.

tamamında yer alan özgür hareket etme durumu ve söz konusu hareketlerin öngörülemez olma durumu, belirli bir algoritma temelinde de olsa bu araçlar bakımından da söz konusudur¹⁹.

1.1.2. Otonom Araçlar

Öğretide otonom araçları ifade etmek için *robot*, *otonom makine*, *otonom ajan* veya *otonom sistem* gibi pek çok farklı kavram kullanılmaktadır²⁰. Söz konusu farklılık esasında konunun teknik alanına ilişkindir²¹. Zira TCK md. 37 hükmü gereğince Türk ceza hukuku açısından yalnızca gerçek kişiler fail veya şerik olabilirler. Cezai sorumluluğun taşıyıcısı da ancak bir gerçek kişidir²². Dolayısıyla bir suçun işlenmesinde yer alan insan dışı nesneler ancak araç olarak adlandırılabilirler. Bu gerekçeyle, teknik kavramsal tartışmalara müdahil olmamak adına tezimizin başlığında *otonom araçlar* ifadesini kullanmayı uygun gördüğümüzü ifade etmeliyiz²³.

Bir araç, belirlenen amaca bağımsız olarak ulaşabildiği ve insan müdahalesi veya ayrıntılı bir programlama olmaksızın kendini rastgele bir duruma uyarlayabildiği ölçüde otonomdur²⁴. Yine de otonom olma durumu her araç için aynı seviyede söz konusu değildir. Bu bağlamda sınırlı otonom, kısmi otonom ve tam otonom araçlardan söz edilebilir²⁵.

Sınırlı otonom araçlar, düşük değişkenlik ve karmaşıklığa sahip parametreler çerçevesinde ve sınırlı tanımlanmış ortamlarda hareket ederler. Bu nedenle de yalnızca göreve özel sensörlere sahiptirler. Hareket otonomileri sabit kurallara göre düzenlenmiştir. Bu araçların mobilize olma durumları söz konusu değildir ve sabit yapısal özelliklere sahiptirler²⁶. Bu kategorideki otonom araçlar, insana yalnızca olası seçeneklerin yer aldığı veya olası

¹⁹ Burada hareket etme kavramına bilinçli olarak yer verilmiştir. Aşağıda otonom araçların statüsünü değerlendireceğimiz bölümde bu araçların hareketlerinin ceza hukuku bakımından nasıl değerlendirilmesi gerektiğine ilişkin ayrıca açıklama yapılacaktır.

²⁰ Söz konusu kavramlarla ilgili olarak bkz: Münch, Florian, **Autonome Systeme im Krankenhaus**, Nomos Verlagsgesellschaft, Baden-Baden, 2017, s. 40 vd; Lohmann, s. 32 vd; Haagen, s. 42 vd; Schulz, s. 42 vd; Sommer, Martin, **Haftung für autonome Systeme**, Nomos Verlagsgesellschaft, Baden-Baden, 2020, s. 34 vd; Rosenberger, Miriam, **Die außervertragliche Haftung für automatisierte Fahrzeuge**, Nomos Verlagsgesellschaft, Baden-Baden, 2022, s. 26.

²¹ Kullanılan kavramlara ilişkin bkz: Kangal, Zeynel T., **Yapay Zekâ ve Ceza Hukuku**, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul, 2021, s. 20 vd.

²² Kindhäuser, Urs/Zimmermann, Till, **Strafrecht Allgemeiner Teil**, Nomos Verlagsgesellschaft, Baden-Baden, 2022, s. 137; Hilgendorf, Eric/Valerius, Brian, **Strafrecht Allgemeiner Teil**, C. H. Beck, Münih, 2022, s. 151.

²³ Benzer gerekçe ile farkı kavram seçimine ilişkin bkz: Santosuosso, Amedeo/Slico, Barbara, "Autonomous Systems and the Law: Why Intelligence Matters", Hilgendorf, Erik/Seidel, Uwe (Ed.), **Robotics, Autonomics, and the Law**, Nomos Verlagsgesellschaft, Baden-Baden, 2017, s. 35.

²⁴ Kuhn, Thomas/Liggesmeyer, Peter, "Autonome Systeme", Hirsch-Kreinsen, Hartmut/ Karačić, Anemari (Ed.), **Autonome Systeme und Arbeit**, Transcript Verlag, Bielefeld, 2019, s. 27; Haagen, s. 35; Reichwald, Julian/Pfisterer, Dennis, "Autonomie und Intelligenz im Internet der Dinge", **Computer und Recht**, C. 32, S. 3, 2016, ss. 208-212, s. 210.

²⁵ Haagen, s. 54.

²⁶ Botthof, Alfons/Bovenshulte, Marc, "Die Autonomik als integratives Technologieparadigma", https://www.iit-berlin.de/iit-docs/d3c979766a9e477d9c4763825622c788_iit_perspektive_02.pdf (erişim tarihi: 19.04.2023)

seçeneklerin yer aldığı ancak birinin seçildiğı farklı senaryolar sunarlar. Bu senaryolardan biri insan tarafından seçilir ve araç ancak o zaman harekete geçer²⁷.

Kısmi otonom araçlar ise orta değışkenlik ve karmaşıklığa sahip parametreler çerçevesinde ve sınırlı olarak değışken ortamlarda hareket ederler. Kısmi otonom araçlar, sınırlı otonom araçlardan farklı olarak sensörler aracılığıyla farklı kaynaklardan veri elde edebilme özelliğini de haizdirler. Değışken parametreleri işleyerek elde edilen kurallara göre otonom hareket edebilirler ve bu sebeple uyumlu ve esnektirler. Kısmi otonom araçlar, belirlenmiş bir alanda otonom şekilde mobilize olabilirler²⁸. Sınırlı otonom araçlardan farklı olarak kısmi otonom araçlar, olası seçeneklerden birini seçip o doğrultuda harekete geçerler ancak yine de insana bu seçime etki edebilmesi için belirli bir süre tanırırlar²⁹.

Son olarak tam otonom araçlar, diğerk iki seviyeden çok daha gelişmiş olarak bilinmeyen veya değışen ortamlarda hareket edebilirler³⁰. Kısmen bilinmeyen, yüksek derecede değışken ve karmaşık parametreler nedeniyle kapsamlı sensörlere sahiptirler ve verileri birleştirebilirler. Hareket otonomileri sadece görevi belirten ancak çözüm yolunu belirlemeyen bir modele dayalıdır. Bu seviyedeki araçlar, öğrenme ve farklı olası çözümleri değıerlendirme yeteneğine sahiptirler. Serbest bir şekilde mobilize olabilirler ve geçici veya kalıcı olarak enerji anlamında bağımsızdırlar. Tam otonom araçlar ayrıca öğretilen “*Self-X*” olarak adlandırılan sorunu kendi kendine tespit ve teşhis edebilme, sorunu kendi kendine çözebilme, kendi kendine konum belirleme gibi özelliklere sahiptirler.³¹ Tam otonom araçlarda diğerk iki kategorideki araçlardan farklı olarak insana seçeneklere ilişkin bir seçenek tercihi sunulması veya seçilen hareketi etkileme şansı tanınması söz konusu değıildir³².

Bir aracın otonom olarak adlandırılabilmesi için, söz konusu aracın kendi hareketlerini ve arıza vs. gibi içsel durumlarını kontrol edebilmesi, yerine getirilecek görev için kaynak ve beceriye sahip olması gerekmektedir³³. Bunun için otonom araç kendini çeşitli ortamlara uyarlayabilmeli, farklı koşullara duyarlı olabilmeli ve buna göre tepkiler verebilmeli, bu

²⁷ Lohmann, s. 36.

²⁸ Botthof/Bovenshulte.

²⁹ Lohmann, s. 36.

³⁰ de Vries, Barry, **Individual Criminal Responsibility for Autonomous Weapons Systems in International Criminal Law**, Brill Nijhoff, Leiden, 2023, s. 39-40.

³¹ Botthof/Bovenshulte.

³² Lohmann, s. 36. Yazar burada bizden farklı olarak otonom ve tam otonom araç ayrımı yapmakta ve bu ayrımı aracın seçilen harekete ilişkin insana bilgi verip vermemesine dayandırmaktadır. Bize göre hareketin seçimi ve insanın bu seçimde etki sahibi olmaması her halükarda aracın tam otonom olarak adlandırılması için yeterli olduğundan biz böyle bir ayrımı gerekli görmüyoruz.

³³ Brenner, Walter/Zarnehow, Rüdiger/Wittig, Hartmut, **Intelligente Softwareagenten**, Springer-Verlag Berlin, Heidelberg, 1998, s. 29.

koşullara ilişkin farklı nesnelerle etkileşime geçebilmeli hatta inisiyatif kullanabilmeli, gerekli hallerde mobilize olabilmeli, öğrenebilmeli ve kendi durumunun farkında olabilmelidir³⁴.

Aracın otonom hareket edebilmesi esasında aracın kendini uyarlayabilmesiyle doğru orantılıdır. Araç, farklı ortam gereksinimlerine ilişkin farklı çözümleri bulabildiği ölçüde değişik ortam şartlarına veya kullanıcı tercihlerine uyum sağlamış sayılır. Bunun için ise aracın içinde bulunduğu ortamı tanıyabilmesi ve ortam koşullarını dikkate alarak ihtiyaçları tespit edebilmesi gerekir³⁵.

Uyarlanabilir olmasının yanında otonom bir aracın aynı zamanda reaktif olması da gereklidir. Bir diğer ifade ile otonom araç, çevreden gelen verilere ve etkilere tepki verebilmelidir. Tepki verebilme, aracın çevre ile etkileşim halinde olmasını zorunlu kılar³⁶. Bu etkileşim sıradan nesnelerle olabileceği gibi, insanlarla veya diğer otonom araçlarla da olabilir. Bu sayede araç kendi varsayımlarını karşılaştırma imkânına da sahip olacaktır³⁷.

Otonom bir araç çevre ile etkileşime girmesinin yanı sıra bağımsız olarak inisiyatif de alabilmelidir. Bu nedenle otonom araç aynı zamanda yerine getireceği görevle ilgili proaktif hareket etme yeteneğine sahip olmalıdır³⁸. Bu, aracın kendinden beklenen görevi anlayabildiği ve görevi yerine getirmek için bir plan yapabilmesi anlamına gelir³⁹. Plan yapabilme ise aracın içinde bulunduğu bağlama duyarlı olması ile yakından ilişkilidir. Bağlama duyarlılık, aracın içinde bulunduğu çevre koşullarını, hatta bazen kullanıcının isteklerine ve tercihlerine uyum sağlama becerisidir⁴⁰. Bu sayede araç, yerine getireceği görev esnasında hangi hareketin ne zaman gerekli olduğuna karar verebilecektir⁴¹.

Otonom araç gerekli hallerde mobilize olabilmelidir. Mobilizasyon, göreve bağlı olarak aracın bir noktadan başka bir noktaya gidebilmesidir⁴². Böylelikle araç, farklı yerlerdeki görevlerini yer değişiminden bağımsız ve herhangi bir kullanıcı ya da başka bir araca gereksinim duymadan yerine getirebilecektir⁴³.

³⁴ Schulz, s. 47.

³⁵ Botthof, Alfons/Domröse, Wolfgang/Groß, Wolfram, **Technologische und wirtschaftliche Perspektiven Deutschlands durch die Konvergenz der elektronischen Medien**, VDI/VDE Innovation + Technik GmbH, Berlin, 2011, s. 17 vd; Bradshaw, Jeffrey M., “An Introduction to Software Agents”, Bradshaw, Jeffrey M. (Ed.), **Software Agents**, MIT Press, 1997, s. 8.

³⁶ Bradshaw, s. 8.

³⁷ Schulz, s. 48.

³⁸ Brenner /Zarnekow /Wittig, s. 29; Sommer, s. 37.

³⁹ Schulz, s. 48.

⁴⁰ Wiegerling, Klaus, “Vom Kontextproblem zur Frage nach der Nutzerstereotype”, Heesen, Jessica/Hubig, Christoph/Siemoneit, Oliver/Wiegerling, Klaus (Ed.), **Leben in einer vernetzten und informatisierten Welt**, s. 66. https://www2.informatik.uni-stuttgart.de/bibliothek/ftp/ncstrl.ustuttgart_fi/SFB627-2005-05/SFB627-2005-05.pdf (erişim tarihi: 28.04.2023)

⁴¹ Botthof/Bovenschoolte.

⁴² Botthof/Bovenschoolte.

⁴³ Schulz, s. 49.

Aracın yukarıda sayılan yeteneklere sahip olması, bir başka yeteneği zorunlu kılmaktadır ki bu da aracın kendi kendine öğrenebilmesidir⁴⁴. Öğrenme yoluyla araç, kendi hareketlerini sürekli olarak optimize edebilecektir⁴⁵. Bu sayede örneğin daha önce yerine getirilen görevlere ilişkin imkân dâhilinde daha karlı çözümler bulabilecektir. Bu özellik ayrıca aracın kullanıcı davranışlarına göre görev planı belirlemesine ve hatta değişen kullanıcılara ilişkin farklı planlar ortaya koyabilmesine de olanak tanıyacaktır⁴⁶.

Son olarak otonom aracın tüm bu özellikleri, onun ancak öz farkındalığı sayesinde mümkün olabilecektir⁴⁷. Başka bir deyişle otonom araç, kendi arıza vs. durumunu, bulunduğu yeri algılamayı ve enerji durumunu kendi kendine bilebilecek bir durumda olmalıdır⁴⁸. Bu sayede araç kendini daima harekete hazır bulundurabilecek ve görevini bu farkındalık sayesinde en ekonomik şekilde yerine getirebilecektir⁴⁹.

1.1.3. Yapay Zekâ

1.1.3.1. Yapay Zekâ Kavramı

Otonom araçlar, önceden bilinmeyen verilerden yeni bilgiler elde edebildikleri ve hareketlerini buna göre bağımsız bir şekilde uyarlayabildikleri ölçüde otonom olarak adlandırılırlar. Bir aracı otonom olarak adlandırılabilmek, söz konusu araçta yapay zekânın kullanımını gerekli kılmaktadır⁵⁰. Tezimizde ele aldığımız araçlar, kendi kendine öğrenme özelliğini haiz olan tam otonom araçlardır. Bu durum, yapay zekâ kavramını açıklamayı zorunlu kılmaktadır.

Zekâ kelimesi kökeni itibarıyla Arapça olup zihin parıltısı, keskin kavrama yeteneği anlamına gelmektedir.⁵¹ Zekâ, zihinsel veya fikri beceri ya da yetenek olarak da ifade

⁴⁴ Sommer, s. 37.

⁴⁵ Franklin, Stan/Graesser, Art, “Is It an agent, or just a program?: A taxonomy for autonomous agents”, Müller, Jörg P./Woolridge, Michael J./Jennings, Nicholas R. (Ed.), **Intelligent Agents III**, Springer-Verlag Berlin, Heidelberg, 1997, s. 28.

⁴⁶ Brenner /Zarnekow /Wittig, s. 28.

⁴⁷ Botthof/Bovenshulte.

⁴⁸ Christaller, Thomas, “Autonome intelligente Systeme: Trends und Perspektiven an der Schnittstelle von künstlicher Intelligenz und Robotik”, Christaller, Thomas/Decker, Michael/Giltsbach, Joachim M./Hirzinger, Gerd/Lauterbachh, Karl W./ Schweighofer, Erich/ Schweitzer, Gerhard/ Sturma, Dieter (Ed.), **Robotik**, Springer-Verlag Berlin, Heidelberg, 2001, s. 75.

⁴⁹ Schulz, s. 48.

⁵⁰ Veith, Charlotte, **Künstliche Intelligenz, Haftung und Kartellrecht**, Nomos Verlagsgesellschaft, Baden-Baden, 2021, s. 36.

⁵¹ <https://www.nisanyansozluk.com/kelime/zekâ> (erişim tarihi: 21.04.2023) Kelime, Latin kökenli dillerde ise anlamak anlamına gelen “intelligere” fiilinden türemiş olup İngilizce’ye “intelligence” ve Almanca’ya da “die Intelligenz” olarak geçmiştir. bkz: <https://www.etymonline.com/word/intelligence> (erişim tarihi: 21.04.2023); <https://www.etymonline.com/de/word/intelligence> (erişim tarihi: 21.04.2023)

edilebilir⁵². Söz konusu yetenek insanlara atfedilebileceği gibi diğer canlılara ve hatta tezimizin de konusunu oluşturan otonom araçlara da atfedilebilir.

Kelime anlamı her ne kadar basit görünse de zekânın tanımlanması konusunda öğretide bir fikir birliği söz konusu değildir. Bu nedenle genel bir tanım yapmak yerine zekâyı ele alan bazı yaklaşımlara yer vermek daha yerinde olacaktır.

Örneğin; *Spearman*, zekâyı her insanın içinde taşıdığı ancak boyutu kişiden kişiye göre değişen bir özellik olarak ele almaktadır. Yazara göre zekâ, dikkate alınan faaliyet alanına göre değişkenlik gösterebilse de karakteristik zekânın güçlü ve zayıf ifadesi sabit olduğu için aradaki değişkenlik minimum düzeyde kalacaktır⁵³.

Ayrıca yazara göre, her insan bir tür genel zekâyı sahiptir ve kişinin tüm entelektüel özellikleri birbiriyle ilişkilidir. Bu durum, ortak bir nicelik olarak “g” ile gösterilir. Bununla birlikte tam performansın değerlendirilebilmesi için belirli bir alana özgü yeteneğin de ele alınması gerekir ki bu özel yetenek de “s” olarak ifade edilir. Buna göre bireysel zekânın toplamı “x”, “g+s” formülü ile bulunur⁵⁴.

Thorndike ise zekâyı mekanik zekâ, sosyal zekâ ve soyut zekâ gibi alt alanlara ayırmaktadır⁵⁵. Yazara göre mekanik zekâ, alet kullanımı, doğayla başa çıkma gibi çeşitli fiziksel şeyler, mekanizmalar ve olaylarla başa çıkma yeteneğidir. Kişiler arası ilişkiler ise sosyal zekânın alanına girmektedir. Kelimeler, formüller, sayılar, kurallar ve kanunlar gibi sembolleri anlama ve olaylarla başa çıkma yeteneği ise soyut zekâ olarak adlandırılır⁵⁶.

Bu farklı iki yaklaşımın sunduğu bakış açısından da anlaşılacağı üzere zekâ, tek bir yeteneğe sahip olmak değil, aynı zamanda çok fazla şeyi ele alabilmek, değişikliklere tepki verebilmek ve yeni durumları mevcut bilgiler dâhilinde sınıflandırabilmektir⁵⁷.

Yapay zekâ kavramı ise tarihte ilk kez 1955'te Amerikalı bilgisayar bilimcisi *John McCarthy*'nin Amerika Birleşik Devletleri'ndeki Dartmouth College'da bir konferans düzenlemek için Rockefeller Vakfı'na hibe başvurusunda bulunmasıyla ortaya çıkmıştır⁵⁸. Projeye göre, 1956 yazında makinelerle dili kullanma, soyutlamalar ve kavramlar oluşturma, o güne kadar insanların çözmeye çalıştığı problemleri çözme ve kendilerini geliştirme özelliği kazandırılması amaçlanmıştır⁵⁹. “Yapay Zekâ” kavramı da ilk kez bu projenin isminde

⁵² **Haagen**, s. 58.

⁵³ Spearman, Charles, ““General Intelligence,” Objectively Determined and Measured”, **The American Journal of Psychology**, C. 15, S. 2, 1904, ss. 201-292, s. 201 vd.

⁵⁴ **Spearman**, s. 201 vd.

⁵⁵ Thorndike, Edward Lee, “Intelligence and its Uses”, **Harper's Magazine**, C. 140, 1920, ss. 227-235, s. 228.

⁵⁶ **Thorndike**, s. 228.

⁵⁷ **Haagen**, s. 60.

⁵⁸ Görz, Günther/Schneeberger, Josef/Schmid, Ute, **Handbuch der Künstlichen Intelligenz**, Oldenbourg Verlag, Münih, 2014, s. 2.

⁵⁹ <http://www-formal.stanford.edu/jmc/history/dartmouth/dartmouth.html> (erişim tarihi: 21.04.2023)

kullanılmıştır⁶⁰. Buna göre yapay zekânın amacı, zekâsı varmış gibi davranan makineler geliştirmek olarak tanımlanmıştır⁶¹.

Her ne kadar yapay zekâ kavramı ilk defa 1955'te kullanılmış olsa da kavrama ilişkin tanım çabaları halen devam etmektedir⁶². Yapay zekâ kavramını tanımlamak için ilk girişimler Avrupa'da yapılmıştır. Avrupa Komisyonu tarafından yapılan ilk tanıma göre yapay zekâ; *“belirli amaçları başarabilmek için çevresini analiz ederek ve belirli derecede otonom şekilde hareket ederek akıllı davranışlar sergileyen sistemler”*e denir⁶³.

Bu tanım sonraları Avrupa Komisyonu'nun Yapay Zekâ Alanında Yüksek Düzey Uzman Grubu (High-Level Expert Group on Artificial Intelligence -HLEG) tarafından geliştirilmiştir. Bu geliştirilmiş yeni tanıma göre ise yapay zekâ; kendisine karmaşık bir amaç verildiğinde veri toplama yoluyla çevresini algılayarak, toplanan nicel ve nitel verileri yorumlayarak, bu verilerden elde edilen bilgi üzerinde akıl yürütürken veya bu bilgileri işleyerek verilen amacı gerçekleştirmek üzere yapılması gereken en iyi eylemlere karar vererek fiziksel veya dijital boyutlarda hareket eden, insanlar tarafından tasarlanmış yazılım ve ayrıca donanım sistemleridir⁶⁴.

Avrupa Birliği Yapay Zekâ Tüzüğü'nün⁶⁵ tanımlar başlıklı üçüncü maddesinin ilk fıkrasında yapay zekâ; *“Ek I’de listelenen teknik ve yaklaşımlardan bir veya daha fazlası ile geliştirilen ve insan tarafından oluşturulmuş amaçlar kapsamında, etkileşimde bulundukları ortamları etkileyen içerik, tahmin, öneri veya karar gibi çıktılar üretebilen yazılım”* olarak tanımlanmıştır⁶⁶. Ek I’de listelenen yaklaşımlar; *“derin öğrenme dâhil, geniş bir çeşitlilikteki metotların kullanıldığı, gözetimli, gözetimsiz ve pekiştirmeli öğrenme dâhil makine öğrenmesi yaklaşımları, bilgi gösterimi, tümevarımlı (mantık) programlama, bilgi tabanları, çıkarsama motorları ve tümdengelimli motorlar, (sembolik) uslamlama ve uzman sistemler dâhil mantık ve bilgi temelli yaklaşımlar ve istatistiksel yaklaşımlar iken; metotlar ise bayes tahmini, araştırma ve optimizasyon metotları”* olarak belirtilmiştir⁶⁷.

⁶⁰ Kavramın orijinali “Artificial Intelligence” olup Türkçe’ye “Yapay Zekâ”, Almanca’ya ise “Künstliche Intelligenz” olarak çevrilmiştir.

⁶¹ Ertel, Wolfgang, **Grundkurs Künstliche Intelligenz**, Springer Vieweg, Wiesbaden, 2021, s. 1.

⁶² Yapay zekâyâ ilişkin iki boyutlu bir düzende sekiz farklı tanımlama için bkz: Russell, Stuart/Norvig, Peter, **Künstliche Intelligenz**, Pearson, Münih, 2012, s. 22.

⁶³ <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=COM%3A2018%3A237%3AFIN> (erişim tarihi: 21.04.2023)

⁶⁴ Avrupa Komisyonu, **Ethic Guidelines for Trustworthy AI**, Brüksel, 2019, s. 36.

⁶⁵ **Avrupa Birliği Yapay Zekâ Tüzüğü**, md. 3. <https://ai-act-law.eu/de/> (erişim tarihi: 22.05.2025)

⁶⁶ <https://www.istanbulbarosu.org.tr/files/docs/AvrupaBirligiYapayZekaya%C4%B0liskinTuzukTeklifiTurkceTercumesi.pdf> (erişim tarihi: 22.04.2023)

⁶⁷ Bozkurt Yüksel, Armağan Ebru, “Avrupa Komisyonu’nun Yapay Zekâ Tüzük Teklifi’ne Genel Bir Bakış”, **TAAD**, S. 13, 2021, ss. 19-46, s. 21.

Türkiye Cumhuriyeti Dijital Dönüşüm Ofisi ile Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı tarafından Ağustos 2021’de açıklanan Ulusal Yapay Zekâ Stratejisi Belgesi’ne göre ise yapay zekâ kavramı; *“dinamik ve belirsiz ortamlarda akıl yürütme, anlam keşfetme, genelleme veya geçmiş deneyimlerden öğrenme gibi insanlara özgü bilişsel kabiliyetlerle donatılmış sistemler”* için kullanılmaktadır⁶⁸.

Ortaya atılmasının üzerinden neredeyse yetmiş yıl geçmiş olmasına rağmen görüldüğü üzere yapay zekâ kavramına ilişkin üzerinde uzlaşıya varılmış bir tanımlama henüz mevcut değildir. Fakat dikkat edilirse tüm tanımlarda yer alan ortak özellik öğrenme ve öğrenme metodlarıdır. Zaten yapay zekâyı ve yapay zekâ ile donatılmış olan otonom araçları özel kılan şey de budur.

Yeni bir teknolojinin kullanılabilmesi birtakım yasal güçlükleri de beraberinde getirir. Bu güçlüklerin aşılabilmesi ise ancak söz konusu teknolojilerin anlaşılabilmesi ile mümkündür. Bu nedenle konunun teknik temellerine ilişkin açıklama yapmak adına aşağıda yapay zekânın öğrenme yöntemlerine yer verilecektir.

1.1.3.2. Yapay Zekânın Öğrenme Yöntemleri

Günümüzde yapay zekâ, endüstri⁶⁹, tıp⁷⁰ ve hatta yargı alanlarında⁷¹ kullanılmaktadır. Her ne kadar görünüşte bu durum yapay zekâyı üstün bir güç gibi gösterse de mevcut teknoloji ile yapay zekâ yalnızca belirli uygulama sorunlarının çözümü için kullanılabilir. Öğretide bu

⁶⁸ <https://cbddo.gov.tr/SharedFolderServer/Genel/File/TR-UlusalYZStratejisi2021-2025.pdf> (erişim tarihi: 22.04.2023)

⁶⁹ Bkz: <https://www.siemens.com/global/en/company/stories/industry/ai-in-industries.html> (erişim tarihi: 26.04.2023)

⁷⁰ Derin öğrenme evrimsel sinirsel ağ (Deep Learning Convolutional Neural Networks), elli sekiz dermatoloğun yer aldığı araştırmada dermoskopik melanoma teşhisinde dermatologlardan daha başarılı olmuştur. Bkz: Haenssle, H. A./Fink, C./Schneiderbauer, R./Toberer, F./Buhl, T./Blum, A./Kalloo, A./Ben Hadj Hassen, A./Thomas, L./Enk, A./Uhlmann, L., “Man against machine: diagnostic performance of a deep learning convolutional neural network for dermoscopic melanoma recognition in comparison to 58 dermatologists”, **Annals of Oncology**, C. 29, S. 8, 2018, ss. 1836-1842, s. 1836 vd.

⁷¹ 2013'te Eric Loomis isimli bir şahıs, ABD Wisconsin’de bir arabadan ateş açılmasıyla ilgili olarak mahkemede savunmasını yaptıktan sonra, mahkeme, COMPAS (Correctional Offender Management Profiling for Alternative Sanctions) isimli suçlulara ilişkin alternatif yaptırımlara ilişkin sanığın tekrar suç işleme olasılığını hesaplamaya yarayan yapay zekâ bir araçtan hükmü açıklamadan önce bir rapor talep etmiştir. COMPAS, Loomis’in “tekrar suç işleme riski yüksek” ve “topluluk için yüksek risk altında” bir birey olduğunu belirtmiş ve mahkeme bu raporu esas alarak Loomis’in denetimli serbestlik talebini reddetmiştir. Bkz: Liu, Han-Wei/Lin, Ching-Fu/Chen, Ju-Yie, “Beyond State v Loomis: artificial intelligence, government algorithmization and accountability”, **International Journal of Law and Information Technology**, C. 27, S. 2 2019, ss. 122-141, s. 127. COMPAS isimli programla ilgili olarak ayrıca bkz: <https://doc.wi.gov/Pages/AboutDOC/COMPAS.aspx> (erişim tarihi: 26.04.2023)

tür yapay zekâ, zayıf yapay zekâ⁷² olarak adlandırılmaktadır⁷³. Zayıf yapay zekânın karşısında ise güçlü yapay zekâ⁷⁴ yer almaktadır⁷⁵.

Zayıf yapay zekâ, yukarıda belirttiğimiz gibi belirli uygulama sorunlarını çözmek için kullanılmaktadır⁷⁶. Buna örnek olarak 1997 yılında dönemin Dünya Satranç Şampiyonu Garry Kasparov’u yenen Deep Blue isimli satranç bilgisayarı verilebilir⁷⁷. Deep Blue satrançta çok iyi olmasına rağmen başka bir yeteneğe sahip değildir.

Buna karşılık güçlü yapay zekânın ardında yatan fikir ise, her insan bilinci sürecinin bir hesaplama sürecinden başka bir şey olmadığı ve bu nedenle bu süreçlerin her birinin bir bilgisayar tarafından çalıştırılabileceği ve devralınabileceği tezidir⁷⁸. Burada amaç, insanların bir tür teknik görüntüsünü oluşturmaktır⁷⁹. Bu nedenle, güçlü yapay zekânın, insanlara özgü bir problemi çözebilmesi için insana özgü entelektüel özelliklere sahip olması gerekmektedir⁸⁰. Güçlü yapay zekâ bu nedenle süper zekâ veya genel yapay zekâ olarak da adlandırılmaktadır⁸¹.

Günümüzde mevcut yapay zekâ çalışmaları zayıf yapay zekâ üzerinden yapılmaktadır. Zayıf yapay zekâ için önemli olan ise bu tür yapay zekânın yukarıda yer verdiğimiz kavramsal tanımlarda da yer aldığı üzere öğrenme özelliğini haiz olmasıdır. Bu nedenle aşağıda yapay zekânın öğrenme türleri kısaca açıklanacaktır.

1.1.3.3. Makine Öğrenmesi

En yalın tanımıyla makine öğrenmesi, belirli bir göreve ilişkin deneyim yoluyla performansını geliştiren algoritmaların araştırılması ve uygulanmasıdır⁸². Böylelikle örneklerden karmaşık bir model geliştirmek için öğrenme algoritmalarını kullanarak, deneyimden bilgi üretmek amaçlanır⁸³.

⁷² Terimin İngilizcesi “*Narrow AI*” veya “*Weak AI*” olarak adlandırılırken, Almancası “*schwache KI*” olarak adlandırılmaktadır. Bkz: Vogel, Paul, **Künstliche Intelligenz und Datenschutz**, Nomos Verlagsgesellschaft, Baden-Baden, 2022, s. 37.

⁷³ Lohmann, s. 53; Vogel, s. 37.

⁷⁴ Terimin İngilizcesi “*Strong AI*” veya “*Artificial General Intelligence*” olarak adlandırılırken, Almancası “*starke KI*” olarak adlandırılmaktadır. Bkz: Vogel, s. 37.

⁷⁵ Lohmann,; Vogel, s. 37.

⁷⁶ Spindler, Gerald, “Roboter, Automation, künstliche Intelligenz, selbst-steuernde Kfz – Braucht das Recht neue Haftungskategorien?”, **Computer und Recht**, C. 31, S. 12, 2015, ss. 766-776, s. 776; Vogel, s. 37.

⁷⁷ Deep Blue hakkında bkz: <https://www.ibm.com/ibm/history/ibm100/us/en/icons/deepblue/> (erişim tarihi 26.04.2023)

⁷⁸ Görz/Schneeberger/Schmid, s. 4.

⁷⁹ John, Robert, **Haftung für künstliche Intelligenz**, Verlag Dr. Kovac, Hamburg, 2007, s. 8.

⁸⁰ Vogel, s. 37.

⁸¹ Dettling, Heinz-Uwe/Krüger, Stefan, “Digitalisierung, Algorithmisierung und Künstliche Intelligenz”, **Pharmarecht**, S. 11, Y. 2018, ss. 513–522, s. 515.

⁸² Mitchell, Tom M., **Machine Learning**, McGraw-Hill Science, Boston, 1997, s. 2; Ertel, s. 201.

⁸³ Fraunhofer-Gesellschaft, **Maschinelles Lernen**, s. 10. https://www.bigdata-ai.fraunhofer.de/content/dam/bigdata/de/documents/Publikationen/Fraunhofer_Studie_ML_201809.pdf (erişim tarihi: 26.04.2023)

İşlemler analitik olarak tanımlanamayacak kadar karmaşık olduğunda fakat sensör verileri, resimler veya metin gibi yeterli örnek veri olduğunda, makine öğrenimi iyi bir seçimdir. Öğrenilen modeller ile önceden tanımlanmış herhangi bir kural veya hesaplama özelliği olmadan tahminler yapılabilir veya öneriler ve kararlar üretilebilir⁸⁴.

Denetimli öğrenme, denetimsiz öğrenme ve takviyeli öğrenme üç tür temel makine öğrenimi mevcuttur⁸⁵.

1.1.3.3.1. Denetimli Öğrenme

Denetimli öğrenmede, öğrenme algoritmasına bilinen örnek veriler verilir ve istenen bir yorumlama ile ilgili çıktı için eğitilir. Amaç, bilinen girdi verilerini istenen çıktı verilerine bağlayan genel kuralları bulmak ve ardından bu kuralları yeni girdi verileriyle yeni çıktılar oluşturmak için kullanmaktır. Bu anlamda, algoritma bir şeyler öğrenmiştir ve bu öğrenilen bilgilerle, gelecekteki ve önceden bilinmeyen girdi ve çıktı verileri hakkında tahminler yapılabilir. Böylece algoritmanın bir tür bağımsız davranışı ortaya çıkar⁸⁶.

Denetimli öğrenme regresyon ve sınıflandırma olmak üzere iki farklı süreç içerir⁸⁷. Denetimli regresyon öğrenimi durumunda, sistem yalnızca girdi verilerini değil, aynı zamanda çıktı verilerini, bir diğer ifade ile nihai olarak istenen sonucu da bilir. Sistem, bu verileri kullanarak bildiği girdi ve çıktı verilerinin nasıl bağlantılı olduğuna ilişkin kuralları bulmak üzere eğitilir⁸⁸. Bu denetimli öğrenme biçiminin amacı, sistemin eğitim tamamlandıktan sonra yeni girdi verilerini alması ve sonunda geliştirdiği formül yardımıyla daha önce bilinmeyen ancak ilişkili olan çıktı verilerini kendisi sağlamasıdır⁸⁹.

Buna göre; örneğin, bir kişinin boyu ile ayakkabı numarası arasında basit bir doğrusal ilişki vardır. Kişi ne kadar uzunsa, ona uygun ayakkabı da o kadar büyük olacaktır. Bu ilişki, bağımsız bir girdi değişkeni (boy) ve bağımlı bir çıktı değişkeni (ayakkabı numarası) ile doğrusal bir fonksiyon olarak gösterilebilir. Fonksiyonun parametreleri artık matematiksel regresyon yöntemi kullanılarak belirlenir ve ayakkabı bedenlerinin vücut bedenlerinden tahmin edilebileceği bir model elde edilir⁹⁰.

⁸⁴ Fraunhofer-Gesellschaft, s. 10.

⁸⁵ Russell/Norvig, s. 811; Wartala, Ramon, **Praxiseinstieg Deep Learning**, O'Reilly, Heidelberg, 2017, s. 23.

⁸⁶ Kirste, Moritz/Schürholz, Markus, "Einleitung: Entwicklungswege zur KI", Wittpahl, Wolker (Ed.), **Künstliche Intelligenz**, Springer Vieweg, Berlin, 2019, s. 25.

⁸⁷ Fraunhofer-Gesellschaft, s. 10.

⁸⁸ Russell/Norvig, s. 811.

⁸⁹ Kirste/Schürholz, s. 26.

⁹⁰ Kirste/Schürholz, s. 26.

Denetimli öğrenmede kullanılan bir diğer teknik ise sınıflandırmadır⁹¹. Öğrenme sürecinde birkaç değer sınıf olarak birbirinden ayrılır ve daha sonraki tahmin sırasında belirli bir sınıfa bireysel değerler atanır. Örneğin bu yöntemde gelir ve birikim bilgilerine dayalı iki girdi ile basit bir kredi değerlendirme modeli oluşturulabilir⁹².

1.1.3.3.2. Denetimsiz Öğrenme

Bir öğrenme algoritması, önceden tanımlanmış verilere başvurmadan yeni kalıpları ve korelasyonları ortaya çıkarabildiğinde denetimsiz öğrenme söz konusu olur⁹³. Denetimsiz öğrenme, belirli hedef gruplara göre bölümlere ayrılması gereken çok büyük miktarda müşteri verisi gibi örneklerde, yani çok büyük ve zayıf yapılandırılmış veriler için özellikle tercih edilmektedir⁹⁴.

Denetimsiz öğrenme algoritmalarının ortak noktası, verilerdeki var olan ancak bilinmeyen kalıpları ortaya çıkarabilmeleridir⁹⁵. Böylece denetimsiz öğrenme yöntemiyle örneğin ticaret alanında müşteri veri tabanı otomatik olarak farklı satın alma davranışlarına sahip müşteri kategorilerine bölünebilir veya tıp alanında doku görüntüleri arasında ayırım yapılarak insan gözünün göremediği sorunlar tespit edilebilir⁹⁶.

1.1.3.3.3. Pekiştirmeli Öğrenme

Bir diğer makine öğrenmesi ise pekiştirmeli öğrenmedir. Denetimli öğrenmeden farklı olarak pekiştirmeli öğrenmede herhangi bir eğitim verisi bulunmamaktadır⁹⁷. Bu tür öğrenmede algoritma, ödül veya ceza olarak adlandırılan bir dizi pekiştirme sonucu öğrenir⁹⁸.

Pekiştirmeli öğrenme, dışarıdan sağlanan veri girdileri oluşan bir eğitim seti ile gerçekleştirilen denetimli öğrenmeden farklıdır⁹⁹. Pekiştirmeli öğrenmedeki temel fikir, öğrenme psikolojisindeki edimsel koşullanmadan esinlenilmiştir ve insan eğitim girişimlerinde benzer bir biçimde kullanılır¹⁰⁰. Bu nedenle de sınıflandırılmamış verilerle çalıştığı ve önceden tanımlanmış bir veri söz konusu olmadığı için denetimsiz öğrenmeye benzetilebilir. Doğru

⁹¹ Fraunhofer-Gesellschaft, s. 26.

⁹² Kirste/Schürholz, s. 26.

⁹³ Mainzer, Klaus, *Künstliche Intelligenz – Wann übernehmen die Maschinen?*, Springer-Verlag, Berlin, 2019, s. 116; Hoppe, Florian, “Technische Grundlagen”, Hartmann, Matthias (Ed.), *KI & Recht*, Springer Vieweg, Berlin, 2020, s. 16.

⁹⁴ Fraunhofer-Gesellschaft, s. 10.

⁹⁵ Hoppe, s. 16.

⁹⁶ Vogel, s. 41.

⁹⁷ Ertel, s. 351.

⁹⁸ Russell/Norvig, s. 811; Sutton, Richard S./Barto, Andrew G., *Reinforcement Learning*, The MIT Press, Cambridge, 2018, s. 1-2.

⁹⁹ Sutton/Barto, s. 2.

¹⁰⁰ Lenzen, Manuela, *Künstliche Intelligenz*, C. H. Beck, Münih, 2018, s. 51.

davranış örneklerine dayanmadığı için pekiştirmeli öğrenme bir tür denetimsiz öğrenme olarak düşünülebilirse de, esasında pekiştirmeli öğrenmede amaç bilinmeyeni ortaya çıkarmaya çalışmak yerine bir ödül mekanizmasını maksimize etmeye çalışmaktır¹⁰¹. Bu nedenle, denetimli öğrenme ve denetimsiz öğrenme yanı sıra pekiştirmeli öğrenme üçüncü bir makine öğrenimi olarak değerlendirilmektedir¹⁰².

1.1.3.4. Derin Öğrenme

Mevcut yapay zekâ araştırmalarında önemli bir yere sahip olduğu için açıklanması gereken bir diğer öğrenme türü de derin öğrenmedir. Derin öğrenme yönetiminin özelliği, yapay sinir ağı adı verilen bir yapı ile çalışmasıdır¹⁰³. Yapay sinir ağları ise esasında insan beyninde yer alan sinir hücrelerinden oluşan ağların taklit edilmesidir¹⁰⁴. Böylelikle insanların zihinsel ve motor becerileri öğrenmelerini ve değişen çevresel koşullara uyum sağlamalarını sağlayan sinir ağlarının algoritmaya öğretilmesi hedeflenmektedir¹⁰⁵.

Derin öğrenme türünde yapay sinir ağı, belirli girdi değerlerini alır, ardından hesaplamalar yapar ve son olarak bir çıktı değeri belirler; daha sonra gerekirse bunu başka bir nörona iletir. Ağ ne kadar karmaşıksa - yani ne kadar çok nöron birbirine bağlanırsa - bir çıkış değeri için o kadar fazla giriş değeri işlenebilir¹⁰⁶. Kural olarak, giriş ve çıkış katmanları arasında birkaç nöron katmanı (birkaç yüz katman) oluşmaktadır. Yapay sinir ağlarında öğrenmenin derin öğrenme olarak adlandırılmasının sebebi de budur¹⁰⁷.

Derin öğrenme, günümüzde otonom sürüş için kamera sistemlerinde kullanılır. Nesneler, eşyalar, sokak işaretleri veya insanlar kaydedilir ve sınıflandırılır. Engeller sınıflandırıldıktan sonra, bu bilgi buna göre işlenir ve nihayetinde çok sayıda başka faktör dikkate alınarak arabadan bir yanıt başlatılır. Yüzeyler ayrıca sensörler ve radar sistemleri tarafından analiz edilmektedir, bu nedenle de araç sürekli olarak değişikliklere uyum sağlayabilmektedir. Derin öğrenme aynı zamanda yazı ve konuşma tanıma, metin, konuşma veya görüntü oluşturma ve çeviri yazılımlarında da kullanılmaktadır¹⁰⁸.

¹⁰¹ Kirste/Schürholz, s. 29.

¹⁰² Sutton/Barto, s. 2.

¹⁰³ Mainzer, s. 110; Kirste/Schürholz, s. 26.

¹⁰⁴ Ertel, s. 285.

¹⁰⁵ Vogel, s. 46.

¹⁰⁶ Lohmann, s. 62.

¹⁰⁷ Puppe, Frank, "Künstliche Intelligenz. Überblick und gesellschaftlicher Ausblick", Beck, Susanne/Kusche, Carsten/Valerius, Brian (Ed.), **Digitalisierung, Automatisierung, KI und Recht**, Nomos Verlagsgesellschaft, Baden-Baden, 2020, s. 124-125.

¹⁰⁸ Vogel, s. 46.

1.1.3.5. Filo Öğrenmesi

Geleneksel derin öğrenme yönteminde öğrenmede kullanılan veriler bir bulut sistem üzerine aktarılır ve otonom cihazlar verileri bu bulut üzerinden alırlar¹⁰⁹. Bu yöntem; düşük bant genişlikleri, yüksek iletişim maliyetleri, siber saldırılar yoluyla saklanan verilere dışarıdan erişim tehlikesi ve kısa yanıt alma süresine duyulan ihtiyaç gibi teknik sorunları da barındırmaktadır¹¹⁰.

Bu gibi dezavantajları ortadan kaldırmaya yönelik bir diğer öğrenme yöntemi ise filo öğrenmesi olarak adlandırılmaktadır¹¹¹. Burada uç cihaz olarak adlandırılan ve ağa bağlanabilen cihazların oluşturduğu bir filo mevcuttur ve bu cihazlardan gelen veri havuzda toplandıktan sonra filoyu oluşturan araçların tamamı her bir cihazın deneyiminden öğrenmeyi sağlayabilir¹¹². Otonom araba üreticisi Tesla'nın da kullandığı bir teknoloji¹¹³ olan filo öğrenmesi ile yalnızca gelişim sağlanmaz, ayrıca filoda bulunan araçların verileri toplayıp ilettiği ölçüde güncellik de sağlanır¹¹⁴.

1.2. Otonom Araçların Kullanım Alanları

Araç kelimesi sözlükte bir işi yapmakta veya sonuçlandırmakta gücünden yararlanan nesne olarak tanımlanmaktadır¹¹⁵. Yukarıda fail olamayacağını ancak suçta kullanılan bir nesne olabileceğini belirttiğimiz otonom araçlar da esasında insanların yaptığı işlerin daha kolay ve daha verimli yapılabilmesi veya insanların yetenekleri itibarıyla yapamadığı, yapmak istemediği ya da tehlikeliliği nedeniyle üstlenmek istemedikleri veya üstlenilmemesi gereken görevleri yerine getirmede kullanılan nesnelerdir¹¹⁶.

Daha az tehlikelilik, daha çok verimlilik nedeniyle otonom araçlar bugün artık pek çok alanda kendilerine yer bulmaktadırlar. Aşağıda ele alacağımız zorlu ortam koşulları¹¹⁷, üretim, hizmet, bakım, güvenlik ve karayolu trafiği bu alanlara örnek olarak verilebilir.

¹⁰⁹ Kamp, Michael/Adilova, Linara/Sicking, Joachim/Hüger, Fabian/Schlicht, Peter/Wirtz, Tim/Wrobel, Stefan, “Efficient Decentralized Deep Learning by Dynamic Model Averaging”, Berlingerio, Michele/Bonchi, Francesco/Gärtner, Thomas/Hurley, Neil/Ifrim, Georgiana (Ed.), **Machine Learning and Knowledge Discovery in Databases**, Springer Nature, Cham, 2019, s. 393.

¹¹⁰ Fraunhofer IAIS, **Maschinelles Lernen »On the Edge«**, s. 1.

https://www.iais.fraunhofer.de/content/dam/iais/abt/kd/Whitepaper_Machine-Learning-on-the-edge%20FraunhoferIAIS.pdf (erişim tarihi: 14.01.2024)

¹¹¹ **Fraunhofer IAIS**, s. 1; **Lohmann**, s. 66.

¹¹² <https://bair.berkeley.edu/blog/2023/04/06/ifl/#:~:text=Figure%201%3A%20%E2%80%9CInteractive%20Fleet%20Learning,learn%20from%20them%20over%20time.> (erişim tarihi: 05.02.2024).

¹¹³ **AI & Robotics**, <https://www.tesla.com/AI> (erişim tarihi: 01.02.2024).

¹¹⁴ **Lohmann**, s. 67.

¹¹⁵ <https://sozluk.gov.tr/> (erişim tarihi: 01.02.2024).

¹¹⁶ **Schulz**, s. 72.

¹¹⁷ Kavram, Alman öğretisinde “Menschenfeindlich Umgebungen” olarak geçmektedir ancak biz “Zorlu Ortam Koşulları” olarak çevirmeyi uygun gördük. Kavramla ilgili bkz: **Schulz**, s. 57.

1.2.1. Zorlu Ortam Koşulları

Otonom araçlar, insanların erişmekte zorlandığı veya hiç erişemediği ortamlarda kullanılabilirler. Bu bağlamda insanlar için önemli zorluklar teşkil eden yer altı¹¹⁸, su altı¹¹⁹, uzay¹²⁰ gibi ortamlarda otonom araçlardan yararlanılmaktadır¹²¹.

İnsanoğlunun yeryüzünde yaşayabilecek şekilde yaratılmış bir varlık olduğu düşünüldüğünde, yukarıda örneklendirilen ortam koşullarında bir insanın görev yapabilmesi ancak birtakım ekipmanla mümkün olabilecektir. Öyle ki, bazı ortam koşulları için mevcut teknolojik ekipmanların da yeterli olamayacağı söylenebilir. Bu durum, yerine getirilmesi gereken görevin maliyetini artırdığı gibi, insan hayatına veya vücut bütünlüğüne yönelik riskler de barındırmaktadır¹²². Otonom araçlar ise söz konusu ortamlarda yerine getirilecek görevler için tasarlandıklarından bahsedilen risklerden etkilenmeyeceklerdir¹²³.

Zorlu ortam koşullarında kullanılan araçlara NASA'nın Mars'ta görev yapan aracı *Curiosity* isimli keşif aracı örnek verilebilir¹²⁴. 26 Kasım 2011'de fırlatılan ve Mars yüzeyine 5 Ağustos 2012'de iniş yapan¹²⁵ araç, görevini yerine getirirken Mars yüzeyinde nereye gideceğine¹²⁶ ve neyi inceleyeceğine¹²⁷ kendisi karar vermektedir.

¹¹⁸ Yeraltından maden çıkarmakta kullanılan otonom araçlar için bkz: <https://www.nbcnews.com/mach/science/robots-are-replacing-humans-world-s-mines-here-s-why-ncna831631> (erişim tarihi: 01.02.2024); Benzer şekilde mayın tespiti ve arazinin mayından arındırılması işlemlerinde kullanılan otonom araçlar için bkz: Parra, Carlos Alberto/Otalora, Camilo/Foreo, Andrea/Devy, Michel, "Robots for non-conventional de-mining processes: From remote control to autonomy", Baudoin, Yvan/ Habib, Maki K. (Ed.), **Using Robots in Hazardous Environment**, Woodhead Publishing, Cambridge, 2011, s. 32 vd.

¹¹⁹ Su altında kullanılan otonom araçlar için bkz: Finn, Anthony/Scheding, Steve, **Developments and Challenges for Autonomous Unmanned Vehicles**, Springer-Verlag GmbH, Berlin, 2010, s. 15 vd.

¹²⁰ Uzayda kullanılan otonom araçlar ve NASA'nın uzayda kullandığı otonom araç teknolojileri için bkz: <https://www.nasa.gov/robotics/> (erişim tarihi: 01.02.2024).

¹²¹ İnsansız ortamlarda kullanılan otonom araç teknolojilerine ilişkin bkz: Cassandras, Christos/Castañón, David/Weiss, Lora, "UAV Autonomy", Valavanis, Kimon P./Vachtsevanos, George J. (Ed.), **Handbook of Unmanned Aerial Vehicles**, Springer Science+Business Media, Dordrecht, 2015, s. 1721 vd.

¹²² Bilindiği üzere insanlık, uzun yıllardır Mars'a gitmenin hayalini kurmaktadır. O kadar ki bu konuda bazı devletler ve özel kuruluşlar önemli yatırımlar yapmaktadırlar. Hatta bu konu filmlerde, romanlarda bile işlenmiştir ve işlenmeye devam etmektedir. Dünya'ya yönelik olası bir felaket senaryosunda en yaşanılabilir yer olarak görülen Mars'a yerleşmek bir yana yolculuk etmek bile pek çok risk barındırmaktadır. Bu bağlamda Mars'a yolculuk esnasında karşılaşılabilecek sağlık sorunları için bkz: Patel, Zarana S./Brunstetter, Tyson J./Tarver, William J./Whitmire, Alexandra M./Zwart, Sara R./Smith, Scott M./Huff, Janice L., "Red risks for a journey to the red planet: The highest priority human health risks for a mission to Mars", **npj Microgravity**, C. 6, 2020, ss. 1-33, s. 1 vd.

¹²³ **Schulz**, s. 57.

¹²⁴ NASA'nın Türkçe "merak" anlamına gelen *Curiosity* görevi ile ilgili olarak bkz: <https://science.nasa.gov/mission/msl-curiosity/> (erişim tarihi: 02.02.2024).

¹²⁵ <https://mars.nasa.gov/msl/spacecraft/rover/summary/> (erişim tarihi: 02.02.2024).

¹²⁶ Otonom navigasyon anlamına gelen "Autonomous Navigation" veya kısa adıyla "AutoNav" için bkz: <https://mars.nasa.gov/news/1514/nasas-mars-curiosity-debuts-autonomous-navigation/> (erişim tarihi: 02.02.2024).

¹²⁷ Artırılmış Bilim Toplama Amaçlı Otonom Keşif anlamına gelen "Autonomous Exploration for Gathering Increased Science" veya kısa adıyla AEGIS teknolojisi ile ilgili bkz: <https://www.science.org/content/article/curiosity-rover-decides-itself-what-investigate-mars> (erişim tarihi: 02.02.2024).

1.2.2. Üretim

Buhar motorunun ortaya çıkışıyla başlayan sanayi devriminin günümüzdeki son evresi, üretimin makineleşmesinde artık otonom araçların yer aldığı Endüstri 4.0 olarak adlandırılan evredir¹²⁸. Endüstri 4.0 evresinde; ürünler ve bileşenler, üretimleri sırasında makine ve ekipmanlarla benzersiz ürün kodları aracılığıyla iletişim kurduğundan, ürünler kendi üretimini kontrol etmektedir. Böylelikle akıllı fabrikalar kendi kendilerini düzenleyebilecek ve kendi operasyonlarını optimize edebileceklerdir. Dolayısıyla üretim sırasında sanal ve aktüel gerçeklik bir araya gelecektir¹²⁹.

Otonom araçların üretimde kullanımına örnek olarak; Stuttgart Üniversitesi Endüstriyel Otomasyon ve Yazılım Mühendisliği Enstitüsü'nün, gelecek nesil otomobiller için aktif araştırma ortamı olan ARENA2036'da KUKA, TRUMPF ve Siemens şirketleri ile birlikte otonom araçların kullanım senaryosunu gerçekleştirmek üzere inşa ettikleri esnek üretim sistemi ele alınabilir¹³⁰.

Söz konusu sistem, kaynak makinesi, otonom araç olarak bir mobil robot (KMR iiwa), akıllı bir depo ve ana kontrol sistemi olarak bir kontrol kabininin yer aldığı merkezi olmayan dört otomatik alt sistemden oluşmaktadır ve dört metal saç parçadan araba üretimi yapmaktadır¹³¹.

Sistemde, otomatik alt sistemler sabit bir hat üzerinde düzenlenmemiştir. Otonom araç, bunları sürücüsüz bir taşıma aracı olarak birbirine bağlamaktadır. Akıllı depo ise söz konusu otonom aracın kullanımına sunulan saç parçaların depolandığı yerdir. Otonom araç, akıllı deponun yerini WLAN üzerinden iletişim kurarak ve kendisine entegre algılama sensörlerini kullanarak tespit etmekte ve yine entegre bir kamera sayesinde akıllı depodaki saç levhaları farklı model arabaların montajını yapmak üzere tanıyabilmektedir¹³².

Burada otonom araç, otonom araçlara ilişkin saydığımız özelliklerin pek çoğunu haizdir. Çevre koşullarına yanıt vererek sistematik olarak süreçleri yönetebilmekte, entegre sensörler ve veri analiz algoritmaları sayesinde deponun yerini bulabilmekte, değerlendirme algoritmaları ile pil seviyesi gibi durumları kendi kendine değerlendirebilmekte, doğru

¹²⁸ Benotsmene, Rabab/Dudás, László/Kovács, György, "The Concept of Autonomous Systems in Industry 4.0", *Advanced Logistic Systems*, C. 12, S. 1, 2018, ss. 77-87, s. 77.

¹²⁹ Benotsmene/Dudás/Kovács, s. 77.

¹³⁰ Müller, Manuel/Müller, Timo/Ashtari Talkhestani, Behrang/Marks, Philipp/Jazdi, Nasser/Weyrich, Michael, "Industrial autonomous systems: a survey on definitions, characteristics and abilities, *at – Automatisierungstechnik*, C. 69, S. 1, Y. 2021, ss. 3-13, s. 8.

¹³¹ Müller/Müller/Ashtari Talkhestani/Marks/Jazdi/Weyrich, s. 8 vd.

¹³² Müller/Müller/Ashtari Talkhestani/Marks/Jazdi/Weyrich, s. 9.

parçaların kaynak makinesine ulaştırılması için karar verebilmekte ve böylelikle kendi kendini yönetebilmektedir¹³³.

1.2.3. Hizmet Sektörü

Otonom araçlar hizmet sektöründe de kullanılmaktadır. Bugün pek çok evde bulunan temizlik robotları otonom araçların hizmet sektöründe kullanımına bir örnektir¹³⁴. Philips'in ürettiği HomeRun 7000 Aqua isimli temizlik robotu, LIDAR yardımıyla temizlemesi gereken alanı haritalamakta, bu sayede en verimli rotayı oluşturmakta, şarjı bittiği zaman şarj istasyonuna dönerek kendini şarj etmekte ve üzerindeki toz haznesi dolduğunda bunu kendi kendine boşaltabilmektedir¹³⁵.

Otonom araçların hizmet sektöründe kullanımına bir diğer örnek ise bakım hizmetleridir¹³⁶. Bakım hizmetleri, sağlık ve hasta bakımı olabileceği gibi engelli veya yaşlı bakımı da olabilir¹³⁷. Bu alanda kullanılan otonom araçlar insan çalışanların görevlerini tamamlar veya onların yerine geçerler. Bakıma muhtaç kişilere ihtiyaç duyulan ilaç ve yiyecekleri ulaştırabilir¹³⁸, onların uzanmalarına, oturmalarına ve yataklarını değiştirmelerine yardımcı olabilirler¹³⁹. Ayrıca hastaları eğlendirebilir ve insan bakıcılara işitsel ve görsel ara yüzler sağlayabilirler¹⁴⁰. Bazıları doğal dil becerilerine sahip olan bu araçlar, prensip olarak bu bağlamda uygun olabilecek birden fazla dili konuşabilir, hatırlayabilir veya öğrenebilirler¹⁴¹.

Hizmet alanında kullanılan otonom araçların ilk örnekleri arasında eşya taşımaya yardımcı olan HelpMate sayılabilir¹⁴². Günümüzde ise hizmet alanında Alman Fraunhofer Ensitusü'nün ürettiği Care-O-bot 4, içecek servisi yapabilmekte, müze ve havalimanlarında mobil danışma bürosu görevini görebilmekte, ev ve ofislerde toplama ve dağıtım hizmetlerinde kullanılmakta ve güvenlik uygulamaları ile insanlara yardımcı olabilmektedir¹⁴³.

¹³³ Müller/Müller/Ashtari Talkhestani/Marks/Jazdi/Weyrich, s. 9.

¹³⁴ Schulz, s. 60.

¹³⁵ <https://www.philips.nl/c-e/ho/stofzuigers/robots/vacuum-and-mop-robot-7000-series-aqua.htm> (erişim tarihi: 22.02.2024)

¹³⁶ Schulz, s. 60.

¹³⁷ Bendel, Oliver, "Roboter im Gesundheitsbereich", Bendel, Oliver (Ed.), **Pflegeroboter**, Springer Gabler, Wiesbaden, 2018, s. 204.

¹³⁸ Schulz, s. 60.

¹³⁹ Schulz, 61.

¹⁴⁰ Bendel, s. 206.

¹⁴¹ Bendel, s. 206.

¹⁴² Bekey, George A., "Current Trends in Robotics: Technology and Ethics", Lin, Patrick/Abney, Keith/Bekey, George A. (Ed.), **Robot Ethics: The Ethical and Social Implications of Robotics**, MIT Press, Cambridge, 2012, s. 22.

¹⁴³ <https://www.care-o-bot.de/en/care-o-bot-4.html> (erişim tarihi: 23.02.2024).

1.2.4. Güvenlik

Otonom araçların bir diğer kullanım alanı ise güvenlidir. Temel odak noktası kişi veya nesne izleme olan otonom araçlar, bu bağlamda Güney Kore’de 2010lu yılların başından beri gardiyan olarak kullanılmaktadırlar¹⁴⁴. Söz konusu araçlar, dört tekerlek üzerinde hareket etmekte ve üzerlerinde bulunan kamera ve sensörlerle izledikleri insanların şiddet ve intihar gibi duygu durumlarını kontrol edebilmektedirler. Otonom gardiyanlar, eğer risk teşkil eden bu davranışları tespit ederlerse, insan gardiyanları uyarmaktadırlar¹⁴⁵.

Otonom araçların güvenlik alanında kullanımı yalnızca gözetim ve izleme ile sınırlı değildir. Askeri alanda da otonom özellikleri haiz pek çok savaş aracı mevcuttur. Bunların ülkemizde en bilinenleri İnsansız Hava Aracı (İHA) olarak adlandırılan araçlardır. Örneğin, Bayraktar’ın ürettiği Dikey İnsansız Hava Aracı (DİHA) olan Bayraktar DİHA hâlihazırda otonom kalkış ve iniş yapabilmektedir¹⁴⁶. Şirket, mevcut teknolojilere ek olarak Görsel Duruş Tespit projesi ile arıza durumunda aracın otonom kontrol edilmesi, Temel Obje Tespiti projesi ile derin öğrenme kullanılarak aracın kuyruk kamerasından alınan görüntü verileri ile belirlenen nesnelerin tespit edilmesi gibi yeni teknolojiler üzerinde çalışmaktadır¹⁴⁷.

1.2.5. Trafik

Otonom araçlar hem otonom arabalar hem de otonom trafik sistemleri bağlamında trafikte de kullanılmaktadır¹⁴⁸. Yukarıda yer verdiğimiz üzere günümüzde otonomi seviyesine göre değişmekle birlikte pek çok sürüş asistanı arabalara dâhil edilmiş durumdadır. Örneğin bugün Tesla’nın ürettiği arabalarda trafiğe duyarlı hız sabitleyicileri, yönlendirme asistanı, şerit değiştirme asistanı, otonom park asistanı, aracın bulunduğu yerden sürücüye gelmesini sağlayan akıllı çağırma gibi özellikler bulunmaktadır¹⁴⁹. Bunun yanı sıra yukarıda değindiğimiz üzere, araçlar filo öğrenmesi sayesinde birbirlerinin deneyimlerinden öğrenmekte ve böylelikle sistem hem kendini geliştirmekte hem de güncelliğini korumaktadır¹⁵⁰.

Tüm bu özellikleriyle otonom arabaların sürüş güvenliği ve insan hayatı konusunda önemli destekler sunması beklenmektedir¹⁵¹. Zira Google’ın otonom araba projesinin eski yöneticisi Chris Urmson’a göre, otonom arabalar Google’ın eğitimli profesyonel

¹⁴⁴ Schulz, 62.

¹⁴⁵ <https://www.bbc.com/news/technology-15893772> (erişim tarihi: 24.02.2024).

¹⁴⁶ <https://www.baykartech.com/tr/uav/bayraktar-diha/> (erişim tarihi: 24.02.2024).

¹⁴⁷ <https://www.baykartech.com/tr/yapay-zeka/> (erişim tarihi: 24.02.2024).

¹⁴⁸ Schulz, 62 vd.

¹⁴⁹ https://www.tesla.com/en_gb/support/autopilot (erişim tarihi: 26.02.2024)

¹⁵⁰ AI & Robotics, <https://www.tesla.com/AI> (erişim tarihi: 01.02.2024).

¹⁵¹ Wigger, Dominica, *Automatisiertes Fahren und strafrechtliche Verantwortlichkeit wegen Fahrlässigkeit*, Nomos Verlagsgesellschaft, Baden-Baden, 2020, s. 37.

sürücülerinden daha sorunsuz ve daha güvenli hareket etmektedir¹⁵². Türkiye’de 2023 yılında meydana gelen 235.071 ölümlü ve yaralanmalı trafik kazası sonucunda 6.548 kişinin hayatını kaybettiği ve 350.855 kişinin yaralandığı düşünüldüğünde¹⁵³, otonom arabaların bu istatistiklerin azaltılmasına ilişkin sağlayacağı fayda daha iyi anlaşılmaktadır.

Tam otonom arabaların kullanımı henüz yasal bir zemine sahip olmamakla birlikte bazı ülkelerde kısıtlı alanda da olsa kullanımına başlanılmıştır. Örneğin Almanya’da Heilbronn’da bulunan Experimenta isimli bilim merkezinde servis aracı olarak otonom bir minibüs kullanılmaktadır¹⁵⁴. Benzer şekilde Birleşik Arap Emirlikleri’nden biri olan Dubai’de Ekim 2026 itibarıyla 1000 adet otonom taksinin kullanıma alınacağı açıklanmıştır¹⁵⁵.

Otonom araçların trafikteki bir diğer kullanımı ise otonom trafik yönetimi ile mümkündür. Otonom arabalarla iş birliği sayesinde, bunlardan toplanan verilerle trafik ışığı kontrol sisteminin iyileştirilmesi, dur işaretlerinin değiştirilmesi, yol akışının artırılması, kavşak yönetimi, trafik güvenliğinin artırılması ve tıkanıklık oranının azaltılması söz konusu olacaktır¹⁵⁶. Böylelikle trafik sıkışıklığının ekonomik etkileri azaltılacak ve kazaların azalması sağlanacaktır¹⁵⁷.

1.3. Otonom Araçların Hukuki Statüsü

Otonom araçların hukuki statüsü, tezimize konu olarak ele aldığımız ceza sorumluluğunun yüklenebilirliği açısından özel önem arz etmektedir. Yukarıda da değindiğimiz üzere, otonom araçlar yapay zekâyı haiz araçlardır. Her ne kadar bu zekâ kavramı otonom araçların birer kişilik olarak ele alınabileceği düşüncesini çağırırsa da, biz yukarıda da değindiğimiz üzere ceza sorumluluğunun taşıyıcısının yalnızca insan olabileceğini ifade eden görüşe taraftarız. Ancak otonom araçların statüsüne ilişkin belirleme, yine de söz konusu

¹⁵² Simonite, Tom, **Data Shows Google’s Robot Cars Are Smoother, Safer Drivers Than You or I**, <https://www.technologyreview.com/2013/10/25/175615/data-shows-googles-robot-cars-are-smoother-safer-drivers-than-you-or-i/> (erişim tarihi: 27.02.2024)

¹⁵³ TÜİK, **Karayolu Trafik Kaza İstatistikleri**, <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Karayolu-Trafik-Kaza-Istatistikleri-2023-53479> (erişim tarihi: 26.02.2024)

¹⁵⁴ <https://www.heilbronn.de/umwelt-mobilitaet/mobilitaet/anfahrt-und-orientierung/automatisiertes-Fahren/autonom>

er-shuttlebus.html#:~:text=Der%20Fokus%20des%20Projekts%20liegt,zur%20experimenta%20und%20wieder%20zur%C3%BCck. (erişim tarihi: 26.02.2024)

¹⁵⁵ **Driverless taxis are coming to Dubai: Here’s what we know so far.**

<https://www.logisticsmiddleeast.com/news/driverless-taxis-are-coming-to-dubai-heres-what-we-know-so-far#:~:text=Under%20Dubai's%20Smart%20Self%2DDriving,process%20that%20commenced%20in%202016.> (erişim tarihi: 12.06.2025)

¹⁵⁶ el Hamdani, Sara/ Benamar, Nabil, **Autonomous Traffic Management: Open Issues and New Directions**, s. 1. <https://ieeexplore.ieee.org/stamp.jsp?tp=&arnumber=8428937> (erişim tarihi: 27.02.2024)

¹⁵⁷ **el Hamdani/ Benamar**, s. 1.

sorumluluğun taşıyıcısını tespit etmek adına önem arz etmektedir. Bu bağlamda bazı görüşler otonom araçların bir hukuki statüye ihtiyacı olmadığını savunurken, gelişen teknolojinin etkisiyle bazı görüşler ise otonom araçlara kişilik tanınabileceğini dile getirmektedirler¹⁵⁸. Biz bu görüşlerden sonuncu gruba taraftar olmasak da, konunun teorik çerçevesine katkı sunacağı düşüncesiyle bu başlık altında bunlara da yer vereceğiz.

1.3.1. Otonom Araçların Hukuki Bir Statüye İhtiyacı Olmadığını Savunan Görüşler

Otonom araçların bilinç ve sezgiye sahip olmaması nedeniyle kasten hareket etme yeteneğinin bulunmadığını, dolayısıyla kendisine çizilen çerçevede verili komutları gerçekleştirdiğini, yani insana özgü özellikleri haiz olmamaları nedeniyle bu başlık altındaki görüşler otonom araçlara hukuki bir statü tanınmasına gerek olmadığını savunmaktadırlar¹⁵⁹.

1.3.1.1. Otonom Araçları Eşya Olarak Değerlendiren Görüş

Otonom araçların statüye ihtiyacı olmadığına ilişkin ilk görüş, bunların birer eşya olduğu yönündedir¹⁶⁰. Zira bunlar insanların temel ihtiyaçlarını karşılamak üzere tasarlanmış olan aletlerdir¹⁶¹ ve bu nedenle gerçek veya tüzel kişilerin mülkiyeti altında kabul edilmelidir¹⁶². Böylelikle bunlardan kaynaklanan zararlar nedeniyle üretici, kullanıcı veya malikin sorumluluğu söz konusu olacaktır¹⁶³. Kaldı ki otonom araçlardan kaynaklanabilecek problemler mutlaka bunlara bir hukuki statü tanınarak çözülmek zorunda değildir, kullanım alanıyla ilgili olarak verilebilecek hak ve sorumluluklar veya bunlara özel sigortalar ile de çözülebilecektir¹⁶⁴.

Bu görüş, bugünkü teknoloji anlamında tatmin edici olmakla beraber¹⁶⁵, otonom araçların basit bir alete indirgenemeyecek kadar öğrenme, değişikliklere adapte olabilme ve kendisini tasarlayanların tahmin edemeyecekleri zararlara yol açma potansiyeline sahip olan

¹⁵⁸ Bacaksız, Pınar/Sümer, Seda Yağmur, **Robotlar, Yapay Zekâ ve Ceza Hukuku**, Adalet Yayınevi, Ankara, 2021, s. 143.

¹⁵⁹ **Bacaksız/Sümer**, s. 138. Söz konusu görüşler arasında ele alacağımız son iki görüş esasında kişilik etrafında şekillenmelerine rağmen gerek öğretide de benzer şekilde ele alınmaları gerek bunların tam ehliyetli kişilerden farklı olmaları nedeniyle, sınırlı ehliyetli ve tam ehliyetsizlere ilişkin görüşlere bu başlık altında yer vermeyi uygun gördük.

¹⁶⁰ Bak, Başak, “Medeni Hukuk Açısından Yapay Zekânın Hukuki Statüsü ve Yapay Zekâ Kullanımından Doğan Hukuki Sorumluluk”, **TAAD**, S. 35, 2018, ss. 211-232, s. 217.

¹⁶¹ **Kangal**, s. 45.

¹⁶² **Bacaksız/Sümer**, s. 139; Pérennou, Thomas, “State of the Art on Legal Issues”, **ethics&autonomous agents**, s. 10. <https://ethicaa.greyc.fr/media/files/ethicaa.delivvable.1.pdf> (erişim tarihi: 28.02.2024)

¹⁶³ Mindız, Emine, “Peculium Kurumunun Yapay Zekâya Sahip Robotların Hukukî Statülerinin Tespitinde Model Olarak Kullanılması”, **AÜHFD**, C. 71, S. 3, Y. 2022, ss. 937-970, s. 944.

¹⁶⁴ Kılıçarslan Kara, Seda, “Yapay Zekânın Hukuki Statüsü ve Hukuki Kişiliği Üzerine Tartışmalar”, **YBHD**, S. 2, 2019, ss. 363-389, s. 378.

¹⁶⁵ **Mindız**, s. 944.

karmaşık varlıklar olması nedeniyle gelecekte ihtiyaçları karşılamaktan uzak kalacağı endişesiyle eleştirilmektedir¹⁶⁶.

1.3.1.2. Otonom Araçları Köle Olarak Değerlendiren Görüş

Otonom araçları eşya olarak değerlendiren görüşe benzer bir diğer görüş ise bunları köle olarak değerlendiren görüştür¹⁶⁷. Bu görüşe göre otonom araçlar basit bir alet olarak ele alınamaz¹⁶⁸. Otonom araçlar, eşyadan farklı olarak adeta bir köle gibi efendilerinin hayatlarını kolaylaştırmakta ve belli işleri efendilerinin adına görmektedirler. Bu bağlamda otonom araçlar insanların modern teknik köleleridir¹⁶⁹.

Bu görüş, bir taraftan otonom araçların kölelik statüsü ile mal olarak sayılıp hak sahibi olamayacakları ve borç altına giremeyeceklerinden bahisle taraftar bulmuştur¹⁷⁰. Böylelikle yapmaya ehil oldukları işlemlerle bir hak kazanmaları durumunda da “Kölenin kazandığı her şey efendi için kazanılmıştır.” kuralı ile bunların kazanımları da sahiplerinin olacaktır. Diğer taraftan bu yaklaşım kölelik kavramının modern hukukta yerinin olmadığı gerekçesiyle yoğun eleştiriye uğramıştır¹⁷¹. Otonom araçların köle statüsünde değerlendirilmesine karşı olanlar, efendinin kölenin üzerinde yapabileceklerinin sınırsız olduğunu ancak örneğin 2016 yılında Boston Dynamics adlı şirketin üretimi olan Atlas isimli insansı robotun testler sırasında itilip kakılmasına ilişkin görüntülerin yoğun tepki uyandırdığını, bu nedenle otonom araçlar üzerinde yapılabileceklerin etik açısından sınırlı olması gerektiğini ifade etmektedirler¹⁷². Biz de köle kavramının yaptığı çağrışımdan ve otonom araçlara verilecek köle statüsünün bunların içinde yer alabileceği hukuki meselelere çözüm getirmedikten bahisle¹⁷³ bu görüşe taraftar değiliz.

1.3.1.3. Otonom Araçları Sınırlı Ehliyetsiz Olarak Değerlendiren Görüş

Bir diğer görüş ise otonom araçların sınırlı ehliyetsiz kimseler gibi değerlendirilebileceğini ifade etmektedir¹⁷⁴. Türk hukukunda ayırt etme gücüne sahip çocuklar ve kısıtlılar olarak değerlendirilen sınırlı ehliyetsizler, tam ehil olmamakla birlikte ayırt etme

¹⁶⁶ Kangal, s. 46; Bak, s. 217; Mındız, s. 944.

¹⁶⁷ Bacaksız/Sümer, s. 139; Pérennou, s. 13; Kangal, s. 46.

¹⁶⁸ Bak, s. 218

¹⁶⁹ Lohmann, s. 96.

¹⁷⁰ Taşdemir, Özgür/Özbay, Ümit Vefa/Kireçtepe, Burhanettin Onur, “Robotların Hukuki ve Cezai Sorumluluğu Üzerine Bir Deneme”, *AÜHFD*, C. 69, S. 2, Y. 2020, ss. 793-833, s. 810.

¹⁷¹ Bacaksız/Sümer, s. 141; Kangal, s. 46; Bak, s. 218.

¹⁷² Bacaksız/Sümer, s. 140.

¹⁷³ Konu ile ilgili olarak bkz: Harke, Jan Dirk, “Sklavenhalterhaftung in Rom”, Gless, Sabine/Seelman, Kurt (Ed.), *Intelligente Agenten und das Recht*, Nomos Verlagsgesellschaft, Baden-Baden, 2016, s. 97 vd.; Bacaksız/Sümer, s. 141; Bak, s. 219.

¹⁷⁴ Hallevey, Gabriel, “The Criminal Liability of Artificial Intelligence Entities - from Science Fiction to Legal Social Control”, *Akron Intellectual Property Journal*, C. 4, S. 2, 2010, ss. 171-201, s. 189; Bacaksız/Sümer, s. 142.

güçlerinin varlığı sayesinde kendi lehlerine birtakım haklar yaratabildikleri gibi verdikleri zararlardan da sorumlu tutulabilirler¹⁷⁵.

Bu görüşe taraftar olanların gerekçeleri, otonom araçların haiz olduğu yapay zekâya atfettikleri değerden kaynaklanmaktadır¹⁷⁶. Zira bunlar, henüz tam anlamıyla bir insan ile eş tutulabilecek ölçüde zeki varlıklar değildir ancak birtakım işlemleri otonom olarak yapabildikleri için basit bir eşya da değildir. Bu nedenle bunlara özgü bir sınırlı sorumluluk alanı yaratılmalıdır¹⁷⁷.

Bize göre otonom araçların birtakım işleri otonom şekilde yapabiliyor olmaları bunların ayırt etme gücüne sahip olduğunu göstermez. Kaldı ki ayırt etme gücüne sahip olmaları, bunların bilinç kazandığı anlamına gelir ki o zaman bunlara hukuki bir statü tanıyıp tanımamak bir görüş olmaktan ziyade bir zorunluluk olacaktır¹⁷⁸.

1.3.1.4. Otonom Araçları Tam Ehliyetsiz Olarak Değerlendiren Görüş

Otonom araçlara hukuki statü atfedilmemesine ilişkin bir diğer görüş ise bunları tam ehliyetsiz olarak ele alınmasını savunan görüştür¹⁷⁹. Bu görüş, otonom araçların sınırlı ehliyetsiz olarak ele alınmasını bunlara dolaylı yoldan kişilik atfetmekle eleştirmekte ve yalnızca tam ehliyetsiz olarak değerlendirilmeleri halinde hak ve borç altına giremeyeceğini savunmaktadır¹⁸⁰.

Türk hukukunda tam ehliyetsizler ayırt etme gücüne sahip olmayan kişilerdir. Bunların fiil ehliyetleri yoktur ve bu kimseler fiilleriyle hukuki sonuç doğuramazlar¹⁸¹. Bu bağlamda otonom araçlar da gördükleri işler bakımından hak ve borç sahibi olamamaları nedeniyle tam ehliyetsizlere benzetilmektedirler. Ancak tam ehliyetsiz kişilerin bile istisnai olarak da olsa sorumlu tutulabildikleri haller söz konusudur¹⁸². Kanaatimizce bu nedenden dolayı bu görüş de meseleye tam anlamıyla bir çözüm getirememektedir.

¹⁷⁵ Oğuzman, Kemal/Seliçi, Özer/Oktay Özdemir, Saibe, **Kişiler Hukuku**, Filiz Kitabevi, İstanbul, 2019, s. 95 vd; Akipek, Jale G/Akıntürk, Turgut/Ateş, Derya, **Türk Medeni Hukuku Başlangıç Hükümleri Kişiler Hukuku**, Beta Basım Yayın Dağıtım, İstanbul, 2016, s. 321; Dural, Mustafa/Öğüz, Tufan, **Türk Özel Hukuku Cilt II Kişiler Hukuku**, Filiz Kitabevi, İstanbul, 2015, s. 84 vd.

¹⁷⁶ Hallevy, s. 190.

¹⁷⁷ Bacaksız/Sümer, s. 142.

¹⁷⁸ Zeytin, Zafer/Gençay, Eray, “Hukuk ve Yapay Zekâ: E-Kişi, Mali Sorumluluk ve Bir Hukuk Uygulaması”, **Türk-Alman Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, C. 1, S. 1, 2019, ss. 39-70, s. 48.

¹⁷⁹ Bacaksız/Sümer, s. 142.

¹⁸⁰ Zeytin/Gençay, s. 49.

¹⁸¹ Oğuzman/Seliçi/Oktay Özdemir, s. 82 vd; Akipek/Akıntürk/Ateş, s. 304-305; Dural/Öğüz, s. 69.

¹⁸² Akipek/Akıntürk/Ateş, s. 310 vd; Dural/Öğüz, s. 75 vd.

1.3.2. Otonom Araçların Hukuki Bir Statüye İhtiyacı Olduğunu Savunan Görüşler

Daha önce de belirttiğimiz üzere bir araç, belirlenen amaca bağımsız olarak ulaşabildiği ve insan müdahalesi veya ayrıntılı bir programlama olmaksızın kendini rastgele bir duruma uyarlayabildiği ölçüde otonomdur. Bu otonom olma durumu, bazı yazarlara göre otonom araçların statüsünün insan statüsüne yaklaştığını, hatta bazı durumlarda aşabildiğini göstermektedir¹⁸³. Bu nedenle bunların kişilik ihtiyacı söz konusudur¹⁸⁴.

Özgürlükçü bakış açısıyla dile getirilen bu görüşler, otonom araçlara ilişkin statü ihtiyacını eşitlikçi bir yaklaşımla gerekçelendirmektedirler. Öyle ki, eğer otonom araçlar insana özgü özelliklere sahipse bunların gerçek birer insan olup olmadığına bakılmaksızın hukuken birer kişi olarak kabul edilmelidirler¹⁸⁵. Otonom araçlara hukuki statü verilmesine taraftar olanlara göre bunlara kişilik atfedilmesi, aynı zamanda sorumluluk verilmesi anlamına geleceği için, yaşanan teknolojik gelişmelerle ekonomik anlamda fayda sağlanabileceği gibi bu teknolojik gelişmeler toplum tarafından da daha az ürkütücü olarak algılanacaktır¹⁸⁶.

1.3.2.1. Otonom Araçları Tüzel Kişilik Olarak Değerlendiren Görüş

Otonom araçlara hukuki bir statü tanınması gerektiğine ilişkin ilk görüş tüzel kişilik görüşüdür¹⁸⁷. Tüzel kişiler hukuk düzeni tarafından kendilerine hak ve borçlara sahip olma iktidarı verilmiş mal veya kişi topluluklarıdır¹⁸⁸. Tüzel kişilik görüşüne taraftar olanlar, her ne kadar insana benzer birtakım bilişsel özellikleri haiz olsalar da otonom araçların gerçek bir kişi olarak kabul edilmeyeceğini belirtmekle¹⁸⁹ birlikte bunlardan kaynaklanan hukuki sorunların otonom araçları yok sayarak değil, aksine onlara kişilik tanınarak çözüme kavuşturulabileceğini savunmaktadırlar¹⁹⁰.

Bu görüşe göre; otonom araçlar da tüzel kişiler gibi bir sicile kaydedilmeli, davalı ve davacı sıfatını haiz olmalı, bağımsız bir malvarlığına sahip olmalı, tabi olacağı kurallar önceden belirlenmeli, sicil otoritesi tarafından çalışma prensipleri ile işleyişi denetlenmeli ve yönetim kurulu benzeri bir karar alıcı mekanizmaya sahip olmalıdır¹⁹¹.

¹⁸³ Kangal, s. 44.

¹⁸⁴ Bacaksız/Sümer, s. 143. Yazarlar bu gereksinime ilişkin pek çok örnek sıralamaktadırlar. Örneklere ilişkin bkz: Bacaksız/Sümer, s. 143-144.

¹⁸⁵ Kılıçarslan Kara, s. 379.

¹⁸⁶ Kılıçarslan Kara, s. 379.

¹⁸⁷ Bacaksız/Sümer, s. 147; Kangal, s. 47; Kılıçarslan Kara, s. 379.

¹⁸⁸ Akipek/Akıntürk/Ateş, s. 499; Dural/Öğüz, s. 209.

¹⁸⁹ Kılıçarslan Kara, s. 379.

¹⁹⁰ Bacaksız/Sümer, s. 147; Kılıçarslan Kara, s. 379.

¹⁹¹ Bayamlıoğlu, Emre, “Akıllı Yazılımlar ve Hukuki Statüsü: Yapay Zekâ ve Kişilik Üzerine Bir Deneme”, Uğur Alacakaptan’a Armağan Cilt II, Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2008, s. 139. Tüzel kişilerin kuruluşu, ehliyetleri ve sona ermesine ilişkin bkz: Akipek/Akıntürk/Ateş, s. 533 vd; Dural/Öğüz, s. 233 vd.

Söz konusu görüş, otonom araçların hareket kabiliyetlerinin insana benzer bir yaklaşımla ele alınması neticesinde bunlara bir statü tanınması gerektiğinden bahisle, karar alma bakımından insana ihtiyaç duyan tüzel kişilik gibi bir statüye ihtiyaçlarının olmadığı, ayrıca bunların bir mal veya kişi topluluğu da olmadığı gerekçesiyle eleştirilmektedir¹⁹².

1.3.2.2. Otonom Araçları Temsilci Olarak Değerlendiren Görüş

Bir diğer görüş ise otonom araçların temsilci olarak ele alınması gerektiğini savunan görüştür¹⁹³. Hukuki işlemler gerçekleştirme açısından ele alınan bu görüşün temelini, otonom araçların bir kişi adına sözleşme müzakeresi yapma veya sözleşmeyi yerine getirme yeteneğini haiz olduğu düşüncesi oluşturmaktadır¹⁹⁴.

Buna göre otonom araçlar temsil yetkisine sahip olabilirler¹⁹⁵. Temsil yetkisine sahip olmaları durumunda temsil ettikleri kişileri hak ve borç altına sokabileceklerinden bu görüşe taraftar olanlar, bu temsilciliğin yalnızca hak doğurma noktasında değerlendirilmesi gerektiğini ifade etmektedirler¹⁹⁶.

Bu görüş de otonom araçların temsilci olarak sorumlu tutulmalarının söz konusu olduğu durumlarda bu sorumluluğun hukuki bir kişilik tanınmadan anlam kazanmasının mümkün olmaması ve bu nedenle çözümden çok sorun çıkaracağı gibi gerekçelerle eleştirilmektedir¹⁹⁷.

1.3.2.3. Otonom Araçları E-Kişilik Olarak Değerlendiren Görüş

Otonom araçlara statü verilmesi gerektiğini savunan son görüş ise bunların birer elektronik kişilik veya e-kişilik olarak tanınması görüşüdür¹⁹⁸. Otonom araçların e-kişilik olarak ele alınmasını savunan görüş, esasen Avrupa Parlamentosu tarafından yayınlanan 27 Ocak 2017 tarihli Robotik Hakkında Medeni Hukuk Kuralları Komisyonuna Tavsiye Raporu'nda yer almıştır¹⁹⁹.

Tavsiye raporunda, “uzun vadede robotlar için özel bir hukuki statü oluşturulması, böylece en azından en gelişmiş otonom robotların, neden olabilecekleri her türlü zararı telafi etmek için elektronik kişi olarak tanınabileceği ve elektronik kişiliğin, robotların otonom karar

¹⁹² Bacaksız/Sümer, s. 149-150.

¹⁹³ Bacaksız/Sümer, s. 151.

¹⁹⁴ Çağlayan Aksoy, Pınar, “AI as Agents”, DiMatteo, Larry A./Poncibò, Cristina/Cannarsa, Michel (Ed.), **The Cambridge Handbook of Artificial Intelligence**, Cambridge University Press, Cambridge, 2022, s. 150.

¹⁹⁵ Zeytin/Gençay, s. 48.

¹⁹⁶ Zeytin/Gençay, s. 48; Bacaksız/Sümer, s. 151.

¹⁹⁷ Çağlayan Aksoy, s. 160.

¹⁹⁸ Beck, Susanne, “Über Sinn und Unsinn von Statusfragen – zu Vor- und Nachteilen der Einführung einer elektronischen Person”, Hilgendorf, Eric/Günther, Jan-Philipp (Ed.), **Robotik und Gesetzgebung**, Nomos Verlagsgesellschaft, Baden-Baden, 2013, s. 255.

¹⁹⁹ Avrupa Komisyonu, **Robotik Hakkında Medeni Hukuk Kuralları Komisyonuna Tavsiye Raporu**, https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/A-8-2017-0005_EN.html (erişim tarihi: 06.04.2024)

aldığı veya üçüncü kişilerle bağımsız olarak etkileşime girdiği olası durumlarda uygulanabileceği” tavsiyesi yer almaktadır²⁰⁰. Tavsiyenin en dikkate değer kısmı, elektronik kişilik statüsünün en gelişmiş otonom robotlar bakımından önerilmiş olmasıdır.

Elektronik kişilik görüşü, otonom araçların bugün ve gelecekte yasal işlemlerde bağımsız olarak hareket etmesi, temsilcisi olduğu kişiler adına bağlayıcı kararlar alabilmesi gibi nedenlerle mantıklı görülmektedir²⁰¹. Bu görüşte olanlara göre; elektronik kişilik statüsü, kişi kelimesinin kullanımı nedeniyle kişiliğin bazı yönlerini almakla birlikte elektronik sıfatı nedeniyle de bunun özel bir statü olduğunu da belirten bir adlandırmadır²⁰².

Söz konusu görüş, yukarıda yer verdiğimiz Robotik Hakkında Medeni Hukuk Kuralları Komisyonuna Tavsiye Raporu’na cevaben aralarında yapay zekâ ve robotik uzmanları, sektör liderleri, hukuk, tıp ve etik uzmanlarının yer aldığı bir grup tarafından Avrupa Parlamentosu’na hitaben yazılan Avrupa Yapay Zekâ ve Robotik Komisyonu’na Açık Mektup’ta etik ve hukuki açıdan bakıldığında hukuki statüsü ne olursa olsun bir robot için hukuki statü tanınamayacağı, bir robot için gerçek kişilerden yola çıkılarak bir hukuki statü yaratılamayacağı, insandan yola çıkarak robotlara verilecek bir hukuki statünün nihayetinde robotların da insanlara ait hakları elinde bulundurmasıyla sonuçlanacağı ve bu durumun Avrupa Birliği Temel Haklar Bildirgesi’ne ve İnsan Hakları ve Ana Hürriyetlerin Korunmasına Dair Sözleşme’ye aykırı olacağı, bir robot için tüzel kişilikten yola çıkarak da bir hukuki statü yaratılamayacağı, zira bu durumda da tüzel kişilerin irade açıklama organını oluşturan insan unsurunun robotlar bakımından söz konusu olmadığı gibi gerekçelerle eleştirilmiştir²⁰³.

Bize göre de, elektronik kişilik statüsünün hem elektronik hem de kişilik nedeniyle özel bir statü olarak yürürlüğe girmesi her ne kadar kulağa hoş gelse de, otonom araçlara özgü yaratılması öngörülen bu özel statü, otonom araçların sahibi olan kişileri hak sahibi yapabilmesi ama borç sahibi yapamaması, kendileri açısından hak ve borç sahipliğinin söz konusu olamaması gibi nedenlerle çözümden çok karmaşıklık yaratacak niteliktedir.

1.4. Otonom Araçların Cezalandırılabilirliği

Otonom araçların statüsüne ilişkin öğretilerde öne sürülen görüşlerin yanı sıra değerlendirilmesi gereken bir diğer husus da otonom araçların ceza hukuku bağlamında sorumluluk sahibi olup olamayacaklarıdır. Meselenin ortaya konabilmesi için de bu araçların yapısı bakımından inceleme yapılmalıdır. Zira yukarıdaki görüşlerden birine veya birkaçına

²⁰⁰ Robotik Hakkında Medeni Hukuk Kuralları Komisyonuna Tavsiye Raporu.

²⁰¹ Beck, s. 255.

²⁰² Beck, s. 255; Kangal, s. 49.

²⁰³ Robotik Hakkında Medeni Hukuk Kuralları Komisyonuna Tavsiye Raporu.

olumlu yaklaşılsa bile tezimiz açısından önem arz eden nokta, bunların cezalandırmaya uygun olup olmadıklarının belirlenmesidir. Bu bağlamda otonom araçların cezalandırılabilirliği hem suç genel teorisi çerçevesinde hem de yaptırım teorisi çerçevesinde incelenecektir.

1.4.1. Suç Genel Teorisi Bakımından

Türk ceza hukuku öğretisinde genel kabul görüşe göre suç, tipikliğe uygun ve hukuka aykırı fiil olarak adlandırılır²⁰⁴. Tipe uygun ve hukuka aykırı bir fiil meydana geldikten, bir diğer ifade ile suç oluştuğundan sonra failin bundan dolayı cezalandırılıp cezalandırılmayacağına ilişkin bir değerlendirme yapılır ki bu da kusurluluk olarak adlandırılmaktadır²⁰⁵.

Görüldüğü üzere bir zarar veya tehlike meydana geldikten sonra bununla ilgili bir sorumluluktan bahsedebilmek için tipe uygun bir fiilin varlığı, söz konusu fiilin hukuka aykırı olması ve failin bu hukuka aykırı tipik fiili gerçekleştirirken kusurunun bulunması gerekmektedir. Bu nedenle otonom araçların cezalandırılabilirliğinden bahsedebilmek için bunların bu üçlü yapıya ne kadar uygun olduğu, şartları ne ölçüde karşıladığı veya karşılayabileceği ve ne ölçüde eksik kaldığının incelenmesi gerekmektedir.

²⁰⁴ Artuk, Mehmet Emin/Gökçen, Ahmet/Alşahin, Mehmet Emin/Çakır, Kerim, **Ceza Hukuku Genel Hükümler**, Adalet Yayınevi, Ankara, 2020, s. 282; Akbulut, Berrin, **Ceza Hukuku Genel Hükümler**, Adalet Yayınevi, Ankara, 2017, s. 194; Dülger, Murat Volkan, **Ceza Hukuku Genel Hükümler**, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2023, s. 231; Hakeri, Hakan, **Ceza Hukuku Genel Hükümler**, Adalet Yayınevi, Ankara, 2022, s. 115. Öğretide bazı yazarların suçun unsurlarına kusurluluğu da dâhil ettikleri görülmektedir. Bkz: Öztürk, Bahri/Erdem, Mustafa Ruhan, **Uygulamalı Ceza Hukuku ve Güvenlik Tedbirleri Hukuku**, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2020, s. 169; Önder, Ayhan, **Ceza Hukuku Dersleri**, Filiz Kitabevi, İstanbul, 1992, s. 152; İçel, Kayıhan, **Suç Teorisi**, Beta Basım Yayım Dağıtım, İstanbul, 2004, s. 3. Alman ceza hukuku öğretisinde ise genelde kusurluluğun da dâhil olduğu üçlü yapı ile suç tanımlanmaktadır. Buna göre suç; tipe uygun, hukuka aykırı ve kusurlu harekettir. Suçun yapısına ilişkin Alman ceza hukuku öğretisindeki görüşler için bkz: Roxin, Claus/Greco, Luis, **Strafrecht Allgemeiner Teil Band I**, C. H. Beck, Münih, 2020, s. 288 vd; Wessels, Johannes/Beulke, Werner/Satzger, Helmut, **Strafrecht Allgemeiner Teil**, C.F. Müller, Heidelberg, 2022, s. 43 vd; Heinrich, Bernd, **Strafrecht Allgemeiner Teil**, **Strafrecht Allgemeiner Teil**, Kohlhammer, Stuttgart, 2019, s. 37 vd.

²⁰⁵ Kusurluluğun suç tipine dâhil edilip edilmemesine ilişkin Türk ceza hukuku öğretisinde bir birlik söz konusu değildir ancak hâkim görüş kusurluluğun suçun unsurlarının dışında kaldığı ve kusurun fail hakkında bulunulan bir değerlendirme yargısı olduğu yönündedir. Bkz: Özgenç, İzzet, **Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler**, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2020, s. 178. Kusurluluğun mahiyetine ve ait olduğu yere ilişkin tartışma bizim tezimizin kapsamı dışında kaldığı için biz burada Türk ceza hukuku öğretisindeki hâkim görüşe yer vermekle yetinip her halükarda cezalandırılabilirlikten bahsetmek için Alman öğretisindeki tipiklik, hukuka aykırılık ve kusurluluk şeklindeki üçlü yapı doğrultuda değerlendirmemizi yapacağız.

1.4.1.1. Tipiklik Değerlendirmesi

Tipiklik gerçekleştirilen fiilin kanundaki tanıma uymasıdır²⁰⁶. Suçun yapısında haksızlığa temel teşkil eden ve cezalandırılabilir davranışı betimleyen unsurlar tipiklik altında incelenir²⁰⁷. Bir diğer ifade ile tipiklik, hukuki bir kurum olarak soyut suç kavramını tanımlar²⁰⁸.

Tipiklik, maddi ve manevi unsurlardan oluşmaktadır. Maddi unsurlar altında fail, mağdur, suçun maddi konusu, fiil ve netice ele alınırken manevi unsurlar ise kast ve taksirden²⁰⁹ oluşmaktadır²¹⁰.

Biz, fiilin tipiklik, hukuka aykırılık ile kusurluluk noktasında bağlantı fonksiyonu görmesi nedeniyle maddi unsurlar bağlamında değerlendirmemizi fiil üzerinden yapacağız ve ardından manevi unsurlar yönünden meseleyi ele alacağız.

1.4.1.1.1. Tipikliğin Maddi Unsuru Olarak Fiil Bakımından Değerlendirme

Suç genel teorisi bakımından değerlendirme yapabilmek için öncelikle tipte tanımlanmış suçu meydana getiren fiilin gerçekleşmiş olması gerekmektedir. Bu nedenle değerlendirmenin temel noktasını iradi bir insan hareketi oluşturmaktadır²¹¹. Daha doğrusu, mevcut ceza kanunları fail olarak yalnızca insanı ele aldıkları için, fiilin insandan sadır bir hareket olması gerekmektedir ve bunun da iradi bir şekilde gerçekleşmiş olması şartı aranmaktadır²¹². Otonom araçlar insan olarak ele alınmadıkları için elbette mevcut ceza kanunlarının muhatabı değildir ancak incelememizin konusu bunların hareketlerinin cezalandırılabilirliğe konu olup olamayacağının incelenmesi olduğu için bu durum şimdilik göz ardı edilmektedir.

Fiil, ceza hukuku bakımından üç farklı fonksiyona sahiptir. Buna göre fiil, temel unsurdur, bağlayıcı unsurdur ve sınırlayıcı unsurdur²¹³. Fiil, temel unsur olarak tipiklikte yer alan icrai veya ihmali, kasıtlı veya taksirli hareket olmak üzere her tür tipik hareketi

²⁰⁶ Artuk/Gökçen/Alşahin/Çakır, s. 286; Akbulut, s. 200; Koca, Mahmut/Üzülmez, İlhan, **Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler**, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2021, s. 105; Dönmezer, Sulhi/Erman, Sahir, **Nazarî ve Tatbikî Ceza Hukuku Cilt II**, Der Yayınları, İstanbul, 2019, s. 66; Roxin/Greco, s. 383; Heinrich, s. 44; Hilgendorf/Valerius, s. 43.

²⁰⁷ Öztürk/Erdem, s. 194; Koca/Üzülmez, s. 105.

²⁰⁸ Keyman, Selahattin, "Tipiklik ve Ceza Hukuku", **AÜHFD**, C. 37, S. 1, 1980, ss. 59-105, s. 59.

²⁰⁹ Hem Türk hem Alman ceza hukuku öğretisinde manevi unsur başlığı altında bazı durumlarda kast ve taksir, bazı durumlarda ise yalnızca kast incelenmektedir. Bu durum, bazı yazarların taksiri suçun özel bir görünüş şekli olarak ele almasından kaynaklanmaktadır. Örnek olarak bkz: Öztürk/Erdem, s. 452 vd; Özbek, Veli Özer/Doğan, Koray/Meraklı, Serkan/Bacaksız, Pınar/Başbüyük, İsa, **Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler**, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2023, s. 496 vd; Hilgendorf/Valerius, 258 vd; Rengier, Rudolf, **Strafrecht Allgemeiner Teil**, C. H. Beck, Münih, 2022, s. 547 vd.

²¹⁰ Artuk/Gökçen/Alşahin/Çakır, s. 293; Özgenç, s. 179 vd; Heinrich, s. 97 vd.

²¹¹ Koca/Üzülmez, s. 90; Özgenç, s. 179.

²¹² Artuk/Gökçen/Alşahin/Çakır, s. 305; Özgenç, s. 180.

²¹³ Roxin/Greco, s. 337; Gropp, Walter, **Strafrecht Allgemeiner Teil**, Springer-Verlag, Berlin, 2015, s. 73 vd.

kapsamalıdır²¹⁴. Ayrıca yukarıda değindiğimiz üçlü yapının her aşamasında değerlendirmeye alınması gerekliliği nedeniyle bağlayıcı unsurdur²¹⁵. Son olarak, ceza hukukunun alanına girmeyen vis absoluta nedeniyle iradi olmayan hareketler veya uyku sırasında gerçekleşen hareketlerin suç teşkil eden hareketlerden ayrılması anlamında da sınırlayıcı bir unsur işlevi görmektedir²¹⁶.

Fiilin otonom araçlar bakımından değerlendirmesini yapmadan önce öğretide fiile ilişkin teorilerin kısaca ele alınması bunların otonom araçlara uyarlanması bakımından yol gösterici olacaktır. Zira fiilin nasıl tanımlanması gerektiği öğretilerde halen daha tartışmalı bir konudur.

Genel kabul gören üç hareket teorisinden ilki olan doğal hareket teorisi, fiilin meydana gelip gelmediğinin tespitinde nedensel bir zinciri tetikleyen iradi bir karara dayanan insan davranışının olup olmadığını ele alır²¹⁷. Burada irade yalnızca sürecin başlamasında önem arz etmektedir²¹⁸. Hareketin herhangi bir amaca yönelik olup olmadığı, bir diğer ifade ile iradenin neye yönelmiş olduğu doğal hareket teorisine taraftar olanlar bakımından önem arz etmez. Dolayısıyla örneğin, doğal hareket teorisi bakımından bilmeden birinin içeceğine şeker yerine zehir karıştırmak veya kasten birini öldürmek için ateş etmek arasında fiilin meydana gelmiş olması bakımından bir fark mevcut değildir. Doğal hareket teorisi bakımından önemli bir problem, ihmali hareketin açıklanamıyor oluşudur²¹⁹.

Bir diğer hareket teorisi olan final hareket teorisi ise fiili belirli bir amaca yönelmiş olan insan davranışı olarak ele alır²²⁰. Bir diğer ifade ile bu teori bakımından fiil soyut irade ile gerçekleştirilmiş değildir, aksine somut olarak bir neticenin gerçekleşmesine yönelmiştir ve belirli bir amacı hedef alır²²¹.

Final hareket teorisi de ihmali ve taksiri açıklayamaması nedeniyle eleştirilmektedir²²². Zira ihmalde aktüel bir amaçsalılık söz konusu değildir, dolayısıyla fiilin yönlendirici bir iradesi de bulunmamaktadır²²³. Taksir bakımından ise taksirli harekette irade suç olarak tanımlanan bir fiile yönelmiş değildir²²⁴. Dolayısıyla örneğin; birinin içeceğine yanlışlıkla zehir karıştıran

²¹⁴ Roxin/Greco, s. 337; Wessels/Beulke/Satzger, s. 44; Kaspar, Johannes, *Strafrecht-Allgemeiner Teil*, Nomos Verlagsgesellschaft, Baden-Baden, 2023, s. 39; Koca/Üzülmez, s. 91.

²¹⁵ Roxin/Greco, s. 337; Gropp, s. 75.

²¹⁶ Roxin/Greco, s. 337; Wessels/Beulke/Satzger, s. 44; Kaspar, s. 39; Heinrich, s. 72; Koca/Üzülmez, s. 91.

²¹⁷ Roxin/Greco, s. 340 vd; Artuk/Gökçen/Alşahin/Çakır, s. 304; Koca/Üzülmez, s. 92.

²¹⁸ Hilgendorf/Valerius, s. 46.

²¹⁹ Roxin/Greco, s. 341; Wessels/Beulke/Satzger, s. 45; Kaspar, s. 39; Artuk/Gökçen/Alşahin/Çakır, s. 306; Koca/Üzülmez, s. 94.

²²⁰ Roxin/Greco, s. 342; Rengier, s. 42; Özgenç, s. 168.

²²¹ Heinrich, s. 41; Özgenç, s. 168.

²²² Roxin/Greco, s. 343; Kaspar, s. 39; Öztürk/Erdem, s. 208; Koca/Üzülmez, s. 96.

²²³ Heinrich, s. 42; Akbulut, s. 223.

²²⁴ Roxin/Greco, s. 343; Heinrich, s. 41; Akbulut, s. 223.

failin amacı söz konusu kişiyi öldürmek değildir, bu nedenle bu kişinin finalist hareket teorisi çerçevesinde bir fiilden sorumlu tutulacağı söylenemez.

Genel kabul gören bir diğer teori ise sosyal hareket teorisidir. Sosyal hareket teorisi, fiilin toplumsal gerçekliği değiştirip değiştirmediğinden, bir diğer ifade ile fiilin toplum bakımından bir öneminin bulunup bulunmadığından yola çıkarak fiili ele alır²²⁵. Böylelikle toplumsal anlamda önem arz ettiği ölçüde icrai, ihmali, taksirli tüm hareketler, sosyal hareket teorisi kapsamında fiil olarak değerlendirilmektedir²²⁶.

Bu durum diğer teorilerin izah etmekte güçlük çektiği ihmal ve taksir gibi durumları açıklamakta avantaj sağlar gibi gözükse de, esasen toplumsal önemi haiz olan fakat hukukun ilgi alanının dışında kalan ve aslında göz ardı edilmesi gereken birtakım hareketleri de kapsadığı gerekçesiyle eleştirilmektedir. Zira toplumu oluşturan insandan sadır olan her hareket toplumsal açıdan önemlidir²²⁷.

Fiili tanımlamaya yönelik bu üç teorinin yanı sıra incelemeye değer bir diğer teoride Alman ceza hukukçusu *Claus Roxin*'in kişisel hareket teorisidir²²⁸. *Roxin*'e göre hareket, şayet bir kişilik ifadesi varsa, yani hareket kişiliğin dışı vurumu olarak adlandırılabiliriyorsa fiil olarak adlandırılabilir²²⁹. Bu, bir hareketin şayet insanın ruhsal ve zihinsel eylem merkezine atfedilebiliyorsa fiil olarak tanımlanacağı anlamına gelmektedir. Bu nedenle refleks vb hareketler iradi olarak kontrol edilmediği, dolayısıyla kişiliği ifade etmediği için fiil olarak adlandırılmazlar²³⁰.

Roxin'in kişisel hareket teorisi kişiliğin ifade edilmesinin her koşulda hukukun ilgi alanında yer almadığı gerekçesiyle eleştirilmektedir²³¹. Zira bir ressamın resmi veya bir yazarın romanı da kişiliğin dışı vurumudur ancak ceza hukukuyla alakaları yoktur²³².

Görüldüğü üzere, suçun temel unsuru olarak fiilin tanımlanması noktasında öğretilerde henüz bir fikir birliği söz konusu değildir. Her bir teorinin hem olumlu hem de olumsuz yönleri söz konusudur. Ancak teorilerin ortak noktası hareketin insandan sadır, dışı yansımış ve iradi olmasının gerektiğidir. Bu noktada iradeden kasıt ise, final hareket teorisinin benimsediği üzere amacı gerçekleştirmeye yönelik bir irade değil, aksine dışı yansıyan fiziksel davranışın iradi olarak gerçekleştirilmiş olmasıdır²³³. Bu durum her ne kadar ihmali hareketi dışlar görünse de

²²⁵ *Roxin/Greco*, s. 345; İçel, Kayıhan/ Sokullu Akıncı, Fusun/Özgenç, İzzet/Sözüer, Adem/Mahmutoğlu, Fatih Selami/Ünver, Yener, *Suç Teorisi*, Beta Basım Yayım Dağıtım, İstanbul, 2004, s. 53; *Öztürk/Erdem*, s. 208.

²²⁶ *Roxin/Greco*, s. 346; *Wessels/Beulke/Satzger*, s. 45; *Öztürk/Erdem*, s. 208; *Dülger*, s. 298.

²²⁷ *Roxin/Greco*, s. 346; İçel/Sokullu Akıncı/Özgenç/Sözüer/Mahmutoğlu/Ünver, s. 55; *Dülger*, s. 301.

²²⁸ *Roxin/Greco*, s. 352 vd.

²²⁹ *Roxin/Greco*, s. 355.

²³⁰ *Roxin/Greco*, s. 355.

²³¹ Demirbaş, Timur, *Ceza Hukuku Genel Hükümler*, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2022, s. 242; *Dülger*, s. 305.

²³² *Gropp*, s. 88; *Akbulut*, s. 227.

²³³ *Heinrich*, s. 72; *Rengier*, s. 43; *Hakeri*, s. 137.

-zira yukarıda ifade ettiğimiz üzere burada aktüel bir iradilik söz konusu değildir- burada önem arz eden kanunda suç olarak tanımlanmış icrai ya da ihmali hareketin iradeye dayalı olarak gerçekleşip gerçekleşmediğidir. Bu bağlamda iradilik unsuru da refleksler, uyku hali vb durumların sınırlandırılmasına yönelik anlaşılmalıdır²³⁴.

Söz konusu teoriler mevcut ceza hukuku olayları bakımından esasen önemini yitirmiş görünmektedir. Zira hangi teorinin ele alınarak fiilin tanımlanması gerektiğine yönelik bir ihtiyaç bugün söz konusu değildir²³⁵. Ancak söz konusu otonom araçlar olduğunda bu teoriler gözden geçirilip ne ölçüde otonom araçlara aktarılabileceği değerlendirmeye değerdir. Böylelikle otonom araçların ceza hukuku anlamında suçun temel unsuru olan fiili gerçekleştirme kabiliyetlerinin olup olmadığı tespit edilebilir.

Doğal hareket teorisi, yukarıda bahsettiğimiz üzere finalist hareket teorisinden farklı olarak iradeye yalnızca uyku hali ve refleks gibi durumları fiilin kapsamı dışında bırakmak için başvurur. Bir diğer ifade ile doğal hareket teorisinde irade, hareketin isteğe bağlı olarak yapılıp yapılmadığı konusunda sınırlandırıcı bir işlev görür.

Örneğin, bir insan adım attığında, elini havaya kaldırdığında veya zıplamak istediğinde o anda bunu yapmak istediğine karar verdiği için yapar. Otonom araçlarda ise böyle bir isteme, irade oluşturma söz konusu değildir. Zira otonom araçların bu anlamda bir karar vermesi, onu istemesinden değil, kendisine sağlanmış olan verilerin veya algoritmasının bunu yapmayı gerekli görmesinden kaynaklanmaktadır. Bir diğer ifade ile burada otonom araçların kendi iradesi söz konusu değildir. Otonom araç burada dışarıdan gelen girdilere dayalı olarak, dışsal bir iradeyi yansıtır. Otonom araçların yapay zekâ yolu ile öğrenme durumları bizi bağımsız veri toplama ve bunlar neticesinde hareket iradesi oluşturduğu sonucuna götürebilir ancak burada unutulmaması gereken nokta, otonom araçların bu durumda dahi algoritmadan tamamen bağımsız hareket etmediği gerçeğidir.

Finalist hareket teorisi ise yukarıda açıkladığımız üzere iradeye doğal hareket teorisinden de fazla anlam yüklemektedir²³⁶. Finalist hareket teorisi bakımından otonom araçtan beklenen de bu nedenle düşünsel anlamda bir amaç belirleyip bu amaca matuf hareket edebilmesidir. Zira finalist hareket teorisi bakımından irade amaca yönelmiş olmalıdır. Yukarıda otonom araçların iradi hareket edemeyeceklerini ve iradi hareket etmiş görünseler de bunun içsel değil dışsal bir irade olduğunu belirtmiştik. Bu gerekçeyle, otonom araçların amaca matuf bir irade oluşturabilmeleri de mümkün görünmemektedir. Zira kendi algoritmaları

²³⁴ Heinrich, s. 72; Hilgendorf/Valerius, s. 47 vd.

²³⁵ Hilgendorf/Valerius, s. 46; İçel/Sokullu Akıncı/Özgenç/Sözüer/Mahmutoğlu/Ünver, s. 55.

²³⁶ Kaspar, s. 39.

dâhilinde hareket edebildikleri için belirleyecekleri amaç da yine içsel iradeye değil, kendilerine verilmiş algoritma dâhilinde dışsal bir iradeye dayalı olacaktır.

Sosyal hareket teorisi bakımından da otonom araçların cezai anlamda önemli bir fiil gerçekleştirmesi zordur. Zira sosyal hareket teorisinde belirleyici olan, sosyal olarak önemli bir davranışın mevcut olup olmadığıdır²³⁷. Cezai anlamda önemli bir davranış, bir kişinin sosyal olarak önemli bir şeyi gerçekleştirdiğinin farkında olarak hareket etmesi durumunda mevcuttur. Otonom araçlar ise veriler temelinde hareket etmektedir.

Otonom araçların sosyal olarak önemli bir hareket gerçekleştirebilmeleri için, gerçekleştirdikleri davranışın hukuki anlamda önemli bir davranış olduğunun farkında olmaları gereklidir²³⁸. Daha önce açıkladığımız üzere otonom araçlar haiz oldukları yapay zekâ aracılığıyla makine öğrenmesini gerçekleştirebilmektedirler. Makine öğrenmesinin bir türü olan pekiştirmeli öğrenme, otonom araca neyin önemli olup neyin olmadığını öğretmek anlamında düşünülebilir ancak burada da ödül veya ceza sadece hedefe ulaşma konusundaki etkinlik açısından verilmektedir. Ödül ve ceza yolu ile otonom araçların öğrenmesi sağlanabilir fakat bu durum yalnızca otonom araçların gerçekleştirdikleri hareketlerin etkilerini tanıyabilme anlamında bir önem ifade eder ki bu yine de davranışın sosyal önemi haiz olması için yeterli değildir.

Bu açıklamalar ışığında diyebiliriz ki, otonom araçlar iradi bir fiil gerçekleştirme imkânına sahip değildir²³⁹. Zira burada aranan irade mevcut ceza hukuku sisteminde insan iradesidir. Otonom araçlar ise teknik ve mekanik araçlardır ve bu anlamda insan iradesi gibi bir iradeye sahip olmaları söz konusu değildir. Ancak şunu şerh düşmeliyiz ki burada insani olma özelliğine duyulan gereksinim yalnızca mevcut sistemin insan iradesini temel almasından kaynaklanmaktadır. Bu nedenle yapay zekânın mevcut ceza hukuku sistemleri bağlamında üretmesi beklenen irade bugün insan iradesi olduğu için bunların irade oluşturmamayacakları ifade edilmekte ise de gelecekte bu algının değişmesiyle otonom araçların verilere ve algoritmaya dayanan dışsal iradelerine de bir değer atfedilebilir.

²³⁷ Wessels/Beulke/Satzger, s. 45; Rengier, s. 42.

²³⁸ Gleß, Sabine/Weigend, Thomas, “Intelligente Agenten und das Strafrecht”, *ZStW*, C. 126, S. 3, Y. 2014, ss. 561-591, s. 572.

²³⁹ Pormetter, Ramona, “Fahrlässigkeitsstrafbarkeit im Zeitalter der Robotik”, Ünver, Yener (Ed.), *Strafrecht und Moderne Technologien*, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2018, s. 110.

1.4.1.1.2. Tipikliğin Manevi Unsurları Bakımından Değerlendirme

Tipikliğin manevi unsurları kast ve taksirdir. Manevi unsur olarak taksir, ancak kanuni düzenleme söz konusu ise gündeme gelebilir²⁴⁰. Bu nedenle asıl olan kastın varlığı iken kanuni düzenlemenin varlığı halinde taksir de suçun manevi unsurunu oluşturabilecektir.

Türk Ceza Kanunu, kastın tanımını md. 21’de yapmıştır. TCK md. 21/1’e göre; suçun oluşması için varlığı aranan kast, suçun kanuni tanımındaki unsurların bilerek ve istenerek gerçekleştirilmesi olarak ifade edilmiştir. Alman ceza hukuku bakımından ise kastın Alman Ceza Kanunu’nda bir tanımı yapılmamakla birlikte, öğretide kastın bilme ve isteme unsurundan oluştuğu kabul edilmektedir²⁴¹.

Failin bilme ve isteme durumlarının dereceleri nispetinde çeşitli kast tanımları yapılabilir²⁴². Buna göre; suçun her bir unsurunun tam olarak bilindiği ve failin suçu gerçekleştirmeyi iradesine dâhil edip bu doğrultuda harekete geçtiği kast, doğrudan kast olarak adlandırılmaktadır²⁴³. Doğrudan kast bakımından bilme unsuru bilinçli bir farkındalık anlamına gelmektedir. Yani, suçun unsurları fail tarafından algılanmalı ve bunlara bir anlam atfedilmelidir²⁴⁴. Bu noktada bir algı bozukluğu veya yanılsama gibi durumlar söz konusu olmadığı sürece failin örneğin bir nesneyi algılaması ve onu bilincinin bir parçası haline getirmesi yeterli olacaktır.

Otonom araçlar bakımından doğrudan kast değerlendirmesi yapmak için öncelikle otonom araçların nesneleri tanınması üzerinde durulmalıdır. Ancak nesnelerin tanınması yeterli olmayıp ayrıca bunların anlamını kavrayacak ölçüde bir bilinçli farkındalık da bu değerlendirme açısından gerekmektedir.

Otonom araçlar daha önce değindiğimiz üzere farklı farklı alanlarda kullanılmaktadırlar. Alanlar farklı olsa da her bir otonom araç açısından ortak olan bir şey vardır ki o da öğrenme yeteneğidir. Bu öğrenme yeteneği otonom aracın kullanılacağı alan doğrultusunda şekillendirilir. Örneğin, belirli şekiller doğrultusunda insanları tanımaya odaklı bir otonom araç, insana benzeyen şekiller gördüğü zaman bunun bir insan olduğu sonucuna varır.

Yukarıdaki örnek bağlamında otonom araca insan görünce yapması gereken bir komut verildiğinde, otonom araç insanı tanıyabildiği ölçüde bu komutu yerine getirecektir, ancak burada insanın tanınmasının ifade ettiği anlama ilişkin bir bilinç söz konusu değildir. Bir diğer

²⁴⁰ Heinrich, s. 99; Rengier, s. 102; Artuk/Gökçen/Alşahin/Çakır, s. 386.

²⁴¹ Roxin/Greco, s. 541; Wessels/Beulke/Satzger, s. 98; Heinrich, s. 104.

²⁴² Wessels/Beulke/Satzger, s. 101; Heinrich, s. 104; Artuk/Gökçen/Alşahin/Çakır, s. 397; Koca/Üzülmez, s. 169.

²⁴³ Roxin/Greco, s. 546; Wessels/Beulke/Satzger, s. 103; Kindhäuser/Zimmermann, s. 137; Artuk/Gökçen/Alşahin/Çakır, s. 397; Koca/Üzülmez, s. 170.

²⁴⁴ Rengier, s. 115.

ifade ile insanın tanınması ile gerçekleştirilen eylem otonom araca bildirilir ancak bu insan şeklinin gerçeklikte ne anlam ifade ettiği veya insanı tanıdığına gerçekleştireceği hareketi neden gerçekleştirdiği noktasında bir bilinç otonom aracın kendisi tarafından geliştirilemez. Bu nedenle otonom aracın istediği için değil, aksine verili komutlara uygun hareket etmesi kendisinden istendiği için gerçekleştirdiği bir davranış söz konusudur²⁴⁵. Bu da otonom aracın gerçek manada bir iradeye sahip olmadığı anlamına gelir ve bu nedenle otonom aracın kasten hareket etmesi mümkün değildir.

Taksir bakımından ise iki ihtimal vardır; failin özen yükümlülüğüne aykırılık nedeniyle suçun kanuni tanımında yer alan neticeyi öngörememesi halinde bilinçsiz (basit) taksir²⁴⁶, öngördüğü neticeyi istememesine rağmen neticenin yine de meydana gelmesi halinde ise bilinçli taksir söz konusudur²⁴⁷. Taksire ilişkin bilinç üzerinden yapılan bu ayırım da göstermektedir ki, taksirli suçlarda da bir bilinç aranmaktadır.

Bilinçsiz (basit) taksirde suçun meydana geldiğine ilişkin bir bilinç aranmamaktadır ancak yine de gerekli özenin, bir diğer ifade ile doğru davranışın göz ardı edilmiş olması gerekir. Bilinçli taksir bakımından ise zaten fail meydana gelebilecek neticenin bilincindedir²⁴⁸.

Otonom araçların işleyişinden bahsederken, bunların hareketlerinin çeşitli öğrenme yöntemlerine dayandığını ifade etmiştik. Ancak kast konusunda da örnek verdiğimiz üzere, otonom araçlar öğrendikleri şeylerin ifade ettiği anlama dair bir bilince sahip değildirler. Bu doğrultuda, gerçekleştirdikleri hareketler arasında neyin doğru neyin yanlış olduğuna dair bir ayırım yapabilme yetisinden de yoksundurlar. Bu nedenle hareketlerinin özen yükümlülüğüne aykırı olup olmadığının da otonom araçlar açısından bir önemi yoktur. Otonom araçlar, öyle programlandığı için öğrenirler ve öyle öğrendikleri için hareket ederler. Örneğin; otonom bir araba bir cisme çarpmamayı için programlanmıştır. Bu bağlamda cismin insan veya cansız bir nesne olması arasında otonom araç bakımından tek fark, kendi algoritması çerçevesinde insana çarpmamayı öncelikli hale getirmesi olabilir.

Görüldüğü üzere otonom araçların bilinçsiz taksir bağlamında bile hareket yetenekleri söz konusu değildir. Daha yüksek bilinç düzeyi gerektiren bilinçli taksir bakımından ise bu daha da imkânsız hale gelir. Zira bilinçli taksir bakımından öngörülen neticenin gerçekleşmeyeceğine duyulan güven şeklinde bir bilincin varlığı gereklidir²⁴⁹ ki otonom

²⁴⁵ Lohmann, s. 1155.

²⁴⁶ Özgenç, s. 266 vd.

²⁴⁷ Söz konusu tanım TCK md. 22/3'te yer alan tanımdır. Öğretide ise öngörülen neticenin gerçekleşmeyeceğine dair duyulan bir güvenin bulunduğu bahsedilmektedir. Bu doğrultuda bkz: Roxin/Greco, s. 1204 vd; Baumann, Jürgen/Weber, Ulrich/Mitsch, Wolfgang/Eisele, Jörg, *Strafrecht Allgemeiner Teil*, Verlag Ernst und Werner Giese King, Bielefeld, 2021, s. 251-252; Wessels/Beulke/Satzger, s. 282; Öztürk/Erdem, s. 453; .

²⁴⁸ Kindhäuser/Zimmermann, s. 288; Özgenç, s. 298.

²⁴⁹ Hilgendorf/Valerius, s. 259.

araçların böyle bir bilinç geliştirmeleri söz konusu değildir. Otonom araçlar bir şeye güvenerek hareket etmek yerine, kendisine verilen teknik yönergeler, algoritmalar çerçevesinde hareketini gerçekleştirir.

Görüldüğü üzere bilinç ve iradeye duyulan ihtiyaç arttığı ölçüde otonom araçların hareketlerinin de ceza hukuku bağlamında fiil olarak görülmesi ve dolayısıyla bunların ceza hukuku bağlamında kişi olarak kabul edilmesi o kadar zorlaşmaktadır.

1.4.1.2. Hukuka Aykırılık Değerlendirmesi

Tipiklikte gösterilen suç unsurlarının gerçekleşmesi, bir diğer ifade ile suçun işlenmesi, hukuka aykırılığa karine teşkil eder. Ancak bu hukuka aykırılık değerlendirmesinin gereksiz olduğu anlamına gelmemektedir. Aksine her olayda hukuka aykırılığı ortadan kaldıran nedenlerin, yani hukuka uygunluk nedenlerinin varlığı araştırılmalıdır²⁵⁰. Bu bağlamda Türk ceza hukuku özelinde, Türk Ceza Kanunu md. 24 ve devamında yer verilen her bir hukuka uygunluk nedeni bakımından meydana gelen tipik fiilin bir değerlendirilmesi yapılmalı ve bunlardan birinin varlığı halinde suçun oluşmadığı belirlenmelidir²⁵¹.

Hukuka uygunluk nedenleri, bir hakka dayanırlar. Bu kanunla verilmiş bir yetki olabileceği gibi, kişinin hakkına yöneltilmiş bir saldırıyı def etme hakkı olarak meşru müdafaa da olabilir. İfade özgürlüğü kapsamında düşünceyi dile getirme veya suç teşkil eden fiile ilişkin bir hak sahibinin rıza beyanı da bu bağlamda değerlendirilebilir.

Bu durum daha önce otonom araçların statüsü başlığı altında incelediğimiz konuyu da yakından ilgilendirmektedir. Zira otonom araçlara bir hukuki kişilik tanınması halinde bunların haklara sahip olabileceklerinden bahsedilecektir ve bu bağlamda bunların bu hakka dayanarak gerçekleştirdiği hareketler hukuka aykırı bir biçimde ortaya çıkmayacaktır.

Bu anlamda değerlendirildiğinde fail olarak insan ile otonom araç arasında bir fark olmadığı gibi bir düşünce akla gelse de bizce hukuka uygunluk nedenlerinin de manevi unsurlar yönünden değerlendirilmesi gerekmektedir²⁵². Bu nedenle fiil yönünden yaptığımız değerlendirme ile benzer doğrultuda hukuka aykırılık noktasında da otonom araçların bir bilinç ve irade ortaya koyamadıkları gerekçesiyle hukuka aykırılık yönünden de hukuka uygunluk nedenlerinin bilincinde olup hukuka uygun davranma iradesiyle hareket etme ihtimallerinin bulunmadığı kanaatindeyiz.

²⁵⁰ Roxin/Greco, s. 718.

²⁵¹ Bu noktada ifade etmeliyiz ki, hukuka uygunluk nedenleri sınırlı sayıda değildir. Dolayısıyla bir kanunda yer almayan, bir diğer ifade ile yazılı olmayan hukuka uygunluk nedenleri de var olabilir. Hukuka aykırılık incelemesi yapılırken bu durum göz önünde bulundurulmalıdır. Konu ile ilgili bkz: Kindhäuser/Zimmermann, s. 150; Artuk/Gökçen/Alşahin/Çakır, s. 481; Öztürk/Erdem, s. 264; Akbulut, s. 419.

²⁵² Özgenç, s. 321. Hukuka uygunluk nedenlerinde sübjektif unsurun gerekliliğine dair tartışmalar için bkz: Erdin, Selim, *Hukuka Uygunluk Sebeplerinde Sübjektif Unsur Sorunu*, Adalet Yayınevi, Ankara, 2021, s. 19 vd.

1.4.1.3. Kusurluluk Değerlendirmesi

Kusur, failin gerçekleştirdiği fiilden dolayı kınanıp kınanamayacağına ilişkin bir değerlendirme yargısıdır. Bir diğer ifade ile failin doğruyu seçmek varken neden yanlış seçtiğine ilişkin bir değerlendirmedir²⁵³. Kusura ilişkin değerlendirme yapılırken, failin işlediği fiil nedeniyle kişisel olarak suçlanıp suçlanamayacağı araştırılır²⁵⁴.

Bu başlık altında, otonom araçların kusurlu hareket edip edemeyecekleri değerlendirilecektir. Zira modern ceza hukukunun temel ilkelerinden biri de kusursuz ceza olmayacağıdır (nulla poena sine culpa)²⁵⁵. Bu doğrultuda öncelikle kusurluluğa ilişkin genel bir değerlendirme yapılacak, ardından bunun otonom araçlara izafe edilip edilemeyeceği tartışılacaktır.

1.4.1.3.1. Genel Olarak Kusurluluk

Modern ceza hukuku netice sorumluluğunu kabul etmemektedir. Kusurun varlığı söz konusu olmadan yalnızca meydana gelen netice ile failin fiili arasında bir illiyet bağının varlığı yeterli değildir. Bu nedenle işlenen suç açısından kusurun varlığı araştırılmalıdır²⁵⁶.

Tarihsel olarak bakıldığında, önceleri psikolojik kusur teorisinin savunulduğu görülmektedir²⁵⁷. Psikolojik kusur teorisine göre kusur, failin suçla olan psikolojik ilişkisini ifade eder. Buna göre kast ve taksir, iki kusurluluk türü olarak ele alınır. Fail suçu ve neticeyi istemişse kast, istememişse taksirden söz edilir²⁵⁸.

Bir diğer teori olarak işlevsel kusur teorisi ise kusurluluğun kınanabilirliğe dayanmadığını, aksine cezalandırmanın koşullarının gerçekleşmesine dayandığını savunur²⁵⁹. Buna göre failin kusurluluğu, genel önleme amacıyla gerektiğinde kabul edilmelidir²⁶⁰. Yani, hukuka ilişkin genel bilincin güçlendirilmesi bakımından cezanın gerekli görülmesi durumunda kusurluluk söz konusudur²⁶¹. Ancak böyle bir gerekçe, kusur kavramına ilişkin sınırı belirsizleştirmesi nedeniyle eleştirilmektedir. Zira hiç kimse olumlu genel önleme adına toplumun hukuka ilişkin genel bilincini güçlendirmek için cezanın gerekli olup olmadığını kesin olarak bilemez²⁶².

²⁵³ Meraklı, Serkan, **Ceza Hukukunda Kusur**, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2020, s. 34.

²⁵⁴ Wessels/Beulke/Satzger, s. 201; Özgenç, s. 404.

²⁵⁵ Wessels/Beulke/Satzger, s. 200.

²⁵⁶ Öztürk/Erdem, s. 309.

²⁵⁷ Meraklı, s. 106 vd.

²⁵⁸ Roxin/Greco, s. 965; Özgenç, s. 160; Öztürk/Erdem, s. 308; Meraklı, s. 110.

²⁵⁹ Kindhäuser/Zimmermann, s. 194; Meraklı, s. 250.

²⁶⁰ Bröckers, Boris, **Strafrechtliche Verantwortung ohne Willensfreiheit**, Nomos Verlagsgesellschaft, Baden-Baden, 2015, s. 60

²⁶¹ Kindhäuser/Zimmermann, s. 194.

²⁶² Wessels/Beulke/Satzger, s. 203.

Son olarak ele alacağımız normatif kusur teorisi ise öğretide genel olarak kabul edilen teoridir²⁶³. Normatif kusur teorisi, kusurluluğun özünü iradenin oluşumunda ve gerçekleştirilmesinde, yani psikolojik durumun normatif değerlendirmesinde görmektedir²⁶⁴. Bunun anlamı, kusurun varlığının yanı sıra yoğunluğunun da tespit edilebilir olmasıdır²⁶⁵. Bu durumu Frank, şu sözüyle ifade etmiştir; “Kusur, kınanabilirliktir.”²⁶⁶. Yani failin hukuka uygun davranma imkânı varken hukuka aykırı davranma yolunu seçmesi nedeniyle kınanabilmesi halinde, yasaklanmış olan bu davranış kusurlu olarak nitelendirilecektir²⁶⁷.

Kusur yargısından evvel, kanunda yer alan suç tanımlarına uygun bir haksızlığın gerçekleştirilmiş olması gerekmektedir²⁶⁸. Bu haksızlık, kasta veya taksire dayalı ortaya çıkabilir. Normatif kusur teorisi bakımından bu durum, kast ve taksirin kusurluluk şekli olarak değil, ancak haksızlığın birer gerçekleştiriliş şekli olarak değerlendirilmesi anlamına gelir. Fakat yine de kusurun kast ve taksirden tamamen soyutlanarak salt bir değer yargısı olarak ele alınması mümkün değildir. Zira kusur yargısının temelini ortaya çıkan bu haksızlık teşkil etmektedir ve kast ve taksir de bu haksızlık kapsamında ele alındığı için bunlar hem haksızlık hem de kusur alanında fonksiyon gösterirler²⁶⁹. Bir diğer ifade ile normatif kusur teorisi bir bakıma psikolojik kusur teorisini de içermektedir.

Dikkat edilirse yukarıda yer verdiğimiz kusur teorilerinin hepsi failin içsel tutumuna odaklanmaktadır. Bunlardan ağırlıklı kabul gören normatif kusur teorisine göre fail ancak suçu işlediği anda kınanabilir. Suçu meydana getiren davranış, failin norma aykırı davranmakla haksızlık yaptığını bilerek fakat buna rağmen yine de devam ettiği ve herhangi bir hukuka uygunluk nedeninin de bulunmadığı durumda artık faile yüklenebilecektir.

1.4.1.3.2. Kusurun Ön Şartı Olarak İrade

Failin kusurluluğunu belirlemede önemli olan, onun doğruya ve yanlışla ilişkin yaptığı seçimidir. Daha doğrusu bu seçimi yapabilecek durumda olup olmadığıdır. Bu noktada ortaya çıkan sorun, bunun bir irade gerektirip gerektirmediği sorunudur²⁷⁰. Bu sorunun cevabına dair iki yaklaşım söz konusudur; determinist yaklaşım ve indeterminist yaklaşım²⁷¹.

²⁶³ Roxin/Greco, s. 966.

²⁶⁴ Meraklı, s. 126.

²⁶⁵ Roxin/Greco, s. 967.

²⁶⁶ Frank’tan aktaran: Roxin/Greco, s. 966.

²⁶⁷ Bröckers, s. 28.

²⁶⁸ Heinrich, s. 226; Özgenç, s. 404.

²⁶⁹ Özgenç, s. 404.

²⁷⁰ Gropp, s. 276.

²⁷¹ Gropp, s. 276; Meraklı, s. 92 vd.

Determinist yaklaşım özetle, meydana gelen her olayın önceden belirlenmiş koşulların bir neticesi olarak gerçekleştiğini savunmaktadır. Her şeyin bir nedeni mevcuttur ve bu nedenler sonuçlara gerekçe oluşturur²⁷². İnsanın vermiş olduğu kararlar, yani tercihler için de bu durum farklılık göstermez. Hatta insanın kararları aynı zamanda beyinde var olan birtakım biyokimyasal ve fiziksel süreçlere de dayanmaktadır. Bunun sonucu olarak determinist yaklaşıma göre insan iradesi özgür değildir²⁷³. Dolayısıyla doğru ile yanlış arasındaki seçimi nedeniyle insana bir kusur atfedilmesi de mümkün değildir.

Buna karşılık indeterminist yaklaşım ise bu görüşe eleştirel yaklaşmakta ve insanın yaratılışının doğal süreçlere dayanmadığını, aksine onlardan bağımsız olduğunu vurgulamaktadır²⁷⁴. Gelecek önceden belirli değildir, insan kendi özgür iradelerine dayanan tercihleriyle geleceği yaratır²⁷⁵. Determinist yaklaşımın tersine indeterminist yaklaşıma göre çevre, yetiştirilme tarzı vb nedenlere dayanarak her şey önceden belirlenmiş değildir. Dolayısıyla temelde özgür iradeye dayanan bir karar mümkündür²⁷⁶.

Her iki görüşte ispatlanabilir olmadığı gerekçesiyle eleştirilmiştir²⁷⁷. Zira ele aldıkları konunun ispatlanma olanağı söz konusu değildir. Esasen kişiye kusur atfedebilmek için bu görüşlerden birini benimsemeye ihtiyaç da yoktur. Kusurluluk konusunda asıl odaklanılması gereken irade özgürlüğü değil, yukarıda da değindiğimiz üzere kusurun faile yönelik toplumsal bir kınama olarak ele alınmasıdır. Zira insan, toplum içerisinde özgürce hareket eden bir birey olarak anlaşılmaktadır. Buradaki özgürlük, gönüllülük anlamında değil, daha önce otonomi kavramını tanımlarken de belirttiğimiz kendi kaderini tayin etme olarak anlaşılmalıdır²⁷⁸.

Toplum içinde kendi kaderini tayin etme anlamında davranışta bulunabilmenin ölçütü, bireyin mensubu olduğu toplumsal düzen ve standartlarla belirlenir. Buna göre toplumun üyesi olan her bir birey de bu düzene ve standartlara uygun davranmayı kabul eder. Sosyal etkileşim esnasında bu kendi kaderini tayin etme durumu, bireyin davranışını toplumsal standartlar çerçevesinde fiziksel olarak kontrol edebilmesini ifade eder. Bu durum, bireyin toplumun parçası olarak insanı hayvanlardan vb ayırır. Zira bunlardan farklı olarak yalnızca insan bu yeteneği haizdir. Dolayısıyla insan kendisini diğer varlıklardan ayıran bu kendi kaderini tayin etme yeteneği nedeniyle davranışlarını toplumla uyumlu hale getirip varoluşsal dürtülerini

²⁷² Bröckers, s. 26; Meraklı, s. 92.

²⁷³ Lohman, s. 123.

²⁷⁴ Meraklı, s. 94.

²⁷⁵ Bröckers, s. 28.

²⁷⁶ Lohman, s. 124.

²⁷⁷ Gropp, s. 277.

²⁷⁸ Gropp, s. 278.

kontrol etme imkânına sahip olmasına rağmen aksi yönde davranması halinde artık kusurlu addedilecektir²⁷⁹.

1.4.1.3.3. Mevcut Düzenlemeler Açısından Kusurluluk

Türk Ceza Kanunu'nda kusurluluğun tanımına ilişkin bir düzenleme mevcut değildir. Ancak kanunun “Ceza Sorumluluğunu Kaldıran veya Azaltan Nedenler” başlıklı bölümünde TCK md. 24 ve devamında kusur yeteneğinin bulunmaması, kusurluluğu azaltan nedenler ve mazeret nedenleri olarak birtakım özel durumlar öngörülmüştür.

Ceza hukukunda ilke olarak yetişkin bireylerin kusurlu davranabilecekleri kabul edilmektedir²⁸⁰. Örneğin TCK'da kusurluluğa ilişkin yaş sınırlaması sıfır - on iki yaş, on iki - on beş yaş ve on beş - on sekiz yaş şeklinde belirlenmiştir. Bu doğrultuda 12 yaşından küçük çocukların ceza sorumluluğu olmadığı ifade edilerek kusur yeteneklerinin bulunmadığı kabul edilmektedir²⁸¹. Failin bir yetişkin olması durumunda her ne kadar ilke olarak onun kusurlu hareket edebileceği anlamına gelse de birtakım özel haller için TCK'da çeşitli düzenlemeler mevcuttur. Örneğin, TCK md. 32'de failin akıl hastalığından mustarip olması durumunda, artık bu kişinin kusurlu davranabileceği kabul edilmemektedir. Görüldüğü üzere failin yaşı veya akıl durumu nedeniyle davranışlarının hukuka aykırı olduğunun bilincinde olmaması halinde artık kusurdan bahsetmek mümkün değildir.

Benzer şekilde kanunda mazeret nedenleri de düzenlenmiştir. Örneğin TCK md. 27'de düzenlenen zorunluluk halinde işlenen bir fiilin varlığı söz konusu olduğunda veya TCK md. 25/2'de yer alan meşru müdafaada korku, telaş veya heyecan nedeniyle sınırın aşılması durumunda failin kusurlu hareketi mazur görülmekte ve faile ceza verilmemektedir.

1.4.1.3.4. Otonom Araçların Kusurluluk Bakımından Değerlendirilmesi

Yukarıda yer verdiğimiz üzere kusurluluğun tespiti, failin gerçekleştirdiği haksızlık içeriğine sahip fiil nedeniyle bireysel olarak kınanıp kınanamayacağına ilişkin bir değerlendirmedir. Bu değerlendirmenin dayanağı, failin toplumun bir parçası olarak davranışlarını kontrol edebilme yeteneğinin varlığına rağmen kendi kaderini tayin etme bağlamında norma uygun davranmak yerine norma aykırı davranmayı tercih etmiş olmasıdır. Bu nedenle otonom araçların kusurluluğu bağlamında incelememiz, öncelikle bunların

²⁷⁹ Lohman, s. 124.

²⁸⁰ Wessels/Beulke/Satzger, s. 207.

²⁸¹ Alman Ceza Kanunu bakımından ise bu yaş sınır 14 olarak kabul edilmiştir. Bkz: Alman Ceza Kanunu md. 19. <https://www.gesetze-im-internet.de/stgb/> (erişim tarihi: 10.06.2024)

toplumun bir parçası olarak görülüp görülmediği üzerinde ardından da otonom araçların doğru ile yanlış davranış sergilemek arasında bir seçim yapıp yapamayacağına ilişkin olacaktır.

1.4.1.3.4.1. Toplumun Üyesi Olarak Otonom Araçlar

Failin kusurlu olarak addedilmesi, onun toplumun bir üyesi olarak genel toplum standartlarının dışında davranması ve buna ilişkin bir mazeret nedeni vb olmamasından kaynaklanır. Bu nedenle otonom araçların kusurluluğuna ilişkin bir tespitte bulunabilmek için ilk ele alınması gereken husus bunların toplumun bir üyesi olarak görülüp görülemeyeceği meselesidir.

İnsanı taklit eden davranışlar, konuşma vb özellikler bu bağlamda otonom araçların toplumla bütünleşmesine yönelik atılan adımlardandır. Örneğin, yukarıda hizmet sektöründe kullanıldığını ifade ettiğimiz Care-O-Bot, elektronik ürünler satan mağazalarda müşterilere bilgi verme görevi görmektedir. Üretici firma bunların hizmet verirken kibar olmalarını amaçladıklarını ifade etmiştir²⁸².

Bu gibi örneklerle rağmen otonom araçların toplum tarafından insanlar ile eşit muamele görmeleri bugün için mümkün görünmemektedir. Tersine, makinelerin insan algısındaki yerinden kaynaklanan bazı özelliklerde belirgin bir ayrım ortaya çıkmaktadır. Örneğin, insanların hata yapmaları deyimlere ve atasözlerine konu olacak kadar olağan görülürken, otonom araçlardan beklenen ise hataya yer vermeyen, mükemmeliyetçi bir davranış sergilemeleridir.

Bu durum dilsel kullanımlarda da göze çarpmaktadır. Otonom araçların hukuki kişilik elde etmesi gerektiğine ilişkin tartışmaların temel dayanaklarından biri olan zekâ sahibi olmaları ve öğrenme özellikleri bile, “yapay” zekâ ve “makine” öğrenmesi olarak adlandırılmaktadır. Bu durum otonom araçların toplum tarafından henüz bir insana eşdeğer biçimde benimsenmediğini ortaya koymaktadır.

Ayrıca otonom araçların toplumsal anlamda insanlaştırıldığı alanlar olsa bile bunun tek tek örnekler halinde değil, otonom araçların tamamı bakımından böyle olması gerekmektedir. Zira ancak bu şekilde otonom araçlar toplumun bir üyesi olabilecektir²⁸³. Örneğin, PARO isimli robotik fok balığı ile demans hastası yaşlılar arasında bağ kurulduğu gözlemlenmiştir²⁸⁴. Bu durum söz konusu hastalığın doğasından kaynaklanmaktadır. Fakat diğer yandan otonom bir arabanın aynı şekilde insanlaştırılabilmesi mantıklı değildir. Bu nedenle otonom araçların

²⁸² <https://www.care-o-bot.de/en/care-o-bot-4.html> (erişim tarihi: 23.02.2024).

²⁸³ Lohman, s. 128.

²⁸⁴ Kreis, Jeanne, “Roboter im Gesundheitsbereich”, Bendel, Oliver (Ed.), **Pflegeroboter**, Springer Gabler, Wiesbaden, 2018, s. 204.

toplumun üyesi olma özelliğini kazanmaları bu özelliğin bunların tamamına yayılabilecek bir durum olmaması nedeniyle mümkün görünmemektedir.

1.4.1.3.4.2. Otonom Araçların Başka Şekilde Davranabilme Olasılığı

Kusurluluk, hukuka uygun davranabilme olanağı varken hukuka aykırı şekilde davranan failin kınanması olduğuna göre ele alınması gereken ikinci husus da otonom araçların bu tarz bir seçim yapabilme yeteneğini haiz olup olmadıklarıdır.

Bu, otonom araçların norma aykırı davranıp davranamayacaklarına ilişkin bir soruyu gündeme getirir. Otonom araçların norma aykırı davranabilmeleri ise ancak norma aykırılık teşkil eden davranışları tanımaları ile mümkündür. Burada akla gelen ilk yöntem daha önce açıkladığımız pekiştirmeli öğrenme yöntemidir. Otonom araca izin verilen davranışlar ile yasak davranışlar ödül/ceza yoluyla öğretilir²⁸⁵. Bu bağlamda genellikle trafik sigorta sistemlerinde kullanılan Bonus-Malus (İyi-Kötü) yöntemi ile otonom araca mevcut durumlar açısından çeşitli davranış seçenekleri sunulup daha fazla bonus veren seçeneğe yönelik karar vermesi öğretilir.

Ancak yine de burada bir husus eksik kalmaktadır. Zira kusurluluk bakımından doğru olanı seçmek önemli olmasına rağmen kusur izafe edilebilmesi için otonom aracın yanlış olanın yanlış olduğunu bilmesi ve buna rağmen yanlış gerçekleştirme yeteneğine sahip olması gerekir. Bir diğer ifade ile norma aykırı davranışı gerçekleştirdiği zaman toplum tarafından neden kınanacağını bilincinde olması gerekir. Ancak bu durum mümkün görünmemektedir. Otonom araçların haiz olduğu yapay zekâ böyle bir bilinci sağlayamaz, zira insanlardaki gibi ahlaki bir yargıya sahip değildir²⁸⁶. Bu nedenle otonom araçlar bilinç kazanmadıkları takdirde birer teknik araç olarak kalmaya devam edeceklerdir.

1.4.1.4. Değerlendirme

Tipiklik, hukuka aykırılık ve kusurluluk bağlamında yaptığımız değerlendirmeler, otonom araçların cezai sorumluluğa en azından şu anda sahip olamayacaklarını ortaya koymaktadır.

Suçun işlenip işlenmediğine ilişkin incelemenin başlayabilmesi için gerekli olan fiil, mevcut otonom araçlar bakımından mümkün görünmemektedir. Zira hareketi ele alan teorilerden hangisini ele alırsak alalım, fiilin varlığı iradenin varlığına bağlıdır ve otonom

²⁸⁵ Lohman, s. 129.

²⁸⁶ Nida-Rümelin, Nadia/Weidenfeld, Nathalie, **Digital Humanism**, Springer Nature, Cham, 2022, s. 42.

araçların bir irade yeteneği bulunmamaktadır. Otonom araçlar bir iradeye bağlı olarak değil, teknik koşullar neticesinde hareket ederler.

Söz konusu iradenin yokluğu bunların hukuka uygun hareket etme bilincinden de yoksun oldukları anlamına gelmektedir. Bu nedenle otonom aracın hukuka aykırı şekilde ortaya çıkan hareketlerine ilişkin mevcut hukuka uygunluk nedenlerinden faydalanmaları da mümkün değildir.

Son olarak bir irade sergilemekten yoksun olmaları ve ayrıca toplumun bir parçası olarak kabul edilmedikleri için otonom araçların kusurlu davranma imkânları da yoktur. Otonom araçlar doğru ile yanlış ahlaki düzeyde ayırt edecek bir bilinçten yoksun oldukları için bunların yanlış olduğunu bile bile haksızlık içeriğine sahip bir davranış sergileme ihtimalleri söz konusu değildir.

Ayrıca toplum tarafından birey gibi kabul edilmelerinin mümkün olduğu durumlar olsa bile bu tüm otonom araçlar bakımından mümkün değildir. Bu durum, otonom araçların cezai sorumluluklarına dair genel bir kural koymayı imkânsız hale getirmektedir. Özetle suç genel teorisi özelinde otonom araçların cezalandırılmaları şu anki teknolojik seviye itibarıyla mümkün görünmemektedir.

1.4.2. Yaptırım Teorisi Bakımından

Yukarıda yer alan açıklamalarımız otonom araçların mevcut haliyle cezai sorumluluklarının olmadığını ortaya koymaktadır. Fakat bu sonuca bugünkü teknoloji çerçevesinde varılmıştır. Dolayısıyla gelecekte yeni gelişmelerin varlığı halinde bu durumun değişme ihtimali her zaman için mümkündür.

Söz konusu ihtimal bir başka soruyu akıllara getirmektedir. Acaba otonom araçların cezai sorumluluğu kabul edilecek olursa, bunların cezalandırılması mümkün müdür? Bu sorunun cevabı; cezanın amacına yönelik teoriler çerçevesinde otonom araçların cezalandırılmasının bu amaçlara hizmet edip edemeyeceği, mevcut cezaların otonom araçlara uygulanıp uygulanamayacağı ve otonom araçlar bakımından olası cezalandırma önerilerinin de değerlendirilmesini gerektirmektedir.

1.4.2.1. Cezanın Amacına İlişkin Teoriler

Suç teşkil eden fiili gerçekleştiren kimse, yukarıda açıkladığımız üzere bunu bir hukuka uygunluk nedenine dayanarak gerçekleştirmediği ve kusurlu bulunduğu takdirde, cezalandırılmayı engelleyen bir durumun da bulunmaması halinde cezalandırılır. Yaptırım bakımından Türk ceza hukukunda iki izli bir yaptırım sistemi öngörülmektedir. Bu iki izliliğin

bir tarafı cezalar iken diğer tarafı ise güvenlik tedbirleridir²⁸⁷. Bu bağlamda TCK md. 45'te cezalar, md. 53 ve devamında ise güvenlik tedbirleri yer almaktadır.

Ceza hukukunun hangi yaptırımları öngördüğü meselesinin yanı sıra bizim için tezimizde önem arz eden husus, bu yaptırımlarla neyin amaçlandığıdır. Bu soruyu yanıtlamak için cezanın amacına ilişkin çeşitli teoriler ileri sürülmüştür. Cezanın amaçlarına ilişkin bu teoriler otonom araçların cezai sorumluluklarının kabul edildiği bir gelecek senaryosunda bize bunların cezalandırılmalarının bir önemi haiz olup olmadığı noktasında fikir vermesi bakımından ehemmiyet teşkil etmektedir.

Bu doğrultuda aşağıda mutlak ceza teorileri, nispi ceza teorileri ve karma teoriler ele alınarak mevcut cezaların bu teoriler bağlamında otonom araçlara uygulanabilirliği incelenecek ve ardından otonom araçlara ilişkin olası cezalandırma önerilerine yer verilmeye çalışılacaktır.

1.4.2.1.1. Mutlak Ceza Teorileri

Cezanın amacına ilişkin mutlak teorilere göre cezalar tamamen baskıcı bir etkiye sahip olmalıdır²⁸⁸. Bu teorileri savunanlar cezanın kendisini başlıca amaç olarak görürler²⁸⁹. Ceza, suçla bozulan toplumsal düzenin yeniden tesisi için uygulanır. Bir diğer ifade ile ceza geleceğe değil, geçmişe yöneliktir²⁹⁰.

Mutlak ceza teorilerinden ilki kefarete teorisi. Teoriye göre kefarete cezanın esasını teşkil eder²⁹¹. Buna göre temel prensip, “göze göz, dişe diş” olmalıdır²⁹². Böylece kötülük yapan bunun karşılığını çekecek²⁹³ ve bu yolla günahlarından arınacaktır²⁹⁴. Cezanın uygulanmaması halinde ise suçlu kişi toplumdaki diğer bireylere göre daha avantajlı konuma gelir ve bu durum topluma izah edilemez²⁹⁵.

Adalet teorisine göre ise önemli olan adaletin yerine gelmesidir ve bunun için de suçluya kusuru oranında ceza uygulanmalıdır²⁹⁶. Bu teoriye göre ancak verilen ceza ile suçlu yaptığı kötülüğün karşılığını bulacaktır²⁹⁷. Bu durum Kant'ın meşhur örneğinde şu şekilde ifade

²⁸⁷ Akbulut, s. 754; Dülger, s. 886. Öğretide Koca/Üzülmez ise TCK md. 50, md. 51, md. 168 bağlamında Türk hukuku bakımından adalet sisteminde üçüncü bir iz olarak mağdurun korunmasını saymaktadır. bkz: Koca/Üzülmez, s. 559. Üçüncü iz olarak mağdurun korunmasına ilişkin ayrıca bkz: Kaplan, Mahmut, **Ceza Muhakemesinde Mağdur Kavramı ve Mağdur Hakları**, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2024, s. 25 vd.

²⁸⁸ Wessels/Beulke/Satzger, s. 7; Heinrich, s. 6; Rengier, s. 10.

²⁸⁹ Centel, Nur, “Cezanın Amacı ve Belirlenmesi”, **Tuhan Tufan YÜCE'ye Armağan**, Dokuz Eylül Üniversitesi Yayını, İzmir, 2001, ss. 337-372, s. 337.

²⁹⁰ Önder, s. 478; Özbek/Doğan/Meraklı/Bacaksız/Başbüyük, s. 600.

²⁹¹ Artuk/Gökçen/Alşahin/Çakır, s. 825; Özbek/Doğan/Meraklı/Bacaksız/Başbüyük, s. 600.

²⁹² Roxin/Greco, s. 129; Centel, s. 338; Özbek/Doğan/Meraklı/Bacaksız/Başbüyük, s. 600.

²⁹³ Dülger, s. 899.

²⁹⁴ Centel, s. 338; Artuk/Gökçen/Alşahin/Çakır, s. 825.

²⁹⁵ Artuk/Gökçen/Alşahin/Çakır, s. 825.

²⁹⁶ Rengier, s. 11; Centel, s. 338; Artuk/Gökçen/Alşahin/Çakır, s. 825.

²⁹⁷ Heinrich, s. 6; Artuk/Gökçen/Alşahin/Çakır, s. 826; Dülger, s. 905.

edilmiştir: “Bir adada yaşayan halkın tamamı birbirlerinden ayrılarak toplumu ortadan kaldırmaya karar verseler dahi, cezaevindeki son idam cezası mahkûmunun cezasını infaz etmek zorundadırlar.”. Ancak böylece adalet yerine getirilebilecektir²⁹⁸.

Söz konusu teoriler kötülüğün kötülükle cezalandırılmayacağı, cezanın adaletin gereği olmasına rağmen bir amaca da hizmet etmesi gerektiği, zira cezanın kendisi bir amaç olarak kabul edilirse ceza dışında yaptırım olarak başka bir seçeneğin olamayacağı, bunun da gerekli olmayan durumlarda bile cezaya başvurulması sonucunu doğuracağı, suçlunun ıslahı amacı gütmeyen bir ceza anlayışı söz konusu olduğunda cezasını çektikten sonra topluma dönen suçlunun toplumu zayıflatacağı gerekçeleriyle eleştirilmektedir²⁹⁹.

1.4.2.1.2. Nispi Ceza Teorileri

Nispi ceza teorileri ise cezanın baskılayıcı değil, önleyici bir özelliğe sahip olması gerektiği fikrine dayanmaktadırlar³⁰⁰. Bu teorileri savunanlara göre cezanın anlamı ve amacı, gelecekteki suçları önlemek olmalıdır³⁰¹. Bu noktada genel önleme ve özel önleme teorileri ileri sürülmüştür.

Genel önleme teorisinin merkezinde toplum bulunmaktadır³⁰². Pozitif ve negatif genel önleme olarak iki ayrılan bu teoride; pozitif genel önleme suçlunun cezalandırılmasıyla toplumun hukuk bilincini ve hukuk düzenine olan güvenini güçlendirmeyi amaçlar³⁰³. Böylece toplumdaki bireyler davranışlarını cezai normlara göre yönlendireceklerdir³⁰⁴.

Negatif genel önleme bakımından ise ceza bir caydırma aracıdır³⁰⁵. Potansiyel suçlular suç işledikleri takdirde neyle karşılaşacaklarını görecekler ve böylelikle suç işlemekten vazgeçeceklerdir³⁰⁶.

Genel önleme teorisi, cezaların yalnızca suçun karşılığı olarak değil aynı zamanda caydırıcılığı sağlama amacıyla belirlenmesinin bazı durumlarda orantısız şekilde ağır cezaları doğurma potansiyeli taşıması, insanların bazen neyle karşılaçaklarını düşünerek değil, öfke, üzüntü gibi duygularla hareket etmeleri, tekerrür hükümleri uygulanan kişilerin varlığı gibi

²⁹⁸ Wessels/Beulke/Satzger, s. 7.

²⁹⁹ Roxin/Greco, s. 132 vd; Heinrich, s. 6; Kindhäuser/Zimmermann, s. 41; Artuk/Gökçen/Alşahin/Çakır, s. 826; Dülger, s. 900; Öztürk/Erdem, s. 484; Centel, Nur/Zafer, Hamide/Çakmut, Özlem, *Türk Ceza Hukukuna Giriş*, Beta Basım Yayım Dağıtım, İstanbul, 2017, s. 543.

³⁰⁰ Hilgendorf/Valerius, s. 3; Heinrich, s. 7.

³⁰¹ Wessels/Beulke/Satzger, s. 7; Heinrich, s. 7; Artuk/Gökçen/Alşahin/Çakır, s. 827; Dülger, s. 910.

³⁰² Roxin/Greco, s. 139; Hilgendorf/Valerius, s. 3; Heinrich, s. 7; Centel/Zafer/Çakmut, s. 550.

³⁰³ Roxin/Greco, s. 141; Wessels/Beulke/Satzger, s. 8; Heinrich, s. 7; Rengier, s. 11; Öztürk/Erdem, s. 486; Dülger, s. 911.

³⁰⁴ Roxin/Greco, s. 141.

³⁰⁵ Wessels/Beulke/Satzger, s. 8; Heinrich, s. 7; Öztürk/Erdem, s. 486.

³⁰⁶ Heinrich, s. 7; Artuk/Gökçen/Alşahin/Çakır, s. 827; Öztürk/Erdem, s. 486.

nedenlerle cezaların caydırıcılığın etkisinin tam olarak ortaya konulamamış olması gibi nedenlerle eleştirilmektedir³⁰⁷.

Özel önleme teorisine göre ise cezanın önleyici etkisi yalnızca faili ilgilendirir³⁰⁸. Teoriye göre; fail, kusuru oranında bir ceza almaktan ziyade yeniden sosyalleşmesine yeterli bir ceza almalıdır³⁰⁹. Genel önleme teorisindeki pozitif önleme ve negatif önleme ayrımı burada da mevcuttur. Buna göre; pozitif özel önleme suçluyu ıslah etmeyi amaçlarken negatif özel önleme ise toplumu suçludan korumayı amaçlar³¹⁰.

Özel önleme teorisi; cezaya ilişkin bir ölçü getirmemesi, teoriye göre failin tekrar suç işleme tehlikesinin bulunmadığı durumlarda en ağır suçların bile cezasız bırakılması gibi gerekçelerle eleştirilmektedir³¹¹.

1.4.2.1.3. Karma Teori

Hem mutlak teorilerin hem de nispi teorilerin zayıf yanlarının bulunması nedeniyle bunları birleştirmeyi hedefleyen karma teori ileri sürülmüştür³¹². Buna göre suç geçmişte olduğu gibi günümüzde de bir kötülük olarak görülmekte³¹³ ve suçlunun kusuru ile orantılı biçimde cezalandırılması gerektiği kabul edilmektedir³¹⁴.

Karma teoriye göre cezanın amacı sadece kefaret olmamalıdır, kefaret gereğince suçluya kusuru ve meydana getirdiği zarar ile doğru orantılı bir ceza verilmelidir ancak bu ceza aynı zamanda önleyici etkiye de sahip olmalıdır³¹⁵. Ceza ile toplum suçtan korunmalı, fail ıslah edilmelidir³¹⁶.

Türk ceza hukuku açısından bakılacak olursa; TCK'nın ilk maddesinde ceza kanunun amacının suç işlenmesinin önlenmesi olduğu ifade edilerek nispi teorilere atıfta bulunulmakta³¹⁷, üçüncü maddede suçu işleyen kusuru oranında cezalandırılacağı ifade edilerek kefarete atıfta bulunulmaktadır³¹⁸. Benzer şekilde altmış birinci maddede de hâkimin somut cezayı failin kast veya taksirine dayalı kusurunun ağırlığını göz önünde bulundurarak, işlenen suçun kanuni tanımında öngörülen alt ve üst sınırı arasında belirleyeceği ifade edilmekle

³⁰⁷ Heinrich, s. 7; Centel/Zafer/Çakmut, s. 551 vd; Dülger, s. 912 vd.

³⁰⁸ Roxin/Greco, s. 134; Wessels/Beulke/Satzger, s. 7; Hilgendorf/Valerius, s. 3.

³⁰⁹ Centel/Zafer/Çakmut, s. 545 vd.

³¹⁰ Wessels/Beulke/Satzger, s. 8; Heinrich, s. 8; Rengier, s. 12; Kaspar, s. 24.

³¹¹ Roxin/Greco, s. 136; Centel/Zafer/Çakmut, s. 546.

³¹² Wessels/Beulke/Satzger, s. 8.

³¹³ Dülger, s. 917.

³¹⁴ Öztürk/Erdem, s. 487.

³¹⁵ Heinrich, s. 8 vd; Dülger, s. 917.

³¹⁶ Wessels/Beulke/Satzger, s. 8; Artuk/Gökçen/Alşahin/Çakır, s. 829.

³¹⁷ TCK md. 1: "Ceza Kanununun amacı ... suç işlenmesini önlemektir."

³¹⁸ TCK md. 3: "Suç işleyen kişi hakkında işlenen fiilin ağırlığıyla orantılı ceza ve güvenlik tedbirine hükmolunur."

yine kefarete teorisine atıfta bulunulmuştur³¹⁹. Böylece TCK'nın benimsediği sistemin de karma teoriye uygun olduğu söylenebilir³²⁰.

1.4.2.2. Değerlendirme

Türk ceza hukuku bakımından cezalar TCK md. 47'de düzenlenmiştir. Buna göre cezalar; göre adli para ve hapis cezasıdır. Söz konusu iki ceza türü de ilk bakışta otonom araçlar için uygulanabilir görünse de, cezanın amacı yönünden değerlendirildiklerinde bunların faydasız ve hatta anlamsız olduğu ortaya çıkmaktadır.

Yukarıda çeşitli teoriler bağlamında açıkladığımız üzere ceza fail tarafından hissedilebildiği ölçüde anlam kazanır. Bu bağlamda mutlak ceza teorilerinden kefarete teorisi bağlamında otonom aracın cezalandırılması bir anlam ifade etmemektedir. Zira bu teorinin temel söylemi olan “göze göz, dişe diş” anlayışının otonom araçlar bakımından bir karşılığı yoktur. Yine kefarete teorisi bağlamında otonom araçların günahlarından arınma gibi bir durumlarının olamayacağı da açıktır.

Adalet teorisi, ismi itibarıyla ve ceza karşılığı adaletin sağlanmış olacağı fikriyle otonom araçlar bakımından uygulanabilir görünse de; buradaki temel düşünce faile kusuru oranında ceza verilmesi olduğu için ve otonom araçların yukarıda açıkladığımız üzere kusurlulukları bulunmadığı için adalet teorisi bakımından da cezanın amaçlarının gerçekleşmediği kabul edilmelidir.

Bir diğer teori olan özel önleme teorisi bağlamında failin kusuru temelinde bir ceza ile failin yeniden sosyalleşmesi amaçlanmaktadır. Otonom araçların hem kusurunun bulunmaması hem de sosyal bilince sahip olmamaları nedeniyle cezadan beklenen amaç yine gerçekleşmemektedir. Kaldı ki otonom araç cezayı hissedemeyeceği için iyileşmeyi de sağlayamayacaktır.

Genel önleme teorisi açısından değerlendirildiğinde ise otonom araca verilecek bir ceza ile toplumun hukuk düzenine olan güveninin güçlenmesi ile suç işleme konusunda yaratılması beklenen caydırıcı etkinin nasıl gerçekleşeceği muammadır. Zira otonom aracın bir bilince sahip olmadığı, yalnızca programlandığı veriler doğrultusunda hareket ettiği düşünülürse burada caydırıcılıktan söz edilmesi mümkün olmayacaktır. Burada akla otonom araçların bir *Bonus/Malus* sistemi yoluyla öğrenmelerinin sağlanması gelebilir ama bu durum da yalnızca

³¹⁹ TCK md. 61/f: “*Hâkim, somut olayda; ... failin kast veya taksire dayalı kusurunun ağırlığını göz önünde bulundurarak, işlenen suçun kanuni tanımında öngörülen cezanın alt ve üst sınırı arasında temel cezayı belirler.*”

³²⁰ Alman Ceza Kanunu'nda TCK ile benzer şekilde karma teoriyi benimsemiştir. Kanun, md. 46/1'de kusura atıfla kefarete teorisine, md. 46/2'de ise cezanın suçlunun gelecek yaşamına etkilerine atıfla özel önlemeye, md. 47'de ise hukuk düzeninin savunulmasına atıfla genel önlemeye yer vererek karma teoriyi benimsemiştir. **Alman Ceza Kanunu**, <https://www.gesetze-im-internet.de/stgb/> (erişim tarihi: 13.06.2024).

belirli bir senaryo bağlamında etkili olacaktır. Genel bir öğrenme söz konusu olmayacaktır. Bu nedenle genel önleme bakımından da cezadan beklenen fayda elde edilemeyecektir.

Karma teorinin mutlak ve nispi teorileri bir araya getirildiği düşünüldüğünde bu teorinin de otonom araçlar bakımından cezayı anlamlı kılamayacağı ortadadır. Zira yukarıda izah ettiğimiz mutlak ceza teorileri de nispi ceza teorileri de otonom araçlar açısından bir anlam ifade etmemektedir.

Sonuç olarak denilebilir ki, mevcut cezalar otonom araçlar açısından ceza ile ulaşılması beklenen amaçları karşılamakta yetersiz kalmaktadırlar.

1.5. Görüşümüz

Otonom araçlara ilişkin yukarıda ele aldığımız başlıklar noktasında diyebiliriz ki, söz konusu varlıklar mevcut teknolojik gelişmeler ışığında ceza hukuku bağlamında ancak araç olarak ele alınabilirler. Bu noktada bunlara ilişkin robot, otonom ajan, otonom makine, otonom sistem çeşitli adlandırmalar öğretide mevcut olsa da bu durum bunların ceza hukuku bağlamında birer araç olarak ele alınmasına engel değildir.

Bugün pek çok alanda insanların işini kolaylaştıran bu makineler yapay zekâ yolu ile öğrenme özelliğini haiz olsalar da, bu öğrenmeyi gerçekleştiren yapay zekâ henüz zayıf yapay zekâ olarak adlandırılan ve belirli bir problemin üzerine yoğunlaşan yapay zekâ türüdür. Otonom araçların insana benzer bir zekâyı haiz olması için gerekli olan insan benzeri öğrenme modelleri halen üzerinde çalışmalar yürütülen bir alandır. Otonom araçları önemli kılan sahip oldukları yapay zekâ, henüz insanın entelektüel bilinç düzeyine ulaşmış değildir.

Ceza hukukunun fail düzeyinde konusunun mevcut düzenlemeler ışığında yalnız insan olabileceği düşünüldüğünde otonom araçların zaten sorumluluk sahibi olamayacakları ortadadır. Ancak haiz oldukları -yapay da olsa- zekâdan ötürü ve kullanım alanlarının giderek genişlemesinden dolayı bunlara kişilik verilmesi tartışmaları söz konusudur. Söz konusu tartışmalarda ileri sürülen görüşler de bugün otonom araçların bir kişilik sahibi olamayacağını göstermekten öte gidememektedirler. Zira otonom araçlardan kaynaklanan gerek ceza hukuku gerek özel hukuk sorumluluklarının giderilmesine yönelik yapılan bu tartışmalar ve ileri sürülen görüşler başka sorunları da beraberlerinde getirmektedir. Ayrıca kişiliğe yönelik söz konusu fikirler özel hukuktan kaynaklanan zararların tazminine yönelik olup ceza hukukunun suça ve suçluya yönelik temel kurallarını da göz ardı etmektedirler.

Bu pencereden bakıldığında otonom araçlar maddi ceza hukuku anlamında hareket yeteneğini haiz varlıklar değildir. Zira bunların bir irade oluşturmaları günümüz teknolojisinde mümkün değildir. Otonom araçlar yalnızca sahip oldukları yapay zekâ sayesinde

hareket edebilirler ancak mevcut şartlarda bu da belirli algoritmaların dışına çıkabilecek düzeyde değildir. Bu bağlamda otonom araçların bir irade dâhilinde hareket etmeleri söz konusu olmamaktadır. Söz konusu irade otonom araçlar bakımından mevcut olmadığı için, hareketi açıklamaya yönelik teoriler açısından da bunların hareket yeteneğinin olmadığı kabul edilmektedir. Suçun oluşumu için gerek temel gerek bağlayıcı gerekse sınırlayıcı fonksiyon teşkil eden fiili de bu nedenle gerçekleştirilemezler.

Otonom araçların bir irade dâhilinde hareket etmeleri mümkün olmadığı için, bunların hareketlerinin hukuka aykırılığı da değerlendirme dışı kalacaktır. Zira bunlar hukuka aykırılık bilincine sahip varlıklar değildir.

Yine irade oluşturmama nedeni ile otonom araçların kusurlu hareket etmeleri de mümkün değildir. Kusurluluk söz konusu olmadığında kınanacak ve cezayı hak edecek bir davranıştan da bu bağlamda söz edilemeyecektir. Dolayısıyla otonom araçlar bakımından suç teşkil edebilecek bir fiilin gerçekleştirilmesi bu aşamada mümkün görünmemektedir.

Otonom araçların hareketlerinin ceza hukuku bağlamında hareket olarak kabul edilmesi durumunda gündeme gelebilecek bir diğer tartışma ise cezalandırılabilir olup olmadıkları meselesidir. Açıklanan teoriler çerçevesinde mevcut teknolojik durumdaki otonom araçlar bakımından cezadan beklenen fayda da elde edilememektedir. Bu anlamda ne mutlak ceza teorileri ne nispi ceza teorileri ne de karma teori otonom araçların cezalandırılabilirliğini açıklama noktasında yetersiz kalmaktadır. Tüm bu gerekçelerle bize göre daha önce de ifade ettiğimiz üzere, otonom araçlar ceza hukuku bağlamında birer araç olarak ele alınmalıdırlar.

İKİNCİ BÖLÜM

TAKSİR KAVRAMI İLE TAKSİRİN HUKUKİ YAPISI, TAKSİRLİ SUÇUN UNSURLARI VE GÜVEN İLKESİ

2.1. Genel Olarak

Yukarıda ifade ettiğimiz üzere suç teorisi bakımından araç olarak değerlendirdiğimiz ve bu şekilde adlandırdığımız otonom araçlar, kasten işlenen suçlar bakımından tartışma gerektiren bir önem arz etmemektedirler. Zira bu tip suçlar bakımından failin suçu işlemekte kullandığı bir alet olarak değerlendirilmesi gereken otonom araçların gerek üretim gerek kullanım süreçlerinde yer alan üçüncü kişilerin taksirli hareketleri bize göre artık rücu yasağı³²¹ kapsamında değerlendirilecek ve bu nedenle bu araçları kullanarak kasten suç işleyen failin dışında bir sorumlunun tespitine gerek kalmayacaktır³²².

Otonom araçlar bakımından bizce asıl tartışma konusu olan husus, bunlara dair üretimden kullanıma kadar olan sürece dâhil olanların taksirli sorumluluklarından kaynaklanmaktadır. Zira bu süreçler, genellikle çok sayıda çalışanı ve karar vericisi olan süreçlerdir. Örneğin üretim sürecinde yer alan kişiler, söz konusu araçları mülkiyetinde bulunduranlar ve bu araçları kullananların hepsi bu sürece dâhil olan kişilerdir. Farklı uzmanlık bilgisi ve bilgi düzeylerine sahip ve farklı karar verme becerilerinde olan pek çok kişinin bu araçların gündelik hayata dâhil olmasında katkı sunduğu düşünüldüğünde ortaya çıkabilecek bir suçta sorumlunun tespiti de zorlaşmaktadır. Bu durum öğretide “çok sayıda el sorunu” olarak ifade edilmektedir³²³.

Çok sayıda kişinin yer aldığı süreçlerde, sürecin sağlıklı ve hızlı yürütülebilmesi adına gerekli koşullardan birisi de söz konusu kişilerin herkesin üzerine düşen sorumluluğu yerine getireceğine dair birbirlerine olan güvenidir. Aksi durum kişilerin dikkat ve özen yükümlülüğü kapsamında devamlı olarak birbirlerini kontrol etmelerini gerektirir ki bu durumda kişiler başkalarını kontrol etmekten kendi üzerlerine düşen görevi yerine getiremeyecekleri gibi farklı uzmanlıklara ilişkin bilgi sahibi olmadıkları durumlarda söz konusu kontrol de anlamsız

³²¹ Kavramın Almancası *Regressverbot* olup, kavramla ilgili olarak bkz: **Roxin/Greco**, s. 467; **Wessels/Beulke/Satzger**, s. 74; **Koca/Üzülmüş**, s. 224.

³²² Öğretide önce gelen taksirli hareketlerle birleşen kasıtlı veya taksirli sonraki hareketlere ilişkin başka teoriler de bulunmaktadır ancak biz kendi görüşümüz doğrultusunda bunların rücu yasağı teorisi ile çözülebileceğini düşündüğümüz için görüşümüzü de bu teori doğrultusunda belirttik. Öğretide konuya ilişkin diğer görüşler için bkz: **Koca/Üzülmüş**, s. 222 vd.

³²³ Kavramın aslı İngilizce olup “*problem of many hands*” olarak ifade edilmektedir. Kavramla ilgili olarak bkz: Ibold, Victoria, **Künstliche Intelligenz und Strafrecht**, Nomos Verlagsgesellschaft, Baden-Baden, 2024, s. 235 vd; van de Poel, Ibo/Nihlén Fahlquist, Jessica/Doorn, Neelke/Zwart, Sjoerd/Royakkers, Lambèr, “The Problem of Many Hands: Climate Change as an Example”, **Science and Engineering Ethics**, C. 18, 2012, ss. 49-67, s. 49 vd.

kalacaktır. Bu nedenle birden fazla kişinin dâhil olduğu süreçlere ilişkin dikkat ve özen yükümlülüğünü sınırlandırmak adına güven ilkesi kavramı geliştirilmiştir³²⁴. Biz de aşağıda öncelikle taksiri açıklayacağız ve devamında tezimizin odak noktası olan güven ilkesini ele alacağız.

2.2. Taksir Kavramı ve Taksirin Hukuki Yapısı

2.2.1. Taksir Kavramı

Taksir kavramı Roma Hukuku'na kadar uzanan eski bir kavram³²⁵ olmasına rağmen uzun bir süre kasta nazaran arka planda kalmıştır³²⁶. Söz konusu durum, son yıllarda sanayinin ve teknolojinin gelişmesi, tehlikeli ürünlerin dağıtımı ve tehlikeli sistemlerin kullanımındaki artış gibi nedenlerle ve her şeyden önemlisi kanunlardaki düzenlemelerle birlikte değişmiştir³²⁷. Ancak kasten gerçekleştirilen davranışların aksine, TCK md. 22/1 gereğince taksirle meydana gelen davranışlar ancak kanunda belirtilmişse cezalandırılacaktır.

Arapça kökenli bir kelime olan taksir, sözlükte “*kısaltma, kısaltım, kusurda bulunma, dikkatsizlik, tedbirsizlik, meslekte acemilik veya düzene, buyruklara ve talimata uymazlıktan doğan kusurlu olma durumu*” olarak tanımlanmıştır³²⁸. Ceza hukuku terminolojisi bakımından ise taksir, failin objektif özen yükümlülüğüne aykırı bir şekilde öngörülebilir bir neticeyi öngörmeyerek gerçekleştirmesi olarak adlandırılmaktadır³²⁹.

Türk Ceza Kanunu'na göre ise taksir, “*dikkat ve özen yükümlülüğüne aykırılık dolayısıyla, bir davranışın suçun kanuni tanımında belirtilen neticesi öngörülmemeyerek gerçekleştirilmesi*” olarak tanımlanmaktadır³³⁰.

2.2.2. Taksirin Hukuki Yapısı

Yukarıda ortaya koyduğumuz üzere gerek öğretideki gerek kanundaki tanımlar göstermektedir ki günümüzde taksir kavramına ilişkin görüşler esasen özen yükümlülüğüne

³²⁴ Keçelioğlu, Elvan, **Taksirli Suçun Dogmatigi**, Turhan Kitabevi, Ankara, 2015, s. 92; **Heinrich**, s. 435-436.

³²⁵ **Koca/Üzülmez**, s. 184. Kavram Roma Hukuku'nda “*dolus*” olarak ifade edilmektedir.

³²⁶ **Heinrich**, s. 417.

³²⁷ Welzel, Hans, **Das Deutsche Strafrecht**, Walter de Gruyter & Co., Berlin, 1969, s. 127; **Heinrich**, s. 417; **Koca/Üzülmez**, s. 184; **Özbek/Doğan/Meraklı/Bacaksız/Başbüyük**, s. 492; **Dülger**, s. 479. O kadar ki; Schünemann, bu durumu “*Taksir ceza hukuku dogmatığının tüvey evladı iken en sevilen evladı olmuştur.*” şeklinde ifade etmiştir. Schünemann'dan aktaran: **Roxin/Greco**, s. 1184.

³²⁸ <https://sozluk.gov.tr/> (erişim tarihi: 01.07.2023).

³²⁹ **Heinrich**, s. 421; İçel, Kayıhan, **Ceza Hukukunda Taksirden Doğan Sübjektif Sorumluluk**, Cezaevi Matbaası, İstanbul, 1967, s. 23; **Koca/Üzülmez**, s. 185; **Özbek/Doğan/Meraklı/Bacaksız/Başbüyük**, s. 492; **Demirbaş**, s. 414.

³³⁰ TCK md. 22/2. Madde gerekçesinde; “Taksirli suçların belirgin özelliği, icrai veya ihmali şekilde olabilen iradi hareketin varlığı ve kanuni tanımında yer alan unsurlardan birinin öngörülmemiş olmasıdır. Fakat bu öngörmemenin, ‘gerekli dikkat ve özen’ yükümlülüğüne aykırılık dolayısıyla ortaya çıkması gerekir.” demek suretiyle dikkat ve özen yükümlülüğüne vurgu yapılmaktadır.

aykırılık etrafında birleşmektedir³³¹. Özen yükümlülüğüne aykırılık ise ikili bir yapıda ele alınmaktadır. Buna göre taksir objektif özen yükümlülüğüne aykırılık olarak kabul edilirken, söz konusu yükümlülüğün bizzat failin kendisinden beklenip beklenemeyeceği hususu ise sübjektif özen yükümlülüğüdür³³².

Bu ikili yapının kabulü taksirin bir suç tipi olarak tanınmasını sonuçlamış ve taksir kendi tipiklik çerçevesi bağlamında haksızlık ve kusur ayrımı yapılarak incelenmeye başlanmıştır³³³. Buna rağmen taksire özgü unsurların haksızlık ve kusurluluk alanında nereye konulacağına ilişkin tartışmalar devam etmektedir. Tartışmaların esasını ise söz konusu özen yükümlülüğüne aykırılığın taksirli suçun yapısında nerede inceleneceği hususu oluşturmaktadır³³⁴. Öğretide buna ilişkin klasik nedensel teori, neo-klasik teori ve modern teori olmak üzere üç teori ileri sürülmüştür³³⁵.

2.2.2.1. Klasik Nedensel Teori

Tarihsel olarak ele bakıldığında taksir, öncelikle kast ile birlikte kusur alanında değerlendirilmiş ve bir kusur türü olarak ele alınmıştır³³⁶. Klasik nedensel teori³³⁷ çerçevesinde ileri sürülen bu yaklaşım gereği, özen yükümlülüğüne aykırılık da yalnızca kusurun bir unsuru olarak ele alınmış ve bu nedenle taksirin diğer tüm unsurları da kusur altında incelenmiştir³³⁸. Buna göre tipte yer alan neticenin meydana gelmesiyle taksirli fiilin tipiklik unsuru gerçekleşir. Teorinin bu yaklaşımı, taksirli suçun haksızlık içeriğini toplumsal açıdan zararlı olan neticenin nedenselliği ile sınırlamaktadır³³⁹. Toplumsal açıdan zararlı neticeye sebebiyet veren failin bundan dolayı kınanıp kınanamayacağı ise taksirli davranışın özen yükümlülüğüne aykırı ve öngörülebilir olup olmadığı çerçevesinde bir kusurluluk meselesidir. Bu noktada iki aşamalı olarak yapılacak bir inceleme ile öncelikle failin özen yükümlülüğüne aykırı davranıp davranmadığı araştırılacak ve ardından failin yetenek ve imkânları dâhilinde özen yükümlülüğüne uygun hareket edip edemeyeceği ve bu nedenle kişisel olarak kınanıp kınanamayacağına karar verilecektir³⁴⁰.

³³¹ Özgenç, s. 269; Hakeri, s. 234.

³³² Özgenç, s. 285; Koca/Üzülmez, s. 194; Dülger, s. 482.

³³³ Dülger, s. 482.

³³⁴ Heinrich, s. 417.

³³⁵ Heinrich, s. 417 vd; Keçelioğlu, s. 47 vd; Koca/Üzülmez, s. 196 vd; Dülger, s. 484 vd.

³³⁶ Mezger, Edmund, *Strafrecht*, Duncker&Humblot, Berlin, 1949, s. 301 vd; Puppe, Ingeborg, “§ 15 Vorsätzliches und fahrlässiges Handeln”, Kindhäuser, Urs/Neumann, Ulfrid/Paeffgen, Hans-Ullrich/Saliger, Frank (Ed.), *Nomos Kommentar Strafgesetzbuch*, Nomos Verlagsgesellschaft, Baden-Baden, 2023, § 15 - kn. 1; Heinrich, s. 417; Bock, Dennis, *Strafrecht Allgemeiner Teil*, Springer Verlag, Berlin, 2021, s. 641; Koca/Üzülmez, s. 196.

³³⁷ Teori ayrıca “*Neticenin Değersizliği Teorisi*” olarak da adlandırılmaktadır. Bkz: Heinrich, s. 417.

³³⁸ Keçelioğlu, s. 47.

³³⁹ Keçelioğlu, s. 48; Koca/Üzülmez, s. 196; Dülger, s. 484.

³⁴⁰ Heinrich, s. 418; Keçelioğlu, s. 48; Koca/Üzülmez, s. 196; Dülger, s. 484-485.

Söz konusu teoriye, şu örnekle karşı çıkılmaktadır; müşterisine bıçak satan bir satıcı müşterisi akşam evde bu bıçakla karısını öldürdüğü takdirde nedensel olarak meydana gelen ölüm neticesinden sorumlu olacaktır. Bir diğer ifade ile bu örnekte satıcı ölüm neticesine ilişkin haksızlık unsurunu meydana getirmektedir. Ancak klasik nedensel teorinin özen yükümlülüğüne aykırılığı kusur altında ele almasının bir sonucu olarak, satıcı kusurlu addedilmemekte ve böylelikle taksirle öldürmeden sorumlu tutulamamaktadır³⁴¹. Bu sonuç doğru görünse de, yöntem bakımından hatalıdır. Zira bu halde kasten öldürme, taksirle öldürme ve ölüme yalnızca nedensel olarak bağlı olma halleri arasında bunların haksızlık içeriklerine dair bir ayırım yapılması zorlaşacak, bunların haksızlık içerikleri eşit addedilecek ve suçlar arasındaki ayırım kusur bağlamında yapılabilecektir³⁴². Bunun yanı sıra teoriye göre haksızlık teşkil eden satma fiiline karşı meşru savunmadan söz edilebilecektir ki bu durum da teorinin taksire ilişkin yaklaşımının yetersizliğini ortaya koymaktadır³⁴³.

2.2.2.2. Neo-klasik Teori

Neo-klasik teori de taksiri klasik nedensel teori gibi kusur alanında konumlandırmakla birlikte, klasik nedensel teoriden farklı olarak objektif özen yükümlülüğüne aykırılığı haksızlık alanına yerleştirmiştir³⁴⁴. Teoriye göre objektif özen yükümlülüğüne aykırılığın gerçekleştiği aşama aslında hukuka aykırılığın meydana geldiği aşamadır³⁴⁵. Bu nedenle örneğin trafikte objektif özen yükümlülüğüne uygun şekilde hareket eden kişi, aynı zamanda hukuka uygun hareket etmektedir³⁴⁶.

Teorinin öğretiyeye katkısı, taksiri objektif ve sübjektif boyutlarıyla ikiye ayırmasıdır. Her ne kadar bu iki kısım da haksızlık alanında incelense de aşağıda ele alacağımız modern teorinin temelleri neo-klasik teorinin ortaya koyduğu bu ayırım sayesinde atılmıştır³⁴⁷.

2.2.2.3. Modern Teori

Öğretide hâkim olan modern teoriye göre ise taksirli suçlarda haksızlık unsuru yalnızca neticeye neden olmak olarak değil, aynı zamanda haksızlık alanında ele alınmakta ve tipikliğin bir unsuru olarak değerlendirilmektedir³⁴⁸. Buna göre objektif özen yükümlülüğüne aykırılık, neticenin gerçekleşmesi ve neticenin objektif isnadiyeti tipikliğin objektif yönünün zorunlu

³⁴¹ Heinrich, s. 418.

³⁴² Heinrich, s. 418; Keçelioğlu, s. 48; Demirel, Muhammed, **Taksirli Suç**, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2024, s. 95; Dülger, s. 485.

³⁴³ Heinrich, s. 418; Keçelioğlu, s. 48.

³⁴⁴ Baumann/Weber/Mitsch/Eisele, s. 255-256; Heinrich, s. 418; Keçelioğlu, s. 49; Koca/Üzülmez, s. 196.

³⁴⁵ Keçelioğlu, s. 49; Koca/Üzülmez, s. 196.

³⁴⁶ Heinrich, s. 419; Keçelioğlu, s. 49.

³⁴⁷ Keçelioğlu, s. 49.

³⁴⁸ Keçelioğlu, s. 49; Koca/Üzülmez, s. 196.

unsurlarını oluşturmaktadır³⁴⁹. Objektif özen yükümlülüğüne aykırılık bu teori bakımından taksirli suçun haksızlığını karakterize etmektedir³⁵⁰.

Öğretide tartışmalı olmakla birlikte, ağırlıklı kabul gören görüşe göre taksirli suç bakımından tipikliğin sübjektif unsuru ise bulunmamaktadır. Bu görüşe göre tipikliğin sübjektif unsuru olarak sübjektif özen yükümlülüğüne aykırılık ve bu bağlamda neticenin kişisel yetenekler çerçevesinde öngörülebilirliği ve imkânlar dâhilinde neticeden kaçınabilirlik kusurluluk alanında değerlendirilmelidir^{351, 352}.

2.3. Taksirli Suçun Unsurları

Taksirli suçun yapısına ilişkin aşamalar kasten işlenebilen suçlarla benzerlik göstermektedir. Bu doğrultuda tipiklik değerlendirmesine esas alınabilecek iradi bir hareketin varlığı halinde bu hareketin tipikliğe uygunluğu ve hukuka aykırılığı incelenmeli, ardından gerçekleştirilen fiil hakkında failin kınanıp kınanamayacağına ilişkin bir kusurluluk değerlendirmesi yapılmalıdır³⁵³.

Tipiklik unsurları noktasına farklı görüşler ileri sürülmekle birlikte bizim de katıldığımız görüşe göre taksirli suçun tipiklik unsurları objektif özen yükümlülüğüne aykırılık, icrai veya ihmali bir şekilde gerçekleştirilen özen yükümlülüğüne aykırılığın kanunda öngörülen neticeye neden olması ve söz konusu neticenin faile objektif olarak isnat edilebilmesinden oluşmaktadır³⁵⁴. Yukarıda değindiğimiz üzere öğretilde hâkim görüşe göre, kasten işlenebilen suçlardan farklı olarak taksirli suçların manevi unsurunun bulunmadığı kabul edilmektedir. Bu nedenle aşağıda taksirli suçun tipiklik unsurlarına yer verilmekle yetinilecektir.

³⁴⁹ Jescheck, Hans-Heinrich/Weigend, Thomas, **Lehrbuch des Strafrechts Allgemeiner Teil**, Duncker&Humblot, Berlin, 1996, s. 564 vd; **Heinrich**, s. 419; **Koca/Üzülmez**, s. 196.

³⁵⁰ **Heinrich**, s. 419; **Koca/Üzülmez**, s. 196.

³⁵¹ **Wessels/Beulke/Satzger**, s. 381; **Heinrich**, s. 419; **Öztürk/Erdem**, s. 454; **Koca/Üzülmez**, s. 196; **Özbek/Doğan/Meraklı/Bacaksız/Başbüyük**, s. 496.

³⁵² Hâkim görüşe taraftar olmayan yazarlar ise kasten işlenebilen suçlarla benzer şekilde taksirli suçları da tipikliğin maddi ve manevi unsuru ayırımına yer vererek ele almaktadırlar. Bu görüşte olanlara göre yukarıda hâkim görüş doğrultusunda kusur alanında incelenmesi gerektiğini ifade ettiğimiz neticenin kişisel olarak öngörülebilirliği ve imkânlar dâhilinde neticeden kaçınabilirlik, tipikliğin manevi unsurları olarak alınmakla birlikte, özene uygun davranışın beklenebilirliği, kusur yeteneği, mazeret nedenleri gibi kavramlar kusurluluk altında incelenmelidir. Bu görüşte olan yazarlara örnek olarak bkz: **Kindhäuser/Zimmermann**, s. 308.

³⁵³ Krey, Volker/Esser, Robert, **Deutsches Strafrecht Allgemeiner Teil**, Kohlhammer, Stuttgart, 2012, s. 568; Schmidt, Rolf, **Strafrecht Allgemeiner Teil**, Verlag Dr. Rolf Schmidt, Grasberg bei Bremen, 2012, s. 335; **Koca/Üzülmez**, s. 198 vd.

³⁵⁴ **Baumann/Weber/Mitsch/Eisele**, s. 255; **Koca/Üzülmez**, s. 199; **Özbek/Doğan/Meraklı/Bacaksız/Başbüyük**, s. 497.

2.3.1. Taksirli Suçun Tipiklik Unsurları

2.3.1.1. Objektif Özen Yükümlülüğüne Aykırılık

Taksirli bir suçun meydana gelebilmesi için öncelikli olarak icrai veya ihmali bir davranış gereklidir ve bu davranışın da objektif özen yükümlülüğüne aykırılık teşkil etmesi gerekir. Türk Ceza Kanunu md 22/2’de de taksirli hareket, dikkat ve özen yükümlülüğüne aykırılık şeklinde ifade edilmiştir. Bu tanım, taksirli suçun esasının objektif özen yükümlülüğüne aykırılık olduğunu ortaya koymaktadır³⁵⁵.

Objektif özen yükümlülüğünün içeriği ise pozitif hukuk kuralları ile birlikte genel tecrübe kuralları oluşturmaktadır³⁵⁶. Kişinin bu kurallar dâhilinde hareket etmesi halinde, objektif özene uygun davrandığı kabul edilmekte ve böylelikle hareketin ifade ettiği değersizlik ortadan kalkmaktadır. Bunun için öncelikle hareketin bir değerlendirmeye tabi tutularak, objektif olarak öngörülebilir etkileri değerlendirilmelidir³⁵⁷.

Özen yükümlülüğünün belirlenmesindeki ölçüt ise objektif olarak yapılmalıdır. Zira TCK md. 22’de özen yükümlülüğü açıkça objektif olarak nitelendirilmiştir. Objektif özen ile ifade edilen ise failin bireysel özellikleri dikkate alınmaksızın, genel olarak gerekli olan özendir. Bu bağlamda özenin gösterilip gösterilmediği, ex-ante olarak, failin sosyal çevresine dâhil olan, tedbirli ve bilinçli bir insanın gözünden değerlendirilip ortaya konulmalıdır³⁵⁸.

Özen yükümlülüğü ile herkesin uymak zorunda olduğu bir genel kural söz konusu olsa dahi, bu durum kuralın sınırsız bir şekilde geçerli olduğu anlamına gelmemektedir³⁵⁹. Bizim çalışmamızın da temelinde yer alan güven ilkesi gereğince, özellikle birden fazla katılımcının yer aldığı trafik, tıbbi iş bölümü, üretim veya yapı işleri gibi faaliyetlerde her bir katılımcının diğerlerinin özene uygun şekilde hareket edeceklerine güven duyarak hareket edebilecekleri kabul edilmektedir. Bu durumda katılımcı, sürekli olarak faaliyetin tamamına ilişkin bir özen göstermekten ziyade kendi iş alanı ile sınırlı olmak kaydıyla özen gösterdiği takdirde meydana gelen neticeden sorumlu tutulamayacaktır³⁶⁰.

2.3.1.2. Neticeye Sebebiyet Verilmesi

TCK md. 22/2’de taksirli hareketin cezalandırılabilmesi için aranan bir diğer şart ise neticenin meydana gelmiş olmasıdır. Buna göre netice meydana gelmediği müddetçe taksirli

³⁵⁵ Wessels/Beulke/Satzger, s. 383; Baumann/Weber/Mitsch/Eisele, s. 253; Artuk/Gökçen/Alşahin/Çakır, s. 433; Koca/Üzülmez, s. 200 vd; Hakeri, s. 234.

³⁵⁶ Baumann/Weber/Mitsch/Eisele, s. 257; Artuk/Gökçen/Alşahin/Çakır, s. 434; Koca/Üzülmez, s. 203-204.

³⁵⁷ Wessels/Beulke/Satzger, s. 385; Koca/Üzülmez, s. 205.

³⁵⁸ Artuk/Gökçen/Alşahin/Çakır, s. 435; Koca/Üzülmez, s. 205.

³⁵⁹ Öztürk/Erdem, s. 457; Koca/Üzülmez, s. 208.

³⁶⁰ Wessels/Beulke/Satzger, s. 386; Baumann/Weber/Mitsch/Eisele, s. 259-260; Artuk/Gökçen/Alşahin/Çakır, s. 435-436; Koca/Üzülmez, s. 208-209.

bir haksızlıktan da söz edilemeyecektir. Netice, failin özene aykırı davranışına bağlı olarak meydana gelmelidir. Bir diğer ifade ile failin hareketi ile netice arasında bir nedensellik bağı bulunmalıdır.

Öğretide neticenin taksirli suçun bir unsuru olup olmadığı konusunda tartışmalar söz konusudur. Bir görüşe göre taksirli suçun ifade ettiği haksızlık esasında hareketin ifade ettiği haksızlıkla eşdeğerdir. Buna göre netice bir objektif cezalandırılma şartı olarak tipiklikte yer almaktadır³⁶¹. Hâkim görüş ise taksirli suçlarla ihlal edilen normun kasıtlı suçlarla aynı olduğu ve bu nedenle tipik haksızlığın gerçekleşmiş olması için taksirli suçlar bakımından maddi unsurlar içerisinde neticeye yer verilmesi gerektiği yönündedir³⁶².

Taksirli suçlarda neticenin bir unsur olarak yer almaması ve yalnızca hareketin haksızlığının değerlendirilmesi özene aykırı ancak hukuki bağlamda önem arz etmeyen hareketlerin bir haksızlık teşkil ettiğinin kabul edilmesine rağmen bu haksızlığın cezalandırılmayacağı anlamına gelecektir³⁶³. Ayrıca bize göre, netice yerine tehlikenin arandığı suç tiplerinde meydana gelen tehlike de esasında geniş anlamda bir netice olarak nitelendirilmeli ve bu gerekçeyle netice taksirli suçun unsurları arasında yer almalıdır³⁶⁴.

2.3.1.3. Neticenin Objektif Olarak Isnat Edilebilirliği

Yukarıda ifade ettiğimiz üzere, taksirli suçlarda meydana gelen netice ile failin hareketi arasında bir nedensellik bağı olmalıdır. Ancak nedensellik bağı tek başına failin neticeden sorumlu tutulup tutulamayacağının belirlenmesinde yeterli değildir. Neticenin failin eseri olarak adlandırılabilmesi, ancak neticenin objektif olarak faile isnat edilebilmesiyle gerçekleşebilir³⁶⁵.

Kısaca ifade etmek gerekirse taksirli suçlarda netice, davranışın izin verilen riski aşan bir tehlike yaratması, neticenin öngörülebilir olması, özen yükümlülüğüne aykırılık bağının varlığı, neticenin ihlal edilen normun koruma alanı içinde kalması durumlarında faile objektif olarak isnat edilebilecektir³⁶⁶.

Bunların yanı sıra taksirli suçlarda objektif isnadiyet bakımından önem arz eden bir diğer husus ise tezimizin başlığında da yer verdiğimiz güven ilkesidir. Zira birden fazla kişinin dâhil olduğu taksirli suçlar bakımından ceza sorumluluğunun belirlenmesinde güven ilkesine

³⁶¹ Koca/Üzülmez, s. 210.

³⁶² Artuk/Gökçen/Alşahin/Çakır, s. 441; Özgenç, s. 281; Dülger, s. 489.

³⁶³ Dülger, s. 490.

³⁶⁴ Tehlikenin geniş anlamda netice olarak değerlendirilmesine ilişkin bkz: Dülger, İbrahim/Cin, Selami, “Suçu ve Suçluyu Övme Suçu (TCK md.215)”, DEÜHFD, C. 21, Özel Sayı, Y. 2019, ss. 2865-2892, s. 2885.

³⁶⁵ Wessels/Beulke/Satzger, s. 390; Baumann/Weber/Mitsch/Eisele, s. 261; Öztürk/Erdem, s. 459.

³⁶⁶ Baumann/Weber/Mitsch/Eisele, s. 262 vd; Öztürk/Erdem, s. 459 vd.

başvurulmaktadır. Aşağıda ilkeye detaylı bir şekilde yer vereceğimiz için bu kısımda sadece zikretmekle yetineceğiz.

2.4. Objektif Isnadiyet Kriteri Olarak Güven İlkesi

Yukarıda açıkladığımız üzere taksirli davranışın temelini objektif özen yükümlülüğüne aykırılık oluşturmaktadır. Güven ilkesi ise objektif özen yükümlülüğüne aykırı davranışı açıklamakta kullanılan araçlardan birisidir³⁶⁷. Bu bağlamda güven ilkesinin işlevi, objektif özen yükümlülüğüne aykırı davranışı sınırlamaktır³⁶⁸. Buna göre; bir davranışta bulunacak kişi, toplumdaki diğer kişilerin de hukuka uygun davranacaklarına olan güvenle davranışını yönlendirecektir. Zira özen yükümlülüğüne uygun şekilde davranışını gerçekleştiren bir kişi, diğer kişilerin hukuka aykırı hareket edebileceklerini hesap ederek davranışlarını yönlendirme yükümlülüğü altında değildir³⁶⁹.

Otonom araçların da üretimden kullanıma kadar sosyal hayata dâhil olduğu tüm süreçler farklı çalışma alanlarındaki kişilerin, başka kişilerin davranışlarını hukuka uygun olarak yönlendirdiğine dair duyulan güven üzerine inşa edilmektedir. Bu durum, otonom araçlardan kaynaklanan sorumluluğun belirlenmesinde güven ilkesinin açıklanmasını gerekli kılmaktadır.

Güven ilkesine ilişkin tartışmalar, objektif isnadiyet teorisinin başlangıç aşamaları olarak addedilebilecek düşüncelerle eş zamanlı olarak ortaya çıkmıştır³⁷⁰. Bu nedenle ilkenin tarihsel gelişimine ve ceza hukukundaki sistematik konumuna ilişkin açıklamalar objektif isnadiyet teorisi ile birlikte ele alınmalıdır. Böylelikle ilkenin teorik arka planı daha anlaşılır hale gelecektir.

Bu bölümde öncelikle güven ilkesinin mevcut uygulama alanları ile ceza hukukundaki tarihsel gelişimi ele alınacak, ardından ilkenin ceza hukuku bakımından temellendirilmesine ilişkin teorilere yer verilecektir.

2.4.1. Ceza Hukuku'nda Güven İlkesinin Uygulama Alanları

2.4.1.1. Karayolu Trafikinde Güven İlkesi

Güven ilkesinin uygulandığı ilk alan karayolu trafiğidir³⁷¹. İlkeye dair ilk fikirler 1920'li ve 1930'lu yılların Alman mahkeme içtihatlarından geldiği belirtilmektedir³⁷². Başlangıçta

³⁶⁷ Baumann/Weber/Mitsch/Eisele, s. 259; Keçelioğlu, s. 92.

³⁶⁸ Heinrich, s. 435.

³⁶⁹ Baumann/Weber/Mitsch/Eisele, s. 259-260; Keçelioğlu, s. 92.

³⁷⁰ Bautista Pizarro, Nathalia, *Das erlaubte Vertrauen im Strafrecht*, Nomos Verlagsgesellschaft, Baden-Baden, 2017, s. 25.

³⁷¹ Ünver, Yener, *İzin Verilen Risk*, Beta Basım Yayım Dağıtım A.Ş., İstanbul, 1998, s. 339; Pizarro, s. 26.

³⁷² Baumann/Weber/Mitsch/Eisele, s. 259; Pizarro, s. 26; Ünver, s. 340; Katoğlu, Tuğrul, "Ekip Halinde Yürütülen Faaliyetlerde Güven İlkesi ve Ceza Sorumluluğu", *TBBT*, S. 68, Y. 2007, ss. 29-42, s. 29 vd.

karayolu trafiğinde güven korumasının göz ardı edilmesi söz konusu olmuştur. Alman İmparatorluk Yüksek Mahkemesi bu konudaki problemi fark edip, sürücülerin karayolu trafiğindeki diğer kişilerden hangi ölçüde trafik kurallarına aykırılık beklemekle yükümlü olduğu sorusunu ortaya atmıştır. Söz konusu soru, sürücünün olağan hayat tecrübesine dayanarak, trafikteki diğer kişilerin duyarsız, tedbirsiz ve dikkatsiz hareketlerine karşı hazırlıklı olması gerektiği şeklinde cevaplanmıştır³⁷³. Bir diğer ifade ile güven ilkesine dair ilk uygulama esasında güvensizlik ilkesi şeklinde ortaya çıkmıştır³⁷⁴. Buna göre; şehirlerden geçerken sürücünün yakınlarda insan olup olmadığından emin olmak adına özellikle yola ve yol kenarlarına dikkat etmesinin, eğer biri varsa uyarmasının, gerekiyorsa hızını azaltmasının veya durmasının gerektiği ifade edilmiştir³⁷⁵.

Mahkemenin görüşü olağan hayat tecrübesinin esas alınmasının yanı sıra karayolu trafiğinin gereklilikleri karşısında insan hayatının korunmasına öncelik verilmesi gerektiğini ortaya koymuştur³⁷⁶. Görüldüğü üzere başlangıçta sürücünün kendi davranışına dair özen gösterme yükümlülüğünün yanı sıra başkalarının özensiz davranışları noktasında da özenli olması aranmış ve özen yükümlülüğünün kapsamı önemli derecede artırılmıştır. Yine de güvensizlik ilkesinin sınırsız bir şekilde uygulanması söz konusu olmamıştır. Öyle ki, olağan hayat tecrübesine göre hiçbir tehlikenin bulunmadığı durumlar güvensizlik ilkesinin sınırını oluşturmaktadır³⁷⁷.

Diğer taraftan içtihat yoluyla zamanla geçiş hakkına sahip sürücülere güven koruması tanınmıştır³⁷⁸. Bu, trafikte güven ilkesinin tanınmasının başlangıç noktasını oluşturmaktadır. Böylelikle geçiş hakkının anlamı ve amacı gerekçe gösterilerek, sürücüler aşırı özen yükümlülüğünden kurtarılmışlardır³⁷⁹. Bu durum, araç kullanmanın gündelik bir sosyal aktivite olarak görülmesinden ve dolayısıyla trafiğe katılanlar için daha serbest bir alan oluşturma ve böylelikle trafiği daha akıcı hale getirme fikrinin ortak bir menfaat oluşturmaktan kaynaklanmıştır³⁸⁰. Zira mahkeme kararlarında da trafik güvenliğini koruma bahanesiyle trafiğin durma noktasına gelmesinin engellenmeye çalışıldığı görülmektedir³⁸¹. Bu doğrultuda

³⁷³ RG, 1. Strafsenat, I 1370/30, 13.02.1931.

³⁷⁴ Demirel, s. 259.

³⁷⁵ Kararlar için bkz: Pizarro, s. 27.

³⁷⁶ Kirschbaum, Klaus, *Der Vertrauensschutz im deutschen Straßenverkehrsrecht*, Dunker&Humbolt, Berlin, 1980, s. 21 vd.

³⁷⁷ RG, 2. Strafsenat, 2 D 583/35, 09.12.1935.

³⁷⁸ RG, 2. Strafsenat, 2 D 811/36, 01.03.1937.

³⁷⁹ BGH, 3. Strafsenat, 3 StR 755/52, 05.02.1953.

³⁸⁰ Demirel, s. 260.

³⁸¹ RG, 2. Strafsenat, 2 D 583/35, 09.12.1935; BGH, Vereinigte Große Senate, VGS 1/54, 12.07.1954; BGH, 4. Strafsenat, 4 StR 242/67, 03.05.1968.

güven ilkesinin geçerliliği, trafik akışına trafik güvenliğine kıyasla üstünlük tanınıp tanınmadığına bağlı kalmıştır³⁸².

Söz konusu durum güvensizlik ilkesinde bahsedilen yaşam önceliğiyle çelişkili görünse de, bu yeni görüşün dayanak noktası, aşırı özen yükümlülüğü öngörülen bir sürüşün kişilerin yaşamlarına ve vücut bütünlüklerine karşı daha büyük bir tehlike oluşturması olmuştur³⁸³. Geçiş hakkının karayolu trafiğinin işleyişi için olan öneminin ve dolayısıyla akıcı bir trafiğe dair ortak menfaatin bu şekilde yorumlanması, güven ilkesinin gelişiminde önemli bir rol oynamıştır. Bunun sonucu olarak içtihatlarda güven ilkesi şu şekilde ortaya çıkmıştır: *“Tüm karayolu trafiğinde geçerli olan güven ilkesine göre, trafik kurallarına uygun hareket eden bir kişi özel durumlar aksini göstermediği sürece başka bir kişinin kurallara aykırı hareket ederek trafiği tehlikeye atmayacağını varsayabilir. Bu aslında, trafikteki bir kişinin tüm koşulların makul bir şekilde değerlendirilmesi sonucunda meydana gelmesi beklenmeyen bu tür kurallara aykırı davranışların gerçekleşmeyeceğine ilişkin güven duyabileceği anlamına gelir.”*³⁸⁴. Söz konusu içtihatla yer alan bu ifadeler, günümüzde güven ilkesine dair anlayışla da örtüşmektedir^{385,386} ve güven ilkesinin karayolu trafiğindeki geçerliliği öğretinin önemli bir kısmı tarafından kabul görmektedir³⁸⁷.

Güven ilkesinin sınırları zaman içerisinde özel özen yükümlülüklerinin somutlaştırılmasıyla belirlenmiştir. Söz konusu yükümlülükler; trafikteki diğer kişilerin belirgin güven ihlalleri, kişilerin çocuk veya yaşlı olmaları gibi bireysel özellikleri ve kişinin trafikte yanlış tepkiler vermesine neden olabilecek tehlikeli durumlarda hayatın korunmasını temel almaktadır³⁸⁸.

³⁸² Pizarro, s. 28.

³⁸³ BGH, Vereinigte Große Senate, VGS 1/54.

³⁸⁴ BGH, 4. Strafsenat, 4 StR 49/59, 27.05.1959.

³⁸⁵ OLG Saarbrücken, 3 U 4/23, 26.5.2023; OLG Rostock, 8 U 88/04, 23.09.2005; ayrıca bkz: Hentschel, Peter/König, Peter/Dauer, Peter, **Straßenverkehrsrecht**, C. H. Beck, Münih, 2013, s. 422 vd.

³⁸⁶ Benzer ifadeler Avusturya Karayolları Trafik Kanunu’nda da yer almaktadır. Kanunun üçüncü maddesine göre; “... trafikteki bir kişi; çocuklar, beyaz baston veya sarı kol bantlı görme engelli kişiler, belirgin bir bedensel engeli olan kişiler veya gözle görülür davranışlarından, trafik tehlikelerini anlayamadıkları ya da bu anlayışa uygun davranmadıkları sonucuna varılması gereken kişiler dışında diğer kişilerin yol kullanımı için belirleyici olan yasal düzenlemelere uyacaklarına güvenebilir.”. <https://ris.bka.gv.at/> (erişim tarihi: 19.07.2023).

³⁸⁷ Krümpelmann, Justus, “Die Verwirkung des Vertrauensgrundsatzes bei pflichtwidrigem Verhalten in der kritischen Verkehrssituation”, Küper, Wilfried/Puppe, Ingeborg/Tenckhoff, Jörg (Ed.), **Festschrift für Karl Lackner zum 70. Geburtstag**, Walter de Gruyter & Co., Berlin, 1987, s. 289 vd; Jakobs, Günther, **Strafrecht Allgemeiner Teil**, Walter de Gruyter & Co., Berlin, 1991, s. 208 vd; Roxin/Greco, s. 1190; Duttge, Gunnar, “Vorsätzliches und fahrlässiges Handeln”, Joecks, Wolfgang/Miebach, Klaus (Ed.), **Münchener Kommentar zum Strafgesetzbuch Band I**, C. H. Beck, Münih, 2017, s. 790 vd; Sternberg-Lieben, Detlev/Schuster, Frank, “§ 15 Vorsätzliches und fahrlässiges Handeln”, Schönke, Adolf/Schröder (Ed.), Horst, **Strafgesetzbuch Kommentar**, C. H. Beck, Münih, 2019, § 15 – kn. 208 vd; Kühl, Kristian, **Strafrecht Allgemeiner Teil**, Franz Vahlen, Münih, 2011, s. 601; Ünver, s. 341.

³⁸⁸ Hentschel/König/Dauer, s. 423; Sternberg-Lieben/Schuster, § 15 – kn. 209.

Görüldüğü üzere, sürücülerin yükümlülüklerinin hafifletilmesi ve dolayısıyla trafığe ilişkin riskin trafikteki diğer kişilere dağıtılması ancak toplumun, trafikte daha fazla temas halinde olması ve araç kullanmayı uygun bir şekilde değerlendirmeye hazır hale gelmesiyle mümkün olabilecektir. Bir diğer ifade ile güven ilkesinin genişletilmesi, toplumun riske alışması ile doğru orantılı olacak şekilde mümkündür³⁸⁹. Zira yukarıda değindiğimiz üzere, güvensizlik ilkesinin esas alındığı dönemde yaşlılar ve çocuklar söz konusu olduğunda bunlara karşı bir güvenden bahsedilemeyeceği kabul edilmiştir. Fakat günümüze kadar olan süreçte toplumun trafikteki tehlikelere dair farkındalığının oluşması, öncelikle trafikteki diğer kişilerin dikkatli davranacaklarına güvenilebilmeyi mümkün kılmış ve ardından güvensizlik duyulması gereken kişilerin ise daha keskin kriterlerle ele alınmasını sağlamıştır³⁹⁰.

2.4.1.2. Ekip Halinde Yürütülen Faaliyetlerde Güven İlkesi

Teknik faaliyetler çerçevesinde uzmanlaşmanın gerekli olduğu alanlarda çalışmalar iş bölümü ve ekip faaliyeti halinde gerçekleştirilmektedir³⁹¹. Bu faaliyetlerin bir kısmı doğası gereği tehlike arz etmektedir. Söz konusu tehlikelerin meydana gelmesi halinde ceza sorumluluğunun kime yükletileceği de bu bağlamda önem arz etmektedir. Tehlikenin meydana gelmemesi adına ekip içerisindeki kişilerin birbirlerini sürekli olarak kontrol halinde tutmaları, ekip çalışmasından yeterli faydanın alınamaması anlamına gelecektir. Bu noktada özen yükümlülüğünün sınırlandırılması³⁹² ve cezai açıdan sorumlu olan ekip üyesinin belirlenmesinde güven ilkesine başvurulmaktadır³⁹³. Aşağıda ekip halinde yürütülen çeşitli faaliyetler kapsamında güven ilkesinin gelişimine yer verilecektir.

2.4.1.2.1. Tıbbi İş Bölümünde Güven İlkesi

Tıbbi ilerlemelere bağlı olarak uzmanlaşma, yeni tanı ve tedavi yöntemlerinin karmaşıklığı ve artan hasta sayısının göz önüne alınmasıyla modern kliniklerin işleyişindeki değişim tıbbi tedavilerdeki teknik iş bölümünün de gelişmesine yol açmıştır³⁹⁴. Tıbbi iş

³⁸⁹ Pizarro, s. 30.

³⁹⁰ Tipik olarak güvensizlik duyulması gereken kişilerin zamanla değişimi, riske dair toplumun algısının da değiştiğini göstermesi adına güzel bir örnektir. Konu ile ilgili bkz: **BGH**, 6. Zivilsenat, VI ZR 219/93, 19.04.1994; **BayObLG**, 1. Strafsenat, RReg 1 St 282/81, 16.10.1981; **BGH**, 6. Zivilsenat, VI ZR 268/99, 10.10.2000.

³⁹¹ Demirel, s. 264.

³⁹² Esser, Robert/Keuten, Nils Christian, “Strafrechtliche Risiken am Bau – Überlegungen zum Tatbestand der Baugefährdung (§ 319 StGB) und seinem Verhältnis zu §§ 222, 229 StGB –“, **NStZ**, S. 6, Y. 2011, ss. 314-322, s. 319.

³⁹³ Katoğlu, s. 29 vd.

³⁹⁴ Stratenwerth, Günter, “Arbeitsteilung und Ärztliche Sorgfaltspflicht”, Bodkelmann, Paul/Gallas, Wilhelm (Ed.), **Festschrift für Eberhard Schmidt**, Scientia Verlag, Aalen, 1971, s. 383.

bölümündeki sorumluluğun nasıl belirleneceğine ilişkin araştırmalar, güven ilkesinin karayolu trafiği dışındaki alanlara da uygulanabileceği fikrinin ortaya atılmasına neden olmuştur³⁹⁵.

Fikri ilk defa ortaya atan *Stratenwerth*, güven ilkesini tıbbi iş bölümünün kurucu bir özelliği olarak ele almıştır. Buna göre; bir doktorun diğerinin doğru davranacağına güvenmesine izin verilmediği durumda, doktor aynı zamanda yardımcı personelin görevlerini yerine getirip getirmediğine de odaklanmak zorunda kalacaktır. Bu durum, nihayetinde doktorun esas görevini ihmal etmesine ve böylece hasta için başka tehlikelerin ortaya çıkmasına neden olacaktır. Dolayısıyla, tıbbi iş bölümünün anlamı, doktora esas görevini yerine getirebilmesi için bir özgürlük alanı yaratmaktır³⁹⁶.

Bu noktada güven ilkesi ise iş bölümüne katılan her bir kişinin cezai sorumluluk alanının farklılaşmasına hizmet edecektir³⁹⁷. Bu durum teknik gelişmeler nedeniyle alanlara ayrılmış olması nedeniyle tıbbi iş bölümü bakımından önem arz etmektedir, zira bu sayede artık doktor, iş bölümünde yer alan diğer kişilerin hatasız davranacaklarına güvenebilecektir³⁹⁸.

Güven ilkesinin tıbbi iş bölümünde de uygulanmasına ilişkin *Stratenwerth*'in bu görüşü, günümüzdeki tıp hukuku öğretisinde de kabul görmektedir³⁹⁹. Bu görüş, güven ilkesini birincil ve ikincil özen yükümlülükleri arasındaki ayrım ile tanımlamaktadır. Birincil yükümlülük, kişinin kendi sorumluluk alanından doğar ve kendi görevini yerine getirirken gerekli özeni göstermesi gerekliliğini ifade ederken; ikincil yükümlülük ise iş bölümünde yer alan diğer bir kişinin özenli davranma yükümlülüğüyle ilgili olup söz konusu kişinin özene aykırı davranışı ile ilgilenmeyi ifade etmektedir⁴⁰⁰.

Buna göre; güven ilkesi birincil yükümlülük üzerinden tanımlanmaktadır, zira herkes kendi davranışı bakımından özen yükümlülüğüne uymakla yükümlüdür. İkincil yükümlülük ise ancak iş bölümündeki diğer bir kişinin özene uygun davranacağına dair beklenti somut durumlar nedeniyle ortadan kalktığında devreye girmektedir. Söz konusu durumlar kişiden kaynaklı olabileceği gibi, nitelik eksikliği, iletişim eksikliği, koordinasyon eksikliği gibi mevcut koşullar nedeniyle de ortaya çıkabilir. Bu gibi eksikliklerin ortaya çıkma olasılığının söz konusu olduğu durumlarda doktor bunları talimat ve kontroller yoluyla önlemekle yükümlü olacaktır⁴⁰¹.

³⁹⁵ *Stratenwerth*, s. 383; *Pizarro*, s. 32.

³⁹⁶ *Stratenwerth*, s. 388; *Katoğlu*, s. 32.

³⁹⁷ *Stratenwerth*, s. 390; *Pizarro*, s. 33.

³⁹⁸ *Stratenwerth*, s. 387 vd; *Katoğlu*, s. 32; *Pizarro*, s. 33.

³⁹⁹ Janda, Constanze, *Medizinrecht*, UVK Verlagsgesellschaft, Konstanz, 2016, s. 330 vd; Rathgeber, Richard, *Nosokomiale Infektionen*, Nomos Verlagsgesellschaft, Baden-Baden, 2021, s. 60; Waßmer, Martin Paul, *Medizinstrafrecht*, Nomos Verlagsgesellschaft, Baden-Baden, 2022, s. 130. Ayrıca bkz: *BGH*, 1. Strafsenat, 1 StR 440/79, 02.10.1979.

⁴⁰⁰ *Stratenwerth*, s. 390 vd; *Pizarro*, s. 33 vd.

⁴⁰¹ *Stratenwerth*, s. 391 vd.

Bu görüşün temel aldığı yaklaşım, iş bölümünün yapısına göre iş bölümünde yer alan kişilerin sorumluluk alanlarının daha net bir şekilde belirlenmesine katkı sağlamaktadır. Yatay iş bölümü halinde sorumluluk her bir kişinin kendi özerk alanına ilişkin olacaktır⁴⁰². Böylelikle bir kişi, diğer bir kişinin özene uygun davranacağına güvenebilecektir⁴⁰³. Burada ikincil özen yükümlülüğü, yalnızca iş bölümünde yer alan diğer kişinin fark edilebilir hatasının ortaya çıkması halinde kontrol yükümlülüğü şeklinde devreye girecektir⁴⁰⁴.

Dikey iş bölümünde ise güven ilkesinin geçerliliği, özel özen yükümlülüklerinin yerine getirilmesiyle sınırlandırılacaktır⁴⁰⁵. Bu, iş bölümünde yer alan eşit düzeyde olmayan kişiler arasındaki ilişki bakımından bir anlam ifade etmektedir. Burada sorumluluk, sorumlu doktorun iş delege etmesine ilişkin kurallara göre belirlenmektedir⁴⁰⁶. Buna göre sorumlu doktor işi delege ettiği diğer kişinin kendisine devredilen görevi uygun bir şekilde yerine getirebilmesi için gerekli şartları sağlamalıdır, ancak bundan sonra söz konusu kişiye dair bir güven duyabilecektir⁴⁰⁷. Gerekli şartlar ise uygun personel seçimi, gerekli talimatların uygun şekilde verilmesi ve denetleme ile sağlanacaktır⁴⁰⁸. Sorumlu doktor, bu şartlara uyduğu takdirde alt personelin belirli bir dereceye kadar sorumlu olacağı varsayılabilir. Bu durumda sorumlu doktor, kendisine iş devredilen personelin görevini yerine getirdiği esnada her ayrıntıya dikkat etmek zorunda kalmayacaktır⁴⁰⁹. Burada iş delege etmenin amacı yardımcı personelin kendi sorumluluğunu oluşturmak ve böylelikle sorumlu doktorun da söz konusu görevlerin sürekli kontrolünden kurtulmasını sağlamaktır⁴¹⁰.

2.4.1.2.2. Ürün Sorumluluğunda Güven İlkesi

Cezai yönden ürün sorumluluğu da aslında ekip halinde yürütülen işlerde güven ilkesinin bir yansımasıdır⁴¹¹. Zira burada da tıbbi iş bölümündeki yapılanmada olduğu gibi bir yetki yapılanması söz konusudur⁴¹².

⁴⁰² Dettmeyer, Reinhard, **Medizin&Recht**, Springer Medizin Verlag, Heidelberg, 2006, s. 41-42; **Pizarro**, s. 34.

⁴⁰³ **Dettmeyer**, s. 346.

⁴⁰⁴ **Dettmeyer**, s. 346; **Keçelioğlu**, s. 103; **Demirel**, s. 271.

⁴⁰⁵ **Pizarro**, s. 35.

⁴⁰⁶ **Pizarro**, s. 35; **Demirel**, s. 274. Tıbbi hizmetlerin delege edilmesine ilişkin ayrıca bkz: Achterfeld, Claudia, **Aufgabenverteilung im Gesundheitswesen**, Springer-Verlag Berlin, Heidelberg, 2014, s. 39 vd.

⁴⁰⁷ **Katoğlu**, s. 34.

⁴⁰⁸ **Dettmeyer**, s. 43; **Pizarro**, s. 36; **Ünver**, s. 345.

⁴⁰⁹ Duttge, Gunnar, “Arbeitsteilige Medizin zwischen Vertrauen und strafbarer Fahrlässigkeit”, **ZIS**, S. 5, Y. 2011, ss. 349-353, s. 352.

⁴¹⁰ **Duttge**, Arbeitsteilige Medizin zwischen Vertrauen und strafbarer Fahrlässigkeit, s. 352.

⁴¹¹ Schmidt-Salzer, Joachim, “Strafrechtliche Produktverantwortung”, **NJW**, S. 32, Y. 1988, ss. 1937-1932, s. 1937 vd; Schmidt-Salzer, Joachim, “Konkretisierungen der strafrechtlichen Produkt- und Umweltverantwortung”, **NJW**, S. 1, Y. 1996, ss. 1-8, s. 1 vd; Schmidt-Salzer, Joachim, **Produkthaftung Band I: Strafrecht**, Verlag Recht und Wirtschaft, Heidelberg, 1988, s. 134 vd; Kuhlen, Lothar, **Fragen einer strafrechtlichen Produkthaftung**, C. F. Müller, Heidelberg, 1989, s. 130 vd.

⁴¹² **Schmidt-Salzer**, Strafrechtliche Produkthaftung, s. 1937-1938.

Bu bağlamda kusurlu bir ürünün piyasaya sürülmesinden kaynaklanan cezai sorumluluğun belirlenmesinde üretim sürecine dâhil olan her bir şirketin kendi iç organizasyonundaki iş bölümü dikkate alınmalıdır⁴¹³. Bir diğer ifade ile öncelikle kararlar sorumlu kişi tarafından verilmeli ve iş bölümünün ticari ve organizasyon anlayışına göre gözden geçirilmesine gerek bulunmamalıdır. Bu şekilde şirket içerisinde üstler, eşit meslektaşlar ve astlar arasında karşılıklı güven olduğu varsayılabilir⁴¹⁴.

Ayrıca tıbbi iş bölümüne ilişkin yukarıda açıkladığımız model, burada şirket içindeki yetkinlik tahsisi ilkelerine göre geçerli olacaktır. Güven ilkesinin sınırları ise organizasyon, seçim, kontrol, icra gibi özel kontrol yükümlülüklerinin gerekçelendirilmesi ve bunların şirket içi organizasyondaki yatay veya dikey iş bölümü düzeyiyle ilişkilendirilmesi yoluyla çözülecektir⁴¹⁵.

Ürün sorumluluğu bakımından güven ilkesi, iş bölümüne ilişkin bakış açısının yanı sıra daha özel bir görünüm olarak üreticinin ürünün kullanımı sırasında tüketicinin zarar görmesine ilişkin güvenlik yükümlülükleri ile de ele alınabilir⁴¹⁶. Burada güvenlik yükümlülüğünün yerine getirilmesi açısından üretici, tüketicinin ürünün amaçlarına uygun ve doğru kullanımı sırasında meydana gelebilecek tipik hataları göz önüne almalıdır. Amaca uygun ve doğru kullanımın dışında kalan davranışlar ise bu anlamda göz önüne alınmayacaktır⁴¹⁷.

2.4.1.2.3. Yapı İşlerinde Güven İlkesi

İş bölümü halinde yürütülen işlerde güven ilkesinin gündeme geldiği bir diğer alan ise yapı işlerinden kaynaklanan cezai sorumluluktur. Bu alanda güven ilkesinin uygulanabilirliğinden söz edebilmek için öncelikle katılımcılar arasında net bir görev dağılımının bulunması gereklidir⁴¹⁸.

Güven ilkesini tehlike derecesine göre sınırlayan içtihatların aksine öğretinin bir kısmı tarafından güven ilkesi iş bölümünün kurucu unsuru olarak ele alınmakta ve dolayısıyla ilkenin uygulanabilirliğinin delegasyon kuralları yoluyla mümkün olabileceğini savunmaktadır⁴¹⁹. Buna göre yapı işlerinin yürütülmesinden önce bireysel görevlere ilişkin iş bölümü ve iş

⁴¹³ Schmidt-Salzer, Strafrechtliche Produkthaftung, s. 1938 vd; Schmidt-Salzer, Konkretisierungen der strafrechtlichen Produkt- und Umweltverantwortung, s. 1 vd.

⁴¹⁴ Schmidt-Salzer, Strafrechtliche Produkthaftung, s. 1937-1938.

⁴¹⁵ Schmidt-Salzer, Produkthaftung, s. 111-112.

⁴¹⁶ Kuhlen, s. 138.

⁴¹⁷ Kuhlen, s. 138.

⁴¹⁸ Freund, Georg, “Garantenpflicht bei arbeitsteiliger Beseitigung einer Gefahrenquelle - Wuppertaler Schwebebahn”, NStZ, S. 8, Y. 2002, ss. 421-425, s. 421 vd; Renzikowski, Joachim, “Strafrechtliche Haftung bei Arbeitsteilung am Bau”, StV – Strafverteidiger, S. 7, Y. 2009, s. 443-446, s. 443 vd.

⁴¹⁹ Freund, “Garantenpflicht bei arbeitsteiliger Beseitigung einer Gefahrenquelle - Wuppertaler Schwebebahn”, s. 424; Renzikowski, s. 446 vd.

delegasyonu yoluyla risk yönetimi yapılması söz konusu olacak ve böylelikle güven ilkesi burada sorumluluğun sınırlandırılmasında temel kriter olarak kullanılabilecektir⁴²⁰. Güven ilkesinin buradaki işlevi, kişiyi üçüncü bir organizasyonu kontrol etmekle aşırı yük altına sokmamak ve böylelikle üstlenilen görevin en iyi şekilde yerine getirilebilmesi adına kişiye özgür bir alan sağlamaktır⁴²¹.

Güven ilkesinin uygulanabilmesi, bir yandan görev dağılımı açıkça belirlenmesi, diğer yandan tehlikenin önlenme yükümlülüğünü birinci garantörden alan kişinin de güvenilir olması halinde mümkündür⁴²². Söz konusu yükümlülüğü devralan kişi güvenilir olduğu sürece, bunun üzerinde bir kontrol yükümlülüğü olmayacaktır⁴²³. Bu noktada ancak yükümlülüğün devredildiği kişinin görevini yükümlülüğüne uygun şekilde yerine getirmeyeceğine dair somut birtakım emarelerin bulunması halinde kontrol yükümlülüğü tekrar söz konusu olacaktır⁴²⁴. Bir diğer ifade ile yapı işinin yürütülmesi esnasında güven ilkesi, diğer bir kişiyi kontrol etme yükümlülüğünün yukarıdaki değindiğimiz somut emareler meydana geldiğinde ortaya çıkması halinde sınırlandırılacaktır⁴²⁵.

2.4.1.2.4. Değerlendirme

Güven ilkesinin uygulandığı alanlara ilişkin yukarıda yer alan açıklamalarımızda görüldüğü üzere, güven ilkesi öncelikle başka kişilerin özene aykırı davranışlarına ilişkin bireysel sorumluluğu sınırlandırma işlevi görmektedir. Ayrıca güven ilkesinin kabulü ile kişiye başkalarının da risk yönetimine katılmasının zorunlu olduğu alanlarda belirli bir özgürlük tanınmaktadır. Böylelikle güven ilkesi yukarıda yer alan alanların işleyişini güvence altına almaktadır. Bu bağlamda kişinin başka kişilerle sürekli olarak temas halinde olduğu ve bireyler arasında minimum düzeyde de olsa davranışsal yönelim ve koordinasyonun gerekli olduğu trafik ve tıbbi iş bölümü gibi faaliyetlerde güven ilkesinin uygulanması önem arz etmektedir.

⁴²⁰ **Freund**, “Garantenpflicht bei arbeitsteiliger Beseitigung einer Gefahrenquelle - Wuppertaler Schwebobahn”, s. 424; **Renzikowski**, s. 443.

⁴²¹ **Freund**, “Garantenpflicht bei arbeitsteiliger Beseitigung einer Gefahrenquelle - Wuppertaler Schwebobahn”, s. 424.

⁴²² **Esser/Keuten**, s. 321.

⁴²³ **Freund**, “Garantenpflicht bei arbeitsteiliger Beseitigung einer Gefahrenquelle - Wuppertaler Schwebobahn”, s. 425; **Renzikowski**, s. 446.

⁴²⁴ Ülkemiz mevzuatı bakımından da yapı işlerinde kontrol yükümlülüğünün devrine ilişkin düzenleme Yapı Denetimi Hakkında Kanun’da yer almakta olup yapı denetim görevlileri bu kapsamda yükümlülük altına sokulmuştur. **Yapı Denetimi Hakkında Kanun**, md. 2 vd. Söz konusu yükümlülük ve cezai sorumluluğu hakkında ayrıntılı bilgi için bkz: Kaplan, Mahmut, “Yapı Denetim Görevlilerinin Depremde Meydana Gelen Ölüm ve Yaralanmalardan Kaynaklı Cezai Sorumluluğu”, Nuhoglu, Ayşe/Gönenç, Fulya İlçin (Ed.), **Ulusal ve Uluslararası Yargı Kararları Işığında Deprem Hukuku Uluslararası Sempozyumu Bildiriler Kitabı**, Medipol Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2021, s. 141 vd.

⁴²⁵ **Freund**, “Garantenpflicht bei arbeitsteiliger Beseitigung einer Gefahrenquelle - Wuppertaler Schwebobahn”, s. 424.

Güven ilkesinin uygulanması ayrıca belirli bir riskin yönetiminin başkalarının hatalı davranışlarının hesaplanmasını içermesi halinde de anlam ifade etmektedir. Yukarıda yer verdiğimiz üreticinin güvenlik yükümlülüğü bu duruma örnektir. Burada güven ilkesi, tehlikenin garantörüne bir yönlendirme sağlamaktadır.

2.4.2. Güven İlkesinin Ceza Hukukundaki Tarihsel Gelişimi

Güven ilkesinin tipik uygulama alanlarının tanımlanmasından sonra bu ilkenin ceza hukuku öğretisi içindeki sistematik konumuna ilişkin sorunun cevaplanması gerekmektedir. Bu da güven ilkesinin başkaca alanlara aktarılabilirliği bakımından ilkenin bireysel sorumluluğun belirlenmesinde bir kriter olarak işlevinin incelenmesini gerekli kılmaktadır.

Bu bağlamda aşağıda güven ilkesi öncelikle taksirle işlenen suçlar bakımından birlikte gerçekleştirilen taksirli hareketlerden kaynaklanan sorumluluğun belirlenmesinde, ardından ise kasten işlenen suçlar bakımından da rücu yasağının belirlenmesinde bir kriter olarak ele alınacaktır.

2.4.2.1. Güven İlkesi ve Taksirli İş Birliği

Yukarıda değindiğimiz üzere, güven ilkesinin tanınması esasında taksirli suç bağlamında meydana gelmiştir. İlkenin uygulanması, neticenin başkalarının davranışlarıyla meydana geldiği durumlarda kişinin kendi özen yükümlülüğünün somutlaştırılmasına hizmet etmektedir. Bu durum, yukarıda ele aldığımız güven ilkesinin uygulama alanı bulduğu faaliyetler bakımından önem arz etmektedir.

Örneğin, sürücünün sürekli olarak trafikteki diğer kişileri hesaba katması gerektiğinde veya tıbbi iş bölümüne dayanan faaliyetlerde başkasının doğru davranacağına güvenmenin ne derecede taksirli olabileceği sorusu gündeme gelmektedir. Bu nedenle aşağıda, şart teorisine itiraz olarak ortaya atılan teorilere ve bu bağlamda bir objektif isnadiyet kriteri olarak ele alınan güven ilkesine ilişkin tartışmalara yer verilecektir.

2.4.2.1.1. Ceza Hukukunun Erken Dönem Öğretisinde Güven İlkesi ve Nedensellik Dogmasının Aşılması

2.4.2.1.1.1. Uygun Sebep Teorisi (Adäquanztheorie)

Güven ilkesinin özen yükümlülüğünün sınırlandırılmasına ilişkin bir kriter olarak kullanılmasına dair ilk değerlendirmeler, objektif isnadiyet teorisinin öncülleri olarak sayılabilecek teorilerin tartışılması esnasında ortaya çıkmıştır. Söz konusu tartışmalar, ceza hukuku öğretisinde aşırı geniş nedensellik kavramı ve dolayısıyla neticenin isnat edilmesindeki zorlukların üstesinden gelmek üzere ortaya atılan düşüncelerle başlamıştır.

Söz konusu zorlukların temel nedeni ise özellikle on dokuzuncu yüzyıl sonlarından itibaren öğretide hâkim olan natüralist yaklaşım olmuştur. Söz konusu yaklaşımın neticesi olarak hareket, dış dünyada keyfi olarak bir değişikliğe sebep olunması veya söz konusu değişikliğin engellenmemesi olarak tanımlanmıştır⁴²⁶. Görüldüğü üzere burada hareket, salt biyolojik bir olgu olarak ele alınmış ve iradi olarak ortaya çıkan bir bedensel hareketlilik veya hareketsizlik durumu olarak ele alınmıştır.

Bu yaklaşıma göre; hareket ile netice arasındaki bağın tespiti suçu oluşturmaktadır ve söz konusu tespit yalnızca doğa kurallarına göre yapılabilir. Buna göre nedensellik teorisi, şart teorisinin uygulanması yoluyla bir neticeyi doğuran herhangi bir koşulun varlığı halinde, söz konusu koşul olmaksızın neticenin de gerçekleşmeyeceğini ve bu nedenle bu koşulun nedensel olduğunu, bir diğer ifade ile olmazsa olmaz (condicio sine qua non) formülünü ortaya atmıştır⁴²⁷.

Objektif sorumluluğun doğuşu ve dolayısıyla güven ilkesi açısından söz konusu formül doğrultusunda özellikle bir ara nedenin söz konusu olduğu durumlarda nedenselliğe ilişkin tartışmalar önem arz etmektedir. Örneğin kurşunla yaralandığı için hastaneye kaldırılan bir kimse hastane yangınında ölürse, burada yaralayan kişi ölümden sorumlu olacak mıdır⁴²⁸ veya miras almak için amcasını fırtınalı bir günde üzerine yıldırım düşüp ölmesi ümidiyle ormanlık alana gitmeye ikna eden bir kişi, amcasının gerçekten ölmesi durumunda sorumlu tutulacak mıdır⁴²⁹? Benzer şekilde güven ilkesi örneklerinin klasik yapısına da nedensel perspektiften bakılabilir. Buna göre; kişi, bir diğer kişinin özene uygun davranacağına güvenerek hareket etmesi halinde meydana gelen neticeden yine de sorumlu tutulabilir mi⁴³⁰?

Tüm bu sorular, ilk hareket şart teorisi bağlamında olmazsa olmaz formülü ile değerlendirildiğinde hareketi gerçekleştiren kişinin de sorumlu tutulabileceği şeklinde cevaplanacaktır. Zira bu formüle göre neticenin gerçekleşmesinde her bir koşul eşit değere sahip olduğu için buradan nedensellik zincirindeki bir koşulun diğerine nazaran önemli veya önemsiz olduğuna ilişkin bir kriter çıkarılamamaktadır⁴³¹. Bu nedenle öğretide nedensel

⁴²⁶ Beling, Ernst, **Die Lehre vom Verbrechen**, Verlag von J. C. B. Mohr, Tübingen, 1906, s. 9; v. Liszt, Frank, **Lehrbuch des Deutschen Strafrechts**, Walter de Gruyter & Co, Berlin&Leipzig, 1922, s. 123; v. Hippel, Robert, **Lehrbuch des Strafrechts**, Springer Verlag, Berlin Heidelberg, 1932, s. 90.

⁴²⁷ v. Liszt, s. 127; v. Hippel, s. 95.

⁴²⁸ Engisch, Karl, **Die Kausalität als Merkmal der strafrechtlichen Tatbestände**, Verlag von J. C. B. Mohr, Tübingen, 1931, s. 49.

⁴²⁹ Söz konusu örnek için ve ayrıca bu örnek üzerinden objektif isnadiyet teorisinin doğuşuyla ilgili bkz: Schroeder, Friedrich-Christian, **Der Blitz als Mordinstrument**, Duncker&Humblot, Berlin, 2009, s. 7 vd.

⁴³⁰ Exner, Franz, "Fahrlässiges Zusammenwirken", Hegler, August (Ed.), **Festgabe für Reinhard von Frank zum 70. Geburtstag**, Verlag von J. C. B. Mohr, Tübingen, 1930, s. 576 vd; Pizarro, s. 44.

⁴³¹ v. Buri, Maximilian, **Ueber Causalität und deren Verantwortung**, J. M. Gebharts's Verlag, Leipzig, 1873, s. 1 vd.

teorinin bu yapısından kaynaklı bir sonsuz döngüden kaçınmak adına soruna ilişkin çözüm önerileri ileriye sürülmüştür⁴³².

Çözüme yönelik ilk yaklaşımlar, nedensellik kavramının, nedensel sürecin olağanlığı ve öngörülebilirliği dikkate alarak tanımlanması gerektiğini savunmuştur. Örneğin v. Bar, nedenselliği *yaşam kuralı* kavramıyla sınırlandırmıştır^{433,434}. Söz konusu kavram, insan yaşamındaki olayların olağan seyri çerçevesinde meydana gelen süreçlerin genellemesini ifade etmelidir. Dolayısıyla yaşam kuralı; bireysel durumlarda izin verilen sınırları belirlemeye dair, örneğin mesleki kurallar gibi, somut ihtiyari tedbirlerdir. Eğer kişi, yaşam kuralının izin verdiği ölçüde davranıyor ancak buna rağmen öngörülebilir neticeye neden oluyorsa artık burada nedenselliğin kabul edilmemesi gerekmektedir⁴³⁵.

v. Bar bu konuda şu örneği vermektedir; *“bir kimse nadiren başarılı olduğu bilinen bir ameliyatı olmadığı takdirde üç gün içinde kendisini öldürecek bir hastalığa yakalanmıştır. Ameliyatın başarısız olması halinde ise birkaç saat içinde ölecektir ancak hasta, ameliyata dair irade açıklaması yapabilecek durumda değildir. Doktor, söz konusu ameliyatı kusursuz bir şekilde yapsa ancak ameliyat yine de başarısız olsa ve kişi ölse, doktor ölüm neticesinden sorumlu tutulabilecek midir?”*⁴³⁶.

Yazara göre burada doktor, doktorluğun meslek kurallarına ve mantıklı bir yaşamın kurallarına riayet ettiği takdirde, her ne kadar ölüm neticesi öngörülebilir olsa da bu durum doktora yüklenemeyecektir. Bu nedenle olayda nedensellik bağının reddi gereklidir. Zira kurtarma olasılığı zayıf dahi olsa bilinçsiz bir şekilde üç gün devam edebilecek bir hayatı riske atmak, tıp eğitiminin ilerleyebilmesi adına yaşam kuralına uygun olarak mantıklı görülmektedir⁴³⁷.

Teoriye göre, neticenin öngörülebilirliği somut hale getirildiği ölçüde sorumluluk daha belirgin hale getirilebilmektedir. Bu sayede kişi, gerçekleşmesi belli bir olasılıkla öngörülebilir neticeden sorumlu tutulabilecektir⁴³⁸. Bu halde netice şayet yaşam kuralına aykırı bir şekilde gelişen bir nedensel sürecin sonucu olarak meydana geldiyse artık faile isnat edilemeyecektir⁴³⁹. Örneğin, her ne kadar rüzgârlı havada ateş yakmak tehlikeli olsa da, yaşam kuralına uygun olduğu için rüzgârlı havada ateş yakan bir kişi, ateşin komşusunun evine

⁴³² v. Buri, s. 1 vd; Önder, s. 199; Centel/Zafer/Çakmut, s. 278 vd.

⁴³³ v. Bar, Carl Ludwig, *Die Lehre vom Kausalzusammenhange*, Verlag von Bernard Tauchnis, Leipzig, 1871, s. 13 vd.

⁴³⁴ Kavram Almanca’da “der Regel des Lebens” olarak ifade edilmektedir. Türk öğretisinde ise Centel/Zafer/Çakmut “yaşam kuralları” kavramını kullanmaktadırlar. bkz: Centel/Zafer/Çakmut, s. 279.

⁴³⁵ v. Bar, s. 13.

⁴³⁶ v. Bar, s. 14.

⁴³⁷ v. Bar, s. 14.

⁴³⁸ Pizarro, s. 45.

⁴³⁹ Centel/Zafer/Çakmut, s. 279.

sıçrayıp zarara neden olması durumunda bu neticeden sorumlu olmayacaktır. Ancak şayet yaşam kuralına aykırılık tahmin edilerek hareket gerçekleştiriliyorsa, bu takdirde netice faile isnat edilecektir⁴⁴⁰. Yukarıdaki örnek doğrultusunda şayet ateş rüzgârlı havada sırf komşusunun evine sıçrasın diye yakılmışsa artık burada netice faile yüklenebilecektir⁴⁴¹.

Teoride nedenselliğin ve iradenin yani objektif ve sübjektif yönlerin bu şekilde karışımı, v. *Buri* tarafından eleştirilmiştir. Buna göre; nedensellik bağı ile irade bağı birbirinden ayrılmalıdır. Dolayısıyla nedensel sürecin atfedilmesi, ancak fail ile netice arasındaki ilişkinin varlığından sonra, bir diğer ifade ile irade bağının varlığından sonra belirlenebilir⁴⁴².

Buna göre kast bakımından netice, ancak eylem yoluyla neticenin gerçekleşme olasılığının farkında olunması durumunda istenebilir. Eğer kişi eylemini gerçekleştirirken bu farkındalığa sahip değilse, neticeyi istemiyor ancak arzu ediyor demektir. Bu durumda failin davranışlarına birtakım tesadüflerin eklenmesi ile birlikte netice meydana gelmiş dahi olsa faile isnat edilemez. Bir diğer ifade ile ummak veya dilemek isnadiyet için yeterli değildir. Örneğin; trende kaza geçireceği umuduyla bir başkasını tren yolculuğuna ikna eden kişi, gerçekten bir tren kazası gerçekleştiği ve arzu ettiği ölüm neticesi gerçekleştiğinde bu neticeden sorumlu olmayacaktır⁴⁴³. Taksir bakımından ise ara nedenin faile isnat edilmesi, failin gerekli dikkati göstermesi halinde bir dereceye kadar nedensellik sürecini öngörebilmesi ile ifade edilmiştir⁴⁴⁴. Özetle, nedenselliğin isnadına ilişkin mesele, failin psikolojik momentinin nedensellik sürecinde etki edebilme yeteneği ile açıklanmıştır.

Nedenselliğin bir olasılık değerlendirmesi ile sınırlandırılabilceği, v. *Kries*'in *uygun sebep teorisinin* temelini oluşturmaktadır⁴⁴⁵. Nedensellik süreci objektif kriterlerle belirlenmelidir ve failin sübjektif bakış açısı da dikkate alınmalıdır⁴⁴⁶. Uygun sebep teorisine göre; bir davranış, tipik neticenin meydana gelmesi için genel bağlamda uygun olduğu ve bu nedenle nedensellik zincirine tesadüfen girmediği sürece neticeyi meydana getirmek için uygun olarak kabul edilmektedir⁴⁴⁷. Örneğin; bir arabacı, uyuyakaldığı için yoldan çıksa ve arabanın gittiği yöne bir yıldırım düşse ve buna bağlı olarak yolculardan bazıları ölse, söz konusu ölüm neticesi arabacıya isnat edilemeyecektir. Zira teoriye göre her ne kadar arabacının

⁴⁴⁰ v. *Bar*, s. 22 vd.

⁴⁴¹ *Centel/Zafer/Çakmut*, s. 279.

⁴⁴² v. *Buri*, s. 13 vd.

⁴⁴³ v. *Buri*, s. 15.

⁴⁴⁴ v. *Buri*, s. 28 vd.

⁴⁴⁵ v. *Kries*, Johannes Adolf, "Über die Begriffe der Wahrscheinlichkeit und Möglichkeit und Ihre Bedeutung in Strafrecht", *ZStW*, C. 9, Y. 1889, ss. 528-537, s. 528 vd. Teori ile ilgili ayrıca bkz: *Traeger*, Ludwig, *Der Kausalbegriff im Straf- und Zivilrecht*, N. G. Elwert'sche Verlagsbuchhandlung, Marburg, 1904, s. 115 vd; *Hübner*, Christoph, *Die Entwicklung der objektiven Zurechnung*, Duncker&Humblot, Berlin, 2004, s. 126 vd.

⁴⁴⁶ *Engisch*, s. 63. Yazar söz konusu kriterlerin "sonradan yapılacak objektif değerlendirme" ile belirleneceğini ifade etmektedir.

⁴⁴⁷ v. *Kries*, s. 532; *Traeger*, s. 115 vd.

uyuyakalması neticenin meydana gelmesinde bir şart olarak nitelendirilebilirse de, bu dikkatsizlik yıldırım çarpması sonucu ölüm olasılığını artıran bir dikkatsizlik değildir⁴⁴⁸.

Teoriye göre sosyal hayatın her durumu, aynı zamanda belirli bir düzenliliğe sahip koşullardan oluşmaktadır. Bunlar arasında suç neticesini meydana getirmeye uygun olanlar da mevcuttur. Neticenin meydana gelmesi için uygun olan, objektif bir biçimde genel olarak bu eğilimi taşıyan süreçlerdir⁴⁴⁹. Teori, karayolu trafiğinde güven ilkesinin uygulanmasına dair kararlarda açıkça yer almıştır. Buna göre; sürücünün trafikteki diğer kişilerin hatalı davranışlarını hesaba katma gerekliliği olağan hayat tecrübesine göre belirlenecektir⁴⁵⁰.

Olasılığın derecesi ise yalnızca objektif kriterlerle belirlenmekle kalmamış, ayrıca v. Bar'ın ifade ettiği uygunluk modelinde olduğu gibi, öngörülebilirliğin belirlenmesinde objektif değerlendirme ve failin özel bilgisi dikkate alınmıştır. Değerlendirme, bir gözlemcinin *ex post* ilgili trafik çevresindeki makul bir üçüncü kişinin bilgisine sahip olarak neticenin meydana gelme olasılığını *ex ante* değerlendirmesi nedeniyle objektiftir⁴⁵¹. Buna ek olarak, her ne kadar esasen teorinin objektif olma iddiasıyla çalışmakta ise de –zira bu durumda her ne kadar objektif olarak olağan dışı bir nedensellik süreci olsa bile, failin kendi özel bilgisiyle bu olağandışılığı bilmesi halinde sorumluluğu gündeme gelmektedir- failin bireysel bilgisinin de değerlendirmede hesaba katılması gereklidir⁴⁵². Bu nedenle de bir yandan makul bir üçüncü kişi ölçütü diğer yandan da kişinin genel tecrübe kurallarının yanında özel bilgi sahibi olduğu durumlarda da sorumlu olması gerektiği kabul edilmiştir⁴⁵³.

2.4.2.1.1.2. Uygun Sebep Teorisinin Güven İlkesi Bakımından Değerlendirilmesi

Güven ilkesinin daha önce değindiğimiz klasik örneklerinde kişinin kendi özen yükümlülüğünün sınırlandırılması yaşam kuralının olasılık temelli isnadiyet modeline dayanmaktadır. Güvene ilişkin bu temellendirme günümüzde halen öğretilde görülebilmektedir⁴⁵⁴. Bu nedenle uygun sebep teorisinin hem artılarının hem de eksilerinin güven ilkesi bakımından değerlendirilmesi önemlidir.

⁴⁴⁸ v. Kries, s. 532.

⁴⁴⁹ v. Kries, Johannes Adolf, "Ueber den Begriff der objectiven Möglichkeit und einige Anwendungen desselben", *Vierteljahrsschrift für wissenschaftliche philosophie*, Y. 12, 1888, ss. 179-240, s. 180 vd.

⁴⁵⁰ RG, 1. Strafsenat, I 1370/30, 13.02.1931. Mahkeme kararında şu ifadeyi kullanmıştır: "bir motorlu taşıt sürücüsü, hayat tecrübesine dayanarak, trafikteki kimselerin (buna yayalar da dâhildir) artan trafik göz önüne alındığında gereken dikkatle hareket edeceğine güvenemez."

⁴⁵¹ Traeger, s. 159.

⁴⁵² Jakobs, s. 197.

⁴⁵³ Önder, s. 202.

⁴⁵⁴ Brinkmann, Bernhard, *Der Vertrauensgrundsatz als eine Regel der Erfahrung*, Duncker&Humblot, Berlin, 1996, s. 138 vd.

Uygun sebep teorisinin olumlu anlamda en önemli getirisi, hareketin tipikliği meselesinin yalnızca nedensellik sorusu ile açıklanamayacağını savunmuş olmasıdır⁴⁵⁵. Çünkü nedensel hareket kavramı, hareketin netice ile bağlantılı sürekli bir şartlar zincirinin tamamını kapsamaktadır ve bu da bir tür sonsuzluğa yol açmaktadır. Bunun nedeni ise o zaman hâkim olan öğretide hareketin yalnızca netice üzerindeki etkisinin ve hukuki menfaat ihlalinin dikkate alınmış olmasıdır⁴⁵⁶.

Modern ceza hukuku anlayışına göre hukuki menfaat ihlaline neden olan her davranışın suç teşkil edeceği varsayımı esasında natüralizme getirilen en güçlü eleştirinin de kaynağını oluşturmaktadır; zira bu durumda hemen her türlü davranış yasaklanacak ve bu da sosyal hayatın durmasına neden olacaktır⁴⁵⁷.

Uygun sebep teorisinin savunucularının amacının nedensel hareket teorisine olan eleştirilerinin sosyal hayatın devamlılığını tesis etmek olup olmadığı kesin olmasa bile, teori nedenselliği düzeltmek için ortaya atılmıştır⁴⁵⁸. Bu bağlamda teorisinin başarısı, nedensel hareket kavramının yetersizliğini ve nedenselliğin de ex ante bakış açısı ile sınırlandırılması ihtiyacını kabul etmesinden ibarettir. Bu bakımdan da uygun sebep teorisi nedensel süreci belirlemeye yönelik bir yöntemi temsil etmektedir⁴⁵⁹.

Diğer taraftan uygun sebep teorisi de isnadiyeti açıklamakta yetersiz kalmıştır. Bu durum karayolu trafiğinde güven ilkesi örneği üzerinden açıklanabilir. Daha önce belirttiğimiz üzere konuya ilişkin ortaya çıkan ilk içtihatlar, nedenselliğin sınırsızlığı sorununu kabul ederek meseleyi neticenin öngörülebilirliği ile çözmeye çalışmışlardır. Bu nedenle olağan hayat tecrübesi kavramı ortaya atılarak trafikteki diğer kimselerin kurala aykırı davranışlarına dair öngörülebilirliği üzerinden sürücünün özen yükümlülüğünü sınırlandırma yoluna gitmişlerdir.

Ancak söz konusu içtihatların güven ilkesini genel geçer bir ilke olarak kabul etmemesi de esasında bu olağan hayat tecrübesi sayesinde olmuştur. Zira trafikteki diğer kişilerin kurallara aykırı davranışları istatistiksel olarak *yaşam kuralına* uygundur. Bu da aslında sürücünün özen yükümlülüğünü azaltmak yerine artıran bir durum olmuştur. Bu nedenle de tecrübe kuralı trafik akışının korunması ve trafiğin paydaşları arasında bir sorumluluk dağılımı yapılması gibi önemli hususları kapsamaktan yoksundur. Teori perspektifinden bakıldığında güven ilkesi yalnızca bir tecrübe kuralına indirgenmiştir.

⁴⁵⁵ **Mezger**, s. 121; **Önder**, s. 205.

⁴⁵⁶ Keyman, Selahattin, “Cürmi Fiilin Yapısal Unsuru Olarak Hareket”, **AÜHFD**, C. 40, S. 1, Y. 1988, ss. 121-171, s. 123.

⁴⁵⁷ **Pizarro**, s. 50.

⁴⁵⁸ **Dönmezer/Erman**, s. 204.

⁴⁵⁹ **Roxin/Greco**, s. 475.

2.4.2.1.2. Güven İlkesi ve Nedenselliğin Farklı Bir Unsuru Olarak Trafikte Gerekli Özenin Somutlaştırılması

Ceza hukuku öğretisinin nedensellik bağlamında gelişmesi, taksir ve dolayısıyla objektif isnadiyet bakımından ilerleme kaydedilmesini sağlamıştır. Yukarıda ele aldığımız üzere güven ilkesine ilişkin öğretide ve içtihatlardaki gelişme, nedensellik ve neticenin meydana gelme olasılığının yalnız başına bir davranışın taksirli olup olmadığının değerlendirilmesinde yetersiz olmasının anlaşılmasıyla ortaya çıkmıştır⁴⁶⁰. Bu nedenle öğretide, failin aşırı özen yükümlülüğü altına girmesini engellemek üzere özen yükümlülüğünü sınırlandıracak başka kriterler arayışına girilmiştir.

Örneğin taksirli bir suç bakımından trafikte gösterilmesi gereken özenin somutlaştırılması, nedenselliğin bağımsız bir meselesi olarak ele alınmakta ve suçun objektif ve sübjektif yönlerini ayırmayı amaçlayan yeni bir tartışmanın başlangıcı olarak kabul edilmektedir. Bu ilerleme ile birlikte öğretide, suçu salt doğal bir olgu olarak tanımlayan nedensellik temelli suç yapısını terk ederek özen yükümlülüğünün ihlalini kusur düzeyinde ele almıştır. Böylelikle güven ilkesi taksirli suç bakımından sistematik yerini bulmaktadır⁴⁶¹.

Söz konusu gelişme diğer taraftan sosyal hareket teorisinin sonuçları, ayrıca hukuki önem teorisi⁴⁶² ve nihayetinde objektif isnadiyet teorisi ile mümkün kılınmıştır. Konuya ilişkin fikirler, bir dereceye kadar *Welzel*'in sosyal uygunluk teorisine entegre edilmiş, böylelikle güven ilkesinin gelişiminin bu erken aşaması olasılıklara dayanan modelin aşılması ile sona ermiş ve ilkeye dair bugün kabul gören anlayışın da temelleri atılmıştır⁴⁶³.

2.4.2.1.2.1. Güven İlkesi ve Normun Koruma Amacı

Sosyal hareket teorisi⁴⁶⁴, hukuki önem teorisi ve objektif isnadiyet teorisinin ilk versiyonu, nedensellik değerlendirmesinin yani yukarıda uygun sebep olarak ifade ettiğimiz şeyin esasında nedensellikten farklı bir unsur olduğunu varsayarlar⁴⁶⁵. Söz konusu bu unsur isnadiyet olup, burada ceza hukuku ile ilgili olaylar artık yalnızca doğal olaylar olarak ele alınmamaktadır⁴⁶⁶. Nedensellik ve isnadiyetin birbirinden ayrılmasına ilişkin ilk adım ise “*normatif uygun sebep teorisi*”⁴⁶⁷ ile olmuştur.

⁴⁶⁰ RG, 1. Strafsenat, 3213/96, 16.11.1896; RG, 1. Strafsenat, I 18/22, 24.11.1922.

⁴⁶¹ Pizarro, s. 55.

⁴⁶² Teori Alman öğretisinde “*Relevanztheori*” olarak adlandırılmaktadır.

⁴⁶³ Pizarro, s. 55.

⁴⁶⁴ Teori Alman ceza hukuku öğretisinde “*soziale Handlungslehre*” olarak adlandırılmaktadır.

⁴⁶⁵ Pizarro, s. 56; Hübner, s. 131 vd.

⁴⁶⁶ Müller, Max Ludwig, *die Bedeutung des Kausalzusammenhanges im Straf- und Schadensersatzrecht*, Verlag von J. C. B. Mohr, Tübingen, 1912, s. 22 vd.

⁴⁶⁷ Teori Alman ceza hukuku öğretisinde “*normativen Adäquanztheorie*” olarak adlandırılmaktadır.

Öğretinin ilk hali *Müller* tarafından açıklanmıştır. Buna göre; nedenselliğin uygunluğu, davranışın hukuk normlarını objektif olarak ihlal etmesi kriteriyle belirlenmektedir⁴⁶⁸. Dolayısıyla bir davranış normun kaçınmayı amaçladığı neticenin meydana gelme olasılığını objektif olarak artırıyorsa hukuk normlarına objektif olarak aykırıdır⁴⁶⁹. Her ne kadar bu isnadiyet modeli, uygun sebep teorisindeki gibi davranışın objektif olasılığının neticeye yol açacağını varsaysa da, tehlikedeki artışın önemi burada hayat tecrübesi kuralı ile değil normatif yaklaşımlarla belirlenir⁴⁷⁰.

Söz konusu yaklaşım, değerlendirmeyi standartlara ilişkin bir kuraldan yapmak yerine davranışın normatif öneminden yapmak suretiyle esasen *Mezger*'in hukuki önem teorisine benzemektedir⁴⁷¹. Ancak *Mezger*'den farklı olarak *Müller*, her bir olay için risk türlerini tanımlayarak bunu daha kesin bir biçimde ifade etmiştir⁴⁷². Bu bağlamda tehlikeli davranışlar, yani uygun sebep teorisine göre neticenin meydana gelmesi için genel olarak uygun nedensel süreçler, eğer tehlikelilikleri aynı zamanda yararlılıkları nedeniyle toplum tarafından genel bir kabul görürse izin verilen davranışlar olarak tanımlanabilecektir⁴⁷³.

Her ne kadar *Müller* doğrudan güven ilkesini ele almamış olsa da, ileri sürdüğü teoriden güven ilkesinin ele alınması bakımından önemli sonuçlar çıkarılabilir. Zira teori sayesinde meseleye bakış açısı değişmiştir. *Müller* isnadiyeti riskin derecesine yani standartların uygulanmasına göre değil, riskin doğasına göre tanımlamaktadır. Güven ilkesi açısından ise bu, olağan hayat tecrübeleri tersini göstermesine rağmen başkalarının kurala uygun davranışı sergileyeceklerine ilişkin güvene izin verilebileceği anlamına gelir. Başkasının kurala uygun davranışına güvenmek bir olasılık tahmini meselesi olarak görülmemelidir. Güvene izin vermek için başka yöntemler geliştirilebilir, bir diğer ifade ile güven ilkesinin niteliği tehlikenin derecesinden yola çıkılarak ortaya konamaz⁴⁷⁴.

Diğer taraftan normun koruma amacının özen yükümlülüğünü sınırlandırıcı bir ölçüt olarak kabul edilmesi güven ilkesinin anlaşılması açısından yeni bir gelişim yolu göstermektedir. Normun koruma amacının arkasında kişinin kendi davranışının hatalı olması durumunda bile güvenin tanınabileceği düşüncesi yatmaktadır⁴⁷⁵. Öğretide ve yargı kararlarında güven korumasının ancak güven duyan kişinin kendisinin özene uygun davrandığı

⁴⁶⁸ *Müller*, s. 22 vd.

⁴⁶⁹ *Müller*, s. 31.

⁴⁷⁰ *Müller*, s. 34 vd.

⁴⁷¹ *Mezger*, s. 122 vd.

⁴⁷² *Müller*, s. 34 vd; *Hübner*, s. 146.

⁴⁷³ *Müller*, s. 39.

⁴⁷⁴ *BGH*, 4. Strafsenat, 4 StR 289/01, 31.01.2002; *Freund*, "Garantenpflicht bei arbeitsteiliger Beseitigung einer Gefahrenquelle - Wuppertaler Schwebebahn", s. 425; *Renzikowski*, s. 445 vd.

⁴⁷⁵ *Pizarro*, s. 59.

durumlarda uygulanacağı görüşü yaygın olsa da⁴⁷⁶; bu durum güvene dayalı hareket eden kişinin kurula aykırı davranışının netice ile bağlantılı olmadığı durumlarda normun koruma amacı kriterinden hareketle eleştirilmiştir⁴⁷⁷. Buna göre; neticenin isnat edilmesi, yalnızca kurula aykırı davranışın varlığına göre değil, daha ziyade özen yükümlülüğü ile önlenmesi amaçlanan neticenin somutlaştırılmasına dayanmaktadır.

Bu düşüncelerin izin verilen davranışın ve dolayısıyla güven ilkesinin temellendirilmesi üzerindeki etkileri *Müller* sayesinde olmamıştır ancak kendisi normatif tarafa yönelmiştir. Bu durum; isnadiyet ve dolayısıyla güven ilkesinin normatif olarak gerekçelendirilmesinin başlangıcını temsil etmesi nedeniyle önemlidir⁴⁷⁸.

2.4.2.1.2.2. Özen Yükümlülüğünün Genellemeye Dayalı Olarak Somutlaştırılması

Taksirli suçlarda özen yükümlülüğünün belirlenmesi ve dolayısıyla güven ilkesinin anlaşılmasına ilişkin bir sonraki aşama ise bir hareketin bir objektif isnadiyet kriteri olarak standartlaştırılması yoluyla olmuştur. Bu düşüncenin yansıması, karayolu trafiğinde güven ilkesi bağlamında “dikkatli sürücü”, “ideal sürücü” gibi kavramlarda⁴⁷⁹, tıbbi iş bölümü bağlamında “tıbbi standartlar”, uzmanlık standartları” gibi kavramlarda⁴⁸⁰ görülebilir. Bunlar gibi davranış standardizasyonu yoluyla, isnadiyet ve dolayısıyla özen yükümlülüğünün kapsamı, insani açıdan mümkünlük, daha doğrusu objektif olarak amaçlanabilirlik perspektifinden belirlenmeye çalışılmıştır. Söz konusu değerlendirmeler, isnadiyetin süjesinin ve onun sorumluluğunun belirlenmesine ilişkin tartışmalar nedeniyle güven ilkesinin anlaşılması bakımından önem arz etmektedir. Isnadiyetin süjesinin tanımlanması sayesinde yalnızca kişinin kendi özeni değil, aynı zamanda güvenle hareket eden kişinin karşı taraftan bekleyebileceği somut davranış biçimleri de belirlenebilir⁴⁸¹. Bu bağlamda aşağıda objektif amaçlanabilirlik kabulüne dayanan iki farklı isnadiyet modeli ele alınacaktır.

⁴⁷⁶ **Kirschbaum**, s. 118 vd; **BGH**, 4. Strafsenat, 4 StR 235/58, 17.09.1958; **BGH**, 4. Strafsenat, 4 StR 49/59, 27.05.1959.

⁴⁷⁷ **Roxin/Greco**, s. 494. Normun koruma amacı teorisine ilişkin öğretideki görüşler için ayrıca bkz: **Hübner**, s. 177 vd.

⁴⁷⁸ Roxin, Claus, “Pflichtwidrigkeit und Erfolg bei fahrlässigen Delikten”, **ZStW**, C. 74, S. 3, Y. 1962, ss. 411-444, s. 430 vd; **Hübner**, s. 137 vd.

⁴⁷⁹ **RG**, 2. Strafsenat, 2 D 811/36, 01.03.1937; **BGH**, VI ZR 201/83, 21.05.1985.

⁴⁸⁰ Simmler, Christiane, “Sorgfaltspflichten bei veränderten Standards”, Dierks, Christian/Wienke, Albrecht (Ed.), **Zwischen Hippokrates und Staatsmedizin**, Springer-Verlag Berlin, Heidelberg, 2008, s. 137 vd.

⁴⁸¹ **Pizarro**, s. 60.

2.4.2.1.2.2.1. İsnadiyet Kriteri Olarak Sosyal Biri

İsnadiyetin süjesinin belirlenmesi ilk olarak sosyal hareket kavramından ortaya çıkmıştır. Buna göre hareket; objektif olarak öngörülebilir sosyal bir neticeye yönelik ve objektif olarak kontrol edilebilir her türlü davranıştır⁴⁸².

Bu şekilde tanımlanan hareketin ontolojik unsurları neticenin hesaplanabilirliği ve hareketin yönlendirilebilirliğidir. Bunlardan ilki, hareketin objektif amaçsalılığı ile oluşturulmuştur ve bu nedenle de yalnızca belirli bir amaca yönelmiş olan hareketin sonucu olarak meydana gelebilecek tipik neticeleri içerir. Bir diğer ifade ile *insan* tarafından öngörülemeyen tüm neticeler bu bağlamın dışında kalmalıdır. Hareketin yönlendirilebilirliğinin iradi unsuru ise potansiyel amaçsalılık, yani kişinin nedensel süreci belirleme yeteneğidir⁴⁸³.

Harekete dair söz konusu bu iki unsur, somut olayda objektif ve sosyal anlamda belirlenmelidir. İsnadiyet kriteri bir yandan insani olarak neyin mümkün olduğu düşüncesi ile diğer yandan da hareketin sosyal dış dünyadaki önemi ile şekillenmektedir. Hareketin objektif anlamına göre; yalnızca hesaplanabilir ve yönlendirilebilir olma özelliklerine sahip bir hareket isnat edilebilir. Bu noktada sosyal bir insan tarafından yapılabilecek olana bir diğer ifade ile sosyal bir üçüncü kişiye atıfta bulunulur, ancak failin bireysel yetenekleri dikkate alınmaz. Failin bireysel yetenekleri kusurluluk değerlendirmesinde ele alınmalıdır⁴⁸⁴.

Son olarak hareketin sosyal anlamı, yani dış dünya ile olan ilişkisi belirlenmelidir. Bunun ardında yatan düşünce; hareketin yalnızca insan varlığından değil, insanın sosyal bir varlık olma özelliğidir. Ceza hukuku bakımından hareket, sosyal hukuki değerlerin ihlaline yöneliktir. Somut olaylar bakımından bu modelin sınırlarının nasıl çizileceğine ilişkin belirsizlikler olsa da sosyal hareket teorilerinin tipik özelliğini oluşturan sosyal unsur ile hareketin sosyal önemi vurgulanarak natüralist hareket kavramından vazgeçilerek nedenselliğe ilişkin bir alternatif sunulmaktadır⁴⁸⁵.

2.4.2.1.2.2.2. Objektif Amaçlanabilirlik ve Objektif İsnadiyet

İkinci model ise objektif amaçlanabilirlikle de ilgili olan ve ilk kez *Hönig* tarafından ortaya atılan objektif isnadiyet teorisidir⁴⁸⁶. *Hönig*'in aynı zamanda medeni hukuk alanında

⁴⁸² Maihofer, Werner, **der Handlungsbegriff im Verbrechenssystem**, Verlag von J. C. B. Mohr, Tübingen, 1953, s. 62 vd; Maihofer, Werner, "der soziale Handlungsbegriff", Bockelmann, Paul/Gallas, Wilhelm (Ed.), **Festschrift für Eberhard Schmidt zum 70. Geburtstag**, Vandenhoeck & Ruprecht, Göttingen, 1961, s. 178.

⁴⁸³ Maihofer, der soziale Handlungsbegriff, s. 179.

⁴⁸⁴ Maihofer, der soziale Handlungsbegriff, s. 180.

⁴⁸⁵ Maihofer, der soziale Handlungsbegriff, s. 180 vd.

⁴⁸⁶ Hönig, Richard, "Kausalität und objektive Zurechnung", Hegler, August (Ed.), **Festgabe für Reinhard von Frank zum 70. Geburtstag**, Verlag von J. C. B. Mohr, Tübingen, 1930, s. 174 vd.

Larenz'in objektif isnadiyetini⁴⁸⁷ de çağrıştıran objektif isnadiyet düşüncesi, hareket kavramına dair özel bir teleolojik anlayış üzerine inşa edilmiştir. Buna göre hareket, insanın doğayı amaçlarına tabi kılabilmesi bağlamında gerçekleşen bir iradi eylemdir. Hareketin bu teleolojik yapısı aynı zamanda isnadiyete de yansır ve bu nedenle netice ancak objektif olarak failin iradesinin amaç içeren bir dışavurumu olarak görülebilirse ona isnat edilebilir⁴⁸⁸.

Burada objektif amaçlanabilirlik, esasen nedensel süreci kontrol edebilme imkânı anlamına gelmektedir. Ancak bu durum failin bireysel yetenekleri çerçevesinde değil, objektif bir bakış açısıyla belirlenir⁴⁸⁹. *Larenz* soyut bir belirli sosyal çevredeki makul üçüncü kişi üzerinden isnadiyet değerlendirmesini yaparken⁴⁹⁰, *Hönig* ise nedensel sürecin genelleştirilmesi sürecinden vazgeçmek ve bunun yerine olayın benzersizliğini kullanmakta ancak bundan sonra kanun koyucunun beklediği insani açıdan mümkün olanı sınırlamak için de genel tecrübe kuralı kavramına başvurmaktadır. Buna göre isnadiyetin temel sorusu, failin somut olaydaki nedensel süreci kontrol edip edemeyeceği ve bu sayede tipiklikte öngörülen neticeyi önleyip önleyemeyeceğidir. Zira kanun koyucu burada belirli insan davranışlarını varsaymakta ve bunun sonucu olarak da normun muhataplarından belirli şekilde hareket etmelerini beklemektedir. İkinci olarak, her bir somut olaydaki beklenti genel tecrübe kurallarına göre belirlenmektedir⁴⁹¹.

Hönig'e göre bir insan hareketinin cezalandırılabilirliği bir yasak söz konusu olduğunda isnat edilebilir hareket ile veya bir emir söz konusu olduğunda isnat edilebilir bir hareketsiz kalma haliyle söz konusu olabilir. Bu nedenle neticenin önlenebilirliğine dair tüm olası yollar somut olayda insanın yapabilecekleri ile sınırlanır ve böylelikle kanun gereği engellenmesi gereken bir netice söz konusu olduğunda kişinin bunu engellemekle yükümlü olduğunu kural olarak ortaya koyar. Örneğin, yüzme bilen kişi boğulan bir kişiyi kurtarmak zorundadır⁴⁹². Bu örnek tıbbi iş bölümünde güven ilkesi bakımından da uygulanabilir. Buna göre; olağandışı olaylarda şayet bir doktor meslektaşının koyduğu tanıyı kontrol etme gücüne sahipse bunu gerçekleştirmelidir.

⁴⁸⁷ *Larenz*, Karl, **Hegels Zurechnungslehre und der Begriff der objektiven Zurechnung**, A. Deichertsche Verlagsbuchhandlung Dr. Werner Scholl, Leipzig, 1927, s. 60 vd.

⁴⁸⁸ *Hönig*, s. 183-184.

⁴⁸⁹ *Hönig*, s. 185.

⁴⁹⁰ *Larenz*, s. 84.

⁴⁹¹ *Hönig*, s. 185 vd.

⁴⁹² *Hönig*, s. 191.

2.4.2.1.2.2.3. Genellemenin İsnadiyet Modeli Olarak Kabul Edilmesinin Ortaya Çıkardığı Sorunlar

Sosyal hareket teorileri ve objektif isnadiyet teorisinin ilk versiyonları isnadiyet kriterinin anlaşılması açısından birtakım zorluklar içermektedir. Yukarıda ele aldığımız üzere, bu teoriler isnadiyeti nedensel sürecin öngörülebilirliği ve kontrol edilebilirliği olarak açıklanan insani açıdan mümkün olma kriterine dayandırmaktadırlar.

Buna göre insani açıdan mümkün olan şey, sosyal bir üçüncü kişi modeli üzerinden belirlenmektedir⁴⁹³. Bu durum daha önce yer verdiğimiz uygun sebep teorisi ile benzerlik göstermektedir. Buradaki örnek üçüncü kişi modeli de tecrübe kuralı temelinde ele alındığı için uygun sebep teorisine yöneltilen eleştiriler burada da geçerlidir. Failin diğer kişilerin kuralla uygun davranacağını genel tecrübe kurallarına göre hesap edemediği zaman nedensel süreç onun için kontrol edilemez bir hal alacaktır ve bu nedenle de hukukta güven olarak adlandırılan şey burada güvenilebilirlik olarak adlandırılır ki bu da normatif bir anlam ifade etmemektedir.

Benzer şekilde makul üçüncü kişi örneği de objektif olma iddiası nedeniyle soyut kalmaktan öte gidememesi nedeniyle sorunludur⁴⁹⁴. Zira ceza hukuku bağlamında neticenin önlenebilirliğinden bahsedebilecekse, yalnızca somut bir kimse, bir diğer ifade ile potansiyel olarak neticeyi önleme gücüne sahip bir kimse bunu gerçekleştirebileceği varsayılmalıdır⁴⁹⁵. Kimseden imkânsız başarıması beklenemeyeceğine göre, bu noktada failin bireysel yetenekleri dikkate alınmalıdır⁴⁹⁶. Bu da failin bireysel yeteneği açısından insani olarak mümkün olanın sınırlarının belirlenmesi yoluyla olabilir. Ancak sınır belirlenirken bunun soyut bir kişinin model olarak alınması hatalı olacaktır, zira bu noktada örnek soyut kişi failin bireysel yeteneklerinin çok ötesinde olması da mümkündür⁴⁹⁷.

2.4.2.1.3. Güven İlkesi ve Welzel'in Sosyal Uygunluğu

İzin verilmeyen davranışa ve dolayısıyla güven ilkesinin temellendirilmesine ilişkin bir diğer önemli katkı da *Welzel*'in sosyal uygunluk kavramı sayesinde olmuştur. Bu bağlamda, güven ilkesinin öğretilde desteklenmesine yol açan temel bir düşünce, fiil kavramına eklemlenmektedir. Bu, sosyal ilişkilerin mümkün kılınması nedeniyle riskli davranışlara izin verilmesi anlamına gelir⁴⁹⁸.

⁴⁹³ **Larenz**, s. 81 vd; **Maihofer**, der soziale Handlungsbegriff, s. 177.

⁴⁹⁴ **Jakobs**, s. 140.

⁴⁹⁵ Jakobs, Günther, **Studien zum fahrlässigen Erfolgsdelikt**, Walter de Gruyter & Co., Berlin, 1972, s. 53.

⁴⁹⁶ Stratenwerth, Günter/Kuhlen, Lothar, **Strafrecht Allgemeiner Teil**, Franz Vahlen, Münih, 2011, s. 290.

⁴⁹⁷ **Jakobs**, Studien zum fahrlässigen Erfolgsdelikt, s. 66.

⁴⁹⁸ **Welzel**, s. 132 vd. *Welzel*'in sosyal uygunluğa dair fikirlerindeki kavramsal ve dogmatik farklılıklar için bkz: Schaffstein, Friedrich, "Soziale Adäquanz und Tatbestandslehre", **ZStW**, C. 72, S. 3-4, Y. 1960, ss. 369-396, s. 369 vd.

2.4.2.1.3.1. Final Hareket Kavramında Sosyal Uygunluk

Welzel'in final hareket kavramı, insanın amaçsal etkinliğine yaptığı göndermeyle karakterize edilmektedir. Hareket süreci nesnel yapısı yönünden yalnızca kör bir neden-sonuç ilişkisine dayanmaz, aksine amaca uygun olarak seçilmiş ve hedefe yöneliktir⁴⁹⁹. Kavramın ilk halinde ise hareket, aynı zamanda sosyal bir fenomen olarak da ele alınmıştır. Buna göre hareketin hukuki gerçekliği, içinde bulunduğu ve yapısı ile sosyo-etik anlamı pozitif bilimlerin terminolojisiyle idrak edilemeyen sosyal hayatın gerçekliğidir⁵⁰⁰. Bu nedenle hareket, etik bir düzen içinde amaca matuf bir hareket olarak ele alınır ve final hareket kavramı sosyalliğin dikkate alınması suretiyle genişletilir. Burada irade, bilinçli olarak gerçekliği şekillendirici bir unsur olarak işlev görürken, objektif amaçsal fonksiyonu da kültürel, sosyal ve hukuki varlığı oluşturur⁵⁰¹.

Sosyal uygunluk ise normatif değer yönüne, bir diğer ifade ile hareketin sosyal anlamına atıfta bulunmaktadır. Buna göre; izin verilebilirliğin belirlenmesindeki kriter, hukuki değerlerin fiili olarak ihlal edilmesi değil, hareketin sosyal olarak yorumlanması olmalıdır. Bu nedenle toplum hayatının tarihsel olarak belirlenmiş düzeni içinde gerçekleşen davranışlar, sosyal olarak uygun kabul edilmeli ve bu nedenle suç teşkil etmeyen davranışlar olarak değerlendirilmelidir⁵⁰².

Zira hukuki değerleri koruma teorisinin aksine, hukuki değerler zararlı etkilerden korunmak için vitrinlerde saklanan ve yalnızca seyir için sunulan birer müze eşyası değillerdir; hukuki değerler sosyal hayattaki işlevlerinden dolayı hukuki değer olarak adlandırılırlar. Ceza hukuku da esasen bu değerleri koruyarak sosyal hayatın durma noktasına gelmeyi amaçlar. Bu nedenle de hukuki değerlerin ihlalini her halükarda yasaklamaz, yalnızca gerekli zarar düzeyini aşan belirli türden etkilere tepki gösterir. Dolayısıyla hareket ve nedensellik, sosyal hayat alanında ele alınmalıdır, çünkü bunlar bir halkın sosyal yaşamının tarihsel olarak ortaya çıkan düzeninin içinde bir işlev görmektedirler. Bu açıdan değerlendirildiğinde, daha baştan sosyal açıdan uygun olarak nitelendirilmekte ve hukuki değerlerin ihlaline rağmen suç teşkil etmemektedirler⁵⁰³.

Suç olarak ele alınan öldürme, yaralama, mala zarar verme gibi davranışlar, salt natüralist nedensel anlamda değil, sosyal bir bütünün içerisindeki işlevsel anlamlarıyla ele alınmaktadır. Bu sosyal açıdan uygun davranışlar, failin neticeden sorumlu tutulduğu veya

⁴⁹⁹ Welzel, Hans, *Abhandlungen zum Strafrecht und zur Rechtsphilosophie*, Walter de Gruyter & Co., Berlin, 1975, s. 129.

⁵⁰⁰ Welzel, *Abhandlungen zum Strafrecht und zur Rechtsphilosophie*, s. 124.

⁵⁰¹ Welzel, *Abhandlungen zum Strafrecht und zur Rechtsphilosophie*, s. 129.

⁵⁰² Welzel, *Abhandlungen zum Strafrecht und zur Rechtsphilosophie*, s. 142.

⁵⁰³ Welzel, *Abhandlungen zum Strafrecht und zur Rechtsphilosophie*, s. 141 vd.

tutulabileceği durumlarda suçu dışlar⁵⁰⁴. Bu durum, özellikle sosyal yeterliliğin özel bir durumu olarak adlandırılan ve yüksek risk içeren bir davranışın suç olduğu gerçeğini dışlayabilen bir kriter olarak izin verilen risk örneği bakımından dikkat çekicidir⁵⁰⁵.

Ancak *Welzel*'in sosyal yeterlilik kavramı onun final hareket kavramının içine yerleştirilemez. Çünkü final hareket, aktüel finalitenin hareketin anlamını oluşturduğu bir iradeye dayalı bir sübjektif isnadiyet modelini varsayar⁵⁰⁶. Bu nedenle hareket, failin kasıtlı düşüncesinin ürünü, anlamlı bir kasıtlılık olarak tasarlanabilir⁵⁰⁷. Buna karşın sosyal uygunluk ise bakış açısında bir değişikliği gerektirmektedir, zira *Welzel* hareketi failin kastını dış dünyaya yansıtma ihtimaline göre değil, daha ziyade bu anlam yüklemesinin sosyal etik düzen için anlamına göre değerlendirir. Bu nedenle, bireysel olarak öngörülen hareket, yani final anlam ifadesi, sosyal anlamda hareketle, yani hareketin sosyal anlamı ile bağdaşmamaktadır⁵⁰⁸.

Ayrıca finalist hareketin tanımlayıcı özelliği olan aktüel finalite kavramı, basit taksir bakımından yetersiz kalmaktadır⁵⁰⁹. Öğretide de finalist hareket kavramının bu zorluğundan dolayı sosyal uygunluk kavramı kabul görmeye devam etmiştir. Çünkü *Welzel*'in sosyal uygunluğunun ilk halinde izin verilen davranışa ilişkin önemli bir fikir ortaya konmaktadır. Onun hukuki değerlerin korunması teorisine ilişkin eleştirisi bir yandan izin verilen davranışların izin verilebilirliğinin nedenlerine dair soru sormayı, diğer yandan hukuki değerlerin nedensel ihlallerini de toplumun kurucu unsuru olarak ele almayı mümkün kılar. *Welzel*, natüralizm eleştirisine odaklanmaktadır ve toplumun tarihsel durumu açısından hukuki değerlerin işlevselliğini kabul etmektedir.

Bu bağlamda izin verilebilirliğin nedeni, toplum olarak bir arada yaşamak için gerekli olan davranışları mümkün kılma ihtiyacıdır⁵¹⁰. Çünkü tüm riskli davranışların yasaklanması, toplumu durma noktasına getirecektir. Bu anlamda *Welzel*, nedensellik doğmasının üstesinden gelmektedir ve onun sosyal uygunluk kavramı, tipikliğin yeni bir normatizasyonunun başlangıcını temsil etmektedir⁵¹¹. Sosyal uygunluk kavramı bir yandan sonraki dönem açısından suçun unsurlarının geliştirilmesinde önemli bir yer tutarken⁵¹², diğer yandan ise

⁵⁰⁴ *Welzel*, Abhandlungen zum Strafrecht und zur Rechtsphilosophie, s. 151 vd.

⁵⁰⁵ *Welzel*, Abhandlungen zum Strafrecht und zur Rechtsphilosophie, s. 143.

⁵⁰⁶ *Hübner*, s. 75 vd.

⁵⁰⁷ *Hübner*, s. 78 vd.

⁵⁰⁸ Bloy, René. "Finaler und sozialer Handlungsbegriff", *ZStW*, C. 90, S. 3, Y. 1978, ss. 609-657, s. 626.

⁵⁰⁹ *Hübner*, s. 75 vd; *Stratenwerth/Kuhlen*, s. 57; Reyes, Yesid, "Theoretische Grundlagen der objektiven Zurechnung", *ZStW*, C. 105, S. 1, Y. 1993, ss. 108-136, s. 115.

⁵¹⁰ *Welzel*, Abhandlungen zum Strafrecht und zur Rechtsphilosophie, s. 141.

⁵¹¹ *Pizarro*, s. 75.

⁵¹² Hirsch, Hans Joachim, "Soziale Adäquanz und Unrechtslehre", *ZStW*, C. 74, S. 1, Y. 1962, ss. 78-135, s. 81; *Stratenwerth/Kuhlen*, s. 80 vd.

normatif bir objektif isnadiyet öğretisini anlayabilmek adına önemli bir düşünme biçimi oluşturmaktadır⁵¹³.

2.4.2.1.3.2. Sosyal Uygunluk ve Güven İlkesi

Welzel'e göre taksir, kaçınılabilir bir nedenselliktir ve bu da istemsiz bir hukuki değer ihlali anlamına gelmektedir⁵¹⁴. Trafikte gerekli özenin gösterilmesi halinde önlenilecek olan ihlalin, gerekli özen gösterilmediği için önlenememesi örneğinde olduğu gibi. Buradaki gerekli özen, objektif öngörülebilirlik (uygun nedensellik) ve sosyal açıdan gerekli olarak nitelendirilebilecek riskli davranışın kabulü şeklinde iki ana kriter ile belirlenmektedir⁵¹⁵. Trafik örneğini ele alacak olursak; izin verilecek riskli davranışın sınırlarını ise trafik açısından normal kabul edilen ve sosyal açıdan uygun davranışlar oluşturmaktadır⁵¹⁶.

Ancak bu sınırlar belirli bir kitlenin tecrübe kuralları veya teknik kuralları dikkate alınarak belirlenemez⁵¹⁷. Çünkü bu kurallar sadece bireysel olayların genellemeleridir ve belirli bir durumda davranış kalıbı olarak uygulanıp uygulanamayacakları belirsizdir. Bu nedenle de bunlara uymamak özen yükümlülüğü ihlalinin bir kanıtı olarak değil, ancak bir göstergesi olarak ele alınmalıdır⁵¹⁸. Bununla birlikte burada asıl önemli olan, somut olayda anlayışlı ve basiretli kişilerin nasıl davranacağına dair somutlaştırma meselesidir. Bu noktada ise güven ilkesi ön plana çıkmaktadır. Esasen bu, özen kavramının somutlaşmasının örneğidir⁵¹⁹. Böylece güven ilkesi karayolu trafiği kuralları gibi genellemelere belirli bir anlam verir ve basiretli bir kişinin somut trafik durumunda neye hazırlıklı olması gerektiğini daha kesin bir şekilde açıklamaktadır; kişinin kendi doğru davranışı, trafikteki diğer kişilerin kurala uygun davranacağı beklentisine dayanmaktadır⁵²⁰.

Görüldüğü üzere burada trafikte gerekli özen kavramının belirlenmesi konusunda sadece objektif öngörülebilirlik ve trafikte standart hale gelmiş davranışları dikkate almakla kalmayıp, taksirli davranışın ceza hukuku açısından önemini açıklayacak başka bir temel aranmaktadır. Söz konusu temel ise sosyal olarak uygun davranışların somutlaşması fikriyle alakalıdır ve trafikte gerekli olan özenin belirlenmesinde önemli bir role sahiptir⁵²¹. Böylece yukarıda da ele aldığımız üzere fail aşırı özenden muaf tutulabilecektir⁵²².

⁵¹³ Ast, Stephan, **Handlung und Zurechnung**, Duncker&Humblot, Berlin, 2019, s. 94.

⁵¹⁴ **Welzel**, s. 130.

⁵¹⁵ **Welzel**, s. 132; **Welzel**, Abhandlungen zum Strafrecht und zur Rechtsphilosophie, s. 326.

⁵¹⁶ **Welzel**, s. 132.

⁵¹⁷ **Welzel**, Abhandlungen zum Strafrecht und zur Rechtsphilosophie, s. 327.

⁵¹⁸ **Welzel**, s. 133-134; **Welzel**, Abhandlungen zum Strafrecht und zur Rechtsphilosophie, s. 328.

⁵¹⁹ **Welzel**, Abhandlungen zum Strafrecht und zur Rechtsphilosophie, s. 328.

⁵²⁰ **Welzel**, s. 134.

⁵²¹ **Welzel**, s. 134; **Welzel**, Abhandlungen zum Strafrecht und zur Rechtsphilosophie, s. 328.

⁵²² **Welzel**, s. 134.

Güven ilkesi, davranış standardı dâhilinde başkalarının kuralla uygun davranışına ilişkin beklentinin tanınması yoluyla bu fıkri hayata geçirir. Böylece belirli bir trafik grubunun özen kurallarına bir anlam kazandırır⁵²³. Bu durum, güven ilkesinin sosyal uygunluk kavramının somutlaşmış bir biçimi olduğu anlamına gelir. Bu şekilde, izin verilmeyen davranışlar sadece belirli trafik ihlallerine dayandırılmaz, aksine, bu ihlallerin tarihsel olarak belirlenmiş bir sosyal bütünün içindeki anlamına göre değerlendirilir⁵²⁴.

Burada işlevselci bir yaklaşım söz konusudur. Bir toplum için sosyal açıdan gerekli olan bir faaliyet, birçok kişinin devamlı olarak risk içeren davranışlarıyla gerçekleştiriliyorsa, güven ilkesi bu faaliyete katılanların davranış biçimlerini belirlemektedir. Zira burada, toplum açısından gerekli olan bu faaliyetin güven ilkesi olmaksızın devam ettirilmesi mümkün değildir. Özetle; güven ilkesinin kabulü, ilkenin uygulanacağı faaliyetin de toplum tarafından kabulünü gerektirir⁵²⁵.

2.4.2.1.4. Sorumluluk Alanının Sınırlanması Bakımından Güven İlkesi

Güven ilkesinin gelişimindeki bir diğer aşama ise ilkenin normatifleştirilmesi aşamasıdır. Bu aşamada taksirli suçtan dolayı sorumluluğun belirlenmesine ilişkin yeni modeller de ortaya çıkmıştır. Güven ilkesi bakımından bu durum, failin bireysel olarak sorumlu olduğu modelin yerine iş birliği halinde sorumluluk modelinin öne sürüldüğü bir isnadiyet modelinin öne sürülmesidir. Bu nedenle bu başlık altında öncelikle bireysel sorumluluğun iş bölümü alanına dâhil edilmesi ve bunun diğer alanlara diğer alanlara yayılması ele alınacaktır.

2.4.2.1.4.1. İş Bölümüne Dayalı Bireysel Sorumluluk Bağlamında Stratenwerth'te Güven İlkesi

Daha önce değindiğimiz üzere güven ilkesi her iş bölümü için kurucu bir kriterdir. Buna ilişkin ilk olarak *Stratenwerth* tarafından normatif olarak sistematize edilen bir model ileri sürülmüştür. Bu modelin normatif referans noktası ele alınan kişilerin cezai sorumluluk alanlarının dikkate alınmasından oluşmaktadır. Böylelikle klasik isnadiyet modellerinin uygulanması normatif bir sınırlamaya tabi tutulmaktadır. Buna göre; neticenin öngörülebilirliği ve öngörülebilirliği hareketin özene aykırı olup olmadığının belirlenmesinde tek başına bir belirleyiciliğe sahip değildir⁵²⁶.

⁵²³ **Welzel**, Abhandlungen zum Strafrecht und zur Rechtsphilosophie, s. 328.

⁵²⁴ **Welzel**, Abhandlungen zum Strafrecht und zur Rechtsphilosophie, s. 153.

⁵²⁵ **Welzel**, Abhandlungen zum Strafrecht und zur Rechtsphilosophie, s. 328.

⁵²⁶ **Stratenwerth**, s. 383 vd.

Stratenwerth ceza hukuku öğretisinde taksirli sorumluluğun ele alınış biçimini eleştirir, zira burada tek başına hareket eden bireyin esas alınması söz konusudur ve bu da iş bölümüne dair sorumluluğun anlaşılmasında zorluklara neden olmaktadır⁵²⁷. Üçüncü bir kişinin davranışı dikkate alınarak bireysel hareketten doğan sorumluluğa ilişkin bir soru, öngörülebilirlik ve bunun tecrübe kuralı ile sınırlandırılması perspektifinden de cevaplandırılmaz. Zira bizzat tecrübenin kendisi güvenilir çalışanların dahi bazı durumlarda başarısız olabileceklerini göstermektedir. Dolayısıyla güven ilkesinin anlamı, iş bölümüne katılan diğer kimselerin hata yapmayacaklarına dair bir normatif varsayımdan ibarettir. Bu nedenle *Stratenwerth*, üçüncü bir kişinin özen yükümlülüğüne uygun davranacağına duyulan güvenin her türlü iş bölümünün temel ilkesi olduğunu savunmaktadır⁵²⁸. Bu ise bireysel sorumluluk ilkesi ile mümkündür⁵²⁹.

Bu görüşe göre; trafikte uygulanan ve genel menfaat dengesine dayalı bir izin verilen güven argümanı, iş bölümüne katılan herkesin sorumluluğunu somutlaştırmada yetersiz kalmaktadır. Zira bu argüman genel bir menfaat çatışmasına, yani iş bölümüne katılanların davranışlarının avantaj ve dezavantajlarına odaklanır, ancak iş bölümündeki iş birliğinin özel durumu bu şekilde açıklanamaz. Her bir davranışın iş bölümü içindeki avantaj ve dezavantajlarının dikkate alınması, aslında sorumluluğun somut olay çerçevesinde belirlenmesi için daha somut bir kriter sunmamaktadır⁵³⁰.

Konuya ilişkin problemin çözümü, daha ziyade üçüncü kişiyi sorumlu kılmakla ilgilidir⁵³¹. Bu düşüncenin kaynağı ise herkesin aynı hukuk düzeniyle bağlı olmasıdır⁵³². Bu bağlamda bireysel sorumluluk alanı dikkate alınarak, bireysel davranışın özen yükümlülüğüne uygun olması yönünde birincil sorumluluk düzeyi ve başka birinin sorumluluk alanının dikkate alınmasıyla üçüncü kişilerin davranışlarının özene yükümlülüğüne uygun olması yönünde ikincil bir sorumluluk alanı ayrımı yapılmalıdır⁵³³. İlk durumda herkes kendi bireysel eyleminden sorumludur, buradaki davranış birincil özen yükümlülüğünün yerine getirilip getirilmediğiyle değerlendirilir⁵³⁴. Bu birincil sorumluluk alanı güvenin gerekçesini oluşturur, zira bireysel sorumluluk taşıyan kişilerin sorumluluk alanları birbirini sınırlamaktadır⁵³⁵. İkincil sorumluluk alanı ise söz konusu bu birincil sorumluluğun genişlemesi anlamına gelmektedir. Ancak ikincil sorumluluk, bireysel anlamda özen yükümlülüğüne uygun gerçekleştirilen

⁵²⁷ *Stratenwerth*, s. 384 vd.

⁵²⁸ *Stratenwerth*, s. 387.

⁵²⁹ *Stratenwerth*, s. 392-393.

⁵³⁰ *Stratenwerth*, s. 389.

⁵³¹ *Stratenwerth*, s. 392 vd; *Stratenwerth/Kuhlen*, s. 321.

⁵³² *Stratenwerth*, s. 392.

⁵³³ *Stratenwerth*, s. 390 vd.

⁵³⁴ *Stratenwerth*, s. 390; *Stratenwerth/Kuhlen*, s. 309.

⁵³⁵ *Stratenwerth*, s. 392.

davranışın üçüncü bir kişinin davranışı tarafından tehlikeye düşürüldüğü durumlarda geçerli olmaktadır⁵³⁶. Üçüncü kişinin bireysel sorumluluğunun öncelikli olarak kabul edilmesi, bu kişinin davranışının sürekli olarak kontrol edilmesine dair genel bir yükümlülüğü ortadan kaldırmaktadır. Dolayısıyla üçüncü kişinin özen yükümlülüğüne aykırı davranışı mümkün olsa ve hatta sık sık gerçekleşmesi nedeniyle öngörülebilir olsa dahi, somut olayın koşulları bunu ortaya koymadığı müddetçe başkalarının davranışlarının özen yükümlülüğüne uygun olup olmadığını kontrol etme anlamında ayrıca bir özen yükümlülüğü kişiye yüklenemez. Öngörülebilirlik, yalnızca diğer kişilerin davranışlarının özene uygun olmadığı somut olayda ortaya çıktığı durumda değerlendirilebilir⁵³⁷. Bu sayede *Stratenwerth*, neticenin öngörülebilirliği kavramını bireysel sorumluluğun normatif anlayışına göre sınırlandırmakta ve yukarıda ele aldığımız isnadiyet kriterlerinin yarattığı zorlukların üstesinden gelmektedir.

Stratenwerth, sonraki görüşlerinde ise güven ilkesini bireysel sorumluluk ilkesiyle mutlak bir şekilde tanımlamaktan vazgeçmiştir. Zira bireysel sorumluluk taşıyan bir kişi de güveni sarsan bir davranışta bulunabilir. Güven korumasına dair sınırlamalar her zaman bireysel sorumluluk kavramıyla açıklanamaz. Ayrıca güven ilkesi, izin verilen risk kavramının da belirleyici özelliği olan sosyal hayatın düzenli olarak gerçekleşen süreçlerini mümkün kılma düşüncesine dayanmalıdır. Çünkü başkalarının olası özen yükümlülüğüne aykırı davranışlarına sürekli dikkat etme şeklindeki bir yükümlülük sosyal hayat süreçlerine engel teşkil edecektir. Bu nedenle de *Stratenwerth*, bireysel sorumluluk ilkesinin özen yükümlülüğünü sınırlandırmasının genel geçer bir ilke olmadığını, daha ziyade belirli konularda ve belirli koşullar altında geçerli olduğunu ifade etmektedir⁵³⁸. Güven ilkesinin sınırları, başkalarının özen yükümlülüğüne aykırı davranışlarına ilişkin kontrol yükümlülüğünün doğduğu noktada belirlenmelidir. Ancak bu bağlamda sadece başkalarının hatalı davranışlarına dair olasılıklardan yola çıkılarak bu gerçekleştirilemez⁵³⁹. Nihayetinde taraflardan biri özene aykırı davrandığında güven koruması sona ermelidir. Böyle bir durumda kişi, başkalarının gereğinden fazla dikkat göstererek kendisinin özene aykırı davranışını da telafi edeceğine dair güven duyamaz⁵⁴⁰.

2.4.2.2. Rücu Yasağı Bağlamında Güven İlkesi ve Üçüncü Kişinin Kasıtlı Hareketi

Buraya kadar ele aldığımız kısımda güven ilkesi taksirli suç bakımından ele alınmış ve ilkenin klasik uygulama alanına yer verilmiştir. Bu bağlamda güven ilkesi, taksirli iş birliği

⁵³⁶ *Stratenwerth*, s. 391 vd.

⁵³⁷ *Stratenwerth*, s. 393.

⁵³⁸ *Stratenwerth/Kuhlen*, s. 321.

⁵³⁹ *Stratenwerth/Kuhlen*, s. 321.

⁵⁴⁰ *Stratenwerth/Kuhlen*, s. 321-322.

içerisinde özen yükümlülüğünü sınırlandırıcı bir kriter olarak değerlendirilmektedir. Ancak ceza hukuku öğretisinde güven ilkesinin uygulama alanının rücu yasağını da kapsadığına ilişkin görüşler de mevcuttur⁵⁴¹. Buna göre; güven ilkesinin temel fikri, üçüncü kişinin kasıtlı hareketi özelinde farklılaşmaktadır. Bu noktada şart teorisinin problematik yapısı bir kez daha ortaya çıkmaktadır. Suçun oluşmasına nedensel olarak katkıda bulunan kişi, failin suç teşkil eden eyleminden dolayı sorumlu tutulacak mıdır?

Rücu yasağının öğretilde tanınması, güven ilkesi örneğinde olduğu gibi, nedenselliğin sınırlandırılmasına ilişkin teorik tartışmalar sayesinde olmuştur. Söz konusu tartışmalar özellikle başkasının işlediği bir suça nedensel olarak katkıda bulunan bir kişinin iştirak şeklinin belirlenmesi ile ilgilidir⁵⁴². Rücu yasağı ile amaçlanan dışarıdan sunulan katkının belirlenmesi ve böylelikle şart teorisi bağlamında sonsuz sorumluluğun önlenmesidir.

Kavram ilk kez Frank tarafından ortaya atılmış ve şart ve sebep üzerinden hukuki önem ile iştirak biçimleri belirlenmeye çalışılmıştır. Buna göre; belirli bir noktanın ötesinde kalan şartlar sebep olarak nitelendirilemeyecekleri için bu noktadan sonra rücu yasağı söz konusudur. Hiçbir sebep, neticenin meydana gelmesi bağlamında özgürce ve bilinçli olarak gerçekleştirilen bir şartın önkoşulu değildir. Böyle bir önkoşulu yerine getiren kişi ancak eğer iştirake ilişkin şartlar mevcutsa şerik olarak sorumlu tutulabilir. Bu çıkarım, esasında kasıtlı bir suça taksirle imkân sağlanması nedeniyle doğabilecek bir sorumluluğun reddi anlamına gelmektedir⁵⁴³.

Güven ilkesinin tarihsel gelişiminde olduğu üzere, rücu yasağına ilişkin tartışmalarda da sosyal uygunluk düşüncesiyle şekillenen ve sosyal etkileşimi mümkün kılmak için riskli davranışların izin verilebilirliğine dair özel bir bakış açısı söz konusudur⁵⁴⁴. Bu sayede günlük hayatın bir parçası olan ancak suç işlemek amacıyla da ortaya çıkabilecek olan davranışlar belirli bir düzeyde kabul edilebilir hale gelmektedir⁵⁴⁵. Böylelikle bir suça iştirak durumu, objektif isnadiyet sorununa dönüşmektedir. Aşağıda meseleye dair iki yaklaşım ele alınacak ve böylelikle rücu yasağı ile güven ilkesi arasındaki ayırım ortaya konulmaya çalışılacaktır.

⁵⁴¹ **Roxin/Greco**, s. 1193; Roxin, Claus, **Strafrecht Allgemeiner Teil Band II**, C. H. Beck, Münih, 2003, s. 214; Puppe, Ingeborg/Grosse-Wilde, Thomas, “Vorbemerkungen zu §§ 13–15”, Kindhäuser, Urs/Neumann, Ulfrid/Paeffgen, Hans-Ullrich/Saliger, Frank (Ed.), **Nomos Kommentar Strafgesetzbuch**, Nomos Verlagsgesellschaft, Baden-Baden, 2023, Vor §§ 13–15 - kn. 169 vd.

⁵⁴² Diel, Katja, **Das Regressverbot als allgemeine Tatbestandsgrenze im Strafrecht**, Peter Lang, Frankfurt am Main, 1997, s. 92 vd.

⁵⁴³ Frank, Reinhard, **Das Strafgesetzbuch für das Deutsche Reich**, Verlag von J. C. B. Mohr, Tübingen, 1926, s. 16.

⁵⁴⁴ Rücu yasağının gelişimi ile ilgili olarak bkz: Roxin, Claus, “Bemerkungen zum Regreßverbot”, Jescheck, Hans-Heinrich/Vogler, Theo (Ed.), **Festschrift für Herbert Tröndle zum 70. Geburtstag**, Walter de Gruyter & Co., Berlin, 1989, s. 177 vd; Caro John, José Antonio, **Das erlaubte Kausieren verbotener Taten – Regressverbot**, Nomos Verlagsgesellschaft, Baden-Baden, 2007, s. 18 vd.

⁵⁴⁵ **Unver**, s. 346.

2.4.2.2.1. Güven İlkesinin Bir Türü Olarak Roxin’de Rücu Yasağı

2.4.2.2.1.1. Güven İlkesinin Bir Türü Olarak Rücu Yasağı

Roxin, rücu yasağına ilişkin tartışmalar çerçevesinde özel bir duruma dikkat çekmektedir. Buna göre; güven ilkesi, kişinin diğer kişilerin kasten suç işlemeyeceğine dair kural olarak güvenilebildiği durumlarda geçerli olmalıdır⁵⁴⁶. Nasıl ki trafikte diğer sürücülerin trafik kurallarını ihlal etmeyeceklerine dair bir güven söz konusuysa, rücu yasağı söz konusu olduğunda da başkalarının kasten suç işlemeyecekleri varsayılmalıdır⁵⁴⁷. Bu yaklaşım da izin verilen risk düşüncesiyle desteklenmektedir. Bu bağlamda, doğası gereği kasten işlenebilen suçlara zemin hazırlayan örneğin bıçak satmak gibi tehlikeli davranışlar izin verilebilir olarak kabul edilmektedir⁵⁴⁸. *Roxin*’de güven ilkesinin temeli, başkalarına güvenmeye yönelik bir tür genel izin normunda yatmaktadır ve bu, yüksek risk içeren davranışlara izin verilmesindeki toplumsal menfaate dayanmaktadır⁵⁴⁹.

Bu şekilde oluşturulmuş bir sorumluluk modelinde iki durumu ayırt etmek mümkün hale gelir. Üçüncü bir kişinin kasten işlediği bir suç söz konusu olduğunda, ya başka bir kişinin taksirli sorumluluğu ya da iştirak gündeme gelecektir⁵⁵⁰. Bu bağlamda rücu yasağı klasik çerçevede ele alınmamaktadır. Çünkü üçüncü kişinin kasten işlediği bir suçun varlığı durumunda dahi, üçüncü kişinin taksirli davranışı sorumluluk doğurabilecektir⁵⁵¹.

2.4.2.2.1.2. Tespit Edilebilir Olan Bir Suç İşleme Eğilimine Yardım Edilmesi

Yukarıda değindiğimiz üzere *Roxin*’e göre rücu yasağının geçerliliği güven ilkesi ile doğrudan ilişkilidir. Buna göre; bir kimsenin kasıtlı olarak bir suç işleyeceği tespit edilebilir olduğunda, bu kişinin suç işlemeyeceğine dair duyulan güven sona ermektedir⁵⁵². Daha detaylı olarak ifade etmek gerekirse, kasıtlı bir suç işleyecek potansiyeli olan failin niyeti, bağlamdan ortaya çıkıyorsa ve bu niyet tolere edilemeyecek ölçüde tehlikeli addedilebiliyorsa, artık tespit edilebilirdir⁵⁵³. Üçüncü kişinin suç işleme eğiliminin varlığı halinde, buna bir şekilde katkıda bulunan kişinin cezai sorumluluğu eyleminin sübjektif tarafı dikkate alınarak belirlenmelidir. Yani kasıtlı hareket etmeyen bir üçüncü kişinin suç işlemeye olan eğilimi tespit edilebilir olduğunda, buna katkıda bulunan kişi taksir nedeniyle sorumlu olmalıdır. Buna göre; bir kavga

⁵⁴⁶ *Roxin*, Bemerkungen zum Regreßverbot, s. 186-187; *Roxin/Greco*, s. 1193; *Demirel*, s. 280.

⁵⁴⁷ *Roxin*, Bemerkungen zum Regreßverbot, s. 186-187; *Rengier*, s. 566.

⁵⁴⁸ *Roxin*, Bemerkungen zum Regreßverbot, s. 187; *Roxin/Greco*, s. 1193.

⁵⁴⁹ *Roxin*, Bemerkungen zum Regreßverbot, s. 187.

⁵⁵⁰ *Roxin/Greco*, s. 1193; *Roxin*, s. 214 vd.

⁵⁵¹ *Roxin/Greco*, s. 1193.

⁵⁵² *Roxin*, Bemerkungen zum Regreßverbot, s. 190-191; *Roxin/Greco*, s. 1193; *Demirel*, s. 183.

⁵⁵³ *Roxin*, Bemerkungen zum Regreßverbot, s. 190.

esnasında kavga edenlerden birinin isteği üzerine bir bıçak veren kişi, kavga eden kişinin öldürme kastı olmadan birini öldürmesi halinde taksirle sorumlu olacaktır⁵⁵⁴.

Ancak *Roxin*, dışarıdan sunulan katkının nesnel anlamda suça yardım olarak adlandırılmadığı durumlarda, suç işleme eğiliminin tespit edilebilir oluşunun isnadiyet bakımından yeterli olmadığını da ifade etmektedir⁵⁵⁵. Failin keyfiliği nedeniyle diğer kişilerin suç planına dâhil edildiği durumlar buna örnek olarak verilebilir⁵⁵⁶. Mesela bir hava korsanı kaçırdığı uçaktaki yolcuları kurtarma girişimi halinde yolcuları öldüreceğini ifade ettiğinde, yolcuları kurtarmaya çalışan bir kişinin varlığı halinde yolcuların hava korsanı tarafından öldürülmesi durumunda kurtarma eylemini gerçekleştirmek isteyen kişi hava korsanının kasıtlı bir öldürme fiiline ilişkin eğilimi tespit edilebilir olsa dahi taksirle sorumlu tutulamayacaktır⁵⁵⁷. Bununla beraber, kendisine zehir veren sevgilisinin yardımıyla eşini öldüren bir kocanın durumunda ise kocanın karısını öldürme eğilimi tespit edilebilir olduğundan sevgilinin taksir öldürmeden dolayı sorumluluğu söz konusu olacaktır⁵⁵⁸.

Son olarak *Roxin*, dışarıdan bir kişinin tehlike yaratması veya artırmasının, başkalarının kasıtlı davranışları karşısında taksir sorumluluğunu doğurup doğurmayacağı ve bu nedenle rücu yasağının uygulanıp uygulanmayacağı sorusunu ortaya atmaktadır. Burada üçüncü kişilerin kasıtlı davranışlarına ilişkin dışarıdan bir kimsenin taksirli sorumluluğu, genel olarak üçüncü kişilerin kasıtlı suç işlenmesinin beklenemeyeceği gerekçesiyle kabul edilmemektedir⁵⁵⁹. Ancak yaratılan tehlike üçüncü kişilerin kasıtlı davranışları ile ilişkilendirilecekse, tehlikeyi yaratan kişi bakımından failin suça olan eğilimi tespit edilebilir olmalıdır⁵⁶⁰.

Buna göre; yaratılan tehlike yalnızca beklenen tehlikeli davranışlarla bağlantılı olan tehlikelere ilişkindir. Güven ilkesine göre ise başkalarının kasıtlı davranışları kural olarak beklenmemektedir. Bu konuda yangın tehlikesi olan bir daire inşa etmek örnek olarak verilebilir. Alman İmparatorluk Yüksek Mahkemesi, inşaat ruhsatı olmayan bir fabrikanın çatı katına yaptırılan ve yüksek yangın riski altında olan bir dairenin yanması nedeniyle meydana gelen ölümler nedeniyle daireyi inşa edenleri, yalnızca dairenin yanma tehlikesi nedeniyle taksirle öldürmeden dolayı mahkûm etmiştir⁵⁶¹. Burada neticenin kazara, taksirle veya kasıtlı bir kundaklama sonucunda meydana gelmiş olmasının bir önemi yoktur. *Roxin* ise yangın üçüncü bir kişi tarafından kasıtsız bir şekilde meydana geldiği sürece, buradaki izinsiz tehlike

⁵⁵⁴ *Roxin/Greco*, s. 1193-1194.

⁵⁵⁵ *Roxin*, Bemerkungen zum Regreßverbot, s. 191; *Roxin/Greco*, s. 1194.

⁵⁵⁶ *Roxin/Greco*, s. 1194; *Jakobs*, s. 698.

⁵⁵⁷ *Roxin*, Bemerkungen zum Regreßverbot, s. 191.

⁵⁵⁸ *RG*, 1. Strafsenat, I 988/30, 17.10.1930.

⁵⁵⁹ *Roxin*, Bemerkungen zum Regreßverbot, s. 193 vd; *Roxin/Greco*, s. 1195.

⁵⁶⁰ *Roxin*, Bemerkungen zum Regreßverbot, s. 194.

⁵⁶¹ *RG*, 1. Strafsenat, I 303/27, 14.06.1927.

artışının dışarıdan sunulan katkının taksirli sorumluluk doğurabileceğini ancak üçüncü kişinin kasıtlı davranışının neticeyi meydana getirdiği hallerde ise dışarıdan katkı sunan kişileri sorumlu tutmak için üçüncü kişilerin genel güveni geçersiz kılan eğiliminin tespit edilebilir olması gerektiğini ifade etmektedir⁵⁶². Buna göre; bu son durumda üçüncü kişinin kasıtlı bir şekilde neticeyi meydana getirme ihtimali, katkı sunanın taksirle sorumlu olması için yeterli değildir⁵⁶³.

2.4.2.2.1.3. Yardım Nedeniyle Riskteki Artış ve Gündelik Hareketlerin Cezalandırılabilirliği

Roxin'e göre rücu yasağının bir diğer uygulama alanı ise iştiraktır. Burada, dışarıdan birinin davranışının yardım etme olarak tanımlanması söz konusudur. Bu durum, kişinin ancak üçüncü kişinin kasıtlı hareketine kasıtlı bir şekilde katıldığı hallerde ortaya çıkar. Buna göre; yalnızca ortak nedensellik veya salt tehlike artışı yardım etmenin gerekçesi olarak gösterilemez⁵⁶⁴. Yardım etmenin ceza hukuku bakımından dayanağı, failin neticeyi gerçekleştirme ihtimalinin artırılmasıdır⁵⁶⁵. Tehlike artışı burada, failin neticeyi gerçekleştirme ihtimalini ve mağdur üzerindeki riski artırmakla ilgilidir⁵⁶⁶.

Yine de failin neticeyi gerçekleştirme ihtimalini kasıtlı olarak artıran her davranış yardım etme olarak nitelendirilmemelidir. Zira tehlikeye artışı rağmen başka sebeplerle izin verilen bazı durumlar söz konusudur. Bu durumlara örnek olarak tehlikeyi artırmasına rağmen sıradan bir faaliyetin gerçekleştirilmesinden ibaret olan ve meşru amaçlar güden gündelik davranışlar verilebilir⁵⁶⁷. Bu tür davranışlar, meşru bir amaca yönelik olmaları nedeniyle nötr davranışlar olarak adlandırılmaktadır⁵⁶⁸. *Roxin*, buradaki nötr olma durumunu kişinin üçüncü kişi tarafından gerçekleştirilen kasıtlı davranışa nasıl sebep olduğu noktasındaki

⁵⁶² *Roxin*, Bemerkungen zum Regreßverbot, s. 193 vd; *Roxin/Greco*, s. 1195; *Demirel*, s. 350.

⁵⁶³ *Roxin*, Bemerkungen zum Regreßverbot, s. 194; *Roxin/Greco*, s. 1195.

⁵⁶⁴ *Roxin*, Claus, "Was ist Beihilfe?", *Festschrift für Koichi Miyazawa*, Nomos Verlagsgesellschaft, Baden-Baden, 1995, s. 509 vd; *Roxin*, s. 203 vd; *Demirel*, s. 350.

⁵⁶⁵ *Roxin*, Was ist Beihilfe?, s. 509; *Krey/Esser*, s. 440.

⁵⁶⁶ *Roxin*, Was ist Beihilfe?, s. 510; *Roxin*, s. 203. *Roxin*'e göre; failin zayıflayan gücünü tazelemek veya suçu işlemesini kolaylaştırmak anlamında içki ikram etmek, faile suçu işlemesine ilişkin tavsiyede bulunmak, suç için gerekli araçları sağlamak gibi eylemler yardım kapsamında değerlendirilir. bkz: *Roxin*, s. 203. TCK'da da yardım etmeye ilişkin durumlar benzer nitelikte sıralanmıştır. Buna göre; suç işlemeye teşvik etmek, suç işleme kararını kuvvetlendirmek, failinin işlenmesinden sonra yardımda bulunacağını vaat etmek, suçun nasıl işleneceği konusunda yol göstermek, suçun işlenmesine ilişkin araçları sağlamak, suçun işlenmesinden önce veya suçun işlenmesi sırasında yardımda bulunarak suçun icrasını kolaylaştırmak fiilleri yardım etme kapsamında düzenlenmiştir. bkz: TCK md. 39.

⁵⁶⁷ *Roxin*, Was ist Beihilfe?, s. 512 vd; *Roxin*, s. 206 vd.

⁵⁶⁸ Davranışın nötr olarak nitelendirilmesi, iş gereği gerçekleştirilmesi veya sosyal olarak uygun olmasıyla ilgilidir. bkz: *Niedermair*, Harald, "Straflose Beihilfe durch neutrale Handlungen?", *ZStW*, C. 107, S. 3, Y. 1995, ss. 507-544, s. 507 vd; *Otto*, Harro, "Das Strafbarkeitsrisiko berufstypischen, geschäftsmäßigen Verhaltens", *JZ*, S. 9, Y. 2001, ss. 436-444, s. 436 vd; *Caro John*, s. 125 vd; *Krey/Esser*, s. 439.

bilgi düzeyi ile tanımlar. Buna göre; yardım etme, ilk olarak kişinin başkasının suç işleme planına bir katkı sağlayacağını, diğer bir ifade ile sağlayacağı katkının suç niteliğinde bir anlam taşıyacağını kesin olarak bilmesi (doğrudan kast) halinde söz konusu olacaktır. Örneğin bir taksici, eğer failin planını biliyorsa ve faili suç alanına götürmesi ile ona bir katkıda bulunacağını farkındaysa yardım etme nedeniyle cezalandırılmalıdır⁵⁶⁹.

Kişinin failin suç işleme planını kesin olarak bilmediği ancak bu ihtimali göz önünde bulundurduğu durumlar (olası kast) ise bundan farklıdır⁵⁷⁰. Kural olarak failin suç işlemeye yönelik eğilimi tespit edilebilir olmadıkça güven ilkesi geçerli olacaktır. Bu bağlamda örneğin, tornavida satan bir kişi alıcının şüpheli görünümüne istinaden onun hırsızlık yapabileceğini düşünmesine rağmen yine de satış yaparsa satıcının yardım etme nedeniyle cezalandırılması söz konusu değildir. Zira yalnızca şüpheli bir görünüm failin suça olan eğilimini tespit edilebilir kılmak noktasında yeterli değildir. Burada güven ilkesinin ortadan kalkması için daha somut ibareler aranmalıdır⁵⁷¹.

2.4.2.2.1.4. Değerlendirme

Roxin'in rücu yasağı ve buna mukabil üçüncü kişilerin kasıtlı davranışlarına ilişkin güven ilkesi anlayışı birtakım sorunları da beraberinde getirmektedir. Zira *Roxin*'in rücu yasağı öğretisinin başlangıç noktasını sosyal etkileşimi mümkün kılmak temelinde bir normatif bakış açısı oluştursa da, bu, güven ilkesinin failin salt bilişsel sorunu olarak anlaşılması tehlikesini de barındırmaktadır. Özellikle üçüncü bir kişinin suç teşkil eden davranışına yardım etme söz konusu olduğunda bu mesele daha da göze çarpmaktadır.

Güven ilkesinin uygulanmasının neden yalnızca yukarıda değindiğimiz kişinin failin kasıtlı bir suç işleme eğilimini muhtemel gördüğü (olası kast) durumda dikkate alınacağı tartışmalıdır⁵⁷². Bu konuda *Roxin*, taksirli suçlarda güven ilkesinin başkalarının kuralla uygun olmayan davranışlarına ilişkin sınırını kendi tespit edilebilir suç işleme eğilimi kavramıyla özdeşleştirmeye çalışmaktadır. Bu çaba, yukarıda ifade ettiğimiz üzere güven ilkesinin salt kişinin bilişsel sorunu olarak anlaşılmasına neden olmaktadır. Bunun sonucunda da güven ilkesi, kişinin ancak üçüncü kişinin kasıtlı davranışı hakkında kesin bilgisinin olmadığı hallerde geçerli olacağı anlamına gelmektedir.

⁵⁶⁹ *Roxin*, Was ist Beihilfe?, s. 513 vd; *Roxin*, s. 207 vd.

⁵⁷⁰ *Roxin*, Was ist Beihilfe?, s. 516.

⁵⁷¹ *Roxin*, Was ist Beihilfe?, s. 516; *Roxin*, s. 214-215; *Puppe/Grosse-Wilde*, Vor §§ 13–15 - kn. 170.

⁵⁷² Lesch, Heiko, "Beihilfe durch „rollenadäquates“ Verhalten?", Klaus/Volk, Klaus/Wahle, Eberhard (Ed.), *Festschrift für Wolf Schiller*, Lüderssen, Nomos Verlagsgesellschaft, Baden-Baden, 2014, s. 457 vd; *Caro John*, s. 35 vd.

Roxin'in görüşü, isnadiyeti daha önce ele aldığımız uygun sebep teorisine benzemektedir. Buna göre; meseleye objektif bir perspektiften bakıldığında kişi, neticenin belli bir olasılıkta öngörülmesinin gerekmediği durumlarda neticeye sebep olması nedeniyle sorumlu tutulamayacaktır. Ancak sübjektif perspektiften bakıldığında ise nedenselliğe dair olağandışı durumları bildiği takdirde sorumlu olacaktır.

Roxin'in rücu yasağı modelinde üçüncü kişilerin kasıtlı davranışları, güven ilkesinin normatif garantisi nedeniyle olağandışı kabul edilir. Başkalarının kasıtlı davranışları objektif açıdan bakıldığında beklenebilir nitelikte değildir. Ancak kişi, bilgisi nedeniyle bu bilişsel engeli aştığında (doğrudan kast) artık bu nesnel sınırlama anlamını yitirecektir. Kişi, bu halde failin planını bilmektedir. Ancak uygun sebep teorisinin klasik sorumluluk şeması, kişinin failin kasıtlı davranışını olası gördüğü durumlarda (olası kast) *Roxin* tarafından farklılaştırılmıştır. *Roxin*'e göre bu duruma kişi, nedensel süreç hakkında doğrudan doğruya bilgi sahibi olmadığı için başkalarının kurala uygun davranacağına güvenebilir. Bu bağlamda, güven ilkesinin sınırlanması, kişinin nedensel sürece ilişkin bilgi sahibi olma olasılığına işaret ederken, güven ilkesinin tanınması ise kişinin nedensel süreç hakkında bilgi eksikliğinin olduğunun kabul edilmesidir. Bu şekliyle güven ilkesi bir yandan failin bilişsel meselesi haline indirgenirken, diğer taraftan da genel güven korumasına ilişkin objektif tarafın, kişinin bilgi sahibi olduğu özel durumlarla ilgili olan sübjektif tarafa boyun eğdiği bir ikilik benimsenmiş olur⁵⁷³. Ancak bu noktada da, güven ilkesinin neden daima bu şekliyle uygulanamadığı sorusu gündeme gelmektedir, zira *Roxin* bile kişinin üçüncü kişinin kasıtlı davranışına sunduğu katkının objektif olarak suça yardım niteliğinde olmadığı veya meşru bir amaç güttüğü durumlarda bu ikilikten vazgeçmektedir.

Ayrıca, başkalarının davranışlarının sorumluluğunu normatif olarak açıklayan bir güven ilkesi modeli geliştirmek için önce güvenen kişinin başkalarının kurala aykırı davranışlarının sorumluluğunu, yani garanti yükümlülüğünü gerekçelendirmek gerekmektedir. Güven ihlalini fark etmeye veya bilmeye dair bir bilişsel unsur ancak bundan sonra eklenebilir hale gelir. Güven ilkesinin sınırları, *Stratenwerth*'te olduğu gibi, başkalarının kurala uygun olmayan davranışlarının telafi edilmesi yükümlülüğünün gerekçelendirilmesi olarak anlaşılmalıdır⁵⁷⁴. *Roxin*'de ise bu var olan bilgiye veya güven ihlalini fark etme olasılığına dayandırılmaktadır. Burada güven duyan kişinin bilgisine ilişkin sorumluluğunun gerekçesi eksik kalmaktadır⁵⁷⁵. Güven ihlalinin bilişsel unsurunun, bunu fark eden veya edebilecek durumda olan herkese

⁵⁷³ Söz konusu ikiliğe ilişkin ayrıca bkz: *Roxin*, Claus, “Zur Normativierung des dolus eventualis und zur Lehre von der Vorsatzgefahr”, Rogall, Klaus/Puppe, Ingeborg/Stein, Ulrich/Wolter, Jürgen (Ed.), *Festschrift für Hans-Joachim Rudolphi*, Luchterhand Wolters Kluwer, Neuwied, 2004, s. 243 vd.

⁵⁷⁴ *Stratenwerth*, s. 390 vd.

⁵⁷⁵ *Lesch*, s. 464; *Caro John*, s. 35 vd.

atfedilip atfedilemeyeceği, aynı zamanda güven ilkesinin, rücu yasağı ile iştirak sorununu çözüp çözemeyeceği de bu bağlamda sorgulanmalıdır. Eğer güven ilkesine ilişkin normatif bir anlayış geliştirilmek isteniyorsa, bu sorulara olumlu yanıt vermek mümkün görünmemektedir.

2.4.2.2.2. Güven İlkesi ve Rücu Yasağı Ayrımı

Eğer rücu yasağının kişinin bilişsel yeteneği ile ilgili olduğuna dair anlayıştan vazgeçilir ve onun yerine kişinin davranışının normatif yorumuna odaklanılırsa, o zaman güven ilkesi rücu yasağından ayırt edilebilir. Rücu yasağına *Jakobs*'un ortaya attığı normatif görüşe göre; iştirakten kaynaklanan cezai sorumluluğun gerekçesi, esasında ilgili kişinin sorumluluğunun gerekçesiyle aynıdır. Bu sayede kişinin diğer kişilerin suç teşkil eden davranışlarına dair nasıl bir pozisyon alması gerektiği açıklanabilir. Bu bağlamda aşağıda *Jakobs*'un görüşlerine yer verilecektir.

2.4.2.2.2.1. Şekli İştirak Olarak *Jakobs*'ta Rücu Yasağı

Jakobs, rücu yasağını bir objektif isnadiyet meselesi olarak ele almaktadır⁵⁷⁶. Onun rücu yasağı teorisinin odak noktası, üçüncü kişinin suç teşkil fiili nedeniyle sorumlu olacak olan şerikin yetki alanının temellendirilmesine ilişkin sorudur⁵⁷⁷. İştirak teorisi bağlamında bu görüş, şekli iştirak olarak adlandırılmaktadır⁵⁷⁸. Daha önce *Roxin*'in görüşlerine yer verdiğimiz kısımda belirttiğimiz üzere burada da rücu yasağının çıkış noktası özgür toplumun bir özelliği olarak sosyal etkileşimin mümkün kılınması düşüncesidir⁵⁷⁹. Zira pek çok sosyal faaliyetin iş bölümüne dayalı olarak gerçekleşmesi nedeniyle bu faaliyetlerin suça yönelik amaçların içerisinde yer alma tehlikesi her zaman mevcuttur⁵⁸⁰. Söz konusu faaliyetlerin bu tehlike nedeniyle yasaklanması ise neredeyse tüm özgürlüklerin kısıtlanması olacaktır⁵⁸¹. Bu bağlamda bir suça iştirak etmenin cezai sorumluluğu ancak failin eylemine ilişkin diğer kişinin sorumluluk alanının belirlenmesiyle mümkündür. Aşağıda söz konusu görüş çerçevesinde rücu yasağının temel yönleri ele alınacak, ardından güven ilkesi ile arasındaki farklar ortaya konulmaya çalışılacaktır.

⁵⁷⁶ *Jakobs*, s. 212 vd.

⁵⁷⁷ *Jakobs*, Günther, “Regreßverbot beim Erfolgsdelikt. Zugleich eine Untersuchung zum Grund der strafrechtlichen Haftung für Begehung”, *ZStW*, C. 89, S. 1, Y. 1977, ss. 1-35, s. 21 vd; *Jakobs*, Günther, “Beteiligung”, *Festschrift für Ernst-Joachim Lampe*, Duncker&Humblot, Berlin, 2003, s. 561 vd; *Jakobs*, Günther, “Mittäterschaft als Beteiligung”, *Festschrift für Ingeborg Puppe*, Duncker&Humblot, Berlin, 2011, s. 547 vd.

⁵⁷⁸ *Jakobs*, s. 696 vd.

⁵⁷⁹ *Jakobs*, Beteiligung, s. 563.

⁵⁸⁰ *Jakobs*, s. 696.

⁵⁸¹ *Jakobs* bu durumu “tüm özgürlükleri engelleyen bir gözetim ve dadılık sistemi” olarak adlandırmaktadır. bkz: *Jakobs*, Beteiligung, s. 563.

2.4.2.2.1.1. İsnadiyetin Objektif Kriteri

Jakobs'un iştirake ilişkin görüşünde isnadiyet kavramı önemli yer tutmaktadır. Öyle ki *Jakobs*, suça karışan kişinin sorumluluğunu, onun esas fiilin gerçekleşmesini mümkün kılmasının normatif anlamda yorumlamasıyla belirlemeye çalışmaktadır⁵⁸². Buna göre; isnadiyetin işlevi, suça katılan kişinin davranışının ifade ettiği anlamı normla bir çelişki olarak yorumlamaktır. Bu, Weber'in ifade ettiği gibi büyüü bozulmuş bir dünya ve hukuka uygun şekilde yapılandırılmış bir toplum bağlamında isnadiyet anlayışının pratik sonucudur. Zira büyüü bozulmuş bir toplumda normlara yalnızca gerçeklerle değil, yalnızca bir anlam aracılığıyla karşı çıkılabilir. Ayrıca hukuka uygun olarak yapılandırılmış toplumda da, davranışın anlamı ya da yukarıda belirttiğimiz şekliyle davranışın ifade ettiği anlamın normla çelişki içerisinde olması ise normatif yapıyla belirlenir⁵⁸³. Bu nedenle *Jakobs*'ta isnadiyet kriteri objektiftir⁵⁸⁴. İştirak kavramı değerlendirilirken de, ilgili kişinin davranışının ancak objektif bir yorum modeli kullanılarak belirlenebileceği varsayılmalıdır.

Söz konusu bu objektif yorum modeline duyulan gereksinim, çoğulcu bir toplumda hukukun kişiler arası sosyal iletişim gibi davranış yönelimini sağlama görevinden kaynaklanmaktadır. Hukuk bu noktada objektif bir davranış biçimini koruyarak kişiler arasında sosyal etkileşimi ve dolayısıyla bireysel yaşamı mümkün kılmaktadır⁵⁸⁵. Bu bağlamda var olan bir bilginin kullanılması gerekliliği, ancak objektif bir kriter çerçevesinde beklenebildiği durumlarda dikkate alınmalıdır⁵⁸⁶. Örneğin, bir biyoloji öğrencisi yarı zamanlı garson olarak çalıştığı esnada müşteriye götürdüğü yemekteki mantarın zehirli olduğunu fark etmiş dahi olsa kasten öldürme suçu nedeniyle sorumlu tutulamayacaktır⁵⁸⁷. Benzer şekilde fırıncı ekmek alan müşterisinin bu ekmekle birini zehirleyeceğini fark etse dahi sorumlu olmayacaktır⁵⁸⁸. Kişinin davranışı üçüncü kişinin suç işleme eğiliminde olmasının fark edilmesi veya fark edilebilir olmasından hareketle iştirak bağlamında yardım etme olarak nitelendirilemez. Burada belirleyici olan, bu fark etmeyi sağlayan bilgi nedeniyle kendisine sorumluluk yüklenip yüklenemeyeceğidir⁵⁸⁹.

⁵⁸² Jakobs, Günther, **System der strafrechtlichen Zurechnung**, Vittorio Klosterman, Frankfurt, 2012, s. 80.

⁵⁸³ **Jakobs**, System der strafrechtlichen Zurechnung, s. 20 vd.

⁵⁸⁴ **Jakobs**, s. 206.

⁵⁸⁵ Jakobs, Günther, "Das Strafrecht zwischen Funktionalismus und „alteuropäischem“ Prinzipiendenken", **ZStW**, C. 107, S. 4, Y. 1995, ss. 843-876, s. 859 vd.

⁵⁸⁶ **Jakobs**, s. 207; Jakobs, Günther, "Altes und Neues zum strafrechtlichen Vorsatzbegriff", **Zeitschrift für rechtswissenschaftliche Forschung**, C. 3, Y. 2010, ss. 283-315, s. 309 vd.

⁵⁸⁷ **Jakobs**, s. 207; **Jakobs**, Altes und Neues zum strafrechtlichen Vorsatzbegriff, s. 310-311.

⁵⁸⁸ **Jakobs**, s. 698-699.

⁵⁸⁹ **Jakobs**, s. 207; **Jakobs**, Altes und Neues zum strafrechtlichen Vorsatzbegriff, s. 314 vd. Ancak belirtmeliyiz ki, *Jakobs*'un aksine Alman öğretisinde hâkim görüş, fark edilebilirliği sağlayan özel bilgilerin her şartta kullanılması gerektiği yönündedir. bkz: Greco, Luis, "Das Subjektive an der objektiven Zurechnung: Zum „Problem“ des Sonderwissens", **ZStW**, C. 117, S. 3, Y. 2005, ss. 519-554, s. 519 vd.

2.4.2.2.1.2. Rücu Yasağının Geçerlilik Alanı

Jakobs'a göre suça iştirak halinde cezai sorumluluğun gerekçelendirilmesi, onun bağlı iş bölümü kavramının tanımlanmasıyla başlamaktadır⁵⁹⁰. Bu kavram, kişi ile üçüncü kişinin suçunun icrası arasındaki bağlantıyı açıklamakta kullanılır. Böylelikle ilgili kişiye suç isnat edilebilir ve kişinin sorumluluğu söz konusu olur. Bu bağlantı, üçüncü kişinin işlediği suça yapılan katkının, söz konusu suçu kolaylaştırıcı bir anlam ifade etmesi halinde kurulmaktadır. Böyle bir bağlantının kurulmadığı durumlarda ise artık rücu yasağından bahisle cezai sorumluluk doğmayacaktır⁵⁹¹.

Jakobs'a göre gündelik hayatta gerçekleştirilen olağan işler bağlamındaki etkileşimler ise ayrı iş bölümünü ifade etmektedir. Buna göre; failin aldığı hizmetin suç kapsamında kullanılması durumunda hizmet verenin davranışı yardım etme olarak nitelendirilemez. Zira burada verilen hizmet ile sağlanan şeyin nasıl kullanılacağı hizmet verenin sorumluluğunda değildir⁵⁹². Örneğin; bir bıçak satıcısının sattığı bıçak kasten öldürme suçunda kullanıldığı takdirde bıçak satıcısının suça iştiraki söz konusu değildir⁵⁹³. Burada ayrı iş bölümü söz konusudur ve bu çerçevede gerçekleştirilen bir davranış suç öncesinde suça ilişkin bir anlam ifade etmez. Bu bağlamda kişinin üçüncü kişinin işleyeceği suça ilişkin bilgisinin de cezai sorumluluk anlamında bir önemi söz konusu olamaz⁵⁹⁴.

2.4.2.2.1.3. Rücu Yasağını Sınırlandırıcı Bir Kriter Olarak Bağlı İş Bölümü

Bağlı iş bölümü anlamında *Jakobs*'ta rücu yasağının iki istisnası bulunmaktadır. Bunlardan ilki, ayrı iş bölümünün iletişimsel anlamındaki değişikliktir. Bu durumda normal koşullardaki değişim, üçüncü kişinin fiiline katkıda bulunan kişinin davranışının kusurunu tanımlar. Şöyle ki, değişen koşullar nedeniyle kişinin davranışı artık tam anlamıyla üçüncü kişinin işlediği suçun gerçekleşmesini mümkün kılan bir davranış olarak yorumlanır. Örneğin; yukarıda yer verdiğimiz bıçak satıcısı satışı hali hazırda kavga eden birine karşı gerçekleştiriyorsa artık burada ayrı iş bölümünden bahsetmek mümkün değildir⁵⁹⁵.

İkinci istisna ise iş bölümünde yer alan ve üçüncü kişinin fiiline katkıda bulunan kişinin bu hareketinin kanunda suç olarak tanımlanmış olması durumudur. Bu durum özellikle silah ve zehir gibi suç işleme amacıyla kullanılabilen ve bu nedenle edinilmesi kanuni kısıtlamalara tabi olan tehlikeli maddelerin yasa dışı olarak dolaşıma sokulması ile ilgilidir. Bu gibi maddelerin

⁵⁹⁰ Bağlı iş bölümü ve ayrı iş bölümü kavramlarına ilişkin bkz: **Jakobs**, *Mittäterschaft als Beteiligung*, s. 555.

⁵⁹¹ **Jakobs**, *Beteiligung*, s. 565 vd.

⁵⁹² **Jakobs**, *Beteiligung*, s. 563; **Jakobs**, s. 698-699.

⁵⁹³ **Jakobs**, *Beteiligung*, s. 566.

⁵⁹⁴ **Jakobs**, *System der strafrechtlichen Zurechnung*, s. 81.

⁵⁹⁵ **Jakobs**, *Beteiligung*, s. 566.

izinsiz olarak üçüncü kişilere verilmesi halinde artık garantörlük söz konusu olmakta ve böylelikle üçüncü kişinin suç teşkil eden davranışına katkıda bulunan kişinin eyleminin iştirak olarak değerlendirilmesi de gerekçelendirilmektedir. Görüldüğü üzere burada sorumluluğun doğması için gerekli olan ön şart katkının özellikle suça ilişkin olmasıdır⁵⁹⁶.

İştirakin temel noktası her bir bireysel katkının suçun gerçekleştirilmesine yönelik olarak sunulmasıdır. İştirak teorisi bu bağlamda iştirak edenin davranışını yorumlamaktadır⁵⁹⁷. Bu bağlamda, herhangi bir bağlı iş bölümünün kapsamını belirlemek için toplumsal etkileşimin ifade ettiği anlamdan yola çıkılmalıdır. Bu yaklaşım bakımından dikkat çekici olan, iştirakin suça katkıda bulunan kişinin sorumluluğunun, diğer bir ifade ile yükümlülük ihlalinin kabul edilmesi ile hukuki bir zemine oturtulmasıdır⁵⁹⁸. Katkı sunan ile fail arasındaki fark, isnadiyet temelinde ortaya çıkmaktadır. Fail suçu işlemek anlamında bir risk oluştururken, diğeri ise bir yükümlülük ihlali oluşturması nedeniyle rücu yasağı kapsamının dışında kalmaktadır⁵⁹⁹. Bu bağlamda katkıda bulunan kişinin cezai sorumluluğu, failin suçu işlemesiyle ortaya çıkar. Üçüncü kişinin işlediği suçun gerçekleşmesi ile birlikte katkıda bulunanın sorumluluğu haksızlık sorumluluğuna ve böylelikle kusura dönüşmektedir⁶⁰⁰.

2.4.2.2.2. Değerlendirme

2.4.2.2.2.1. Rücu Yasağına İlişkin Normatif Görüşün Değerlendirilmesi

Görüldüğü üzere *Jakobs*'un rücu yasağına ilişkin görüşü ilgili kişinin sorumluluğunun normatif şekilde gerekçelendirilmesi üzerine yoğunlaşmaktadır. Bunun sebebi, bu görüşün temelini oluşturan sosyal normatif görüşün yorumlanmasıdır. Söz konusu yorumun çıkış noktası, cezai sorumluluğun yalnızca iki ana sorumluluk alanıyla söz konusu olabileceği modern ve özgür bir toplumun normatif anlayışıdır. Bu iki ana sorumluluk alanı ise hareket özgürlüğünün sonuçlarına ilişkin sorumluluk ve kurumsal sorumluluk alanlarıdır.

Jakobs'un cezai sorumluluk anlayışı, isnadiyeti bu sorumluluk alanları sistemine göre tanımlar. Bir diğer ifade ile isnadiyet, toplumun bu normatif temel ilkelerinin yeniden yapılandırılmasından ibarettir. Bu durum, toplumun hukuki yapısı bağlamında bir ceza hukuku görüşü olarak bir perspektif değişikliği anlamına gelmektedir. Bu nedenle üçüncü kişilerin suç teşkil eden davranışlarına ilişkin izin verilen davranışın sınırları, kişilerin yetkilerinin niteliği çerçevesinde tanımlanan bir normatif yorumlama yoluyla belirlenmelidir. Suç teşkil eden

⁵⁹⁶ *Jakobs*, Beteiligung, s. 566.

⁵⁹⁷ *Jakobs*, Günther, "Natürlicher Zusammenhang versus gesellschaftliche Bedeutung. Zur Kausalität der Beihilfe", Steinberg, Georg (Ed.), *Festschrift für Eberhard Schmidt*, Herbert Utz, Münih, 2008, s. 25 vd.

⁵⁹⁸ *Jakobs*, Mittäterschaft als Beteiligung, s. 555 vd; *Jakobs*, System der strafrechtlichen Zurechnung, s. 79.

⁵⁹⁹ *Jakobs*, Mittäterschaft als Beteiligung, s. 560; *Jakobs*, System der strafrechtlichen Zurechnung, s. 81.

⁶⁰⁰ *Jakobs*, Mittäterschaft als Beteiligung, s. 556.

davranışa katkı sunan kişinin davranışı şayet bu iki ana sorumluluk alanı dâhilinde bir ihlal içermiyorsa artık üçüncü kişinin fiilinden dolayı bir iştirak sorumluluğu da söz konusu olmayacaktır.

Jakobs'un konuya yaklaşımı ayrıca kişinin kendi özen yükümlülüğünü sınırlandırma kriteri olarak sosyal etkileşimi mümkün kılma düşüncesinin açıklanmasına da yardımcı olmaktadır. Burada bir objektif bir isnadiyet kriteri varsayılarak sorumluluk alanı kişilerin sosyal iletişimini sürdürebilecek ve böylelikle birey olarak yaşayabilmelerini sağlayacak minimum seviyeyi sağlayacak şekilde sınırlandırılmaya çalışılmaktadır. Söz konusu düşüncenin temelinde modern çoğulcu toplum yatmaktadır. Daha sonra açıklayacağımız üzere bu yaklaşım güven ilkesinin anlaşılması açısından da önem taşımaktadır. Ancak ifade etmeliyiz ki, modern ve özgür bir toplumun ihtiyaçları açısından nesnel bir ölçütün kullanılması, isnadiyetin işlevinin anlaşılmasında önemli bir aşamadır. Buna göre; isnadiyet, davranışın normatif yorumlanması, yani normlara aykırı olarak anlamlandırılmasıdır.

Davranışın objektif biçimde yorumlanmasına yönelik bu perspektif değişikliği ile isnadiyet normatif bir çerçeve kazanmakta, böylelikle teori bilişsel yeteneğin derecesine göre ortaya çıkan düalizmin de üstesinden gelmiş olmaktadır. Bu nedenle dar anlamda iştirak meselesi, esasında sunulan katkının nedenselliği ve üçüncü kişinin davranışının bilinebilir veya öngörülebilir olmasının bir toplamı olarak anlaşılmamaktadır. Rücu yasağına ilişkin bu normatif görüş, şerikin davranışını bir anlam ortaya koyma olarak anlamakta ve bunu da yalnızca normatif yorum yoluyla belirlemektedir. Zira *Jakobs*'a göre izin verilmeyen bir davranış biçimi olarak iştirak esasında iletişimsel bir katkı olarak ele alınmaktadır ve bu nedenle de doğa bilgisi kurallarına göre değil, ancak davranışsal anlambilim kurallarına göre belirlenmelidir. Böylelikle bu görüşün uygun sebep teorisinden beri öne sürülen düalizmi reddettiği ortaya çıkmaktadır. Buna göre; önemli olan başkalarının potansiyel suçunun objektif veya sübjektif bir bakış açısına göre ne derecede öngörülebileceği değil, katkı sunanın davranışının failin davranışına normatif anlamda bağlı olup olmadığıdır. Özetlemek gerekirse, *Jakobs*'un katkı sunan kişinin davranışının normatif yorumuna ilişkin görüşü rücu yasağının niteliğinin uygulanabilir normatif ve sosyal modele göre açıklanabileceği yeterli bir kriter oluşturmaktadır. Bu sayede sadece zarara dair nedensel sürecin gerçekleşebileceğine ilişkin bilgi sahibi olmak nedeniyle sorumluluk doğacağına ilişkin düşünce de artık anlamını yitirmektedir.

2.4.2.2.2.2. Güven İlkesinin Uygulanmasının Ön Şartı Olarak Başkalarının Kurala Aykırı Davranışlarını Telfi Etme Sorumluluğu

Rücu yasağının yukarıda ele aldığımız şekilde yapılandırılan normatif modeli, rücu yasağıyla güven ilkesi arasındaki ayrımı da ortaya koymaktadır. Zira bu normatif anlayışa göre güven ilkesi ancak üçüncü kişilerin yükümlülüğe aykırı davranışını telfi etme sorumluluğu gibi bir ikincil sorumluluğun güvenen kişinin organizasyonel çevresi içinde tesis edilmiş olması durumunda anlam kazanmaktadır. Rücu yasağı iştirak anlamında üçüncü kişilerin suç teşkil eden davranışlarından doğan sorumluluğun temellendirilmesi ile ilgili iken, güven ilkesi hâlihazırda başkalarının kurala aykırı davranışını telfi etme anlamında bir garantörlük durumunun mevcut olduğu durumda sorumluluğun düzenlenmesiyle, daha doğru bir ifade ile söylemek gerekirse bu sorumluluğun aktif hale getirilmesiyle ilgilidir.

Bu normatif anlayışa göre hem rücu yasağı hem de güven ilkesi, kişinin bilişsel yeteneği çerçevesinde ele alınamaz. Bu bağlamda sorun, kişinin üçüncü kişinin kasıtlı veya taksirli suçunu ne ölçüde öngörebileceğinden ziyade, üçüncü kişilerin davranışları nedeniyle doğabilecek olan sorumluluğun nasıl gerekçelendirilebileceğine ilişkindir.

Buna göre; rücu yasağı bağlamında sorumluluk başkasının haksızlık ihtiva eden eylemine katılma anlamı ifade etmesiyle temellendirilmektedir. Rücu yasağını kabulü, kişinin bir başkasının gerçekleştirdiği haksızlıktan ayrı tutulması anlamına gelmektedir. Bu bağlamda, kişinin üçüncü kişinin kasıtlı bir suç işlemeye yönelik eğilimini bilmesi veya öngörebilmesi önem arz etmemektedir. Daha doğrusu, üçüncü kişinin suç işleme potansiyelinin öngörülebilir oluşu tek başına bir kimseyi sorumlu tutmak için bir anlam ifade etmemektedir.

Güven ilkesi bakımından ise *Stratenwerth*'in görüşlerinde de ele aldığımız üzere bir başkasının kurala aykırı davranışını telfi etme yükümlülüğu hâlihazırda mevcuttur. Bu çerçevede kişiler arasında var olan bağlantı, güvene ilişkin ihlalin bilişsel anının da önem kazanmasını anlamlı kılmaktadır. Burada güvene ilişkin bir ihlal durumu söz konusu olduğunda artık diğer kişinin hatasını telfi etmeye yönelik bir ikincil sorumluluk devreye girmektedir. Örneğin bir hastayı yatay iş bölümüne göre tedavi eden iki doktordan ikisi de bu tedavi içerisinde garantör konumundadırlar ve mevcut riski yönetebilme konusunda birbirlerine güven duyabilirler. Ancak birinin standartlara uygun davranmadığı yönünde somut ibareler söz konusu olduğunda, diğerinin tehlikeyi bertaraf etme anlamında bir yükümlülüğu söz konusu olacaktır.

Burada sorumluluk başkasının haksızlık ihtiva eden fiiline katılmak anlamında değil, tehlike kaynağının yönetimini bir başkasıyla paylaşmak olarak tanımlanmaktadır. Bu nedenle kurala aykırı davranışın taksirli veya kasıtlı hareket ediyor olması önemli değildir. Burada

güven ilkesinin amacı, mevcut garantörlük durumunu ve ekip içerisindeki sorumluluk dağılımını esas alarak tehlikeyi bertaraf etme yükümlülüğünü somutlaştırmaktır. Böylelikle güven ilkesi garantörlüğe bağlı olarak üçüncü kişilerin kurala aykırı davranışlarından kaynaklanan sorumluluk durumunda, izin verilebilir olan davranışların kapsamını belirler.

Rücu yasağı ise daha ziyade doktorlardan birinin, örneğin bir hastanın organını yasadışı bir şekilde nakletmek gibi tıbbi tedaviye aykırı ve suç niteliğindeki bir davranışta bulunmakla bir risk yaratması halinde gündeme gelecektir. Bu doktor, böyle bir müdahalede bulunma bağlamında tıbbi iş bölümü sırasında güven ilişkisinin oluşması için gerekli bilişsel tüm koşulları sağlıyor olabilir ancak bu durum, kişinin kendi katkısıyla bu tür davranışlara imkân sağlamasının yasak olduğu gerçeğini değiştirmemektedir. Bir diğer ifade ile burada rücu yasağı söz konusu olmayacaktır. Kişinin kendi davranışının iletişimsel anlamı, burada üçüncü kişinin suçuna katılma anlamına gelmektedir. Bu bağlamda artık tedavide sorumluluğu paylaşma anlamında güven ilkesi değil, başkasının suçuna iştirak etme anlamında rücu yasağı meselesi ortaya çıkmaktadır.

Güven ilkesi, diğer kişinin riskleri yönetebilme yeteneğine bağlı olarak hâlihazırda sorumlu olan kişinin davranışına izin vermek olarak tanımlanır. Rücu yasağı söz konusu olduğunda ise bu izin, başkasının haksızlığına imkân sağlama nedeniyle sorumluluğun normatif şekilde gerekçelendirilmesi yoluyla belirlenmektedir. Davranışın anlamı yorumlandığında rücu yasağı güven ilkesinden ayrıt edilmektedir. Teori, bakış açısını normatif tarafa yönlendirerek, katkı sunanın bilgi derecesinin farklılaşmasından kaynaklanan düalizmden, yani uygun sebep teorisinden de kaçınmaktadır.

Esasında rücu yasağının tipik uygulamasında da en başta kişinin üçüncü kişilerin suç teşkil eden davranışını önleme yükümlülüğü belirlenebilir, bir diğer ifade ile rücu yasağı bu belirlenimle ortadan kaldırılabilir. Böylelikle garantör konumundaki kişinin davranışı, üçüncü kişinin suç teşkil eden davranışı bağlamında güven ilkesine göre tanımlanabilir. Bu durum, kişinin garantörlüğünün zaten belirlendiği ve üçüncü kişinin de kurala uygun davranacağına ilişkin güveni zayıflattığı durumlarda bu kişinin işleyeceği suçun önlenmesine ilişkin yükümlülüğün aktif hale geldiği halde geçerlilik kazanacaktır.

Yukarıda *Jakobs*'un görüşlerine yer verdiğimiz kısımda ele aldığımız üzere, böyle bir yükümlülük hareket özgürlüğüne ilişkin sorumluluk ve kurumsal sorumluluk olmak üzere iki türlü sorumluluk yapısı çerçevesinde temellendirilmektedir. Garantörlük çerçevesinde üçüncü kişilerin suç teşkil eden davranışlarını önleme yükümlülüğü, genel olarak hareket özgürlüğü perspektifinden ve kısıtlayıcı bir şekilde kabul edilmelidir. Zira oluşturulacak bir genel yükümlülük modern ve özgürlükçü bir hukuk anlayışıyla ters düşecektir.

Bu bağlamda suçta kullanılabilecek veya bizzat suç teşkil edebilecek silah veya uyuşturucu gibi maddelerin satışı noktasında bir genel yükümlülük bir anlam ifade edebilir. Ancak burada da söz konusu genel yükümlülük hareket özgürlüğüne ilişkin anayasal ilkeler çerçevesinde temellendirilemiyorsa, sorumluluk bir garantörlük söz konusu olmadığı takdirde güven ilkesine göre değil rücu yasağı çerçevesinde temellendirilmelidir.

2.4.2.3. Görüşümüz

Görüldüğü üzere güven ilkesi başlangıçta kişinin diğer kişilerin kurala aykırı davranışlarını öngörebilme bağlamında ele alınmıştır. Bir tecrübe kuralı olarak değerlendirilmesi, güven ilkesinin uygulanmasında uygun sebep teorisine benzer yaklaşımların oluşmasına neden olmuştur. Böylelikle güven ilkesinin kişinin bilişsel yeteneklerinin ön planda olduğu bir anlayış ortaya çıkmıştır. Buna paralel olarak taksirli iş birliği bağlamında güven ilkesi sosyal etkileşimi sağlama ihtiyacı ile bütünleşmiştir. İlkenin gelişimi, özellikle sosyal temasın söz konusu olduğu alanlarda geçerli olma şeklinde sürmüştür. Bunun bir sonucu olarak da öğretide güven ilkesinin normatif bir isnadiyet teorisi çerçevesinde temellendirilmesine ilişkin görüşler ortaya çıkmıştır.

Söz konusu bu görüşler, güven ilkesinin kişinin kendisinin ve başkalarının sorumluluğunun sınırlandırılması amacıyla bir sorumluluk dağılımı çerçevesinde ilkeyi tanımlamaktadırlar. Buna göre; üçüncü kişilerin kurala aykırı davranışlarının öngörülebilirliğinin bilişsel yönü, sorumluluk dağılımı içerisinde kişinin buna ilişkin bir önleme yükümlülüğünün söz konusu olması halinde bir anlam kazanmaktadır. Taksirli iş birliği bağlamındaki bu gelişmeler, güven ilkesinin yalnızca kişinin bilişsel yeteneği çerçevesinde ele alınamayacağını ortaya koymuştur.

Taksirli iş birliğinde belirgin olan normatif eğilime rağmen güven ilkesi, rücu yasağı bağlamında ya da üçüncü kişilerin kasıtlı davranışlarıyla ilgili olarak yine ilk anlamıyla ele alınmıştır. Bir tecrübe kuralı olmaktan ziyade, sosyal etkileşimi mümkün kılma aracı olarak, bir diğer ifade ile izin verilen riskin bir alt kümesi olarak anlaşılmıştır. Bu noktada güven ilkesinin failin bilişsel yetenekleriyle ilgili olduğuna ilişkin görüş de yeniden önem kazanmıştır. Bu ise uygun sebep teorisinden beridir var olan düalizmin kabul edilmesi anlamında gelmektedir. Böylelikle isnadiyet bir güven ilişkisi içindeki sorumluluğun normatif anlamına göre değil, yalnızca kişinin bilgi derecesine göre belirlendiğinden güven ilkesinin normatif anlamı burada kaybolmaktadır.

İştirak teorisi bağlamındaki yaklaşım da sorunludur, zira burada da kişinin başkalarının davranışlarına ilişkin kontrol yükümlülüğü yine bilgi düzeyi çerçevesinde ele alınmaktadır. Bu

durum modern ve özgürlükçü bir toplumda mazur görülemez niteliktedir. Diğer taraftan suça katkı sunanın bu katkısı bilişsel bir mesele olarak da açıklanamaz. Burada davranış, herhangi bir kanun dışı davranış gibi objektif anlamı çerçevesinde, bir diğer ifade ile başkalarının haksız davranışına imkân sağlama çerçevesinde ele alınmalıdır. Bu bağlamda rücu yasağının içerisine güven ilkesinin dâhil edilmesi, sadece güven ilkesinin değil, iştirakin de normatif anlamını göz ardı etmektedir.

Üçüncü kişilerin suç teşkil eden davranışlarına ilişkin bir isnat edilebilirlikten söz edebilmek için her şeyden önce yukarıda bahsettiğimiz düalizmden vazgeçilmesi gerekmektedir. Bu ise bakış açısının değiştirilmesi gerektiği anlamına gelir. Isnadiyet kişinin durumuna göre değil, davranışın nesnel bir yorumu şeklinde temellendirilmelidir. *Jakobs*'un da belirttiği gibi, ancak bu şekilde güven ilkesi rücu yasağından ayırt edilebilecektir.

Jakobs'un bu bağlamda en önemli katkısı, isnadiyetin veya izin verilmeyen davranışın normatif bir yorum yoluyla ortaya konmasına ilişkin görüşü olmuştur. Zira burada davranış, kişinin bilişsel sorunu olarak ele alınmamaktadır. Çünkü salt kişide var olan bilgi, davranışın anlamına ilişkin bir yorum içermez. Dolayısıyla *Jakobs*'ta cezai sorumluluğa ilişkin yoruma olanak sağlayacak normatif ilkelerin varlığı aranmaktadır. Güven ilkesi ile rücu yasağı arasındaki normatif ayrımın sonucunda güvenen kişi ile diğer kişi arasında bir ilişki söz konusu olmalıdır. Bu, *Stratenwerth*'in güven ilkesine dair temel düşüncesiyle de uyumludur. Böyle bir ilişki ise ancak üçüncü kişinin kurala aykırı davranışının telafi edilmesine dair bir sorumluluğun tesisiyle mümkün olacaktır. Böylelikle sorumluluk dağılımı çerçevesinde garantörün diğerinin kurala aykırı davranışından sorumlu olduğu durumlarda güven ilkesinin uygulanması bir anlam ifade edebilecektir.

2.5. Güven İlkesinin Ceza Hukuku Bağlamında Temellendirilmesi

Güven ilkesinin tarihsel gelişiminin incelenmesinden sonra, bu kısımda söz konusu ilkenin temelleri ele alınacaktır. Burada, öğretilerde ilkenin gerekçelendirilmesine dair görüşler daha detaylı bir şekilde ele alınacak ve bizim de sorumluluğun belirlenmesinde esas alacağımız görüş böylelikle belirlenmiş olacaktır.

Güven ilkesi, ilk halinde bir yandan tecrübe kuralı olarak değerlendirilmiştir. Bu bağlamda uygunluk teorisinin tipik yaklaşımlarına göre ele alınmış ve böylece güven koruması tecrübe kurallarının uygulanmasıyla tanımlanmıştır. Öte yandan, erken dönemde güven koruması, norm muhataplarının doğru davranışları için bir ödül olarak görülmüş ve bir adalet meselesi olarak değerlendirilmiştir.

Öğretinin nedensellik dogmasını daha çok normatif çözüm yaklaşımlarıyla aşmaya çalışmasıyla birlikte, güven ilkesinin temellerine ilişkin daha farklı görüşler ortaya çıkmıştır. Örneğin, güven ilkesi sorunu başlangıçta izin verilen risk gibi ele alınmış ve temellendirilmesi bir menfaatler dengesi şeklinde açıklanmıştır. Ayrıca güven ilkesinin sorumluluk alanlarını ayırmaya yönelik bir kriter olarak tasarlanması, onun temellendirilmesini güven alıcısının kendi sorumluluğu çerçevesinde konumlandırmıştır.

Bu kısımda güven ilkesinin bir hukuk ilkesi ve ceza hukukunda bir isnadiyet kriteri olarak anlaşılmasına yönelik teorik yaklaşımlar ve sonuçları ele alınacaktır. Ceza hukukunda güven ilkesinin temellendirilmesine yönelik farklı argümanların aşağıdaki sınıflandırması bağlamında öncelikle ödül teorisi ele alınacak, ardından güvenin bir tecrübe kuralı olarak ele alındığı teori incelenecektir. Son olarak, güven ilkesinin temellendirilmesinde normatif yaklaşım ele alınacaktır.

2.5.1. Kurallara Uygun Davranmanın Ödülü Olarak Güven İlkesi ve Kişinin Kendi Kurala Aykırı Davranışı Nedeniyle İlkenin Sınırlandırılması

2.5.1.1. Kişinin Kendi Hukuka Aykırı Davranışı Nedeniyle Güvenin Korunmaması

Yukarıda yer verdiğimiz üzere karayolu trafiğine ilişkin içtihatlarda güven ilkesi, ilk olarak yalnızca trafik kurallarına uygun şekilde hareket edenler bakımından söz konusu olmuştur.⁶⁰¹ Uygulanabilirliği kişinin kendi hukuka uygun davranışı çerçevesinde belirlenen güven ilkesinin bu orijinal formülüne öğretilde çeşitli şekillerde rastlamak mümkündür⁶⁰².

İkinci Dünya Savaşı sonrasındaki dönemde ise güven korumasının kişinin hukuka uygun davranışının bir ödülü olduğu düşüncesi ortaya atılmıştır. Söz konusu teori, ödül teorisi olarak adlandırılmaktadır⁶⁰³. Ödül teorisinin altında yatan temel fikir; trafiği, her bir kimsenin diğerinin kendisine göstereceği saygıyı kendi kurala uygun davranışıyla hak edeceği bir etik topluluk olarak ele almasıdır. Güven koruması ise bu bağlamda yalnızca doğru şekilde davrananların yararlanabileceği bir adalet durumudur. Öğretilde bu durum; “Herkes başkalarının kendisine davranmasını istediği gibi davranmalıdır.” şeklinde ifade edilmektedir. Buradan çıkan sonuç ise yukarıda da belirttiğimiz üzere, güven korumasının kurala uygun şekilde davranmanın bir ödülü olduğudur⁶⁰⁴.

⁶⁰¹ “Trafik kurallarına uyan her bir kimse, diğerlerinin de trafik kurallarına uygun davranacağına güvenebilir.” bkz: **BGH**, 4. Strafsenat, 4 StR 396/56, 15. 11. 1956.

⁶⁰² Söz konusu formülün kullanıldığı çeşitli kararlara ilişkin bkz: **BGH**, 4. Strafsenat, 4 StR 235/58, 17.09.1958; **BGH**, 4. Strafsenat, 4 StR 49/59, 27.05.1959; **BayObLG**, 2. Strafsenat, RReg 2 St 3/78, 07.03.1978.

⁶⁰³ Krumme, Elisabeth, "Wandlung des Vertrauensgrundsatzes in der Rechtsprechung des Bundesgerichtshofs", **ZVS**, C. 7, S. 1, 1961, ss. 1-19, s. 2.

⁶⁰⁴ **Pizarro**, s. 123.

Güven korumasının kurala uygun davranmanın bir ödülü olarak ele alınmasına rağmen, öğretide ödül teorisine taraftar olan yazarların bazıları kişinin kurala uygun olmayan davranışının söz konusu olduğu birtakım durumlarda, yine de güven korumasını reddetmemektedirler. Buna göre; güven ilkesi bölünebilir olarak kabul edilmekte ve kurala aykırı davranan kişinin buna rağmen diğer kişilerde bekleyebileceği birtakım davranışlar olması nedeniyle geçerli olabilmektedir. Bu; bir yandan kurala aykırı davrananın bu nedenle güven korumasından yararlanmayacağı anlamına gelirken, diğer yandan ise kurala aykırı davranmış olsa dahi, bu davranışla ilgili olmayan kurala aykırı davranışların olmayacağına dair halen güven duyabileceği anlamına gelmektedir. Zira genel olarak, diğer kişilerin son derece mantıksız davranışlarını beklenebilir addetmek kişinin kurala aykırı davrandığı gerekçesiyle kabul edilmemelidir. Burada güven koruması kişinin kendi kurala aykırı davranışı nedeniyle, yalnızca ağır derecede mantıksız davranışlara karşı yararlanabileceği bir ilke olarak ele alınmaktadır⁶⁰⁵.

Alman içtihatlarında da bu düşünce benimsenmiş ve kişinin kurala aykırı davranışına rağmen diğer kişilerin önemli derecede mantıksız davranışlarına karşı güven korumasından faydalanabileceği ifade edilmiştir. Bunun sebebi ise güven ilkesinin karayolu trafiğinde temel bir ilke olan ifade ettiği anlamdır. Söz konusu koruma, mevcut tecrübeler bağlamında bir tahmin olarak değil, normatif bir değerlendirmeye dayanmalıdır. Zira tecrübe kurallarına göre bahse konu ağır derecede mantıksız davranışlar nadir rastlanan durumlardan olmayıp, aksine sıklıkla meydana gelebilmektedirler⁶⁰⁶. Böylelikle diğer kişilerin hukuka aykırı davranmayacaklarına ilişkin asgari bir güven düzeyinin korunması amaçlanmaktadır. Bu da kurala aykırı davranan kişinin dahi, başkalarından asgari bir özen bekleme hakkına sahip olduğu anlamına gelecektir⁶⁰⁷.

Kişinin kendi kurala aykırı davranışı söz konusu olduğunda güven ilkesinin bu şekilde sınırlanması nedeniyle adalet anlayışı terk edilmiş ve güven koruması neticenin öngörülebilirliği meselesi olarak ele alınmıştır⁶⁰⁸. Buradaki soru, kurala aykırı davranan kişinin diğer kişilerin kurala aykırı davranışlarını ne derecede öngörmesi gerektiği sorusudur. Bu; kişinin hukuka aykırı davranışı nedeniyle soyut düzeyde de olsa bir tehlike yarattığı ve zarar verici sonuçlara yol açma riskinin bulunduğu durumlarda, üçüncü kişilerin kurala aykırı davranışlarının isnat edilebilirliği açısından önem arz etmektedir. Örneğin bir kavşakta sollama

⁶⁰⁵ **Kirschbaum**, s. 122 vd.

⁶⁰⁶ **BGH**, 4. Strafsenat, 4 StR 297/55, 29.09.1955.

⁶⁰⁷ **Pizarro**, s. 124.

⁶⁰⁸ **Krümpelmann**, s. 292 vd; **BGH**, 6. Zivilsenat, VI ZR 161/02, 25.03.2003, "Haftung für Unfall bei Vorliegen einer kritischen Verkehrssituation", **NJW**, S. 27, Y. 2003, ss. 1929-1931, s. 1929 vd.

yapan kişi, sollama yasağı olmasına rağmen solladığı bisikletlinin aniden sola dönüp dönmeyeceğini öngörmeli midir?⁶⁰⁹

Bu bağlamda; kurala aykırı davranış üçüncü kişilerin kurala aykırı davranışlarının tetikleyicisi olmadığı müddetçe, kurala aykırı davranışı gerçekleştiren kişi güven ilkesine başvurabilecektir. Üçüncü kişilerin kurala aykırı davranışı birinci kişinin kendi kurala aykırı davranışı nedeniyle gerçekleşmişse, artık kurala aykırı davranışı gerçekleştiren birinci kişi ancak diğerinin davranışının olağan hayat tecrübelerine göre öngörülemesiz olması durumunda güven korumasından yararlanabilecektir⁶¹⁰.

Görüldüğü üzere burada önemli olan, kişinin davranışının neticeye neden olması değil, kurala aykırı davrandığı durumlarda mutlaka diğerlerinin kurala aykırı davranışlarını öngörmesinin gerekip gerekmediğidir. Bu durumda denilebilir ki, kurala aykırı davranmış olsa bile kişi, diğer kişilerin önemli ölçüde mantıksız davranışlarını öngörmek zorunda değildir⁶¹¹. Üçüncü kişilerin kurala aykırı davranışlarının öngörülebilirliğinin sınırlandırılması, bu tür davranışların isnat edilebilirliğini ve güven korumasını tanımlamaktadır. Buna göre; kurala aykırı davranan üçüncü kişilerin bu davranışlarının alışılmışın dışında olması halinde, söz konusu davranışlar kurala aykırı davranan birinci kişiye isnat edilemeyecektir.

Ödül teorisinin bu sınırlama kriterleri, güven ilkesinin adalet düşüncesine dayandırılmasının esasında tatmin edici olmadığını ortaya koymaktadır. Yine de söz konusu kriterler, kişinin kendi kurala aykırı davranışı durumunda dahi güven ilkesine başvurulabileceğini ortaya koyması bakımından önemlidir. Buna rağmen öğretide kişinin kendi kurala aykırı davranışı halinde güven ilkesine başvuramayacağı düşüncesi de savunulmaya devam etmektedir⁶¹². Bu görüşe taraftar olanların gerekçesi ise kendi kurala aykırı davranışı ile başkasını tehlikeye sokan kişi, tehlike altındaki kişiden bu durumun telafi edilmesini bekleme hakkına sahip değildir⁶¹³. Ayrıca güven ilkesi izin verilen riskin normatif bir gerekçesi olarak anlaşılmaktadır ve bu nedenle izin verilen riskin aşılması, aynı zamanda güven hakkının da aşılması anlamına gelmektedir⁶¹⁴. Bu nedenle kişinin kendi kurala aykırı davranışı, kişinin güven korumasından yararlanma hakkını zorunlu olarak ortadan kaldırır. Buna paralel bir başka

⁶⁰⁹ BGH, 3. Strafsenat, 3 StR 894/52, 23.04.1953, "Voraussehbarkeit", NJW, S. 3, Y. 1954, ss. 121-122, s. 121 vd.

⁶¹⁰ Pizarro, s. 125.

⁶¹¹ BGH, 3. Strafsenat, 3 StR 894/52, 23.04.1953, "Voraussehbarkeit", NJW, S. 3, Y. 1954, ss. 121-122, s. 121 vd; BGH, 4. Strafsenat, 4 StR 675/5, 14.01.1954.

⁶¹² Kirschbaum, s. 122; Puppe, Ingeborg, *Strafrecht Allgemeiner Teil*, Nomos Verlagsgesellschaft, Baden-Baden, 2023, s. 85 vd; Burgstaller, Manfred, "Erfolgsszurechnung bei nachträglichem Fehlverhalten eines Dritten oder des Verletzten selbst", Vogler, Theo (Ed.), *Festschrift für Hans-Heinrich Jescheck zum 70. Geburtstag*, Duncker&Humblot, Berlin, 1985, s. 362 vd; Strasser, Fedor, *Die Zurechnung von Retter-, Flucht- und Verfolgerverhalten im Strafrecht*, Duncker&Humblot, Berlin, 2008, s. 62 vd.

⁶¹³ Stratenwerth/Kuhlen, s. 321-322.

⁶¹⁴ Kirschbaum, s. 122.

görüŖe göre ise güven ilkesine başvuru hakkı, özen yükümlülüğünün ihlal edilmesiyle ortadan kalkmaktadır. Zira güven ilkesinin işlevi, başkalarının kurala aykırı davranışlarını davranışın meydana geldiği anda hesap etmekle ilgilidir. Dolayısıyla özen yükümlülüğü ihlal edilmişse, güven ilkesinin uygulanması da söz konusu olamayacaktır⁶¹⁵.

2.5.1.2. Güven İlkesinin Kurala Uygun Davranış Üzerine Temellendirilmesinin Ortaya Çıkardığı Sorunlar

Güven ilkesi yukarıda ele aldığımız görüşlere göre yalnızca kişinin kurala uygun davranışı perspektifinden açıklanamaz. Öncelikle güven ilkesinin amacı adaleti sağlamak değildir, zira güven ilkesi ancak kurala uygun davrananlara tanınan bir ayrıcalık olarak ele alınabilir. Güven ilkesinin asıl noktası daha ziyade davranış beklentilerinin normatif olarak korunmasının belirlenmesinde yatmaktadır. Bu nedenle güvenen tarafın kurala aykırı davranışı tek başına güven ilkesinin sınırlarını belirleyemez.

İzin verilen güvenin tespiti, güvenen ile güvenilen arasındaki ilişkinin, bir diğer ifade ile kişiler arası sorumluluk dağılımının belirlenmesi ile başlar. Bu nedenle bireysel sorumluluğun tespitinde, güvenilen kişinin bulunduğu konumun anlamı da önem arz etmektedir. Dolayısıyla, güvenen kişinin sorumluluğu onun davranışının tek başına ele alınmasından çok daha karmaşıktır. Bu durum, aşağıda ele alınacağı üzere, ödöl teorisinin temel düşüncesinin ardındaki zorluklarla açıklanabilir. Zira bu teori, bir netice sorumluluğu teorisini varsaymakta ve güvenenler arasındaki hukuki bağın doğasını yanlış değerlendirmektedir.

2.5.1.2.1. Netice Sorumluluğu Teorisi Olarak Ödöl Teorisi

Ödöl teorisinin çıkış noktasına göre, kurala aykırı davranan kişi güven korumasından yararlanamaz. Bu nedenle isnadiyet her zaman ilk davranışı gerçekleştiren kişinin aleyhine olacak şekilde belirlenir. Buna göre; bu kişi artık davranışını diğer kişilerin kurala uygun davranacağına ilişkin duyduğu güven çerçevesinde yönlendirme hakkına sahip değildir ve diğer kişilerin olası tüm kurala aykırı davranışlarını hesaba katmak zorundadır. Fakat bu durum, cezai hukuku bağlamında isnadiyete ilişkin ilkelere ters düşmektedir.

Sorumluluğun yalnızca kişinin kendi kurala aykırı davranışına dayandırılması, somut olayın bağlamı dışında kalan başkaca davranışların da isnat edilmesine imkân tanımaktadır. Bu tür bir sorumluluk modeli, netice sorumluluğu olarak adlandırılmakta ve esasında kanonik hukukta karşımıza çıkan “*versari in re illicita*” ilkesinde olduğu gibi bir objektif sorumluluk

⁶¹⁵ Puppe, s. 85 vd.

olarak değerlendirilmektedir⁶¹⁶. Buna göre yaptırım, hukuka aykırı bir davranışın varlığına dayandırılmaktadır ve davranışın netice üzerindeki etkileri önem arz etmemektedir⁶¹⁷.

Ancak davranışın tipe uygunluğu bu salt deterministik yolla belirlenemez. Zira neticenin nedenselliğinin somut olayda bir hukuka aykırı davranışla örtüşmesi esasında tamamen rastlantısal bir durumdur⁶¹⁸. Bu açıdan bakıldığında bu iki faktörün birbirine yalnızca tesadüfen meydana gelmiş olmaları nedeniyle birbirine bağlanması keyfiyete neden olacaktır. Buna karşın ceza hukukunda isnadiyetin temel noktası ise neticeyi failin fiili olarak açıklamak ve böylece kişinin tesadüfi olaylardan sorumlu olmamasını sağlamaktır. Bu bağlamda isnadiyet teorisinin görevi, nedensel dogmanın ve tesadüfi olaylar nedeniyle ortaya çıkabilecek sorumluluğun aşılmasıdır. Bu, aynı zamanda mevcut ceza hukukunda isnadiyeti belirleyen ve netice sorumluluğu ihtimalini kategorik olarak dışlayan kusur ilkesinin bir sonucudur⁶¹⁹. Bu nedenle ceza hukukunda isnadiyet, kişinin yalnızca kendi hukuka aykırı davranışından kaynaklanan eylemlerden sorumlu tutulabileceği temeline dayanır. Bu esasında, yalnızca normatif olarak kurgulanmış bir dünyada hesaplanabilen olay akışları isnat edilebileceği anlamına gelmektedir.

Bu nedenle güven ilkesi çerçevesinde değerlendirecek olursak; sırf kurala aykırı bir davranışının bulunması nedeniyle, kişinin davranışını başkalarının olası tüm kurala aykırı davranışlarına göre ayarlaması gerektiği varsayılacaktır. Dolayısıyla tek başına bu bakış açısı, üçüncü kişilerin özene uygun davranacaklarına ilişkin asgari beklentinin normatif garantisini ortadan kaldırmamaktadır. Aksi takdirde bu durum, yukarıda açıkladığımız üzere başkalarıyla iş birliği içerisinde hareket eden kişinin netice sorumluluğuna yol açmakla kalmayacak, aynı zamanda güven ilkesinin icra ettiği fonksiyonun yanlış anlaşılmasına ve kişinin özen derecesinin de aşırı zorlanmasına neden olacaktır.

2.5.1.2.2. Kurala Uygun Davranışın Hukuki Bağın Önkoşulu Olarak Ele Alınması

İzin verilen güvenin temelini, güvenilen kişinin güvenen kişi tarafından güveni hak edecek yetkin bir muhatap olarak görülmesine dayanmaktadır. Bu bağlamda güvenen kişinin sorumluluğu, güvenilenin risk yönetimine ilişkin yetkinliğini de içermektedir. Dolayısıyla meseleye ilişkin başlangıç noktası olarak güvenen kişinin bireysel olarak davranışlarının ele alınması doğru değildir⁶²⁰.

⁶¹⁶ Roxin/Greco, s. 1191; Roxin, Claus, “Zum Schutzzweck der Norm bei fahrlässigen Delikten”, **Festschrift für Wilhelm Gallas zum 70. Geburtstag**, Walter de Gruyter & Co., Berlin, 1973, s. 258.

⁶¹⁷ Kavrama ilişkin bkz: Kuttner, Stephan, **Kanonistische Schuldlehre**, Edizione Anastatica, Citta Del Vaticano, 1973, s. 200 vd; Doğan, Koray, **Neticesi Sebebiyle Ağırlaşmış Suçlar**, Adalet Yayınevi, Ankara, 2015, s. 34 vd.

⁶¹⁸ Jakobs, s. 210.

⁶¹⁹ Jakobs, Günther, **Das Schuldprinzip**, Westdeutscher Verlag, Opladen, 1993, s. 10 vd.

⁶²⁰ Stratenwerth, s. 384.

Eğer sorumluluk yetkin bir güvenilen kişi ile paylaşıyorsa, artık güvenen kişi güvenilen kişiden makul ölçüde bir özen bekleyebilecektir. Söz konusu durum, ödül teorisi tarafından göz ardı edilmektedir. Eğer ödül teorisi bağlamında güvene ilişkin meşru beklentinin yalnızca kurala uygun davranış çerçevesinde korunacağı esas alınır, bu durumda güvenen ile güvenilen arasındaki ilişki yalnızca kurala uyulduğu takdirde geçerli olabilecektir. Dolayısıyla güvenen taraf, kendi kurala uygun davranışıyla iş birliğinde sadık bir ortak olduğu ispatla yükümlü olacak ve güvenilen kişi de ancak bu durumda hukuken bağlı hale gelecektir⁶²¹.

Kurala aykırı davranış bu bağlamda karşı tarafla hukuki bir bağ kurulmasını engeller ve böylelikle kurala aykırı davranan kişi karşı tarafın kendisi de kurala aykırı davranışı nedeniyle sorumlu olsa bile artık karşı taraftan bir özen bekleme hakkını kaybeder. Hukuki bağın varlığı, tarafların hukuki yükümlülüklerine uymasına bağlıdır. Bu durumda örneğin trafikte kurala uygun hareket eden kişilerin neden yine de başkalarının kolaylıkla fark edilebilen kurala aykırı davranışlarını telafi etmekle yükümlü oldukları veya yukarıda güven ilkesinin bölünebilirliğiyle ifade ettiğimiz üzere kurala aykırı davranan kişiler neden başkalarının aşırı derecede mantıksız şekilde davranmayacaklarına ilişkin güven duyabilecekleri soruları gündeme gelmektedir⁶²². Bunun yanı sıra diyebiliriz ki, ödül teorisinin bu çıkış noktası hukuki talepleri ahlaki taleplerle eşitlemektedir. Kurala aykırı davranan kişi deyim yerindeyse bir günahkâr olarak adlandırılmakta ve bu nedenle bir ayrıcalık elde edememektedir⁶²³. Bu durumda güven ilkesi yalnızca bir dürüstlük kuralına indirgenmiş olmaktadır.

Güven ilkesinin ceza hukuku bağlamında isnadiyeti sınırlandırıcı özelliğinin bu bakış açısıyla ele alınması hatalı bir yaklaşım olacaktır. Zira hukukun görevi davranışların kurala uygunluğunu bir dürüstlük kuralı olarak ele almak ve yükümlülüklerin varlığını ödüller yoluyla güvence altına almak değildir. Güven ilkesi uyarınca kurala aykırı davranan kişiye bu hatası nedeniyle yaptırım uygulanmamaktadır. Kişi iş birliği şeklinde gerçekleştirilen bir faaliyet çerçevesinde izin verilen sınırları aştığı işin yaptırıma maruz kalmaktadır.

Ayrıca ödül teorisi, kişiler arasındaki hukuki bağın önemini göz ardı etmekte ve hatalı bir şekilde tarafların yetkinliklerini dikkate almadan isnadiyeti belirlemektedir ancak eğer kurala aykırı davranan kişi şayet yetkinliğe sahip bir güvenilen kişi ile sorumluluğu paylaşıyorsa bu durumda yine de güven koruması talep edebilmelidir. Zira güvenilen kişi de esasında kurala uygun davranmakla yükümlüdür ve bu da güvenen kişinin kurala aykırı davranışına rağmen güvenilen kişi ile arasındaki hukuki bağın bozulmadan devam ettiği

⁶²¹ **Krumpelmann**, s. 298. Yazara göre; kişi kurala uygun davrandığı için başkalarından da aynı sadakati bekleyebilecektir.

⁶²² **Krumme**, s. 1 vd.

⁶²³ Gülde, Hermann, "Der Vertrauensgrundsatz im Straßenverkehrsrecht als Element der Verkehrssicherheit", **ZVS**, C.1, 1952, ss. 258 – 267, s. 259.

anlamına gelmektedir. Aksi durumda yukarıda ifade ettiğimiz üzere trafikte bir kişinin diğer kişilerin güven ihlallerini neden telafi etmekle yükümlü olduklarına ilişkin soru cevapsız kalmaktadır.

Görüldüğü üzere güven ilkesine başvurabilmeye ilişkin mesele güvenen ile güvenilen arasındaki hukuki ilişkinin varlığı üzerinden ele alınmalıdır. Buna göre; taraflar hukuki ilişki içerisinde ayrı ayrı bağlarla bağlıdırlar ve bu bağlılığın gereği olarak kurala uygun davranmakla yükümlüdürler. Bu ayrı ayrı bağlarla bağlı olmanın sonucu olarak da taraflardan birinin yükümlüğünü yerine getirmemesi diğerinin de yükümlülüğe aykırı davranabileceği anlamına gelmemekte ve söz konusu bağlar var olduğu sürece güvenen kişi güvenilen kişiden güven koruması talep edebilmelidir.

2.5.1.3. Kişinin Kendi Kurala Aykırı Davranışının Varlığı Halinde Güven İlkesinin Somutlaştırılmasına Dair Görüşler

Kişinin kendi kurala aykırı davranışı nedeniyle güven ilkesinin kısıtlanmasına ilişkin yukarıda yer alan açıklamalarımız göz önüne alındığında ifade etmeliyiz ki, modern hukuk bağlamında güven ilkesi kurala uygun davranış karşılığında bir ödül olarak veya bir dürüstlük sorunu olarak ele alınamaz. Güven ilkesinin asıl noktası, kişinin bir organizasyon içerisinde başkasının kurala aykırı davranışı nedeniyle sorumlu olması durumunda bu davranışın izin verilebilirliğinin tespit edilmesidir. Bu da normatif bir meseledir.

Güven ilkesinin temeli, sorumluluğun yetkin bir güvenilen kişi ile paylaşılması esasına dayanmaktadır. Dolayısıyla güvenen kişinin bireysel sorumluluğu, güvenilen kişinin risk yönetimine ilişkin sorumluluğunun ifade ettiği anlam çerçevesinde tanımlanmaktadır. Bu nedenle güven ilkesi sırf güvenen kişinin kendi kurala aykırı davranışı dikkate alınarak belirlenemez. Bu anlamda ödül teorisinin kabulü, güvenilen tarafın risk yönetimindeki sorumluluğunun göz ardı edilmesi suretiyle güvenen kişi bakımından netice sorumluluğu meydana getirme riskini beraberinde getirmektedir.

Ödül teorisinin yukarıda açıkladığımız çıkış noktasına dayanmamakla birlikte kişinin kendi kurala aykırı davranışının söz konusu olduğu durumlarda güven ilkesinin uygulanmasını gereksiz gören bazı teoriler⁶²⁴, sorunu risk bağlantısı olarak ele alarak çözüme ulaşp netice sorumluluğundan kaçınmaktadırlar. Ancak bunlar da kurala aykırı davranışı değerlendirirken güvenilen tarafın risk yönetimindeki yetkinliğini dikkate almamaları nedeniyle güven ilkesinin anlamını göz ardı etmektedirler. Dolayısıyla, güven ilkesinin hukuki bir ilke olarak

⁶²⁴ Kirschbaum, s. 122; Stratenwerth/Kuhlen, s. 320 vd; Frisch, Wolfgang, *Tatbestandsmäßiges Verhalten und Zurechnung des Erfolgs*, C. F. Müller, Heidelberg, 1988, s. 438; Puppe, 85; Burgstaller, s. 362 vd; Strasser, s. 62 vd.

temellendirilmesi ve ceza hukuku bağlamında bir isnadiyet kriteri olarak ele alınması için kişinin kurala uygun davranışının temel alınması yeterli olmamaktadır. Bu da kişinin kendi kurala aykırı davranışının başkalarının kurala aykırı davranışlarının meydana gelmeyeceğine ilişkin normatif garantiyi ne ölçüde etkileyebileceği sorusunu gündeme getirmektedir. Aşağıda sorunun çözümüne yönelik farklı çözüm yaklaşımlarına yer verilecektir.

2.5.1.3.1. Güven İlkesine Dayanarak Sorumluluğun Başkasına Devredilememesi

2.5.1.3.1.1. Puppe ve Stratenwerth'te Kişinin Kendi Kurala Aykırı Davranışı Nedeniyle Güvenin Kısıtlanması

Güvenen tarafın kurala aykırı davranması halinde güven ilkesinin sınırlandırılmasına yönelik ele alacağımız ilk görüş, kişinin kendi sorumluluğunu hafifletmek amacıyla güven ilkesine başvuramayacağına ilişkin görüştür. Bu bağlamda *Puppe*'ye göre; hiç kimse, başkalarının özenli davranışı sayesinde kendisinin yarattığı izin verilmeyen tehlikenin gerçekleşmesinin önleneneğine dair bir güvenle özen yükümlülüğünü ihlal edemez⁶²⁵. Buradan hareketle kişinin kendi özen yükümlülüğünü ihlal etmesi durumunda, güven ilkesinin kısıtlanabilir. Buna göre güven ilkesinin mantığı, kişinin kendi hatalarına ilişkin sorumluluğunu başkalarının bunları tespit edip düzeltmesi imkânına sahip olacağı düşüncesiyle devretmesi değildir. Benzer şekilde *Stratenwerth* de; başkalarının artırılmış özeni nedeniyle kişinin kendi yarattığı belirsiz ve tehlikeli duruma ilişkin sorumluluktan kurtulamayacağını ifade etmektedir⁶²⁶.

Güven ilkesinin işlevine dair bu açıklamalar, kurala aykırı davranan kişinin bu nedenle sorumlu olduğu ancak risk yönetimine katılan diğer kişilerin kurala aykırı davranan kişinin sorumluluğunu tamamen üstlenmemeleri gerektiği anlamında doğru kabul edilmelidir. Burada benimsenen anlayışa göre; her bir kişi sorumluluk dağılımındaki yetkinliği çerçevesinde riski yönetmekle yükümlüdür. Bu nedenle kişinin kendi hatalı davranışına ilişkin güven ilkesine başvurması, sorumluluk dağılımının amacının göz ardı edilmesi anlamına gelmemelidir. Örneğin geçiş hakkı olmayan bir sürücü, geçiş hakkına sahip bir aracın yoluna girer ve geçiş hakkına sahip olan sürücü bu hatayı zamanında fark edip dengelemezse artık geçiş hakkına sahip olmayan sürücü meydana gelecek bir çarpışmadan tek başına sorumlu olacaktır.

Aşağıda *Jakobs*'un görüşlerine ilişkin kısımda değineceğimiz üzere, trafikte riskler ortak biçimde yönetilmektedir ve örnek verdiğimiz olay bağlamında özen yükümlülüğü, karşı

⁶²⁵ *Puppe*, s. 84-85. Benzer yönde bkz: Burgstaller, *Fahrlässigkeitsdelikt*, s. 62; Schumann, Heribert, *Strafrechtliches Handlungsunrecht und das Prinzip der Selbstverantwortung der Anderen*, Verlag von J. C. B. Mohr, Tübingen, 1986, s. 18.

⁶²⁶ *Stratenwerth/Kuhlen*, s. 321-322.

tarafın kurala aykırı davranışlarına karşı ortak şekilde garanti edilen bir sorumluluğu, bir diğer ifade ile karşılıklı dikkate alma yükümlülüğünü de içermektedir⁶²⁷. Eğer beklemek zorunda olan sürücünün kurala aykırı davranışı bu ortak garanti yükümlülüğü, bir diğer ifade ile ikincil yükümlülük bağlamında telafi edilemeyecek durumdaysa artık sorumluluk geçiş hakkına sahip olmayan ve kurala aykırı davranan sürücüye ait olacaktır⁶²⁸. Dolayısıyla güven ilkesi, kişinin kendi sorumluluğunu başkasının da sorumluluk sahibi olması nedeniyle tamamen üzerinden atmasına izin veren bir kavram olmayıp, aksine belirli bir sorumluluk dağılımı çerçevesinde kişilere diğer kişilerin de kurala uygun davranacağına dair güvenme hakkı veren bir kavramdır.

Güven ilkesinin kişinin kendi hatalı davranışı karşısında nasıl belirleneceğine ilişkin bu görüşün, *Puppe*'nin mesele dair yaklaşımıyla bağdaşması pek de mümkün görünmemektedir. Onun yaklaşımına göre; trafik gibi ortak risk yönetiminin söz konusu olduğu durumlarda, kişinin kendi özen yükümlülüğünün içeriği tek taraflı belirlenmektedir. Bu da diğer kişilerin kurala aykırı davranışlarına dair ortaklaşa garanti edilen, ikincil yükümlülüğün anlamını yitirmesine neden olmaktadır. Zira *Puppe*, yukarıda değindiğimiz geçiş hakkı örneğinde, geçiş hakkına sahip sürücünün beklemek zorunda olan sürücünün geçiş hakkını ihlal ettiğini fark ettiği anda fren yapması gerektiğini ancak bekleme yükümlülüğü altındaki sürücünün, olası bir çarpışma durumunda geçiş hakkına sahip olan kişinin fren yapacağına güvendiğini ileri sürerek sorumluluktan kurtulamayacağını ifade etmektedir⁶²⁹. Dolayısıyla sorumluluk dağılımı, yalnızca kurala aykırı hareketi ilk gerçekleştiren kişinin aleyhine olacak şekilde belirlenmiş olmaktadır.

Güven ilkesinin kişinin kendi kurala aykırı davranışı nedeniyle sınırlandırılması bu türden genel gerekçelerle açıklanamaz. Daha önce değindiğimiz üzere özellikle trafik bağlamında izin verilen güven düzeyinin aşılması, başkalarının hatalarını telafi etme konusunda zaten yerleşik olan ortak sorumluluk dikkate alınarak değerlendirilmelidir. Güven ilkesinin kişinin kendi kurala aykırı davranışı nedeniyle sınırlandırılması, ancak bu kurala aykırı davranışın ortaklaşa garanti altına alınan bu ikincil yükümlülük çerçevesinde artık telafi edilemeyeceği durumlarda söz konusu olabilir. Örneğin, beklemekle yükümlü olan kişinin geçiş hakkına sahip kişinin zamanında fren yaparak, yani telafi yükümlülüğünü doğru bir şekilde yerine getirerek çarpışmayı önleyemeyeceği şekilde ihlal etmesi veya beklemekle yükümlü olan kişinin kurala aykırı davranışının, geçiş hakkı sahibi kişinin güvenliğini kötüye kullanması nedeniyle telafi edilememesi durumlarında artık güven ilkesi kısıtlanabilecektir⁶³⁰.

⁶²⁷ **Jakobs**, s. 210-211.

⁶²⁸ Benzer yönde bkz: **Roxin/Greco**, s. 1191.

⁶²⁹ **Puppe**, s. 84-85.

⁶³⁰ **Jakobs**, s. 211 vd.

Her iki durumda da geçiş hakkına yönelik ihlalin normatif veya bilişsel olarak telafisi mümkün olmayacaktır. Çünkü geçiş hakkı sahibi, diğer kişilerin geçiş hakkı ihlallerine karşı hazırlıklı olmak zorunda değildir ve ancak somut göstergeler ortaya çıktığı zaman bu ihlali telafi yükümlülüğü altındadır.

Diğer taraftan, bekleme yükümlülüğü altındaki kişi, geçiş hakkı sahibi kişinin telafi yükümlülüğünü yerine getirmek için gerekli bilişsel güvenliği sağlayamaması halinde onun normatif olarak öngörülen telafi yükümlülüğüne de dayanamayacaktır. Bu durumda güven koruması ancak beklemek zorunda olan sürücünün, davranışının başkalarının hatalı davranışı önlemeye yönelik ikincil yükümlülükleri hesaba katması gerekmektedir. Güven koruması yol hakkına sahip olan sürücünün ancak çarpışmayı telafi yükümlülüğü kapsamında fren yaparak engelleyebileceğinin bilişsel ve normatif olarak kabul edilmesi halinde söz konusu olacaktır. Bu nedenle diyebiliriz ki, güven ilkesinin sınırlandırılması yalnızca kurala aykırı bir davranışın varlığına dayandırılmayacaktır.

Stratenwerth ise diğer kişilerin artırılmış özen yoluyla başkalarının hatalarını telafi etmek zorunda olmadıklarını savunmaktadır. Şöyle ki; kurala aykırı davranan kişi, diğer kişilerden sorumluluk dağılımına göre üstlenmesi gerekenin ötesinde bir şey bekleyemeyecektir. Bir diğer ifade ile diğer kişi, başkasının hatasını telafi etmek hususunda özen yükümlülüğünün ötesinde bir yükümlülük sahibi değildir. Bu durumda denilebilir ki *Stratenwerth*'e göre güven ilkesi, kişinin kendi kurala aykırı davranışının söz konusu olduğu hallerde daima kişiler arası sorumluluk dağılımı çerçevesinde tanımlanacaktır.

İlkenin kısıtlanmasına ilişkin bu görüş, *Stratenwerth*'in güven ilkesi anlayışıyla da örtüşmektedir. Buna göre; yatay bir iş bölümü içinde başka bir meslektaşıyla çalışan ve bir hata yapan uzman doktor, hastanın sağlığı üzerinde kendi hatası nedeniyle ortaya çıkabilecek zararlı sonuçlardan prensip olarak yalnızca kendisi sorumludur. Mesela bir anestezi uzmanı, başka bir uzmanlık alanındaki bir meslektaşı tarafından konulan teşhisin doğruluğuna güvenebilir⁶³¹. Dolayısıyla, hastanın ölümü yanlış bir teşhis nedeniyle gerçekleşirse, bu durum, temelde yalnızca yanlış teşhisi koyan doktora isnat edilir.

Daha önce de değindiğimiz üzere; yatay iş bölümü ilişkisinin amacı doğrultusunda, kişiler arasındaki görevler kesin bir şekilde ayrılmıştır, bu nedenle diğer kişilerin görevlerini doğru bir şekilde yerine getirip getirmediğini sürekli olarak kontrol etmek, tehlikeli ve her türlü

⁶³¹ **BGH**, 1. Strafsenat, 1 StR 440/79, 02.10.1979, "Tötungsvorwurf bei koordinierter Tätigkeit von Chirurg und Anästhesist", **NJW**, S. 12, Y. 1980, ss. 649-650, s. 650. Ayrıca bkz: Ulsenheimer, Klaus, "Pflichtwidrigkeitszusammenhang und Vertrauensgrundsatz in ihrer praktischen Bedeutung für die strafrechtliche Haftung des Arztes", Heberer, Georg/Opderbecke, Hans-Wolfgang/Spahn, Wolfgang (Ed.), **Arztliches Handeln - Verrechtlichung eines Berufsstandes**, Springer Verlag, Berlin Heidelberg, 1986, s. 171 vd.

iş bölümüne dayalı bir iş birliğinin amacına aykırılık teşkil edecektir⁶³². Bu türden bir ilişkide, kişilerin amacı riski ortaklaşa yönetmek ve böylece bir kişinin hatasını ortaklaşa veya karşılıklı olarak telafi etmek değil, kendi görevini yerine getirmektir. Dolayısıyla *Stratenwerth*'in güven ilkesinin kişinin kendi kurala aykırı davranışı nedeniyle sınırlandırılmasına ilişkin görüşü, kurala aykırı davranan kişinin iş bölümü içerisindeki yetki tahsisini ortadan kaldıracak biçimde güven ilkesine başvuramayacağı şeklinde anlaşılmalıdır. Örneğin, kurala aykırı davranan bir doktorun bundan doğan sorumluluğunu bir başkasına devretmesi, artırılmış bir özen yükümlülüğü anlamına gelmektedir.

Bu bağlamda diyebiliriz ki, kişinin kendi kurala aykırı davranışı durumunda, sorumluluğunu devretmek amacıyla güven ilkesine başvurması mümkün değildir. Kişinin kendi kurala aykırı davranışı durumunda güven koruması, yalnızca kişiler arasındaki yetki tahsisi çerçevesinde başkalarının kurala aykırı davranışlarına yönelik sorumluluğun sınırlandırılması şeklinde tanımlanmaktadır.

2.5.1.3.2. Kişinin Kendi Kurala Aykırı Davranışı Halinde Normun Koruma Amacı Teorisi'ne Göre Güven Korunması

2.5.1.3.2.1. Güven İlkesinin Başkalarının Kendi Sorumluluğu Çerçevesinde Ele Alınması

Kişinin kendi kurala aykırı davranışının olduğu hallerde güven ilkesi sorunu normun koruma amacı teorisi bağlamında da tartışılmaktadır⁶³³. Söz konusu öğreti, özene ilişkin normun koruma amacının yorumlanması yoluyla özenin ihlal edilmesiyle meydana gelen neticelere ilişkin isnadiyetin somutlaştırılmasını ve böylelikle *versari-in-re-illicita* ilkesine dayalı bir netice sorumluluğundan kaçınmayı amaçlamaktadır⁶³⁴. Bu bağlamda gündeme ilk zarar verici davranışı gerçekleştiren kişiye hangi ölçüde hukuka aykırı olarak isnat edilebileceği sorusu gündeme gelmektedir.

Söz konusu soru, iki kişinin yaralandığı ve üçüncü bir kişinin ise sonradan hastanede tıbbi bir hata nedeniyle hayatını kaybettiği bir kaza sonrasında kazaya neden olan motorlu taşıt sürücüsünün meydana gelen ölüm neticesinden sorumlu olup olmadığının belirlenmesi bağlamında ele alınmaktadır. Zira yapılan yargılamada mahkeme, sürücünün ölüm neticesinden

⁶³² **BGH**, 1. Strafsenat, 1 StR 440/79, 02.10.1979, “Tötungsvorwurf bei koordinierter Tätigkeit von Chirurg und Anästhesist”, **NJW**, S. 12, Y. 1980, ss. 649-650, s. 650. Ayrıca bkz: Brose, Johannes, “Aufgabenteilung im Gesundheitswesen. Horizontale und vertikale Arbeitsteilung auf klinischer und präklinischer Ebene”, Roxin, Claus/Schroth, Ulrich (Ed.), **Medizinstrafrecht. Im Spannungsfeld von Medizin, Ethik und Strafrecht**, Boorberg, Stuttgart, 2001, s. 55 vd..

⁶³³ Rudolphi, Hans-Joachim, “Vorhersehbarkeit und Schutzzweck der Norm in der strafrechtlichen Fahrlässigkeitslehre”, **JuS**, C. 9, S. 12, Y. 1969, ss. 549-557, s. 555 vd; **Roxin**, Zum Schutzzweck der Norm bei fahrlässigen Delikten, s. 257 vd.

⁶³⁴ **Rudolphi**, s. 549 vd.

sorumlu olduğu yönünde karar vermiştir. Kararın gerekçesinde; ilk zarar verici davranışı gerçekleştiren sürücünün sorumluluktan kurtulabilmesinin ancak ağır tıbbi hata halinde mümkün olacağı, mevcut tıbbi eğitimin durumuna göre ve normal şartlar altında böylesine ciddi hataların beklenmesinin mümkün olmadığı, ancak insana özgü bilişsel ve davranışsal eksikler nedeniyle doktorların orta ve küçük ölçekte tıbbi hatalar yapabilmelerinin ise beklenebilir olduğu ifade edilmiştir⁶³⁵.

Öğretide bu gerekçe, tecrübe kurallarının uygulanmış olması nedeniyle eleştirilmektedir. Buna göre; aksini gösteren somut bir durum olmadığı müddetçe, kişi güven ilkesi çerçevesinde başkalarının davranışlarının kurala uygunluğuna güvenebilmelidir⁶³⁶. Bu da, güven ilkesinin insan hatasına ilişkin tecrübelerle rağmen geçerli olduğu ve üçüncü kişilerin kurala aykırı davranışlarından kaynaklı isnadiyetin istatistiksel olarak belirlenemeyeceği anlamına gelmektedir.

Bu bağlamda *Rudolphi*, doktorun tıbbi hatasına ilişkin sorumluluğun isnadiyeti noktasında güven ilkesinin uygulanması gerektiğini savunmaktadır. Buna göre; ilk zarar verici davranışı gerçekleştiren kişi, başlangıçta doktorun davranışına güvenemiyorsa neticeden sorumlu olmalıdır⁶³⁷. Eğer doktorun davranışına güvenebiliyorsa bu durumda doktorun davranışının icrai veya ihmali olduğu durumlar ayrı ayrı değerlendirilmelidir. Şayet doktor tehlikeyi ortadan kaldırmayı ihmal ederse ilk davranışı gerçekleştiren kişi bu sorumluluğa ortak olmalıdır, zira burada ihmal ilk hareketin yarattığı tehlikeyi ortadan kaldırmamaktadır⁶³⁸. Örneğin; doktorun tıbbi müdahaleyi hukuka aykırı bir şekilde reddetmesi durumunda, kişinin kendi yarattığı tehlikenin üçüncü kişiler tarafından ortadan kaldırılmaması nedeniyle Alman Ceza Kanunu (StGB) md. 24 bağlamında⁶³⁹ sorumluluğu devam etmektedir. Bir diğer ifade ile üçüncü kişinin hukuka aykırı davranışı ve bunun doğurduğu sorumluluk, ilk davranışı gerçekleştiren kişinin sorumluluğunu ortadan kaldırmamaktadır⁶⁴⁰.

⁶³⁵ **OLG Celle**, 1 Ss 177/57, 3.7.1957, “Voraussehbarkeit ärztlichen Kunstfehlers”, **NJW**, S. 7, Y. 1958, ss. 271-272, s. 271 vd.

⁶³⁶ **Rudolphi**, s. 556.

⁶³⁷ **Rudolphi**, SK, 6. Aufl., Bd. 1, Vor § 1, Rn. 74

⁶³⁸ **Rudolphi**, s. 556; **Rudolphi**, SK, 6. Aufl., Bd. 1, Vor § 1, Rn. 74

⁶³⁹ Alman Ceza Kanunu md. 24 - Vazgeçme: (1) Başlamış olduğu suçun icra hareketlerine devam etmekten gönüllü olarak vazgeçen veya fiilin tamamlanmasını önleyen kimse, suça teşebbüs nedeniyle cezalandırılmaz. Suç, vazgeçenin katkısı olmadan tamamlanmışsa, fiilin tamamlanmasını önlemek için gönüllü ve ciddi bir şekilde çaba göstermiş olan fail cezalandırılmaz. (2) Suçun işlenmesinde birden çok kişinin katkısı varsa, tamamlanmayı gönüllü olarak önleyen suç ortağı, suça teşebbüs nedeniyle cezalandırılmaz. Fakat suç, vazgeçenin katkısı olmaksızın zaten tamamlanamayacak idi ise veya vazgeçenin önceki katkısından bağımsız olarak işlenirse, suçun tamamlanmasını önlemek için, vazgeçenin gönüllü ve ciddi çabası, cezalandırılmaması için yeterlidir. Türk Ceza Kanunu’nda ise benzer düzenleme “Gönüllü vazgeçme” başlıklı md. 36’da yer almaktadır. Buna göre; “Fail, suçun icra hareketlerinden gönüllü vazgeçer veya kendi çabalarıyla suçun tamamlanmasını veya neticenin gerçekleşmesini önlerse, teşebbüsten dolayı cezalandırılmaz; fakat tamam olan kısım esasen bir suç oluşturduğu takdirde, sadece o suça ait ceza ile cezalandırılır.”

⁶⁴⁰ **Rudolphi**, SK, 6. Aufl., Bd. 1, Vor § 1, Rn. 74

Doktorun davranışının icrai bir davranış olması durumunda ise güven ilkesine dayanabilme imkânı devam etmektedir. Örneğin; doktorun anestezi için olması gerekenden fazla madde kullanarak doğrudan ölüm nedenini oluşturması halinde ilk davranışı gerçekleştiren kişi sorumluluktan kurtulacaktır. Zira güven ilkesi gereği, ilk davranışı gerçekleştiren kişi davranışı gerçekleştirmeye karar verirken böyle bir ihtimali hesap etmek zorunda değildir. Bu durum, doktorun hafif taksirli davranışının söz konusu olduğu hallerde de geçerlidir⁶⁴¹. *Rudolphi*'ye göre; güven ilkesinin özü, diğer kişinin kendi sorumluluğu gerçeğinde yatmaktadır. Diğer kişiler kendi sorumluluklarını taşıdıklarından, herhangi bir hatanın meydana gelmeyeceğine ilişkin güvenin de korunması gerekmektedir⁶⁴².

Rudolphi'nin yaklaşımı, kişinin kendi kurala aykırı davranışı nedeniyle ortaya çıkan neticeler bakımından güven ilkesinin uygulanmasının tecrübe kurallarına göre belirleyen içtihatların⁶⁴³ bir eleştirisi niteliğindedir. Bu bakımdan *Rudolphi*, güven ilkesinde bireysel sorumluluk teorisinin çıkış noktasını benimsemektedir. Buna göre güven koruması salt başkalarının sorumluluğu üzerinden temellendirilmiş bir şekilde varsayımsal olarak geçerli olmalıdır.

Aşağıda ayrıca ele alacağımız üzere güven ilkesinin bu şekilde temellendirilmesi birtakım zorluklara neden olmaktadır ancak *Rudolphi*'nin güven ilkesinin yalnızca tecrübe kurallarının uygulanması suretiyle başkalarının kurala aykırı davranışlarına ilişkin sorumluluğunun azaltılmayacağına ilişkin görüşü bizce de yerindedir.

Ancak güven ilkesi meselesi salt normatif bir konu olarak ele alınmamalıdır. İlkenin işlevini soyut bir şekilde yalnızca sorumluluk alanlarının ayırımına indirgemek, yani ikinci kişinin sorumluluk alanının varlığının kurala aykırı ilk davranışı gerçekleştiren kişiye ilişkin isnadiyeti otomatik olarak kesintiye uğratacağı varsayımıyla hareket etmek doğru değildir. Aksine güven koruması, güvenilen kişinin kurala aykırı davranışından dolayı güvenen kişinin sorumluluğunun özel niteliği dikkate alınarak tanımlanmalıdır.

Başkaları bakımından izin verilmeyen tehlikeli bir duruma neden olmak suretiyle ilk davranışı gerçekleştiren kişi tehlikenin giderilmesi sorumluluğunu üstlenmiş olur. Aynı zamanda Alman Ceza Kanunu md. 13/1 bağlamında neticeyi önleme yükümlülüğü altındaki

⁶⁴¹ *Rudolphi*, s. 556; *Rudolphi*, SK, 6. Aufl., Bd. 1, Vor § 1, Rn. 74

⁶⁴² *Rudolphi*, s. 556.

⁶⁴³ *OLG Celle*, 1 Ss 177/57, 3.7.1957, "Voraussehbarkeit ärztlichen Kunstfehlers", *NJW*, S. 7, Y. 1958, ss. 271-272, s. 271 vd.

kişileri⁶⁴⁴ ve Alman Ceza Kanunu md. 323c bağlamında yardım yükümlülüğü olan kişileri⁶⁴⁵ de harekete geçirmekte ve ayrıca olayla ilgisi olmayan üçüncü kişilerin tehlikeyi giderme yönünde bir sorumluluk üstlenmelerinin de önünü açmaktadır.

Bu nedenle ilk davranışı gerçekleştiren kişi, yardım etme, tehlikeyi giderme yükümlülüğü altına giren kişilerin insani hatalarından kaynaklanan sorumluluklarını temelde üstlenmelidir⁶⁴⁶. Böylelikle başkalarının tamamen kusursuz davranacaklarına duyulan güvenin, prensip olarak diğer tarafın sorumluluğu çerçevesinde korunması gerektiği söylenemeyecektir. Aşağıda ele alınacağı üzere, bu gibi durumlarda güven koruması ancak diğer kişilerin kurala aykırı davranışlarından doğan sorumluluğun sınırlandırılması olarak ele alınmalıdır.

Rudolphi'nin meseleye ilişkin yukarıda ele aldığımız doktor örneği bağlamında kurala aykırı ikinci davranışı gerçekleştiren kişinin bu davranışının icrai veya ihmali olması yönündeki ayrımı da birtakım problemler barındırmaktadır. Bu durumda güven ilkesinin uygulanması, diğer kişinin davranışının natüralist bir şekilde değerlendirilmesine bağlıdır. Buna göre; güven ilkesi ancak ikinci kişinin, birincinin sebep olduğu zarara ilişkin nedensel sürece icrai olarak müdahale etmesi halinde anlam kazanmaktadır. Ancak örnekteki ikinci kişi olan doktor, kurtarma davranışını gerçekleştirmezse birinci kişi kurala aykırı davranışı nedeniyle tek başına sorumlu olacaktır.

⁶⁴⁴ Alman Ceza Kanunu md. 13/1 – İhmal suretiyle icra: Bir ceza kanununda yer alan suç tipine ilişkin bir neticeyi önlemekte ihmal gösteren kişinin bu kanuna göre cezalandırılabilmesi için, neticenin meydana gelmemesi için hukuken sorumlu olması ve bu ihmali davranışın kanundaki suç tipini gerçekleştiren icrai bir davranış gibi kabul edilmiş olması gerekir. Türk Ceza Kanunu'nda benzer hüküm md. 83/2'de yer almaktadır. Buna göre; "İhmali ve icrai davranışın eşdeğer kabul edilebilmesi için, kişinin; belli bir icrai davranışta bulunmak hususunda kanuni düzenlemelerden veya sözleşmeden kaynaklanan bir yükümlülüğünün bulunması veya önceden gerçekleştirdiği davranışın başkalarının hayatı ile ilgili olarak tehlikeli bir durum oluşturmaya" gerekmektedir. İki düzenleme arasındaki en temel fark ise Alman Ceza Kanunu md. 13'ün kanunun genel hükümler kısmında düzenlenmiş olmasına rağmen, Türk Ceza Kanunu'ndaki hükmün özel hükümlerde "Kasten öldürmenin ihmali davranışla işlenmesi" başlıklı maddede düzenlenmiş olmasıdır. Konu ile ilgili ayrıca bkz: Yurtlu, Fatih, **İhmali Suçlar**, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2022, s. 190 vd.

⁶⁴⁵ Alman Ceza Kanunu md. 323c – (1) Yardım yükümlülüğünün ihmali; yardım eden kişilerin engellenmesi: Kaza durumları ya da genel bir tehlike veya zaruret hali sırasında, gerekli olduğu ve durumuna göre, kendisinden beklenebileceği halde, özellikle, bunu kendisini önemli bir şekilde tehlikeye düşürmeksizin ve başka önemli yükümlülüklerini ihlal etmeyerek yapması mümkün olmasına rağmen yardım etmeyen kişi, bir yıla kadar hapis cezası veya adli para cezası ile cezalandırılır. (2) Yukarıda sayılan durumların varlığı halinde başkalarına yardım eden veya yardım etmeyi amaçlayan bir kimseye engel olan kişi de aynı şekilde cezalandırılır. Türk Ceza Kanunu bakımından ise benzer düzenleme "Yardım veya bildirim yükümlülüğünün yerine getirilmemesi" başlıklı md. 98'dir. Maddeye göre; "(1) Yaşı, hastalığı veya yaralanması dolayısıyla ya da başka herhangi bir nedenle kendini idare edemeyecek durumda olan kimseye hal ve koşulların elverdiği ölçüde yardım etmeyen ya da durumu derhal ilgili makamlara bildirmeyen kişi, bir yıla kadar hapis veya adli para cezası ile cezalandırılır. (2) Yardım veya bildirim yükümlülüğünün yerine getirilmemesi dolayısıyla kişinin ölmesi durumunda, bir yıldan üç yıla kadar hapis cezasına hükmolunur."

⁶⁴⁶ *Rudolphi* bunu, kurtarma ve yardım etme yükümlülüğü altındaki kişilerin kendilerini tehlikeye atmaları durumunda, bunun isnat edilebilirliği bağlamında ele almaktadır. Buna göre; kurala aykırı ilk davranışı gerçekleştiren kişi, kurtarma ve yardım etme yükümlülüğü altındaki kişilerin yükümlülüklerine uygun hareket ederlerken kendilerine verdikleri zararlardan da sorumlu olmalıdır. *Rudolphi*'ye göre bu durum, güven ilkesinin kapsamı dışındadır ve menfaatler dengesi gözetilerek ilk kurala aykırı davranışı gerçekleştiren kişiye isnat edilmelidir. bkz: **Rudolphi**, s. 556 vd.

Esasen burada ikinci kişinin eyleminin icrai veya ihmali olarak ayrı ayrı ele alınması değil, ikinci kişinin risk yönetimine ne derecede katılması gerektiği sorusu belirleyici olmalıdır. Bu konu ise eylem ve ihmal ayırımına dayalı natüralist bir yaklaşımla değil, ancak normatif değerlendirmeler çerçevesinde ele alınabilir⁶⁴⁷. Eğer ikinci kişinin davranışına ilişkin bu ayırım terk edilir ve güven ilkesinin normatif anlamına odaklanılırsa bu yaklaşımdan birtakım sonuçlar çıkarılması da mümkün olabilecektir.

Yukarıda ele aldığımız *Rudolphi*'nin Alman Ceza Kanunu md. 24 bağlamında verdiği örnekten, ilk kurala aykırı davranışı gerçekleştiren kişinin, örnekteki doktorun davranışına ilişkin özel sorumluluğu bu kapsamda ele alınmalıdır. Burada, ilk kurala aykırı davranışı gerçekleştiren kişi açısından bir önleme yükümlülüğü doğmaktadır. Bunun bir gereği olarak, tehlike bertaraf olana kadar bu kişinin sorumluluğu devam etmektedir. Kurala aykırı davranış nedeniyle ortaya çıkan riskin yönetimine kimse katılmazsa, tüm sorumluluk bu ilk kurala aykırı hareketi gerçekleştiren kişinin olacaktır. Ancak riskin bertaraf edilmesine ilişkin sorumluluk bir başkası tarafından üstlenildiği vakit, artık bu kişinin davranışına ilişkin normatif beklentilerin korunması gerekecektir. Zira bu kişi artık var olan tehlikenin veya ortaya çıkan riskin giderilmesi yönünde bir kurtarıcı olarak sorumluluk üstlenmiştir. Risk yönetimi bağlamındaki sorumluluğu ise bir başkasının, yani ilk kurala aykırı davranışı gerçekleştiren kişinin bu hatasını telafi etmeye yöneliktir.

Bu çerçevede doktorun icrai bir eylem gerçekleştirmesi ile ihmali hareketi arasındaki ayırım da esasen garantörlük statüsünün belirlenmesi meselesi olarak ele alınmalıdır. Bir tehlikeli durum söz konusu olduğunda konuyla ilgisi olmayan başka bir kişinin bunu bertaraf etmesi beklenmez. Bu bağlamda başkalarının kendileriyle ilgili olmayan bir tehlikeyi bertaraf etmeleri düşüncesi dayanışmaya dayalı bir karar olarak ortaya çıkmaktadır. Ancak gerek Alman Ceza Kanunu md. 323c, gerekse Türk Ceza Kanunu md. 98 bağlamındaki yükümlülöklere aykırı bir davranış sergilense dahi bu, yaratılan tehlikenin bertaraf edilmesine ilişkin sorumluluğa bir gerekçe olamayacağı gibi ilk kurala aykırı davranışı sergileyen kişinin güven korumasından faydalanabilmesi için yeterli de olmayacaktır. Bir diğer ifade ile güvenilen kişinin kurala aykırı davranışı, ihmal edilmiş bir telafi yükümlülüğü olarak nitelendirilemeyecektir.

Buna karşın, tehlikenin bertaraf edilmesi başka bir kimse tarafından üstlenildiğinde, telafi yükümlülüğü altındaki kişinin davranışına yönelik beklenti, yani güven ilkesi etkili bir

⁶⁴⁷ Burada kastedilen *Jakobs*'un normatif hareket kavramıdır. *Jakobs*'a göre; "Hem icra, hem de ihmal yalnızca olguların, yani bedensel etkinliğin ve bedensel etkinlik eksikliğinin birer açıklamasıdır.". bkz: *Jakobs, System der strafrechtlichen Zurechnung*, s. 26 vd. *Rudolphi*'nin icra ve ihmal arasındaki ayırımına ilişkin ayrıca bkz: *Strasser*, s. 93 vd.

telafi anlayışı çerçevesinde şekillenebilir⁶⁴⁸. Yukarıda *Puppe*'nin konuya ilişkin görüşünde ifade edildiği gibi, güven ilkesinin işlevinin somutlaştırılması burada özel bir anlam kazanmaktadır. Kişi, sorumluluk sahibi olmayan başkalarının telafi edeceğine güvenerek norma aykırı davranışta bulunmamalıdır⁶⁴⁹.

Rudolphi'nin yaklaşımı tam da bu nedenlerle doğru görünmemektedir. Zira onun icrai davranış ile ihmal ayrımında, bir başka kişinin yükümlülüğü üstlenmesi gereken durumlarda dahi ihmal söz konusu olduğunda güven ilkesinin uygulanamayacağını ileri sürmektedir. Yukarıda ele aldığımız örnek bakımından değerlendirecek olursak, doktorun tedavi yükümlülüğünün ihmal edilmesi durumunda *Rudolphi*'ye göre güven ilkesinden faydalanılması mümkün değildir. Ancak doktorun tedavi yükümlülüğü altında olduğu durumlarda, bunun ihmal edilmesi güven ilkesi bağlamında önem arz etmektedir ve dahası normatif birtakım beklentilerin oluşmasına vücut vermektedir. Bu noktada bizce önemli olan, doktorun tehlikeli duruma ilişkin garantörlük sıfatıyla etkin bir kurtarma veya etkin bir tedavi yükümlülüğü altında olup olmadığıdır.

Rudolphi'nin yaklaşımı normatif düzeyde ele alındığında ise güven ilkesi, Alman Ceza Kanunu md. 13/1 bağlamında garantörler ve md. 323c bağlamında yardım etmekle yükümlü olan kişilerin sorumlulukları çerçevesinde, yaratılan tehlike ile ilgisi olmayan üçüncü kişiler için bir telafi yükümlülüğü sorunu haline gelmektedir. Zira bir başkasından kurtarma eylemine yönelik bir beklenti ancak garantörlük pozisyonunun belirlenmesi suretiyle korunabilecektir. Buna karşın, üçüncü kişi için garantör statüsü belirlenmediğinde, güvenen kişi artık özgün bir kurtarıcıya değil, yalnızca Alman Ceza Kanunu md. 323c kapsamında bir yardımcıya güvenmektedir. Ancak dayanışma yükümlülüğünün doğası nedeniyle, ilk kurala aykırı davranışı gerçekleştiren kişinin bu davranışının etkili bir şekilde telafi edilmesine yönelik normatif bir beklenti oluşturulamayacaktır⁶⁵⁰. Bu nedenle yardım yükümlülüğü altındaki kişinin davranışı, garantör statüsüne sahip bir kişiyle aynı şekilde değerlendirilmeyecektir. Bunun sonucunda kişinin, yükümlülüğü olmayan bir başkasından etkili bir kurtarma gerçekleştirmesini beklemesi de mümkün değildir.

Rudolphi'nin kurtarıcının davranışını icrai ve ihmali olarak ayırması, böylece normatif olarak açıklanabilir. İlgisiz bir üçüncü kişi Alman Ceza Kanunu md. 323c bağlamında yardım ettiğinde, ilk kurala aykırı davranışı gerçekleştiren kişi, bu üçüncü kişinin insani hatalarının telafisi için sorumluluk üstlenir. Dolayısıyla, başkalarının, kendi hatalarını telafi etmelerini, buna ilişkin bir yükümlülükleri olmadığı sürece bekleyemez. Ancak, Alman Ceza Kanunu md.

⁶⁴⁸ Perdomo-Torres, Jorge F., **Garantenpflichten aus Vertrautheit**, Duncker&Humblot, Berlin, 2006, s. 167 vd.

⁶⁴⁹ *Puppe*, s. 84-85.

⁶⁵⁰ Frisch, s. 430.

323c uyarınca, kişi bu maddede belirtilen durumlara sebebiyet verdiğinde, yardım edenlerin müdahalesini hesaba katmalı ve bu nedenle onların insani hatalarından sorumlu hale gelmelidir⁶⁵¹. Bu nedenle, yardım edenin davranışına ilişkin güven korumasının somutlaştırılması gerekmektedir.

Güven koruması bu bağlamda güvenilen kişinin sorumluluğunun, ister garantör sıfatıyla yükümlülük isterse yardım yükümlülüğü kapsamında olsun, risk yönetimindeki durumunun farklılaştırılması suretiyle tanımlanabilir. Ancak bu noktada kişinin kendi kurala aykırı davranışının da güven korumasını nasıl etkilediği açıklanmalıdır. *Rudolphi*'ye göre, güvenilen kişinin kendi sorumluluğu nedeniyle tamamen hatasız bir davranış sergileyeceğine güven duyulabilmekte ve bunun neticesinde de ilk kurala aykırı davranış gerçekleşiren kişi, güvenilen kişinin hafif hatalarında dahi sorumluluktan kurtulmaktadır⁶⁵². Ancak aşağıda ele alacağımız üzere öğretide, başkalarının kurala aykırı davranışlarının isnat edilmesi hususunda, ilk kurala aykırı davranış gerçekleşiren kişinin sorumluluğu, diğer kişinin kusur derecesi çerçevesinde değişiklik göstermektedir.

2.5.1.3.3. Üçüncü Kişilerin Ağır Taksirli Davranışlarının İsnadı

Yukarıda ele aldığımız ödül teorisi çerçevesinde başkalarının son derece mantıksız davranışları söz konusu olduğunda kişinin kendi kurala aykırı davranışına rağmen güven ilkesinin geçerli olması gerektiğini ifade etmiştik. Bu bağlamda içtihatlar da, bu düşünce çerçevesinde başkalarının kurala uygun davranacaklarına ilişkin asgari güvenin korunmasını destekler yöndedir⁶⁵³. Ancak öğretide konuyu, güven ilkesi yerine risk bağlamıyla ilgili bir sorun olarak ele alan yazarlar da mevcuttur. Bu başlık altında bu görüşe sahip olan yazarlardan *Burgstaller*'in meseleye yaklaşımı incelenecektir⁶⁵⁴.

Yazara göre bu hususta ilk incelenmesi gereken, üçüncü kişinin davranışının kasıtlı olup olmadığıdır. Eğer üçüncü kişinin davranış kasıtlı ise, artık kurala aykırı davranan birinci kişiye bu üçüncü kişinin davranışının neticesi isnat edilemeyecektir. Zira üçüncü kişilerin kasıtlı davranışları nadir görülen bir durumdur ve uygunluk yönünden eksik olması nedeniyle ilk

⁶⁵¹ **Strasser**, s. 126 vd; Roxin, Claus, “Der Verunglückte und Unglück bewirkende Retter im Strafrecht”, **Festschrift für Ingeborg Puppe**, Duncker&Humblot, Berlin, 2011, s. 914.

⁶⁵² **Rudolphi**, s. 556.

⁶⁵³ **BGH**, 4. Strafsenat, 4 StR 297/55, 29.09.1955.

⁶⁵⁴ **Burgstaller**, s. 357 vd; Burgstaller, Manfred, **Das Fahrlässigkeitsdelikt im Strafrecht**, Verlag Manz, Viyana, 1974, s. 62. Diğer kişilerin ağır taksirli davranışlarının söz konusu olduğu durumlarda bunun ilk kurala aykırı davranış gerçekleşiren kişiye isnadına ilişkin ayrıca bkz: Rengier, Rudolf, **Erfolgsqualifizierte Delikte und verwandte Erscheinungsformen**, Mohr Siebeck, Tübingen, 1986, s. 164 vd; Otto, Harro, “Kausalität und Zurechnung”, Zaczyk, Rainer/Köhler, Michael/Kahlo, Michael (Ed.), **Festschrift für E.A. Wolff zum 70. Geburtstag**, Springer Verlag, Berlin, 1998, s. 408 vd; Wolter, Jürgen, **Objektive und personale Zurechnung von Verhalten, Gefahr und Verletzung in einem funktionalen Straftatsystem**, Duncker&Humblot, Berlin, 1981, s. 343 vd.

davranışı gerçekleştirene isnat edilmesi mümkün değildir. Buna karşın, davranış hafif taksirli şekilde gerçekleşmişse, risk bağlantısı ve neticenin ilk kurala aykırı davranan kişiye isnat edilmesi söz konusu olabilecektir⁶⁵⁵. Ancak üçüncü kişinin davranışı ağır taksirli bir davranışsa bu noktada yine bunun ilk kurala aykırı davranışı gerçekleştiren kişiye isnadı söz konusu olmayacaktır^{656,657}.

Burgstaller, burada ağır taksirli davranışın neticenin meydana gelmesinde büyük bir ağırlığa sahip olduğunu ve bu nedenle ilk kurala aykırı davranış ile neticenin arasındaki bağın önemini kaybettiğini ifade etmektedir⁶⁵⁸. Bu bağlamda ceza hukukunun amacı üçüncü kişilerin ağır taksirli davranışlarını ilk davranışı gerçekleştiren kişiye isnat etmek değildir. Zira ağır taksirli davranış, dikkat çekici ve olağandışı bir özen yükümlülüğü ihlali olup, bunun sonucunda neticenin meydana gelme olasılığı daha da yükselmektedir⁶⁵⁹.

Böylelikle *Burgstaller* meseleye ilişkin önemli bir ayrım ortaya koymaktadır. Buna göre; ağır taksir kavramı, herkesin her zaman yapabileceği hataları kapsamaz⁶⁶⁰. Bu bağlamda yaralanan mağdurun ameliyatı reddetmesi neticesinde bir organını kaybetmesi ağır taksirli davranışa bir örnek olarak verilebilir⁶⁶¹.

Kurtarma yükümlülüğü altındaki kişilerin, ilk kurala aykırı davranışı gerçekleştiren kişinin yarattığı, zarara neden olan süreçler sonunda yaralandıkları durumların bu doğrultuda ele alındığı yargı kararları da mevcuttur. Buna göre; bir kurtarma eyleminin riskleri esasen tehlike durumunu yaratan kişiye isnat edilmelidir⁶⁶². Ancak kurtarma eyleminin başından beri anlamsız, açıkça orantısız riskler taşıyan ve dolayısıyla mantıksız bir girişim olarak nitelendirilebileceği hallerde isnadiyet sınırlandırılmalıdır⁶⁶³. Örneğin bu tarz bir kurtarma

⁶⁵⁵ *Burgstaller*, s. 363 vd.

⁶⁵⁶ *Burgstaller*, s. 363 vd; *Burgstaller*, **Das Fahrlässigkeitsdelikt im Strafrecht**, s. 119 vd; Otto, **Kausalität und Zurechnung**, s. 408.

⁶⁵⁷ Ağır taksir kavramı esasında medeni hukuk kökenli bir kavramdır. *Roxin/Greco*; kavramın ceza hukukuna aktarılamayacağını, bunun yerine olsa olsa önemli ölçüde artmış bir taksirden söz edilebileceğini belirterek bunu bir pervasızlık durumu olarak nitelendirmektedir. *Roxin/Greco*, s. 1209. Bize göre de kavram ceza hukukuna ait bir kavram olmamakla birlikte, kavramı *Burgstaller*'in kullandığı şekliyle aktarmayı uygun görmekteyiz.

⁶⁵⁸ *Burgstaller*, s. 365 vd; *Burgstaller*, **Das Fahrlässigkeitsdelikt im Strafrecht**, s. 119.

⁶⁵⁹ *Burgstaller*, s. 365 vd.

⁶⁶⁰ *Burgstaller*, s. 366.

⁶⁶¹ *Burgstaller*, s. 372 vd.

⁶⁶² **BGH**, 3. Strafsenat, 3 StR 341/93, 08.09.1993. *Burgstaller* ise burada, kurtarıcının kendisi açısından bilinçli bir tehlike yaratması nedeniyle meydana gelecek olan yaralanmanın ise ilk kurala aykırı davranışı gerçekleştiren kişiye isnat edilemeyeceğini ifade etmektedir. bkz: *Burgstaller*, **Das Fahrlässigkeitsdelikt im Strafrecht**, s. 115. Aynı doğrultuda bkz: *Roxin*, Claus, **Strafrechtliche Grundlagenprobleme**, Walter de Gruyter & Co., Berlin, 1973, s. 132 vd; *Roxin*, Zum Schutzzweck der Norm bei fahrlässigen Delikten, s. 246 vd.

⁶⁶³ Puppe, Ingeborg, "Tödlicher Unfall bei Feuerwehreinsatz nach Brandstiftung – Grenzen der Erfolgszurechnung", **NStZ**, S. 6, Y. 2009, ss. 331-335, s. 332.

girişiminde kurtarma yükümlülüğü altındaki kişi ölür veya yaralanırsa bu neticeler ilk kurala aykırı davranışı gerçekleştiren kişiye isnat edilemeyecektir⁶⁶⁴.

Öğretide *Puppe*, ilk kurala aykırı davranışı gerçekleştirenin, diğer kişinin ağır taksirli davranışı nedeniyle sorumluluğunun ortadan kalkmasının adaletsiz sonuçlara yol açacağı düşüncesiyle *Burgstaller*'in görüşüne karşı çıkmaktadır. Buna göre; özellikle ilk davranışı gerçekleştirenin bu davranışının da ağır taksirli bir davranış olması ve hatta diğer kişiden daha ağır taksirle hareket etmiş olması halinde sorumluluktan kurtulacak olması hakkaniyete uygun olmayacaktır. Dolayısıyla ilk kurala aykırı davranışı gerçekleştiren kişinin bu davranışının ağır taksirli bir davranış olması durumunda, diğer kişinin de ağır taksirli bir davranış gerçekleştirmesi nedeniyle sorumluluktan kurtulup kurtulamayacağı tartışmalıdır. Bunun yanı sıra sorumluluktan kurtulmak için ağır taksirli davranışların derecelerine ilişkin farkın ne olacağı hususu da belirsizdir. *Puppe*'ye göre; yalnızca bir başkasının ağır taksirli davranışı nedeniyle ilk kurala aykırı davranışın sorumluluktan kurtulması haksızlık oluşturmaktadır⁶⁶⁵.

Bunun yanı sıra öğretide, ilk davranışı gerçekleştirenin sorumluluktan kurtulmasının, ikinci kişinin taksir derecesine göre değil, aksine ilk kurala aykırı davranışın tehlike boyutuna göre belirlenmesi gerektiği ileri sürülmüştür⁶⁶⁶. Dolayısıyla ilk kurala aykırı davranışı gerçekleştiren kişi, yarattığı tehlikeyi önlemenin beraberinde getireceği zararlı sonuçlardan sorumludur; çünkü bunlar onun yarattığı riskli durumun bir parçasıdır. İlk kurala aykırı davranışta bulunanın bu davranışı ile bağlantılı olarak, diğer kişinin kaçınılmaz zararları ve kurala aykırı, bu bağlamda ağır taksirli davranışları söz konusu olabilir. Bu durumda ilk kurala aykırı davranışı gerçekleştiren kişi; ancak diğer kişi ilk riski, basit bile olsa kurala aykırı davranışıyla bastırırsa veya kurala aykırı davranışıyla kendisi için daha büyük risk yaratırsa sorumluluktan kurtulabilecektir⁶⁶⁷.

İfade etmeliyiz ki söz konusu eleştiriler, *Burgstaller*'in yaklaşımındaki temel bir düşüncüyü göz ardı etmektedirler. Üçüncü kişilerin sonradan gerçekleşen kurala aykırı davranışlarının isnadı, her bir kişinin somut neticenin gerçekleşmesine ilişkin katkısını değerlendiren bir risk dengesi çerçevesinde belirlenmektedir. Diğer kişinin davranışının birinciye isnat edilmesinin önüne geçmek için, diğer kişinin davranışının ağırlığı nedeniyle ortaya çıkan neticenin gerçekleşmesinden tek başına sorumlu olup olmadığının incelenmesi gerekmektedir. Bu; diğer kişinin kurala aykırı davranışının, birinci kişinin sorumluluk alanına giren kısmıyla yalnızca kendi sorumluluk alanına giren kısmın ayrılmasıyla açıklanacaktır. İlk

⁶⁶⁴ **BGH**, 3. Strafsenat, 3 StR 341/93, 08.09.1993; **Puppe**, “Tödlicher Unfall bei Feuerwehreinsatz nach Brandstiftung – Grenzen der Erfolgszurechnung”, s. 332 vd.

⁶⁶⁵ **Puppe**, s. 88.

⁶⁶⁶ **Frisch**, s. 430; **Strasser**, s. 99 vd.

⁶⁶⁷ **Frisch**, s. 434 vd.

kısım kurala aykırı davranış olarak adlandırılırken, ikinci kısım ise ağır taksir olarak ifade edilmektedir. Bu bağlamda; eğer diğer kişi, kurala aykırı ilk davranışı gerçekleştiren kişinin yarattığı riski yönetme sürecine katılıyorsa, yalnızca kendisinin yetkili olduğu ve dolayısıyla yalnızca kendisine isnat edilebilecek durumlar için tek başına sorumlu olacaktır.

Yukarıda ifade ettiğimiz kurtarma operasyonları örneğinde, kurala aykırı ilk davranışı gerçekleştiren kişiye, kurtarma sürecinde tipik olarak ortaya çıkan risklerin isnat edilmesi genel olarak meşru sayılmaktadır⁶⁶⁸. Ancak kurtarıcının kendi sorumluluk alanına giren kurala aykırı davranışlarının, kurala aykırı ilk davranışı gerçekleştiren kişiye isnat edilmesi doğru olmayacaktır. Örneğin kurtarıcının asgari güvenliğinin sağlanamaması nedeniyle anlamını yitiren bir kurtarma operasyonunda durum böyledir⁶⁶⁹. Tedaviyi reddeden mağdurun durumu da bu doğrultuda ele alınmaktadır. *Burgstaller*'e göre; mağdurun ağır yükümlülük ihlalleri, ilk kurala aykırı davranışı gerçekleştiren kişiye isnat edilemeyecektir⁶⁷⁰.

Diğer kişinin davranışının ilk kurala aykırı davranışı gerçekleştiren kişiye isnat edilmemesinin nedeni, diğer kişinin bu kendi davranışıyla neticenin meydana gelmesinin sorumluluğunu tek başına üstlenmesidir. Yukarıda karşıt görüş olarak ele aldığımız görüşler, bu hususu diğer davranışı gerçekleştirenin kusur derecesi bağlamında ele almaktadırlar. Diğer kişinin davranışındaki kusurluluk derecesi göz önünde bulundurulmalıdır ancak bunun ilk kurala aykırı davranışı gerçekleştiren kişiye isnadı yalnızca kusurun derecesiyle belirlenmemelidir. İlk kurala aykırı davranışı gerçekleştiren kişinin sorumlu tutulamayacak olması başka bir husustur.

Bir diğer ifade ile önemli olan diğer kişinin davranışlarının neden ilk kurala aykırı davranışı gerçekleştiren kişiye isnat edilemeyeceğinin belirlenmesidir. Bu noktada *Burgstaller*, diğer kişilerin sonradan gerçekleşen kurala aykırı davranışlarının isnadının, başkalarının kurala aykırı davranışlarından doğan önceden belirlenmiş sorumluluğun sınırlandırılması meselesi olduğunu öne sürmektedir. Ancak bu normatif çözüm yaklaşımını uygunluk teorisinin tipik değerlendirmeleri, yani yukarıda ele aldığımız üzere istatistiki bir yaklaşım ile birleştirmek ve bir yandan da bunu bir risk bağlantısı meselesi olarak ele almak ise bizce tartışmalıdır⁶⁷¹.

⁶⁶⁸ Frisch, s. 428 vd.

⁶⁶⁹ Puppe, "Tödlicher Unfall bei Feuerwehreinsatz nach Brandstiftung – Grenzen der Erfolgszurechnung", s. 331 vd.

⁶⁷⁰ Burgstaller, s. 372 vd.

⁶⁷¹ Strasser, s. 100 vd.

2.5.1.3.4. Risk Yönetiminin Karşılıklı Normatif Garantisi ve Üçüncü Kişilerin Rol Sınırlarını Alan Davranışlarına Karşı Güven Koruması

Kişinin kendi kurala aykırı davranışının söz konusu olduğu durumlarda başkalarının kurala aykırı davranışının isnadına ilişkin meseleyi bir güven ilkesi sorunu olarak ele alan yazarlardan biri de *Jakobs*'tur. Bu bağlamda kurala aykırı davranışı gerçekleştiren kişi bakımından ilkenin önemi; güven ilkesi ile zarara neden olan süreçlerin meydana gelmemesine yönelik karşılıklı bir normatif garanti tanınmasıdır. Buna göre; risk birden fazla kişi tarafından yönetildiği için tarafların davranışlarının normatif anlamının özellikle bu sorumluluk dağılımı açısından tanımlanması gerekmektedir⁶⁷².

Bu durumu risk yönetimi üzerinden açıklayacak olursak, taraflardan birinin karşı taraftan tipik trafik ihlalleri gibi birtakım kurala aykırı davranışlarını beklemeleri, bir diğer ifade ile bunlara karşı hazırlıklı olmaları gerekmektedir. Buna göre; taraflardan biri bu türden bir kurala aykırı davranış sergilerse, güvenen taraf bunu telafi yükümlülüğü altındadır. Burada sorumluluğun paylaşılmasının nedeni ise bir yandan gündelik yaşamda sıklıkla görülmeleri iken aynı zamanda bunların sosyal açıdan uygun kabul edilen davranışlardan pek de farklı olmamalarıdır.

Jakobs'a göre burada kurala aykırı davranan kişi esasında kendi rolüne uygun davranmaktadır ve karşı tarafın da buna uygun davranacağına güvenebilir⁶⁷³. Buna göre; örneğin bir sürücü, solladığı bisikletlinin aniden sola dönmeyeceğine güvenebilecektir. Ancak bisikletlinin sollama esnasında savrulacağını da hesaba katmalıdır. Bisikletli ise bu noktada sürücünün sollama esnasında güvenlik mesafesi bırakacağına güvenebilir, ancak o da öngörülen güvenlik mesafesini son haddine kadar kullanmak suretiyle kazadan kurtulabileceğine güvenerek hareket etmemelidir⁶⁷⁴.

Böylelikle *Jakobs*, güven ilkesinin sınırlarının anlaşılmasına yönelik genel bir kural geliştirmektedir. Bu kural, yalnızca başkalarıyla etkileşim anında izin verilen davranışın tanımlanmasında değil, aynı zamanda sonradan meydana gelen zarar durumlarında ve bir güven ihlalinin olup olmadığının belirlenmesi hususunda da geçerlidir. Buna göre; kişi, başkalarının fark edilebilir şekilde suç teşkil edecek ve role aykırı olacak şekilde davranmayacaklarına güvenebilecektir⁶⁷⁵. Kişinin kendisinin hukuka aykırı davranması halinde de bu kural geçerlidir. Ancak kişinin kendi kurala aykırı davranışı durumunda güven ilkesine

⁶⁷² *Jakobs*, s. 210 vd.

⁶⁷³ “Uygunsuz davranan kişi kendi rolünde kalır ve diğer kişi, o rolü terk etmediği sürece onu eksiklikleriyle kabul etmek zorundadır.” bkz: *Jakobs*, s. 210.

⁶⁷⁴ *Jakobs*, s. 210.

⁶⁷⁵ *Jakobs*, s. 211.

dayanabilmesi için, karşı tarafın bunu telafi edebilmesini de mümkün kılmış olması gerekmektedir.

Jakobs, buna ilişkin olarak arabaların fren yapmasını sağlamak için yolun ortasına yatan kişiyi örnek vermektedir. Yazara göre burada güvenin korunması, kişinin sürünün zamanında tepki verebileceği ve dolayısıyla zarar verebilecek neticeyi önleyebileceği bir şekilde pozisyon almasına bağlıdır. Bu durumda eğer yalnızca bir anı fren ile kaçınılabilecek bir yerde pozisyon almışsa, artık sürücünün bunu telafi edeceğine güvenemeyecektir. Ancak eğer uzandığı yer sürücünün durumu telafi edecek tepkiyi vereceği bir mesafede ise artık onun kurala aykırı davranışı sürücünün kurala aykırı davranışı ile ilişkilendirilemeyecektir⁶⁷⁶.

Jakobs'a göre bu kural, üçüncü kişilerin sonraki davranışları bakımından da uygulanmalıdır. Buna göre; ilk kurala aykırı davranışı gerçekleştiren kişinin güven ilkesi nedeniyle sorumluluktan kurtulması, güvenilen kişinin aşırı davranışlarda bulunmayacağı beklentisi ile gerekçelendirilebilecektir. Bu da risk durumunun birden fazla kişi tarafından yönetilmesine ilişkin karşılıklı normatif garantinin mantığından kaynaklanmaktadır. Zira bu bağlamda diğer kurala aykırı davranan kişi de sorumludur ve kendi sorumluluk alanına düşen kurala aykırılıklardan kendisi sorumlu tutulmalıdır. Son derece mantıksız olarak adlandırılabilen davranışlardan kaynaklanan zararların tamamı bu sorumluluk alanı içerisinde değerlendirilmelidir. Buna göre; diğer kişinin yalnızca önemsiz hataları ilk kurala aykırı davranan kişiye isnat edilebilecektir⁶⁷⁷.

Jakobs, güven ilkesinin sınırlandırılmasını da yine risk yönetiminin karşılıklı normatif garantisinin amacı ve anlamı doğrultusunda açıklamaktadır⁶⁷⁸. Buna göre; başkalarının kurala aykırı davranışlarına ilişkin telafi yükümlülüğü garanti altına alınamadığında, güven ihlali meydana gelecektir. Kurala aykırı davranan kişi, diğer kişinin basit hatalarının artık telafi edilemez hale geldiği ve bu durumun ağır sonuçlara yol açabileceği durumlarda, diğer kişinin hatasını telafi etmek zorundadır. Bir diğer ifade ile bu durumda güven ilkesi artık geçerli olmayacaktır. Ancak kurala uygun davranan kişi ile kurala aykırı davranan kişinin telafi şansları eşitse, kurala uygun davranan kişi açısından güven koruması varlığı sürdürecektir. *Jakobs* bu duruma ilişkin geçiş hakkı örneğini vermektedir. Buna göre; geçiş hakkına sahip olan kişi, beklemek zorunda olan kişi yola hızlı bir şekilde girse bile, geçiş hakkına saygı duyulacağına güvenmeye devam edebilir. Ancak kaza ancak ani fren ile önlenilecekse artık buna güvenemeyecektir⁶⁷⁹.

⁶⁷⁶ *Jakobs*, s. 211.

⁶⁷⁷ *Jakobs*, s. 211.

⁶⁷⁸ *Jakobs*, s. 210.

⁶⁷⁹ *Jakobs*, s. 210.

Jakobs da *Rudolphi* gibi yalnızca kişinin kendi kurala aykırı davranışı nedeniyle güven ilkesinin uygulanamayacağı düşüncesine karşı çıkmaktadır. Yazara göre bu konu, yalnızca diğer kişilerin sonradan gerçekleştirdikleri kurala aykırı davranışları değil, aynı zamanda taraflar arasındaki etkileşim durumlarında güven ilkesinin belirlenmesi gereken durumları da kapsamaktadır. Böylelikle güven ilkesi bakımından izin verilmeyen davranışın belirlenmesi yalnızca kurala aykırı davranışa indirgenemeyecektir. Bu durum, tarafların sorumluluk yapısından kaynaklanmaktadır.

Jakobs'ta kişinin kendi kurala aykırı davranışı nedeniyle güven korumasının sona ermesi, kurala aykırı davranışın ortak sorumluluk dağılımındaki rolü, bir diğer ifade ile karşılıklı garanti çerçevesinde ele alınmaktadır. Meseleyi *Burgstaller*'in kurala aykırı davranış ve ağır taksir ayrımı bakımından ele alacak olursak, *Burgstaller*'in kurala aykırı davranış olarak adlandırdığı şey *Jakobs*'ta her bir tarafın ortak risk yönetimi çerçevesinde hesaba katması gereken hatalar, yani tesadüfi hatalardır. Bu, tesadüfi hataların telafisinin, birden fazla tarafın yürüttüğü risk yönetiminin normal akışı içinde hala gerçekleştirilebileceği anlamına gelir. Bir diğer ifade ile bu hatalar, taraflar arasındaki etkileşim biçiminin tipikliğine hâlâ uygun olup, rolün icra edilmesi sürecinde dengelenebilir niteliktedir.

Buna karşılık *Jakobs*'a göre ağır taksirli davranış ise taraflar arasındaki tipik etkileşim biçiminin sınırlarını özellikle aşırı derecede ihlal etmek anlamına gelmektedir. Böyle bir davranış rol sınırlarını aşan davranış olarak adlandırılmaktadır. Böyle bir durumda taraflardan biri, diğeriyle olan etkileşim biçimi açısından artık başlangıçtaki rolüne uygun davranmamaktadır. Bu nedenle, bu tür bir davranış yalnızca kişinin kendisine isnat edilebilecektir. Bu noktada, ilk kurala aykırı davranışı gerçekleştiren kişinin sorumluluktan kurtulmasının dayanağı da açıklık kazanmaktadır.

Karşılıklı garanti kavramı ve bunun sonucunda taraflar arasında izin verilebilir davranışın belirlenmesi, güven ilkesinin normatif modeli ile tutarlıdır. *Jakobs*, kişinin kendi kurala aykırı davranışı halinde güven ilkesini, kişiler arasındaki sorumluluğun somut dağılımını dikkate alarak tanımlamaktadır. Bu da *Stratenwerth*'in güven ilkesinin söz konusu olduğu durumlarda özen yükümlülüğünün sınırlarının kişinin yalnızca bireysel sorumluluğu esas alınarak belirlenmemesi gerektiği düşüncesiyle⁶⁸⁰ örtüşmektedir. *Jakobs*'un yaklaşımı ayrıca kişinin kendi kurala aykırı davranışı nedeniyle güven korumasının kabul edilmemesinin netice sorumluluğuna yol açabileceğini de açıklamaktadır. Eğer kişinin kendi kurala aykırı davranışı, karşı tarafa olan güveni zedelemiyorsa, bu davranışın diğerinin kurala aykırı davranışıyla

⁶⁸⁰ *Stratenwerth*, s. 384.

bağlantılı olması yalnızca bir tesadüf olarak değerlendirilecektir ve dolayısıyla kurala aykırı davranan diğer kişinin davranışı kurala aykırı davranan ilk kişiye isnat edilemeyecektir⁶⁸¹.

Jakobs'un görüşü, yukarıda ele aldığımız görüşler bakımından önem taşıyan bazı unsurları birleştirse de bazı soruları yine de yanıtsız bırakmaktadır. Örneğin; başkalarının insani hatalarına ilişkin sınırın neden yalnızca sosyal açıdan kabul edilebilir davranışların hafifçe aşılması şeklinde belirlendiği veya üçüncü kişilerin sonradan kurala aykırı davranışlarının olduğu durumlarda güven ilişkisinin nasıl kurulacağı bu bağlamda belirsizliğini korumaktadır.

2.5.1.3.5. Değerlendirme

2.5.1.3.5.1. Güven İlkesinin Dogmatik Fonksiyonu

Kişinin kendi kurala aykırı davranışının bulunduğu durumlarda güven ilkesinin kabul edilmesine ilişkin zorluk, kurala aykırı davranış kavramına ilişkin anlayıştan kaynaklanmaktadır. Bunun sonucu olarak da bireysel sorumluluğun güven ilkesine göre tanımlandığı durumlarda salt bir özen yükümlülüğü ihlali bile izin verilen davranışa ilişkin sınırın aşılması olarak yorumlanmaktadır. Ancak bize göre dikkat yükümlülüğüne aykırılık, güven ilkesi bağlamında kurala aykırı davranışta bulunulması anlamına gelmemektedir. Ayrıca özen yükümlülüğü ihlali tek başına bir davranışın ceza hukuku anlamında hukuka aykırı olduğu anlamına da gelmemektedir. Aksine, izin verilen sınırın aşıp aşılmadığına ilişkin tespit, belirli bir suç tipine ilişkin davranışın iletişimsel anlamının yorumlanması sonucu ortaya çıkmaktadır⁶⁸². Bu bağlamda *Welzel*, taksire ilişkin tanımında, tedbirlere veya standartlara aykırılığın yalnızca bir gösterge olduğunu, ancak henüz bir özen yükümlülüğü ihlalinin kanıtı olmadığını ifade etmektedir. Bu nedenle kurala aykırı davranışın tarihsel olarak belirlenmesi gereken toplumsal bütün açısından belirlenmesi gerekmektedir. Buna göre; güven ilkesi, belirli uygulama alanlarında özen yükümlülüğü ihlali kavramının somutlaştırılmasıdır⁶⁸³.

Yukarıda ele aldığımız üzere, güven ilkesi bağlamında bireysel sorumluluk, güvenen kişinin diğer kişilerin kurala aykırı davranışlarına ilişkin bir garantörlük yüklenmesi durumunda ortaya çıkmaktadır. Bu nedenle güven ilkesinin uygulanması, diğer kişilerin kurala aykırı davranışları nedeniyle ikincil bir sorumluluğun tesis edilmesini gerektirmektedir⁶⁸⁴. Kendi organizasyonel çevresini güvence altına alırken başkalarının hatalarını hesaba katmak zorunda olan herkes, davranışlarını diğer tarafların normatif olarak temellendirilmiş ve bilişsel olarak güvence altına alınmış olan davranış beklentilerine göre ayarlayabilir. Bu bağlamda

⁶⁸¹ **Jakobs**, s. 210 vd.

⁶⁸² Davranışın iletişimsel yönüne dair bkz: **Jakobs**, System der strafrechtlichen Zurechnung, s. 15 vd.

⁶⁸³ **Welzel**, s. 134; **Welzel**, Abhandlungen zum Strafrecht und zur Rechtsphilosophie, s. 328.

⁶⁸⁴ **Stratenwerth**, s. 390 vd.

davranış yönelimi, sorumlu norm muhataplarının kurala uygun davranacakları anlamında normatif olarak belirlenmektedir.

Ceza hukuku bağlamında bir isnadiyet kriteri olarak güven ilkesi, üçüncü kişilerin kurala aykırı davranışlarından dolayı bir sorumluluk söz konusu olduğunda, kurala aykırı davranışın tipikliğini belirlemektedir. İzin verilebilirlik, başkalarının risk yönetiminde normatif olarak temellendirilmiş ve bilişsel olarak güvence altına alınmış beklentiye göre davranış yöneliminin korunmasından oluşmaktadır. Garantör, davranışlarını izin verilen risk çerçevesinde ayarladığı gibi, riski normatif anlamda başkalarıyla birlikte yönettiği durumlarda da başkalarının normatif olarak temellendirilmiş ve bilişsel olarak güvence altına alınmış davranış beklentilerine ilişkin kurallara göre de ayarlayabilir. Bu bağlamda güven ilkesinin amacı, başkalarının kurala aykırı davranışlarının hesaplanabilirliğinin normatif perspektiften belirlenmesidir. Özetle; bireysel davranışın normatif anlamı, yani ceza hukuk bakımından bir norm ihlali, güven ilkesi bağlamında ancak başkalarının kurala uygun davranacağına ilişkin beklentinin temellendirilmesi dikkate alınarak belirlenebilecektir. Bu nedenle, yalnızca kişinin kendi kurala aykırı davranışı dikkate alınarak güven ilkesinin sınırlandırılması da bize göre doğru olmayacaktır⁶⁸⁵.

2.5.1.3.5.2. Üçüncü Kişilerin Kurala Aykırı Davranışlarından Kaynaklanan Sorumluluk

2.5.1.3.5.2.1. Güven İlkesinin Tipik Uygulama Alanlarında Üçüncü Kişilerin Kurala Aykırı Davranışlarından Kaynaklanan Sorumluluk

Trafik, iş bölümü vb gibi güven ilkesinin tipik uygulama alanlarında ilkenin geçerliliği noktasında bize göre öncelikle kişinin diğer kişilerin hatalarını telafi yükümlülüğünün olup olmadığının tespit edilmesi gerekmektedir. Buna göre; güven ilkesi bağlamında yapılacak olan isnat, yalnızca kurala aykırı davranışın gerçekleşeceğine ilişkin somut belirtilere dayanamayacaktır. Zira güven ilkesi salt bilişsel bir sorun olarak ele alınamaz. Bu nedenle güven korumasının geçerli olup olmadığına ilişkin değerlendirmeden önce telafi yükümlülüğünün kişinin organizasyonel çevresi içerisinde gerekçelendirilmesi gerekmektedir.

Güven ilkesinin tipik uygulama alanlarında başkalarının kurala aykırı davranışları nedeniyle sorumluluk, kolaylıkla tespit edilebilir. Örneğin, trafikteki herkes başkalarının hatalarını telafi etme yükümlülüğünü üstlenmektedir. Bu bağlamda özgürlüğün kullanılması, karşılıklı dikkate almayı gerektirmektedir⁶⁸⁶. Benzer şekilde bir iş bölümü içerisinde yer alan kişinin başkalarının insani hatalarını telafi etmek bağlamında ikincil bir yükümlülüğü söz

⁶⁸⁵ Benzer yönde bkz: **Duttge**, Arbeitsteilige Medizin zwischen Vertrauen und strafbarer Fahrlässigkeit, s. 352 vd.

⁶⁸⁶ Freund, George, **Erfolgssdelikt und Unterlassen**, Carl Heymanns Verlag, Köln, 1992, s. 180 vd.

konusudur⁶⁸⁷. Tıbbi tedavi, yapı işleri ve ürün sorumluluğu örneklerinde bu durum açıkça görülmektedir. Örneğin ürün üreticisi, kullanıcıların ürünü kullandıkları esnada gerçekleştirebileceği bazı hatalı davranışlara karşı da hazırlıklı olmak durumundadır⁶⁸⁸. Çünkü risk yönetiminin birden fazla tarafça paylaşılmasına izin verilmesi aynı zamanda tarafların kurala aykırı davranışların sorumluluğunu üstlenmesi anlamında da gelmektedir. Bu noktada garantörün görev alanı, diğerleri ile iş birliği içinde risksiz bir yönetimin sağlanmasını da kapsamaktadır. Bu nedenle bu ikincil görev, ancak diğer kişilerin yeterli risk yönetimine yönelik istekliliği normatif ve bilişsel olarak garanti edildiğinde sınırlanabilecektir.

Ancak bu türden bir sorumluluk, garantörün içinde bulunduğu organizasyonel yapıyı güvence altına alırken üçüncü kişilerin olası hatalarını dikkate alması gereken her durumda meydana çıkabilecektir. Örneğin; çocuklarını bir bakıcıya teslim eden ebeveynler, böyle bir yükümlülüğü bir başkasına devretmeleri nedeniyle sorumluluk üstlenmektedirler ve bu nedenle de çocuğu mutlaka tecrübeli birine teslim etmelidirler⁶⁸⁹. Benzer şekilde bir işletme sahibi, çalışanların iş esnasında ortaya çıkabilecek haksız fiillerden sorumludur. Başkaları üzerinde otorite kuran kişiler de onların meydana getirdiği haksızlıklardan dolayı sorumluluk taşımaktadırlar. Bu nedenle, ebeveynler, eğitimciler veya bir psikiyatri kliniğinde görev yapan doktorlar, gözetimleri altındaki kişilerin haksız fiillerini önlemekle yükümlüdür⁶⁹⁰. Benzer şekilde, bir sürüş eğitmeni, öğrencisinin gelişim seviyesine bağlı olarak öğrenme sürecindeki hatalı tepkilere karşı hazırlıklı olmalıdır⁶⁹¹. Ayrıca, bir tehlike kaynağının güvenliğinden sorumlu olan garantör, bu sorumluluğu devrettiğinde, sorumluluğu devrettiği kişinin ilgili standart güvenlik önlemlerine uygun şekilde davranmasını sağlamalıdır⁶⁹². Örneğin, güçlü ve büyük bir köpeğin sahibi, hayvanı başka bir yetkin kişiye devrettiğinde sorumluluk taşımaktadır. Aynı şekilde, silah gibi serbestçe kullanılmayan bir eşyanın sahibi, onu güvenli bir şekilde devretmekle yükümlüdür⁶⁹³.

Tüm bu örneklerde görüldüğü üzere garantör, başkasının kurala aykırı davranışlarını kendi sorumluluğu olarak üstlenmiş olacaktır ve eğer bu durumlarda güvenilen kişinin risk yönetimini hatasız bir şekilde yürüteceğine dair güvenilir bir temel yoksa kişi başkalarının kusurlu davranışlarını telafi etme yükümlülüğünü ihlal etmiş sayılacaktır.

⁶⁸⁷ Stratenwerth, s. 391 vd.

⁶⁸⁸ Kuhlen, s. 137 vd.

⁶⁸⁹ Jakobs, s. 822.

⁶⁹⁰ Jakobs, s. 806 vd.

⁶⁹¹ Freund, Erfolgsdelikt und Unterlassen, s. 252 vd.

⁶⁹² Freund, Erfolgsdelikt und Unterlassen, s. 301 vd.

⁶⁹³ Jakobs, s. 803 vd.

2.5.1.3.5.2.2. İzin Verilmeyen Riskin Yaratıldığı Durumlarda Üçüncü Kişilerin Kurala Aykırı Davranışlarından Kaynaklanan Sorumluluk

Başkalarının kurala aykırı davranışlarından doğan sorumluluk yalnızca yukarıda ele aldığımız güven ilkesinin tipik uygulama alanlarında, yani garantörün riski başkalarıyla yönettiği durumlardaki davranışlar bağlamında belirlenmemektedir. Özellikle üçüncü kişilerin kurala aykırı davranışlarının isnadına ilişkin durumlar, ilk kurala aykırı davranışı gerçekleştiren kişi tek başına hareket etse bile izin verilmeyen bir risk yaratmanın başkalarının insanı hatalarından da sorumlu olunmasına yol açabileceğini ortaya koymaktadır.

Yukarıda *Rudolphi*'nin görüşlerine yer verdiğimiz kısımda değindiğimiz üzere, üçüncü kişilerin kurala aykırı davranışlarından doğan sorumluluğun temeli, müdahale yükümlülüğünden kaynaklanmaktadır. İzin verilmeyen bir davranışla bir risk yaratan kişi, bu sebeple başkaca zarar doğuran neticelerin meydana gelme olasılığı devam ettiği takdirde bunların önlenmesinden de sorumlu olacaktır⁶⁹⁴. Şayet riskin giderilmesi noktasında üçüncü kişilerin müdahalesi söz konusu olacaksa, ilk kurala aykırı davranışı gerçekleştiren kişi, müdahale sorumluluğu nedeniyle bunların kurala aykırı davranışlarından da sorumlu olacaktır ve bu nedenle oluşacak sorumluluğun da güven ilkesine göre belirlenmesi gerekecektir. Zira müdahale yükümlülüğü yalnızca garantörün riski ortadan kaldırmakla yükümlü olduğu anlamına gelmemekte, aynı zamanda riskin yaratılması nedeniyle oluşacak durumlardan da sorumlu olduğu anlamına gelmektedir. Bir diğer ifade ile ortaya çıkan neticeler kendisine objektif olarak isnat edilebilecektir⁶⁹⁵.

İzin verilmeyen riskin yaratıldığı durumlarda, üçüncü kişilerin kurala aykırı davranışlarından doğacak olan sorumluluk yalnızca kişinin kurala aykırı davranışına dayandırılmaz. Zira bu durumda netice sorumluluğu gündeme gelecektir. Bu nedenle izin verilmeyen riskin yaratılması ile üçüncü kişilerin kurala aykırı davranışlarından doğacak olan sorumluluk arasında normatif bir bağ kurulmalıdır.

Örneğin hız sınırını aşan bir araç tarafından aniden yola çıktığı için ezilen bir yayanın hastaneye getirildikten sonra ameliyat esnasında hatalı bir işlem sonucunda hayatını kaybettiği durumda, eğer sürücünün hız sınırını aşmasına rağmen yayanın bu olağan ancak kurala aykırı

⁶⁹⁴ Müdahale yükümlülüğü, üçüncü kişilerin sonradan meydana gelen kurala aykırı davranışlarının isnadının söz konusu olduğu durumlarda izin verilen riskin aşılması şartı çerçevesinde temellendirilir. Ancak bize göre müdahale yükümlülüğü, yalnızca yükümlülüğe aykırı önceki davranışla sınırlı olmamalıdır. Burada asıl belirleyici olan, garantörün davranış özgürlüğünü kullanırken, kendi organizasyonel çevresinin özelliklerinden kaynaklanabilecek tehlikelerin gerçekleşmesini önlemekle yükümlü olmasıdır. Bu nedenle müdahale yükümlülüğü, bu bağlamdaki özel risklerin yönetimi durumlarında da geçerli olmalıdır. Konu ile ilgili bkz: **Jakobs**, 810 vd.; **Jakobs**, System der strafrechtlichen Zurechnung, s. 37; **Freund**, Erfolgsdelikt und Unterlassen, s. 180 vd.; Pawlik, Michael, **Das Unrecht des Bürgers**, Mohr Siebeck, Tübingen, 2012, s. 182.

⁶⁹⁵ bkz: **Perdomo-Torres**, s. 166.

davranışını telafi ederek böyle büyük bir zararı önleyebileceği tespit edilirse artık sürücünün kurala aykırı bu davranışı hastanedeki işlem anında normatif anlamda aktüel olmayacaktır⁶⁹⁶. Buna karşın, kişinin ilk kurala aykırı davranışı gerçekleştirmesi nedeniyle riskli bir durum yarattığı ve dolayısıyla başkalarının kurala aykırı davranışlarından sorumlu olduğu varsayılırsa, bu durumda sorumluluk başkalarının sorumluluğu çerçevesinde tanımlanacak ve güven koruması meselesi tekrar gündeme gelecektir. Bu bağlamda örnekteki sürücünün güven ilkesi gereğince yayanın kurala aykırı davranışını öngörmesi gerektiği takdirde sürücü, doktorun risk yönetimi nedeniyle ortaya çıkabilecek durumlardan da sorumlu olacaktır.

Üçüncü kişilerin kurala aykırı davranışları olarak adlandırılan bu gibi etkileşim durumlarında güven ilkesinin uygulanmasında belirleyici olan, kurala aykırı davranışta bulunan kişinin izin verilmeyen riskin yaratılması esnasında insan hatası riskini tetiklemesi nedeniyle kendisini sorumlu kılmasıdır⁶⁹⁷. Kurala aykırı davranan kişinin bir ceza normunu ihlal etmiş olduğu gerçeği, güven ilkesinin uygulanmasına engel teşkil etmeyecektir. Güven ilkesinin amacı, başkalarının kurala aykırı davranışları nedeniyle sorumluluğun somutlaştırılmasıdır. Bu bağlamda ifade etmeliyiz ki, öğretide ağırlıklı görüşün⁶⁹⁸ aksine, başkalarının kurala aykırı davranışlarının söz konusu olduğu durumlarda sorumluluk, ceza normuna aykırılık bulunsa dahi güven ilkesi çerçevesinde belirlenmelidir. Buna göre netice suçları ve neticesi sebebiyle ağırlaşmış suçlara ilişkin tipik etkileşim durumları bağlamında üçüncü kişilerin kurala aykırı davranışlarından doğacak olan sorumluluk da güven ilkesi ile belirlenmektedir⁶⁹⁹.

Bu durumda ortaya, ilk kurala aykırı davranışı gerçekleştiren kişinin izin verilmeyen bu davranışı nedeniyle başkalarının hataları neticesinde meydana gelen ceza normu ihlallerinden de sorumlu tutulup tutulmayacağı sorusu çıkmaktadır. Yasaklanmış bir davranışla bir risk durumu yaratan ve böylelikle başkalarının insani hatalarından kaynaklanan riskleri de tetikleyen kişi, kendisini yalnızca davranışı anında bu kişilerin normatif ve bilişsel olarak beklenebilen kurala aykırı davranışlarından sorumlu kılar. Bu bağlamda yukarıda ele aldığımız üzere bir tehlike yaratıldığında Alman Ceza Kanunu md. 323c veya Türk Ceza Kanunu md. 98 çerçevesinde bu tehlikeyi önleme veya tehlikeye ilişkin yardım etme yükümlülüğü altında bulunan kurtarıcıların kurala aykırı davranışlarından da sorumluluk söz konusu olabilecektir⁷⁰⁰.

⁶⁹⁶ Benzer bir durum sürücünün izin verilen güvene rağmen yaratılan özel risk nedeniyle doğan kurtarma/yardım etme yükümlülüğünün yerine getirmesi halinde de geçerli olacaktır. bkz: **Jakobs**, s. 812-813.

⁶⁹⁷ **Jakobs**, s. 332.

⁶⁹⁸ **Burgstaller**, s. 362 vd; **Burgstaller**, *Das Fahrlässigkeitsdelikt im Strafrecht*, s. 62; **Kirschbaum**, s. 122; **Frisch**, s. 438; **Strasser**, s. 62 vd; **Puppe**, s. 85 vd.

⁶⁹⁹ Konuyla ilgili öğretide verilen çeşitli olay örneklerine ilişkin bkz: **Jakobs**, s. 331 vd; **Roxin/Greco**, s. 383.

⁷⁰⁰ **Jakobs**, s. 573 vd.

2.5.1.3.5.3. Sorumluluğun Ehil Bir Güvenilen Kişi ile Paylaşılması

Güven koruması talep etme imkânı, öncelikle güvenli risk yönetimine ilişkin birincil sorumluluğun ehil bir güvenilen kimse ile paylaşılmasıyla başlamaktadır. *Rudolphi*'deki güvenilenin sorumluluğu⁷⁰¹ ve *Jakobs*'taki risk yönetiminin karşılıklı garantisi⁷⁰² kavramları, bu nedenle güven korumasının belirlenmesinde büyük önem taşımaktadır.

Esasen bu durum, güvenen kişinin güvenli risk yönetimi sorumluluğunu tek başına üstlenmediği anlamına gelir. Dolayısıyla ehil bir kimse ile sorumluluğun paylaşılması, güvenilenin saygı ilkesi doğrultusunda davranacağı beklentisini temellendirebilir. Somut bir durumda bu beklentiyi zayıflatacak herhangi bir gösterge bulunmuyorsa, güven korunmalıdır. Bununla birlikte, güvenilen kişinin kurala uygun davranacağına ilişkin beklentinin içeriği, kişiler arasındaki sorumluluk paylaşımının somut biçimine göre değişiklik gösterir. Kişinin kendi kurala aykırı davranışı söz konusu olduğunda güven ilkesinin uygulanmasına ilişkin değerlendirmede, yetkinin tahsisi konusunda güvenilen kişinin telafi yükümlülüğünün somut biçimde gerekçelendirilmesine ve sorumluluğun ehil bir kişiyle paylaşılmasının önemine dikkat edilmelidir. Aşağıda bu hususlar ele alınacaktır.

2.5.1.3.5.3.1. Kişinin Kendi Kurala Aykırı Davranışı ve Güvenilen Kişinin Telafi Yükümlülüğü

2.5.1.3.5.3.1.1. Karşılıklı Telafi Yükümlülüğü

Yukarıda *Puppe*'nin görüşlerine yer verdiğimiz kısımda ifade ettiğimiz üzere, kişinin kendi kurala aykırı davranışının söz konusu olduğu durumlarda kendi hatasından kaynaklanacak sorumluluktan kurtulmak için güven ilkesine başvurulması ilkenin kendisiyle çelişkili olacaktır. Zira güven ilkesi, güvenen tarafın kurala aykırı davranışıyla harekete geçen üçüncü tarafların davranışlarından doğabilecek sorumluluğun sınırlandırılması ile ilgilidir. Dolayısıyla güvenen kişinin kendi hatasından kaynaklanan sorumluluğu göz ardı edilemez. Ancak kişinin kendi kurala aykırı davranışı söz konusu olduğunda, güven ilkesinin belirlenmesi açısından bunu telafi edebilme ihtimali önem arz etmektedir.

Bu bağlamda öncelikle trafikte olduğu gibi tarafların riski ortak yönetmeleri, bir diğer ifade ile trafikteki gibi bir karşılıklı telafi yükümlülüğü gündeme gelebilir. *Jakobs*'un görüşlerinde de esasen bu ifade edilmektedir. Bu tür bir etkileşim bağlamında sorumluluk paylaşımı, devamlı bir dikkat ve karşılıklı saygıya ilişkin genel bir görevin üstlenilmesiyle tanımlanmaktadır⁷⁰³. Buna göre; kurala aykırı davranan kişi, bu davranışı başkalarının

⁷⁰¹ *Rudolphi*, s. 556.

⁷⁰² *Jakobs*, s. 211.

⁷⁰³ Söz konusu ifade esasen Alman Karayolu Trafik Kanunu (StVG) md. 1 hükmüdür.

hatalarının telafi edilmesi bağlamında karşılıklı garanti altına alınan sorumluluk dâhilinde olduğu sürece, bu davranışının bir başkası tarafından telafi edilebileceğine güvenebilecektir.

Güvenen kişi, kurala aykırı davranışının söz konusu olduğu durumlarda bile başkalarının kurala aykırı davranışlarını telafi etme imkânına sahip olmalıdır ve güvenilen ehil kişiler de olağan bir etkileşim sürecinde olası bir kurala aykırı davranışın telafisine ilişkin hazır olduğu yönündeki beklentiyi boşa çıkarmamalıdır. Örneğin; eğer bir bisikletli, direksiyon hâkimiyetini kaybettiğinde, biraz yakın olsa bile hala kabul edilebilir bir güvenlik mesafesindeyse, otomobil sürücüsünün bunu telafi edeceğine güvenebilir. Benzer şekilde, yan yoldan ana yola çıkan sürücü de ana yoldaki geçiş önceliğine sahip sürücünün bunu fark edip kendi kurala aykırı davranışını telafi edebileceğine güvenebilecektir.

Örneklerde ele aldığımız türden karşılıklı etkileşimlerde, özen yükümlülüğünün içeriği, kişiler arasında karşılıklı olarak garanti edilen telafi yükümlülüğü çerçevesinde belirlenmektedir. Dolayısıyla, yalnızca şekli olarak bir trafik kuralının ihlal edilmesi, kurala davranan kişinin güven ilkesinin izin verdiği sınırları aştığı anlamına gelmeyecektir.

2.5.1.3.5.3.1.2.Genel Yetki Dağılımı Sistemine Göre Telafi Yükümlülüğü

Alman Ceza Kanunu md. 13 bağlamındaki garantör kişiler ile md. 323c bağlamındaki yardım yükümlülüğü altındaki kişiler veya Türk Ceza Kanunu md. 83 bağlamındaki garantör kişiler ile md. 98 bağlamındaki yardım yükümlülüğü altındaki kişiler arasındaki sorumluluk dağılımına bakıldığında, güven ilkesinin, güvenilen kişinin telafi yükümlülüğünü aktive etme anlamında somutlaştırılabileceği görülmektedir. Bu durum, özellikle izin verilmeyen tehlikenin yaratılması suretiyle ortaya çıkan diğer kişilerin kurala aykırı davranışlarından dolayı sorumluluğun belirlenmesi açısından önem arz etmektedir. Bu bağlamda, güven ilkesi ilk kurala aykırı davranışı gerçekleştiren kişilerin risk yönetiminde yer alan üçüncü kişiler nedeniyle başkaca norm ihlallerine yol açmasıyla ilişkilidir.

Özellikle *Rudolphi*'nin konuya ilişkin görüşlerinde değindiğimiz üzere, kişinin kendi kurala aykırı davranışının başkası tarafından telafi edilmesini talep edebilmesi için öncelikle bu yükümlülüğün oluşturulması gerekmektedir. Buna göre; kişi eğer başkasının telafi yükümlülüğünü harekete geçireceğine ilişkin beklentinin güven kapsamında korunmasını istiyorsa, öncelikle güvenen kişi tarafından yaratılan riskin etkili bir şekilde telafi edileceğine ilişkin yetki oluşturulmalıdır. Zira yukarıda da ifade ettiğimiz üzere, Alman Ceza Kanunu md. 13 ve md. 323c kapsamındaki garantörler ve yardım yükümlülüğü altında olanlara ilişkin sorumluluk dağılımı çerçevesinde, kişinin kendi kurala aykırı davranışının telafi edilmesi talebi ancak bu tür beklentilerin normatif olarak korunmasıyla söz konusu olabilecektir.

Davranış özgürlüğünün sonuçlarına ilişkin yetki perspektifinden bakıldığında, genel olarak herkesin başkalarının hatalarını telafi etme yükümlülüğü altında olması beklenemeyecektir⁷⁰⁴. Buradan hareketle, ilk davranışı gerçekleştirenin kendi kurala aykırı davranışıyla yarattığı riskli duruma karşı konuyla ilgisi olmayan üçüncü kişilerin ihmali davranışları ancak Alman Ceza Kanunu md. 323c anlamında dayanışma eksikliği olarak nitelendirilebilecektir. Telafi yükümlülüğü ancak bir garantörlük konumuyla temellendirilirse başkası tarafından telafi beklentisi korunabilecektir. Bu bağlamda kurala aykırı ilk davranışı gerçekleştiren kişinin tarafından yaralanan mağdurun, doktor tarafından tedavi edilmesi durumunda, doktorun garantörlük statüsüne dayanarak hastanın tedavisini üstlenmesi beklenebilir. Zira garantörlük statüsüne rağmen hastanın tedavi edilmemesi başlı başına ağır bir tıbbi hata teşkil eder⁷⁰⁵.

Benzer şekilde, mağdurun kendi sorumluluğunu üstlenmesi halinde onun telafi yükümlülüğü de beklenebilecektir. Eğer kurala aykırı ilk davranışı gerçekleştiren kişi, bu davranışıyla bir başkasına zarar vermişse, yaratılan bu riske ilişkin yönetimde mağdurun da yer aldığı düşünülebilir. Bu bağlamda mağdurun da yükümlülüklerini yerine getireceğine güvenilebilecektir. Böylelikle mağdurun bu sorumluluğu kurala aykırı ilk davranışı gerçekleştiren kişinin sorumluluğunu hafifletebilecektir⁷⁰⁶. Ancak bu tür beklentilerin korunması, yalnızca mağdurun insanî hatalarının sorumluluğu ile değil, aynı zamanda bu hataların kurala aykırı ilk davranışı gerçekleştiren kişinin bu davranışıyla bağlantılı olarak ortaya çıkmasıyla da ilişkilendirilmelidir. Dolayısıyla, kurala aykırı ilk davranışı gerçekleştiren kişi, tehlikenin ortadan kaldırılması konusunda mağdurla birlikte sorumlu olacaktır.

Son olarak garantörler ve yardım yükümlülüğü altında olanlar arasındaki sorumluluk dağılımı açısından bakıldığında, güven ilkesinin kişinin kendi kurala aykırı davranışı halinde uygulanmasının yalnızca telafi yükümlülüğünün veya güvenilen kişinin garantör statüsünün belirlenmesiyle ilgili olmadığı ifade edilmelidir. Yukarıda güvenilen kişinin icrai ve ihmali davranışına ilişkin ayrıma değinirken ifade edildiği üzere, somut olayla ilgisi olmayan üçüncü kişilerin Alman Ceza Kanunu md. 323c bağlamında yardım sağlaması durumunda kurala aykırı davranan kişinin sorumluluğu da güven ilkesi çerçevesinde belirlenmelidir. Buna göre olayla ilgili olmayan yardım edenin insani hataları da kurala aykırı ilk davranışı gerçekleştirerek riski

⁷⁰⁴ **Jakobs**, s. 814 vd; **Jakobs**, System der strafrechtlichen Zurechnung, s. 38; **Pawlik**, s. 185.

⁷⁰⁵ **BGH**, 6. Zivilsenat, VI ZR 325/98, 08.02.2000, “Garantenstellung des angestellten Arztes”, **NJW**, S. 37, Y. 2000, ss. 2741-2742, s. 2741; Deutsch, Erwin/Spickhoff, Andreas, **Medizinrecht**, Springer Verlag, Berlin Heidelberg, 2014, s. 214.

⁷⁰⁶ Müssig, Bernd, “Antizipierte Notwehr”, **ZStW**, C. 115, S. 2, Y. 2003, ss. 224-248, s. 231 vd; Cancio Meliá, Manuel, “Opferverhalten und objektive Zurechnung”, **ZStW**, C. 111, S. 2, Y. 1999, ss. 357-387, s. 373 vd.

yaratılan kişiye isnat edilecektir. Bu nedenle bu ikincil sorumluluğun daha ayrıntılı bir şekilde belirlenmesi gerekmektedir.

2.5.1.3.5.3.2. Kişinin Kendi Sorumluluğu ve Asgari Düzeyde Özen Talebi

Ehil bir güvenilen kişinin varlığı, kişinin kendi kurala aykırı davranışının başkalarının kurala aykırı davranışlarını tetiklediği durumlarda sorumluluğun sınırlandırılması anlamında büyük önem taşımaktadır. Bu bağlamda ehil bir güvenilen kişinin başkalarının kurala aykırı davranışlarından dolayı sorumluluğundan bahsedildiğinde, güvenilen kişi ile kurulan hukuki bağa dikkat edilmelidir. Kurala aykırı ilk davranışı gerçekleştiren kişinin başkalarının buna bağlı olarak gerçekleştirebileceği kurala aykırı davranışlardan sorumlu olacaktır, zira kurala aykırı davranışı neticesinde yaratılan risk nedeniyle başkalarının kurala uygun davranabilmesi için gerekli ortamı zayıflatmıştır. Ancak bu durum kurala aykırı ilk davranışı gerçekleştiren kişinin her türlü hatasından sorumlu olacağı anlamına gelmemektedir. Kaldı ki güven ilkesi de bu durumu gerekçelendirmek için kullanılamayacaktır⁷⁰⁷.

Kurala aykırı ilk davranışı gerçekleştiren kişi şayet bu davranışını ehil bir güvenilene yöneltmişse, artık ondan asgari düzeyde bir saygı talep edebilmelidir. Burada bahsedilen; başkalarının kurala aykırı davranışlarına ilişkin zaten var olan sorumluluğun sınırlarının, ehil bir güvenilen ile sorumluluğun paylaşılması çerçevesinde daraltılmasıdır. Bu bağlamda sorumluluğun paylaşılması, *Rudolphi*'nin belirttiği gibi basitçe kendi sorumluluklarını taşıyan iki kişiden daha fazlasını ifade etmektedir.

Burgstaller ve *Jakobs*'un ifade ettiği ağır taksir, aşırı veya role uygun olmayan davranış gibi kavramlar da bu noktada daha net anlaşılmaktadır. Aşırı şekilde kurala aykırı davranış, normatif temelli davranış beklentilerinden tamamen sapan davranıştır. Bu şekilde davranan bir güvenilen kişi, kendi sorumluluğuna düşen kısma ilişkin en temel tedbirleri ihmal etmekte ve kendisinden beklenen davranış özgürlüğünü dikkatli yönetme yükümlülüğünü de ağır şekilde ihlal etmektedir. Kurala aykırı ilk davranışı gerçekleştiren kişinin, bu davranışı nedeniyle ortaya çıkan üçüncü kişilerin kurala aykırı davranışlarını telafi yükümlülüğü veya bunların kendisine isnadı, şayet güvenilen kişinin aşırı kurala aykırı davranışlarına kadar genişletilirse, bu durum ehil taraflar arasındaki davranış özgürlüğünün dikkatli kullanılmasına ilişkin birincil sorumluluk dağılımının anlamına aykırılık söz konusu olacaktır. Bu bağlamda kurala aykırı ilk davranışı gerçekleştiren garantör, yalnızca ilgili etkileşim biçimi çerçevesinde tipik olarak ortaya çıkabilecek olan insani hatalardan sorumlu olacak ancak etkileşim biçiminin amacına

⁷⁰⁷ *Jakobs*, s. 211; *Wolter*, s. 346 vd.

aykırı olan her olası hatadan sorumlu tutulamayacaktır. Zira bu türden bir davranış ancak faile isnat edilebilecektir.

Bu türden ağır hataların isnadının sınırlandırılması esasında yalnızca güvenilen kişinin bireysel davranışının ağırlığından kaynaklanmamaktadır. Burada, kurala aykırı ilk davranışı gerçekleştiren kişi ile kurala aykırı diğer kişinin kusur derecelerinin karşılaştırılmasından ziyade, ehil bir güvenilene yönelmiş bir davranışın asgari yönlendirme güvencesinin korunması söz konusudur⁷⁰⁸. Ehil bir güvenilenden beklenen, davranışını normatif temellere dayanan beklentilere uygun hale getirmesidir. Aksi bir durum, yukarıda ifade ettiğimiz netice sorumluluğu ortaya çıkması ve toplumsal sorumluluk dağılımının göz ardı edilmesi anlamına gelecektir. Zira kurala aykırı davranan kişi, herkesin her türlü davranışı beklemek zorunda olduğu bir dünyada değil, belirli davranış beklentilerinin normatif olarak güvence altına alındığı bir dünyada hareket etmektedir. Dolayısıyla ikincil sorumluluğun sınırı, diğer tarafın davranışıyla güvenliğe yönelik asgari saygıyı ihlal ettiği ve bunun sonuçlarını yalnızca kendisinin üstlenmesi gerektiği bir noktada çizilmelidir⁷⁰⁹.

Böylelikle kişinin kendi kurala aykırı davranışının söz konusu olduğu durumlarda güvenin korunmasını belirlemede iki temel kriter belirlenebilir. İlk olarak, kurala aykırı davranışta bulunan kişinin sorumluluğu, üçüncü kişilerin kurala aykırı davranışlarına ilişkin sorumluluğun aktif hale gelmesiyle tanımlanır. İkinci olarak ise, ehil bir güvenilen tarafından özenli bir yönetim beklentisinin temellendirilip temellendirilmediği dikkate alınmalıdır. Buna göre; kurala aykırı davranışta bulunan kişinin, üçüncü kişilerin aşırı şekilde kurala aykırı davranışlar gerçekleştirmeyeceğine güvenip güvenemeyeceği değerlendirilir.

Bu durumu trafik bağlamında örneklendirmek gerekirse; *Jakobs*'un ifade ettiği gibi, geçiş hakkına sahip olan kişi hız sınırını aşmış olsa bile geçiş hakkının korunacağına güvenebilecektir. Ancak beklemek zorunda olan sürücünün kurala aykırı davranışını telafi yükümlülüğü bu bağlamda geçiş hakkına sahip sürücü özelinde zaten mevcuttur, bu nedenle bunu yerine getirebilmek için manevra kabiliyeti gibi birtakım yeteneklerini koruması gerekmektedir. Eğer başkalarının olası ancak aşırı olmayan davranışlarını telafi edemeyecek derecede hız sınırını aşmışsa başkalarının onun bu davranışını uygun şekilde yönetmesini bekleyemeyecektir. Bu durumda güven korumasından da yararlanamayacaktır.

Elbette ki trafikteki her bir katılımcının diğerlerinin kurala aykırı davranışlarına tepki vermesi gerekmektedir. Ancak başkalarının somut etkileşim biçiminde normal sayılmayan ve bu yüzden ikincil olarak telafi edilemeyecek kurala aykırı davranışının sorumluluğunun

⁷⁰⁸ **Puppe**, s. 88.

⁷⁰⁹ **Jakobs**, s. 211.

üstlenilmesi de kişilerden beklenemez. Bu bağlamda trafikteki bir kişi, diğerlerinin ortak risk yönetimi çerçevesinde asgari güvenlik düzeyini sağlamakla yükümlüdür. Bir diğer ifade ile başkalarının olası ancak aşırı olmayan kurala aykırı davranışlarına karşı hazırlıklı olmalıdır⁷¹⁰. Bu asgari düzeyin ihlal edilmesi ise ortak risk yönetimi alanına karşı tamamen duyarsız kalmak anlamına gelecektir. Böyle bir durumda, kişi ortak sorumluluk paylaşımı alanından çıkacak, *Jakobs*'un ifadesiyle rol sınırlarını aşan bir davranış sergilemiş olacak ve kendi davranışının zarara neden olan neticelerinden de yalnızca kendisi sorumlu hale gelecektir⁷¹¹.

Bunun kişinin kendi kurala aykırı davranışıyla yaratılan risk durumlarına ilişkin kurtarma operasyonlarında da üçüncü kişilerin aşırı şekilde kurala aykırı davranışlarının meydana gelmeyeceğine ilişkin güven de korunabilir. Yukarıda ifade ettiğimiz üzere, kurala aykırı davranışıyla bu tarz operasyonlarda insan hatası ihtimaline neden olan kişi, bu türden hataların sorumluluğunu üstlenmek durumundadır. Ancak meydana gelen gerekli asgari özeni ihlal eden davranışlar bakımından sorumluluk söz konusu olmayacaktır.

Bu bağlamda örneğin kişinin kurala aykırı ilk davranışıyla birini yaralaması durumunda, mağduru tedavi eden doktor örneği ile açıklanabilir. Doktorun insani hatasına ilişkin sorumluluk, yalnızca tedavi sürecinde ortaya çıkabilecek ancak mesleğin temel özen kurallarına aykırı olmayan hatalarla sınırlıdır. Doktorun ağır bir tıbbi hata yapması halinde ise artık failin bu hata nedeniyle sorumlu tutulması mümkün olmayacaktır.

Benzer şekilde bir kundakçı, itfaiyecinin solunum koruma süresini kontrol etmek için bir saat temin etmemesi ve böylece ekibinin hayatını ciddi şekilde riske atması gibi bir hatası nedeniyle sorumlu tutulamayacaktır⁷¹². Kurala aykırı ilk davranışı gerçekleştiren kişinin bu davranışıyla kurtarıcının hatalarına zemin hazırladığı kabul edilse bile, profesyonel bir kurtarma ekibinden tehlikenin ortadan kaldırılmasını planlı bir şekilde gerçekleştirmesi ve kurtarma personelinin hayatını gereksiz yere tehlikeye atmaması beklenir. Kurala aykırı ilk davranışı gerçekleştirenin bu nedenle kötü organize edilmiş bir kurtarma ekibinin kusurundan sorumlu olması söz konusu olmayacaktır. Buna karşılık, deneyimsiz bir kurtarıcıdan, profesyonel bir kurtarıcı gibi kurtarma operasyonunun risklerini değerlendirmesi beklenmemelidir. Zira bu türden kişilerin davranışlarının, profesyonel bir kurtarıcının standartlarından önemli ölçüde sapması daha olasıdır⁷¹³. Örneğin, mesleki bir kurtarma eğitimi

⁷¹⁰ **BGH**, 4. Strafsenat, 4 StR 297/55, 29.09.1955; van Weezel, Alex, **Beteiligung bei Fahrlässigkeit**, Duncker&Humblot, Berlin, 2006, s. 218 vd.

⁷¹¹ **Jakobs**, s. 210.

⁷¹² **Puppe**, "Tödlicher Unfall bei Feuerwehreinsatz nach Brandstiftung – Grenzen der Erfolgszurechnung", s. 331 vd.

⁷¹³ Kurtarma operasyonlarına dair farklı durumlar ve bunlara ilişkin değerlendirmeler için bkz: **Wolter**, s. 345 vd; Müssig, Bernd, "Entschuldigender Notstand", Joecks, Wolfgang/Miebach, Klaus (Ed.), **Münchener Kommentar zum Stragesetzbuch Band I**, C. H. Beck, Münih, 2017, s. 1785.

almamasına rağmen mağdurun ebeveyni olduğu için kurtarma görevi üstlenen bir kişinin, sırf ebeveyn olması nedeniyle çocuğunu kurtarmaya çalışacağı öngörülebilir⁷¹⁴. Profesyonel kurtarıcılara kıyasla, acil durumun risklerini olması gereken şekilde yönetemeyeceği için, bu durumda tolere edilebilir hata sınırlarının genişletilmesi gerekmektedir.

Sonuç olarak ifade etmeliyiz ki güven ilkesi gereği, kurtarıcının insani hatalarına ilişkin sorumluluk sınırlandırılmalıdır. Bu noktada güven koruması ve dolayısıyla bu sorumluluğun sınırlandırılması, kurtarıcılardan beklenen davranış standartlarına bağlı olarak değişiklik gösterebilir. Bir diğer ifade ile güvenilen kişinin, güvenenin yarattığı riskli durumu ortadan kaldırma yükümlülüğünün olması, bu normatif yükümlülüğün bilişsel düzeyde nasıl yerine getirileceğini kesin olarak belirlememektedir. Tolere edilebilecek hata standardı, kurtarıcının üstlendiği role bağlı olarak farklılık gösterebilecektir.

2.5.1.3.5.3.3. Risk Yönetiminin Bilişsel Güvencesinin Güvenilen Kişi Tarafından Sağlanamaması

Riskli bir durum yaratıldığında, diğer kişilerin kurala aykırı davranışlarına ilişkin ikincil sorumluluk, normatif olarak belirlenmiş beklentilerin bilişsel temellendirmesi göz önünde bulundurularak belirlenmelidir. Eğer riskli durumun yaratılması sırasında diğer kişiler tarafından normatif olarak garanti edilen asgari güvenlik seviyesi bilişsel olarak sağlanamıyorsa, kurala aykırı ilk davranışı gerçekleştiren lehine güven korunamayacaktır.

Örneğin, bir kutlama esnasında içerideki misafirlerin önemli miktarda alkol tükettiği bir evi ateşe veren kişi, alkollü bir misafirin hayatta kalma ihtimalinin az olmasına rağmen üçüncü kişileri, onların eşyalarını ya da kendi mallarını kurtarmak için yanan binaya girmesi gibi bir davranıştan da sorumlu tutulmalıdır⁷¹⁵. Böyle bir durumda, diğer kişilerin kurtarma eylemleriyle ilgili normatif beklentileri bilişsel olarak güvence altına alınamadığından, bu eksiklikten kaynaklanan irrasyonel davranışların sorumluluğu da kurala aykırı ilk davranışı gerçekleştiren kişiye ait olacaktır.

Kurala aykırı ilk davranışı gerçekleştiren kişi, bilişsel eksiklikleri olduğu halde güvenilen kişilere dayanarak hareket ettiğinde, bunların asgari düzeyde bir özen göstereceğine dair güvenin korunması söz konusu değildir. Örneğin küçük çocukların bulunduğu çocuk parkı, kreş gibi alanlarda riskli bir durum yaratmak da bu türden bir sorumluluk doğurur. Zira burada asgari özen beklentisi henüz oluşmamıştır. Benzer şekilde, hâlihazırda var olan bir acil durum

⁷¹⁴ **Jakobs**, s. 574; **Müssig**, Entschuldigender Notstand, s. 1785.

⁷¹⁵ **BGH**, 3. Strafsenat, 3 StR 341/93, 08.09.1993.

esnasında mağdurlar için ek tehlikeler yaratıldığında da bunların asgari özen göstereceğine dair güven kaybolacaktır.

2.5.2. Tecrübe Kuralı Olarak Güven İlkesi

2.5.2.1. Güven Korumasının Temeli Olarak Tecrübeye Dayalı Öngörü

Güven ilkesinin tarihsel gelişimi ele aldığımız kısımda da ifade ettiğimiz üzere, trafik hukuku öğretisinde başlangıçta güven ilkesi kabul edilmemiştir. Bunun nedeni ise söz konusu dönemde davranış yöneliminin tecrübe kuralları çerçevesinde belirlenmiş olmasıdır. Zira hayat tecrübesi karayolu trafiğine katılanların sıklıkla hatalar yaptıklarını göstermektedir⁷¹⁶. Bunun neticesinde ise insan doğasının eksiklikleri gerekçe gösterilerek güven ilkesinin genel bir kriter olarak kabul edilmemesi gerektiği ifade edilmiştir.

Söz konusu tespit, uygun sebep teorisinin metodolojik yaklaşımının benimsenmesi suretiyle ortaya konmuştur. Buna göre; izin verilen davranışın sınırları, başkalarının hatalarının öngörülebilirliği sorunu çerçevesinde ele alınmıştır. Güvenin, ancak norm muhataplarının genel olarak olması gereken davranışı sergileyeceklerine ilişkin nomolojik ve ontolojik bir temel var olduğu takdirde korunabileceği ifade edilmiştir.

Güven ilkesinin başlangıçta bu şekilde ele alınmasına rağmen, birden fazla kişinin iş birliğine dayanan aktivitelerin kolaylaştırılması ve aşırı özen gerekliliğinden kaçınma ihtiyacı nedeniyle devam eden dönemde ilkenin karayolu trafiğinde genel kabul görmesine yol açmıştır. Bu bağlamda tecrübe kuralları ise yalnızca belirli durumlarda norm muhataplarının hata yapma olasılığını değerlendirmeye yardımcı bir kavram olarak kalmıştır⁷¹⁷.

Günümüzde modern ihtiyaçlara bağlı olarak yaşanan bu gelişmelere rağmen, öğretilerde yine de güven ilkesinin tecrübe kurallarının bir sonucu olarak ele alınması gerektiğini savunan görüşler bulunmaktadır⁷¹⁸. Buna göre; güven ilkesi yalnızca belirli bir somut olayda tecrübeye dayanan bir öngörü çerçevesinde tanımlanabilir ve bu da genel olarak geçerli bir güven ilkesinin olamayacağı anlamına gelmektedir. Bu görüş bağlamında güven hakkının temeli bireysel veya kolektif olarak edinilmiş ve zaman içerisinde yerleşmiş bulunan tecrübelerin toplamından oluşmaktadır⁷¹⁹. Bu durum, güven ilkesinin geçerliliğinin yerel koşullara göre değişebileceği anlamına gelmektedir⁷²⁰. Ayrıca tecrübe kurallarının kendine özgü dinamiği nedeniyle zaman

⁷¹⁶ RG, 1. Strafsenat, I 1370/30, 13.02.1931; RG, 2. Strafsenat, 2 D 583/35, 09.12.1935.

⁷¹⁷ Hentschel/König/Dauer, s. 423.

⁷¹⁸ Brinkmann, s. 138 vd.

⁷¹⁹ Brinkmann, s. 146-147.

⁷²⁰ Brinkmann, s. 138 vd.

için de bu kurallara ilişkin değişimler de yaşanabilir ve güven ilkesinin kabulü de böylece dönemsel olarak değişiklik gösterebilecektir⁷²¹.

Sonuç olarak bu görüşe göre güven ilkesi insanın hata yapabilmesi olgusuna dayanmaktadır ve bu da güven ilkesinin genel olarak kabul edilmemesinin temel nedenidir. Güven ilkesi ancak, belirli somut koşullarda tecrübe kurallarının bu güveni desteklemesi durumunda uygulanabilecektir.

2.5.2.2. Güven İlkesinin Bilişsel Yönünün Belirlenmesi

Güven ilkesini bir tecrübe sorunu olarak ele alan teoriler, özellikle güven ilkesinin bilişsel temeline atıfta bulunmaktadır. Güven ilkesinin bu yönü, “*insan doğasının kusurluluğu*” kavramıyla somutlaştırılmaktadır. İnsanların hata yapabilmesi, bir yandan her şeyin önüne geçemeyecekleri anlamına gelirken, diğer yandan bireysel olarak önlenabilir bir durum söz konusu olmasına rağmen normlara aykırı davranabilecekleri anlamına gelmektedir⁷²².

Tecrübe teorileri, metodolojik yaklaşımları aracılığıyla güven ilkesinin bilişsel yönünü ortaya koymaktadırlar. Ancak söz konusu teoriler henüz tartışma düzeyinde kalmaktadırlar. Aşağıda, tecrübe kurallarının kullanılmasıyla ortaya çıkan güven ilkesinin bilişsel yönü iki farklı şekli açıklanacak ve güven ilkesinin yalnızca bilişsel temel üzerinde bir hukuk ilkesi olarak ne ölçüde temellendirilebileceği sorusu yanıtlanmaya çalışılacaktır.

2.5.2.2.1. Güven İlkesi ve İnsanın Yapabileceklerinin Sınırları

2.5.2.2.1.1. Risk Yönetimine İlişkin Yeterlilik ve Güven Koruması

İnsan hatası kavramı, öncelikle insanların tehlikelerle her zaman ideal bir şekilde başa çıkamayacağı gerçeğine işaret etmektedir. Söz konusu kavram, güven ilkesine ilişkin tecrübe kuralı teorilerinde nomolojik bir temel olarak kabul edilir ve böylelikle davranışın asgari yönelimi de güvensizlik üzerinden belirlenir. Bunun neticesinde güvenin korunması da ancak, somut olayda bir tecrübe kuralı, güven duyan kişinin, riskli durumu uygun şekilde yönetebilecek bir kişiyle karşı karşıya olduğunu gösterdiğinde sağlanabilmektedir.

Güven ilkesinin trafik hukukunda ilk ortaya çıktığı dönemlerde, insanların o dönem için yeni bir şey sayılabilecek otomobil kullanımı riski karşısında genellikle uygun davranmakta zorlandıkları gözlemlenmiştir. Bu nedenle, özellikle çocuklar ve yaşlılar gibi riski yönetmekte en çok sorun yaşayan trafik katılımcıları için genel bir güvensizlik yaklaşımı benimsenmiştir⁷²³.

⁷²¹ Brinkmann, s. 146 vd.

⁷²² Pizarro, s. 178.

⁷²³ RG, 2. Strafsenat, 2 D 583/35, 09.12.1935

Bu bağlamda o günün tecrübesi, trafikte uygun davranışların belirli yetenekler gerektirdiğini ve bu yeteneklerin her bireyde bulunmadığını göstermiştir.

Trafik sisteminin gelişmesiyle birlikte, sürücüler ve trafikteki diğer katılımcılar, risk yönetimindeki rollerini daha iyi anlamaya başlamış ve böylelikle riskin birden fazla sorumlu kişi tarafından yönetilebilmesi mümkün hale gelmiştir. Bireysel sorumluluğun akıcı bir trafik akışının sağlanması ve sürücülerin aşırı dikkat yükümlülüğüne maruz bırakılmaması amacıyla hukuki kurallar çerçevesinde düzenlenmesi ihtiyacının yanı sıra bu öğrenme süreci, güven ilkesinin trafik hukukunun temel ilkesi olarak kabul edilmesinde belirleyici olmuştur⁷²⁴.

Günümüz trafik koşullarında küçük çocuklar, yaşlılar, sarhoşlar veya tipik trafik ihlallerinin söz konusu olduğu durumlarda güven ilkesine ilişkin birtakım sınırlamalar mevcuttur⁷²⁵. Bu tür durumlarda ortaya çıkan yanlış tepkiler, zaman içinde deneyimler doğrultusunda belirlenmiştir. Güvenin bilişsel yönü, diğer insanlarla etkileşim gerektiren tüm alanlarda gözlemlenebilir. Örneğin, iş bölümüne dayalı çalışmalarda, yetkilerin nitelikli kişilere dağıtılmasına özen gösterilmektedir. Uzman doktorlar arasında olduğu gibi yatay ilişkilerde sorumluluğun eşit düzeyde ve yeterli donanıma sahip kişilere dağıtılması esas alınmaktadır⁷²⁶. Dikey iş bölümü olarak adlandırılan, doktor ile hemşire veya asistan doktor arasındaki ilişkilerde ise güven, astın görevlerini özenle yerine getirebilecek belirli niteliklere sahip olmasına dayanmaktadır⁷²⁷.

Sonuç olarak güven ilkesi, insanın yapabileceklerinin sınırları, bir diğer ifade ile insanın belirli riskleri yönetebilme yeteneği üzerinden tanımlanan bir bilişsel yön barındırmaktadır. Bu sınırlar, tecrübe kuralları aracılığıyla belirlenebilir. Böyle bir bilişsel eksikliğin sorumluk isnadı bakımından tecrübe kuralları ile belirlenip belirlenemeyeceği sorusu ise farklı bir tartışmanın konusudur.

2.5.2.2.1.2. Üçüncü Kişilerin Kurala Aykırı Davranışlarının Tecrübe Kuralları ile Isnadı

Tecrübe kuralları yalnızca nomolojik anlamda diğer tarafın riskli durumu olması gerektiği gibi yönetemeyeceğine ilişkin birer gösterge olarak ele alınabilir. Bu nedenle insan hatalarının normatif olarak isnadı yalnızca tecrübe kuralları üzerinden belirlenemeyecektir. Aynı gerekçe ile tecrübe kuralı temelinde güven ilkesinin gerekçelendirilmesi de mümkün değildir. Zira tecrübe kuralı teorisine göre davranış yöneliminde insan doğasının eksikliği esas alınmakta ve uygulanacak normatif ilkelerin önemi dikkate alınmamaktadır.

⁷²⁴ Bockelmann, Paul, "Verkehrsrecht und Verkehrstechnik", **DAR**, Y. 1969, ss. 253-258, s. 253 vd.

⁷²⁵ **Hentschel/König/Dauer**, s. 725 vd; **Kirschbaum**, s. 170 vd.

⁷²⁶ **Brose**, s. 51 vd.

⁷²⁷ **Brose**, s. 63 vd.

Oysa insan davranışının genel yönelimi bilişseldir. İnsanların her şeyi kontrol edememesi, normatif olarak düzenlenmiş bir dünyada, bu durumun olduğu gibi kabul edilmesi gerektiği anlamına gelmemektedir. Aksine, normun muhatabı olan bireyin bir kişi olarak tanınmasından, herkesin davranışlarını başkalarına zarar vermeyecek şekilde düzenleme yükümlülüğü doğmaktadır. Buna göre; insan doğasının eksiklikleri karşısında davranış yöneliminin, norm muhataplarının kendi davranış özgürlüklerinin sonuçlarından sorumlu olacakları, yani mümkün olduğunca hatasız bir davranış sergilemeleri gerektiği yönündeki normatif beklentiye dayandırılması gerekmektedir.

Benzer şekilde, insan doğasının eksikliklerine dayalı genel bir bilişsel davranış yönelimi, yani güvensizlik ilkesi kabul edilirse, bu durum, başkalarının hatalarından kaynaklanan sorumluluğun esas alınmasına ve bu doğrultuda garantör konumundaki kişilerin başkalarını sürekli olarak denetlemeleri şeklinde bir yükümlülük altına sokulmasına yol açacaktır. Güven ilkesine ilişkin öğretinin başlangıcında dikkat çekildiği üzere bu durum, söz konusu kimselerin hareket özgürlüğünü ciddi şekilde kısıtlayacak, yetki alanını belirsiz bırakacak ve sosyal etkileşimi olumsuz etkileyecektir.

Tecrübe kurallarının uygulanması yoluyla bireyin başkalarının hatalarından sorumlu tutulması, belirli bir eylem bağlamında kişiler arasındaki eksikliğin nasıl paylaştırılacağı konusunda da sorunlar yaratmaktadır. Tecrübe kuralları tek başına, güvenen kişinin bu eksikliği kendi başına mı yoksa diğer kişiyle birlikte mi telafi etmesi gerektiğini belirleyememekte, yalnızca belirli bir kişinin bazı durumlarda genel olarak olması gerektiği gibi davranamayacağını ifade etmektedir. Ancak bu, eksikliğin nasıl giderileceğine dair sorumluluğun kişiler arasında nasıl paylaştırılması gerektiğini tanımlamamaktadır.

Örneğin, küçük çocukların trafikte riskleri kontrol edemeyeceği gerçeği, yetişkin bir sürücünün bu eksiklik karşısındaki sorumluluğunun ne ölçüde olduğunu tek başına açıklamamaktadır. Bu nedenle başkalarının hatalarını telafi etme sorumluluğunun sınırlarını belirlemek adına normatif değerlendirmeler gereklidir. Örneğin, Alman mevzuatına göre yetişkin bir trafik katılımcısı, on yaşın altındaki çocukların motorlu trafikte ve yedi yaşın altındaki çocukların motorsuz trafikte doğru şekilde hareket edeceğine güvenemez⁷²⁸. Bu nedenle, bu yaştaki çocukların hatalarını telafi etme sorumluluğu tamamen yetişkin sürücüye aittir. Ancak, on yaşından ve yedi yaşından büyük çocukların belli ölçüde sorumluluk taşıması, hukuki sistemin normatif bir karardır ve bu yaş gruplarındaki bireylerle sorumluluk paylaşımını mümkün kılmaktadır.

⁷²⁸ Alman Medeni Kanunu md. 828/2: “Yedi yaşını doldurmuş ancak on yaşını doldurmamış olan bir kişi, motorlu taşıt, demir yolu veya askılı demir yolunun karıştığı bir kazada başkasına verilen zarardan sorumlu değildir. Ancak, kasten yaralamaya sebebiyet vermiş olması halinde bu hüküm uygulanmaz.”.

Görüldüğü üzere normlar, normatif ve bilişsel davranış beklentileri arasındaki sınırları çizebilecek tek unsurdur. Benzer şekilde, belirli bilişsel eksikliklerin yetkin trafik katılımcıları tarafından ortaklaşa telafi edilmesi gerekip gerekmediği de yalnızca normatif bir kararla belirlenebilir⁷²⁹. Örneğin, yetkin trafik katılımcıları arasında sollama sırasında ortaya çıkan tipik hataların nasıl giderileceği normatif olarak belirlenmelidir⁷³⁰. Yetkin kişiler arasındaki tipik hataların telafisinin paylaştırılması, güven duyan kişinin yalnızca bu tür tipik hatalara karşı dikkatli olması gerektiği, ancak her türlü olası hatayı öngörmek zorunda olmadığı anlamına gelecektir.

Tipik hatalarla sınırlandırılmış davranış biçimleriyle ilgili olarak, güvenen kişi hala güven koruması talep etme hakkına sahiptir. Burada asıl mesele somut olay bağlamında kişilerin temel davranış yönlendirmesini normatif olarak belirlemektir. Bu ise esasında kusur sorumluluğu kavramının, yani anlam ile doğa arasındaki normatif ayrımın, analogik bir şekilde uygulanmasıdır.

Sonuç olarak, tecrübe kurallarının uygulanması yoluyla belirli durumlarda başkalarının hatalarına ilişkin risk tahminleri yapmak mümkündür. Ancak tarafların bu eksiklikler karşısında ne ölçüde sorumlu tutulması gerektiği, yalnızca ampirik bir yaklaşımla açıklanamayacaktır.

2.5.2.2.2. Güven İlkesi ve Güvenilen Kişinin Kusurlu Olarak Norma Aykırı Davranması

2.5.2.2.2.1. Norm Muhataplarının Ampirik Olarak Kanıtlanmış Norma Uyma Eğilimine Dayalı Güven Koruması

Tecrübe kurallarının güven bağlamındaki nomolojik temelinde, diğer kişilerin normlara kusurlu bir şekilde aykırı davranabileceklerine dair ampirik olarak kanıtlanmış bir tecrübe de yer almaktadır. Norm muhataplarının norm ihlallerinin sıklıkla gözlemlenmesi ise onların disiplinsiz davranışlarını ortaya koymaktadır⁷³¹. İhlallerin sıklıkla gerçekleştiği ve norm muhataplarının disiplinsiz olarak adlandırıldığı bu türden bir bağlamda ise güven ilkesinin var olması söz konusu olmayacaktır. Bu nedenle güven ilkesinin belirli bir toplumdaki ahlaki durum temelinde şekillendirilmesi önerilmektedir. Buna göre; tecrübe kuralı aracılığıyla, norm muhataplarının fiili olarak normlara uyma eğiliminin ne ölçüde olduğu değerlendirilmelidir. Böylelikle hukuki normlar, toplumun ahlaki düzeninde genel kabul gördüğünde, güven bilişsel bir temele oturacak ve güven ilkesi geçerli olacaktır⁷³².

⁷²⁹ Hentschel/König/Dauer, s. 499 vd.

⁷³⁰ Örneğin Karayolları Trafik Kanunu'nda dönüşe ilişkin md. 53, sollamaya ilişkin md. 54, yayaların geçiş önceliğine ilişkin md. 74 gibi tipik hatalara ilişkin hükümler söz konusudur.

⁷³¹ Brinkmann, s. 145-146.

⁷³² Brinkmann, s. 138 vd.

Hukukta güven mekanizması, norm muhataplarının belli bir düzeyde normlara uyma eğilimi göstermesini de gerektirdiğinden, bu yaklaşım güven ilkesinin temellendirilmesi açısından tutarlı görünmektedir. Başka bir ifadeyle, normlara uyma eğilimi, güven ilkesinin geçerliliği için bir ön koşul olmaktadır. Ancak buradaki zorluk, norm muhataplarının normlara uyma eğiliminin tamamen ampirik bir olgu olarak ele alınması ve bu nedenle güven ilkesinin normatif karakterinin kaybolmasıdır. Ayrıca tecrübe teorisi, norm muhataplarının istatistiksel olarak kanıtlanmış normlara uyma düzeyinin hangi noktasında güven ilkesinin geçerli olacağını tam olarak belirleyemez. Dolayısıyla, güven ilkesinin normatif bir ilke olarak geçerliliği, olgusal gerçekliğin rastlantısallığına bağlı kalacaktır.

2.5.2.2.2. Güven İlkesinin Temeli Olarak Ampirik Norm Geçerliliği

Tecrübe kuralları, ampirik olguları belirlemeye yönelik ampirik yasalardır. Güven ilkesine ilişkin tecrübe teorisi de, tecrübe kurallarını kullanarak güvenin bilişsel temelini ortaya koymak amacıyla normlara uyma olasılığını belirlemeye çalışmaktadır. Örneğin tecrübe kuralı bize belirli bir yerdeki belirli bir caddede belirli bir zamanda sürücülerin sıklıkla kırmızı ışıktaki geçtiğini gösterebilir. Tecrübe kuralları ile yalnızca kırmızı ışık ihlalleri değil, daha birçok kural ihlalinin sıklıkla gerçekleştiği de ifade edilebilir. Bu perspektiften bakıldığında tecrübe kuralları, norm muhataplarının genel bir norm ihlali gerçekleştirdiği olgusunu ortaya koymaktadır.

Söz konusu olgular güven ilkesinin normatif yol gösterici bir ilke olarak temellendirilmesi için alındığında ise, normlar basit birer davranış kurallarına indirgenmiş olacaktır. Zira güven ilkesine ilişkin tecrübe teorisine göre, hukuk normları ancak düzenli olarak takip edildiklerinde yönlendirici güç kazanırlar. Bir diğer ifade ile insanlar, ancak normlar genel olarak uygulandığında birbirlerine güvenebilirler.

Söz konusu bu yaklaşım, hukuk normlarının bağlayıcı karakterini göz ardı etmektedir. Oysa hukuk normları, bağlayıcılıkları ile diğer norm türlerinden ayrılmaktadırlar. Bu aynı zamanda hukuk normlarının kendilerine uyulmasa bile geçerliliklerini koruduğunu ifade etmektedir. Bu doğrultuda ifade edilmelidir ki, hukuki kavrama ilişkin bir açıklama aynı zamanda normun gerekliliğine ilişkin bir anlam içermelidir. Aksi halde salt normun olgusal yönüne odaklanılmış olunacaktır⁷³³. Hukuk normları, yürürlüğe girdikleri anda bir yönlendirme işlevi kazanır. Bu yüzden, normların yönlendirici etkisini yalnızca ampirik normlara uyma olgusuyla tanımlamak mümkün değildir.

⁷³³ Normun gerekliliğine ilişkin bkz: Kirste, Stephan, **Rechtsphilosophie**, Nomos Verlagsgesellschaft, Baden-Baden, 2020, s. 115 vd. Olgusal hukuk yaklaşımı için ayrıca bkz: Güriz, Adnan, **Hukuk Felsefesi**, Siyasal Kitabevi, Ankara, 2014, s. 377 vd.

Tecrübe teorisi yöntem olarak, ampirik norm geçerliliğini belirlemeye çalışan sosyolojik teorilerin tipik dayanak noktasını almaktadır⁷³⁴. Bu şekilde, davranışın yönlendirilmesinin temeli olarak normun etki şansını açıklamaya çalışmaktadır. Bunun normların geçerliliğine ilişkin savunulabilir bir teori olup olmadığı bu çalışmanın kapsamı dışında kalmakla birlikte, ifade etmeliyiz ki tecrübe teorisi, güven ilkesini hukuki bir temelde açıklamak için yetersiz kalmaktadır.

Bize göre güven ilkesi, normatif yaklaşımlarla başkalarının hatalarını telafi etme sorumluluğunun sınırlarını belirleyerek hukuka aykırı davranışı normatif anlamda tanımlamaktadır. Başka bir deyişle, bu, garantörün diğer norm muhataplarına ilişkin davranış yöneliminin normatif olarak tanımlanması anlamına gelmektedir. Bu nedenle, bir normun etki şansı, normatif davranış yönelimine ilişkin geçerli kurallar hakkında herhangi bir anlam ifade etmemektedir.

Tecrübe teorisi, güven ilkesini toplumun normatif anlayışı temelinde tanımlamak yerine, meseleyi tamamen bilişsel bir problem olarak ele almaktadır⁷³⁵. Ancak, yalnızca bilişsel bir perspektiften hareketle, güvenin neden davranış ilişkilerinde temel bir ilke olması gerektiği açıklanamaz. Dahası, bu bakış açısına dayanarak, normlara genel olarak uyulmaması ampirik olarak kanıtlandığında güven ilkesinin geçerliliğini reddetmek gibi bir risk ortaya çıkmaktadır. Bu durum ise norm muhatabının kişi olarak tanınması, davranış özgürlüğünün korunması ve sosyal etkileşimin sağlanması gibi temel ilkelerle bağdaşmamaktadır. Zira bu durumda norm muhataplarının hukuki düzenle olan bağı, norm ihlalleri nedeniyle fiilen ortadan kalkacağı için bireysel sorumluluk ilkesi bütünüyle anlamını yitirecektir. Bunun sonucunda ise davranış yönelimi, normları ihlal etmeme yükümlülüğü doğrultusunda değil, diğer norm muhataplarının normları ihlal edeceği varsayımıyla şekillenecektir. Bu da eylem özgürlüğü açısından katlanılmaz bir kısıtlama yaratacak ve toplumsal yaşamın durma noktasına gelmesine yol açacaktır⁷³⁶. Tüm bu sebeplerle sonuç olarak diyebiliriz ki, tecrübe teorisinin yaklaşımı toplumsal kaosa sebep olacaktır.

2.5.2.3. Değerlendirme

Tecrübe teorisinin güven ilkesine yönelik metodolojik yaklaşımındaki zorlukların ortaya konulmasından sonra, bu teorinin güven ilkesini genel bir normatif ilke olarak açıklayamayacağı ifade edilebilir. Güven yoluyla asgari yönlendirmenin temellendirilememesi,

⁷³⁴ Geiger, Theodor, **Vorstudien zu einer Soziologie des Rechts**, Duncker&Humblot, Berlin, 1987, s. 30 vd; Lübke, Weyma, "Der Normgeltungsbegriff als probabilistischer Begriff", **ZphF**, C. 44, S. 4, Y. 1990, ss. 583-602, s. 583 vd.

⁷³⁵ Jakobs, Günther, **Norm, Person und Gesellschaft**, Duncker&Humblot, Berlin, 2008, s. 61 vd.

⁷³⁶ Martin, Ludwig, "Das defensive Fahren und der Vertrauensgrundsatz", **DAR**, Y. 1964, ss. 299-306, s. 299 vd.

öncelikle insan doğasının eksikliklerinin her türlü güvenin temeli olduğu varsayımına dayanmaktadır, ancak bu görüş kabul edilecek olursa insanın hata yapma eğilimi nedeniyle bir güven ilkesi hiçbir zaman var olamayacaktır. Bu düşüncenin kabulü ise çeşitli nedenlerden dolayı mümkün görünmemektedir.

İlk olarak, insanın yeteneklerinin sınırları olduğu gerçeği nedeniyle güven ilkesinin geçerliliği reddedilemez, zira insanların her şeyi kontrol edememesi, bu eksikliklerin sorumluluklarını taşımamaları gerektiği anlamına gelmez. Hukuktaki asgari davranış yönelimi, bireyin davranış özgürlüğünü dikkatli bir şekilde yönetme sorumluluğunun bir parçası olarak ele alınmaktadır. Bu sorumluluk ise başkalarına zarar vermeme yükümlülüğünü içermektedir. Bir ifadeyle, bireylerin kendi yetenekleri çerçevesinde hareket ederek zararları önlenabilir kılımları gerekmektedir⁷³⁷.

Bunun yanı sıra, belirli bir davranış bağlamında güvenin meşruluğunu yalnızca güvenilen kişinin hata yapma olasılığına dayandırmak sorunlu görünmektedir. Bu yaklaşım, tarafların sorumluluk alanlarındaki eksikliklerin nasıl belirleneceğine dair normatif bir yorum şeması içermemektedir.

Son olarak, güven ilkesinin geçerliliğini yalnızca norm muhataplarının ampirik olarak test edilmiş normlara uyma eğilimine dayanarak değerlendirmek yeterli değildir. Ampirik norm geçerliliğinin tespiti, burada ele alınan hukuki soruna çözüm sunmamaktadır. Ayrıca, normların yalnızca fiili olarak takip edilmeleri durumunda yönlendirici bir güç kazandıkları varsayımı, güveni bir davranış yönelimi ölçütü olarak yalnızca ölçülebilir büyüklüklere indirgemektedir. Ancak ampirik olarak belirlenen normlara uyum seviyesinin hangi noktada güven ilkesinin geçerliliğini sağlayacağı sorusu, bu teori tarafından yanıtlanmamaktadır.

Özetle, tecrübe teorisinin yalnızca güvenin boşa çıkma olasılığını ampirik olarak belirlemeye çalışan bir yöntem geliştirdiği söylenebilir. Bu nedenle, bu teori güven ilkesinin normatif karakterini açıklayan bir yaklaşım olarak kabul edilemeyecektir. Eğer tecrübe teorisi güven ilkesinin normatif bir açıklamasının temeli olarak benimsenirse, bireylerin karşılıklı etkileşimde bulunma özgürlüğü, temelinde güvensizlik ilkesi yatan bir anlayış nedeniyle ciddi şekilde kısıtlanmış olacaktır. Benzer şekilde, bu yaklaşım bireysel sorumluluk ilkesinin anlamını da göz ardı etmektedir ve bireylerin davranış yönelimlerinin tamamen fiili gerçekliklere bağımlı olduğu bir toplum modeli ortaya koymaktadır. Ancak güvenin normatif bir yönlendirme ilkesi olarak gerekçelendirilmesi için normatif bir dayanak sağlanmazsa, toplumda kaos hüküm sürecektir. Dolayısıyla, insan hatalarından doğan sorumluluk, yani güven

⁷³⁷ Jakobs, Günther, **Der strafrechtliche Handlungsbegriff**, C. H. Beck, Münih, 1992, s. 28.

ilkesinin temel sorunu, hem bilişsel boyutunu göz ardı etmeden hem de normatif bir açıklama çerçevesinde ele alınmalıdır.

2.5.3. Güven İlkesinin Normatif Bağlamda Ele Alınması

Ödül ve tecrübe kuralı teorilerinin yanı sıra öğretilerde güven ilkesini normatif bağlamda ele alan teoriler de bulunmaktadır. Söz konusu teoriler, güven ilkesini, belirli menfaatler arasında denge kurulması ile ve bireysel sorumluluk temelinde açıklamaktadırlar. Aşağıda bu iki teori ele alınacaktır.

2.5.3.1. Güven İlkesi ve Menfaatlerin Dengelenmesi Teorisi

2.5.3.1.1. Güven İlkesi Bağlamında Menfaatlerin Dengelenmesi Düşüncesi

Menfaatlerin dengelenmesi teorisi güven ilkesini teleolojik açıdan ele almaktadır. Buna benzer bir yaklaşım yukarıda ilkenin tarihsel gelişimine ilişkin açıklamalarımızda da görülebilir. Burada güvenen kişinin özen yükümlülüklerinin aşırı derecede genişletilmesini ve sosyal etkileşimin durma noktasına gelmesini önlemek için üçüncü kişilerinin kurala aykırı davranışının söz konusu olmadığı durumlarda güvenin korunması amaçlanmaktadır. Özellikle tarihsel gelişim süreci içerisinde trafik hukukunda yer alan tartışmalar, trafiğin akıcı olmasının sağlanması ile yaşamın korunması ve trafik güvenliği arasındaki çatışmaya odaklanmaktadır⁷³⁸. Bunun neticesinde de güven ilkesinin ancak trafik güvenliği tam olarak sağlandıktan sonra genel olarak geçerli olabileceği ortaya çıkmıştır.

İlkeye dair sonraki dönem çalışmalarında ise özellikle menfaatlerin dengelenmesi düşüncesi benimsenmiş ve güven ilkesinin temellendirilmesi meselesi, birtakım ek normatif kriterlerin de göz önüne alınması suretiyle açıklanmaya çalışılmıştır⁷³⁹. Bu genişletilmiş menfaatlerin dengelenmesi teorisine göre; güven ilkesi yalnızca hukuki değerlerin korunması meselesine indirgenmemektedir. Zira teorinin eski versiyonunda güven ilkesi ancak hukuki değer korumasını sağladığı takdirde kabul edilmektedir. Ancak eğer amaç yalnızca bu olsaydı güven ilkesinin temellendirilmesi hatalıdır, zira başkalarının kurala aykırı davranışa ihtimali daima mevcut olacağından hukuki değer korumasını sağlamak için güven ilkesi yerine güvensizlik ilkesinin tercih edilmesi daha mantıklı olacaktır⁷⁴⁰.

Bu nedenle yeniden formüle edilen menfaatlerin dengelenmesi teorisi, güven ilkesini yalnızca hukukî değerlerin korunması perspektifinden değil, aynı zamanda bireysel sorumluluk

⁷³⁸ **Martin**, s. 299 vd; Wimmer, August, “Das defensive Fahren und der Vertrauensgrundsatz”, **DAR**, Y. 1963, ss. 369-377, s. 369 vd; **Kirschbaum**, s. 83 vd.

⁷³⁹ **Kuhlen**, s. 133 vd; **Stratenwerth/Kuhlen**, s. 321.

⁷⁴⁰ **Kuhlen**, s. 132.

ve davranış özgürlüğünün önemi üzerinden de temellendirmeye çalışmaktadır⁷⁴¹. Ancak burada normatif açıdan belirleyici olan unsur, davranış özgürlüğü düşüncesidir. Buna göre, güven ilkesinin tanınmasının temel amacı bireysel davranış özgürlüğünü korumaktır. Davranış özgürlüğü ise özgürlükçü bir hukuk düzeninin temel bir unsuru olarak kabul edilmektedir. Aynı zamanda, güven ilkesinin tanınmasıyla sosyal işlevlerin yerine getirilmesinin mümkün hâle gelmesi de büyük önem taşımaktadır⁷⁴². Bu görüş, güven ilkesinin sosyal etkileşim açısından taşıdığı işlevi açıklamaya yönelik daha önce açıkladığımız sosyal etkileşime ilişkin yaklaşımlarla da örtüşmektedir. Zira böylelikle güvenen kişi, güven ilkesi sayesinde başkalarını sürekli kontrol etme yükümlülüğünden kurtulacak ve böylece kendi görevlerini daha verimli şekilde yerine getirebilecektir⁷⁴³. Bu durum, sosyal etkileşimi de kolaylaştıracaktır.

Güven ilkesinin normatif niteliği, menfaatlerin dengelenmesi teorisine göre farklı şekillerde açıklanmaktadır. Öncelikle güven ilkesinin sorumluluk ilkesi teorisinde ifade edildiği gibi deontolojik olarak temellendirilemeyeceği ileri sürülmektedir⁷⁴⁴. Bireysel sorumluluk ilkesi açısından, bir kimsenin bireysel sorumluluğa rağmen, kurala aykırı davranışlara dair somut belirtiler mevcut olduğunda diğer kişiye artık neden güvenemeyeceği tam olarak açıklanamamaktadır⁷⁴⁵. Dolayısıyla özen yükümlülüğünün bireysel sorumluluk ilkesi aracılığıyla somutlaştırılması her koşulda geçerli olamayacaktır. Aksine, bireysel sorumluluk sadece belirli alanlarda ve belirli koşullar altında geçerli olacaktır⁷⁴⁶. Bu nedenle, bireysel sorumluluktan yola çıkarak güven ilkesinin geçerli olduğu sonucuna kesin bir şekilde varılamaz, güven ilkesinin yalnızca belirli bir alan içinde doğrulanması gereken bir başlangıç varsayımı olarak kabul edilebileceği söylenebilir⁷⁴⁷.

Bunun yanı sıra bazı görüşler güven ilkesini izin verilen risk kavramıyla aynı temele dayandırmaktadır⁷⁴⁸. Bu görüşlere göre güven ilkesinin geçerliliği, tıpkı izin verilen risk kavramında olduğu gibi ancak sosyal etkileşimin sağlanması işlevi üzerinden açıklanabilir.

Menfaat dengesi teorisi çerçevesinde güven ilkesinin normatif karakterini açıklayan bu yaklaşımların yanı sıra, bazı görüşler güven ilkesinin aslında doğrudan normatif bir doğaya sahip olmadığını, ancak normatif değerlendirmelerin bir sonucu olarak ele alınması gerektiğini savunmaktadırlar⁷⁴⁹. Buna göre; güven ilkesi öncelikle belirleyici normatif değerlendirmelerin

⁷⁴¹ **Kuhlen**, s. 133 vd; **Stratenwerth/Kuhlen**, s. 321; **Frisch**, s. 189 vd.

⁷⁴² **Kuhlen**, s. 133 vd.

⁷⁴³ **Kuhlen**, s. 133; **Stratenwerth/Kuhlen**, s. 321; **Freund**, “Garantenpflicht bei arbeitsteiliger Beseitigung einer Gefahrenquelle - Wuppertaler Schwebebahn”, s. 424; **Roxin/Greco**, s. 1191.

⁷⁴⁴ **Kuhlen**, s. 130 vd.

⁷⁴⁵ **Kuhlen**, s. 131; **Stratenwerth/Kuhlen**, s. 321.

⁷⁴⁶ **Stratenwerth/Kuhlen**, s. 321.

⁷⁴⁷ **Kuhlen**, s. 134.

⁷⁴⁸ **Stratenwerth/Kuhlen**, s. 321.

⁷⁴⁹ **Stratenwerth/Kuhlen**, s. 321.

sonucunun psikolojik bir anlatımı olarak görülmelidir. Başkalarının kurala aykırı davranış sergilemeyeceğine duyulan güven, diğer kişinin birincil sorumluluğuna ve bunun onun tarafından algılanmasına ilişkin normatif bir varsayımın sonucudur. Ancak güven hakkının sınırlandırılması yalnızca davranış özgürlüğünün kısıtlanması bağlamında anlaşılabilir ve var olduğu varsayılan bir güven ilkesinden çıkarılamaz. Bu sınırlamanın özellikle hukukî değerlerin korunmasına yönelik bir menfaat çerçevesinde ortaya çıkması gerekmektedir⁷⁵⁰. Sonuç olarak, güven ilkesine aykırı bir davranışın belirlenmesi, temelde davranış özgürlüğüne müdahalenin hukukî değerleri koruma yükümlülüğü doğrultusunda meşrulaştırılması meselesidir⁷⁵¹.

Menfaatlerin dengelenmesi teorisinin yeni formülasyonu çerçevesinde, güven ilkesinin sınırları, bireysel davranış özgürlüğünün korunmasına yönelik menfaat ile bir hukuki değer korunmasına yönelik menfaatin dikkate alınmasıyla belirlenmektedir. Bireysel sorumluluk teorisinin aksine, bu teori, somut olayda güvenin sınırlandırılmasını daha net bir biçimde açıklamayı amaçlamaktadır. Örneğin bu teoriye göre, genel bir güven korumasının tanınması, bu tür rollerin doğasına aykırı olacağı için, güvenen kişinin diğerine karşı koruma yükümlülüğünün bulunduğu durumlarda güven sınırlandırılmalıdır⁷⁵². Genel olarak, başkalarının kurala davranışlarına ilişkin kontrol yükümlülükleri de hukukî değerlerin korunması gerekliliği ile temellendirilmeli ve bu gereklilik aynı zamanda normatif bir temele oturtulmalıdır⁷⁵³.

Bu bağlamda, güven ilkesine getirilen sınırlamalar iki farklı şekilde açıklanabilir. Birincisi, paternalist bir düşünce çerçevesinde, trafikte küçük çocukların korunması örneğinde olduğu gibi belirli durumlarda sorumluluk sahibi olmayan kişilere yönelik sınırlamalardır⁷⁵⁴. İkincisi ise güven ihlaline dair ilgili somut göstergeler bulunduğu durumlardır. Koruyucu ve dayanışmacı bir düşünce çerçevesinde, üçüncü kişiler hukukun kendilerinden beklediği asgari korunmadan kurala aykırı davranarak feragat etmiş olsalar bile, bunlara ilişkin bir zarar tehlikesinin önlenmesi gerekmektedir. Bir diğer ifade ile karşı tarafın kurala aykırı davranış sergileyeceğine dair kuvvetli göstergelerin varlığı halinde, davranış özgürlüğünün hukukî değerleri ihlal etme tehlikesi taşınması nedeniyle güven ilkesi sınırlandırılabilir⁷⁵⁵.

⁷⁵⁰ Frisch, s. 190 vd.

⁷⁵¹ Frisch, s. 190 vd; Freund, Erfolgsdelikt und Unterlassen, s. 51 vd.

⁷⁵² Kuhlen, s. 133 vd.

⁷⁵³ Kuhlen, s. 134.

⁷⁵⁴ Kuhlen, s. 134; Freund, Erfolgsdelikt und Unterlassen, s. 220 vd.

⁷⁵⁵ Kuhlen, s. 134.

2.5.3.1.2. Değerlendirme

2.5.3.1.2.1. Güven İlkesi ve Bireysel Hareket Özgürlüğünün Sağlanması

Güven ilkesinin menfaatlerin dengelenmesi meselesi olarak ele alınış şekli, hem olumlu hem de olumsuz eleştirileri beraberinde getirmektedir. Bu bağlamda, teorinin ilk haline yönelik eleştiriler bizce de yerindedir. Zira güven ilkesi hukuki değerlerin korunması gerekçesiyle temellendirilemez. Hukuki değerlerin korunması anlamında güven, çoğunlukla bir hayal kırıklığı yaratacağı için, hukuki değerlerin korunmasının sağlanması için güven hakkının yasaklanması ve onun yerine kontrol ilkesi veya güvensizlik ilkesinin kabul edilmesi daha yerinde olacaktır.

Ceza hukukunda hukuki değerlerin korunmasına ilişkin her türlü teorinin temelinde, suçun dış dünyadaki bir değişim olarak anlaşılması söz konusudur. Bunun neticesinde hukuki değerler, *Welzel*'in ifadesiyle birer müze parçaları olarak ele alınmaktadırlar⁷⁵⁶. Ancak eğer suç tipi, hukuki değerlerin en iyi şekilde korunması yönünde bir yetki olarak tanımlanacak olursa, bireyin davranış alanı için bir boşluk kalmayacak ve bu durum da sosyal etkileşimi olumsuz yönde etkileyecektir⁷⁵⁷. Bizce burada asıl önemli olan, hukuka aykırı davranışın sosyal normatif düzen içindeki iletişimsel niteliği çerçevesinde yorumlanmasıdır⁷⁵⁸.

Menfaatlerin dengelenmesi teorisinin yeni versiyonu ise, teorinin ilk versiyonunun bu zorluklarını aşmaya çalışmakta ve bunun için güven ilkesinin geçerliliğini temel almaktadır. Buna göre güven ilkesi, bireysel sorumluluk ve güvenin korunmasının davranış özgürlüğü bakımından önemi üzerinden temellendirilmektedir. Böylelikle teori, güven korumasını teleolojik olarak açıklamaktadır. Bireysel sorumluluk, ilkenin temel fikri olarak ele alınmaktadır. Bunun güven ilkenin temellendirilmesi açısından önemi belirsizliğini korumakla birlikte, güven ilkesinin kısıtlanmasının bireysel sorumluluk dikkate alınarak açıklanamayacağı vurgulanmaktadır. Bireysel davranış özgürlüğü düşüncesi bakımından ise durum farklıdır. Bireysel davranış özgürlüğü, güven ilkesinin temellendirilmesi ve somut olaylarda güvenin sınırlandırılması açısından bir kılavuz görevi görmektedir.

⁷⁵⁶ **Welzel**, Abhandlungen zum Strafrecht und zur Rechtsphilosophie, s. 142.

⁷⁵⁷ **Jakobs**, s. 200; **Jakobs**, Günther, **Rechtsgüterschutz? Zur Legitimation des Strafrechts**, Ferdinand Schöningh Verlag, Paderborn, 2012, s. 19 vd; **Lesch**, Heiko Harmut, **Der Verbrechensbegriff**, Carl Heymanns Verlag, Köln, 1999, s. 228 vd.

⁷⁵⁸ **Jakobs**, Das Strafrecht zwischen Funktionalismus und „alteuropäischem“ Prinzipiendenken, s. 844 vd; **Jakobs**, System der strafrechtlichen Zurechnung, s. 22; **Müssig**, Bernd, “Rechts- und gesellschaftstheoretische Aspekte der objektiven Zurechnung im Strafrecht”, **Rogall**, Klaus/Puppe, Ingeborg/Stein, Ulrich/Wolter, Jürgen (Ed.), **Festschrift für Hans-Joachim Rudolph**, Luchterhand Wolters Kluwer, Neuwied, 2004, s. 170 vd; **Müssig**, Bernd, “Zurechnungsformen als gesellschaftliche Praxis –Zu den normativen Grundlagen der objektiven Zurechnung im Strafrecht”, **Pawlik**, Michael/Zaczyk, Rainer (Ed.), **Festschrift für Günther Jakobs**, Carl Heymanns Verlag, Köln, 2007, s. 408 vd. Davranışın iletişimsel niteliğine ilişkin ayrıca bkz: **Bautista Pizarro**, Nathalia, “Rechtsverbindlichkeit und Vertrauensschutz als wesentliche Merkmale des kommunikativen Verbrechensbegriffs”, **Böse**, Martin/Schumann, Kay H./Toepel, Friedrich (Ed.), **Festschrift für Urs Kindhäuser**, Nomos Verlagsgesellschaft, Baden-Baden, 2019, s. 21 vd.

Güven ilkesinin hukuk düzenindeki işlevinin açıklanmasıyla birlikte, menfaatlerin dengelenmesi teorisinin ilk haline yöneltile eleştiriler de daha anlaşılır hale gelmektedir. Buna göre; güven ilkesinin tanınması, bireysel davranış özgürlüğü idealinin korunmasına ve dolayısıyla sosyal etkileşimin sürdürülmesine hizmet etmelidir. Zira her iki unsur da özgürlükçü bir hukuk düzeni açısından ulaşılmak istenen hedeflerdir. Özgür bir davranış alanının korunması, her özgürlükçü hukuk düzeninin temelidir. Dolayısıyla, güven ilkesinin bu temele dayandırılması, aynı zamanda izin verilen risk öğretisine bağlanarak tutarlı hale getirilebilecektir.

Daha önce ifade ettiğimiz üzere, öngörülebilir zarar verici neticelere rağmen bir davranışa izin verilmesi, kişinin başkalarının davranışlarına ilişkin devamlı bir kontrol yükümlülüğünden kurtulmasını sağlayarak ona bir davranış alanı yaratmaktadır. Dolayısıyla özgürlükçü bir hukuk sisteminin hedeflerine ulaşabilmek için, hayal kırıklığı ihtimalinin de göz önünde bulundurulması gerekmektedir. Aksi takdirde toplumsal ilişkiler tahammül edilemeyecek ölçüde kısıtlanmış olacaktır.

Bize göre bireysel davranış özgürlüğü ve sosyal etkileşimin sağlanması ihtiyacı, yani geniş anlamda izin verilen riskin kabulü, güven ilkesinin temellendirilmesi için güçlü bir argümandır. Ancak menfaatlerin dengelenmesi teorisinin yenilenmiş hali de güven ilkesinin temellendirilmesi açısından net bir dayanak sunmamaktadır. Bir yandan güven ilkesinin geçerliliğinin yalnızca varsayılabilmesi belirtilirken⁷⁵⁹, diğer yandan güvenin, psikolojik bileşeni nedeniyle normatif bir karaktere sahip olmadığı ifade edilmektedir. Böylelikle güven ilkesi, herhangi bir suç tipinin belirlenmesi gibi, davranış özgürlüğünün meşru yoldan sınırlandırılması meselesi olarak ele alınmaktadır⁷⁶⁰.

Bu çerçevede, menfaatlerin dengelenmesi teorisi açısından güven ilkesinin yalnızca bireysel davranış özgürlüğünün korunmasına ilişkin işlevi açıklanabilecektir. Ancak bireysel sorumluluk ile güven ilkesinin temellendirilmesi arasındaki bağlantılar net değildir ve güven ilkesinin temellendirilmesine ilişkin açıklamalar da belirsizliğini korumaktadır.

2.5.3.1.2.2. Güven İlkesinin İzin Verilen Risk Bağlamında Ele Alınması

Güven ilkesinin bu şekilde bir teleolojik yaklaşımla ele alınması, ilkenin bir isnadiyet kriteri olarak işlevi açısından zorluklar yaratmaktadır. Buna göre; iş birliği içindeki izin verilmeyen davranış, tıpkı izin verilen risk bağlamında izin verilmeyen münferit davranış gibi değerlendirilmektedir. Daha önce ifade ettiğimiz üzere, izin verilen riskin kabul edilmesi ceza

⁷⁵⁹ Kuhlén, s. 134.

⁷⁶⁰ Frisch, s. 191.

hukukundaki natüralist yaklaşımın bir tezahürü olan hukuki değer korumasının aşılması anlamına gelmektedir ve bu doğrultuda davranış da artık bir hukuki değer ihlali olarak ifade edilmemektedir⁷⁶¹. Bu durum, davranışın anlamının iletişimsel bir düzlemde yorumlanması nedeniyle, izin verilmeyen davranışın normatif olarak anlaşılması yönünde atılmış önemli bir adımdır. Ancak güven ilkesi bağlamında izin verilmeyen davranış söz konusu olduğunda bu, tartışmanın sadece bir kısmını oluşturmaktadır. Bizim açımızdan önemli olan ise iş birliği içindeki izin verilmeyen davranışın belirlenmesidir. Bu da, sorumluluk dağılımında diğer kişinin davranışının öneminin mutlaka göz önünde bulundurulması gerektiği anlamına gelmektedir. İş birliği içerisindeki davranışları münferit davranışlara kıyasla daha özel kılan şeyin ne olduğu hususu ise tek başına menfaatlerin dengelenmesi teorisi perspektifinden açıklanamamaktadır.

2.5.3.2. Güven İlkesi ve Bireysel Sorumluluk İlkesi

2.5.3.2.1. Öğretide Güven İlkesi ve Bireysel Sorumluluk İlkesi

2.5.3.2.1.1. Stratenwerth'te Bireysel Sorumluluk ve Sorumluluk Alanının Sınırlandırılması

Güven ilkesinin normatif anlamda ikinci temellendirmesi ise bireysel sorumluluk ilkesine dayanmaktadır. İlke, karayolu trafiğinde menfaatlerin dengelenmesi teorisi bağlamında karakterize edilirken, iş bölümü bağlamında ise bireysel sorumluluk düşüncesi öne çıkmaktadır. Yukarıda değindiğimiz üzere *Stratenwerth*'in konuya dair orijinal görüşleri de bu düşüncüyü esas almaktadır⁷⁶². Ancak sonrasında menfaatlerin dengelenmesi teorisinin yenilenmiş versiyonu bağlamında yeniden formüle edilmiştir. Bu çerçevede bireysel sorumluluğun genel karakteri menfaatlerin dengelenmesi teorisi yoluyla sınırlandırılmıştır⁷⁶³.

Stratenwerth'in konuya dair görüşlerinin orijinal haline göre, güven ilkesinin menfaatlerin dengelenmesi düşüncesi yoluyla temellendirilmesi özellikle iş bölümü alanında yetersiz olacaktır. İş bölümü, aynı anda hem avantajlar hem de dezavantajlar içerdiği için, güven ilkesinin temellendirilmesi noktasında bunlar arasında bir denge üzerinden dayanak noktası bulmak zor olacaktır⁷⁶⁴.

Stratenwerth'e göre, güven ilkesinin esas noktası, kişinin kendi kurala aykırı davranışının sonuçlarına yönelik birincil sorumluluğu ile başkasının kurala aykırı davranışının sonuçlarına yönelik ikincil sorumluluğu arasındaki ayırmda yatmaktadır. Bir diğer ifade ile

⁷⁶¹ **Lesch**, Der Verbrechensbegriff, s. 228 vd.

⁷⁶² **Stratenwerth**, s. 389 vd.

⁷⁶³ **Stratenwerth/Kuhlen**, s. 321.

⁷⁶⁴ **Stratenwerth**, s. 389 vd.

güven ilkesi esasında güvenilen kişinin bireysel sorumluluğu meselesidir. Kişinin kendi sorumluluğu ile başkasının sorumluluğu arasındaki bu ayrım, iştirakte bağlılığa benzer bir uygulamayla ve kişilerin kendi sorumluluklarının anlamıyla, yani bunların hukuk düzeniyle aynı derecede bağlı olmalarıyla açıklanmaktadır. Buna göre; kasıtlı bir suça birden fazla kişinin iştirakinde olduğu gibi, tarafların katkılarının birbirinden ayrılabilmesi kabul edilmektedir. Bu noktada birincil ceza sorumluluğu ancak tipe uygun olay akışına ilişkin hâkimiyet yoluyla kurulabilecektir. Bunun bir sonucu olarak, olay akışına yönelik her türlü diğer katkıdan dolayı cezai sorumluluk ancak bir iştirakte bağlılık kuralında olduğu gibi türetilmiş bir kural ile açıklanabilecektir⁷⁶⁵.

Bireysel sorumluluğa sahip kişilerin davranışlarına ilişkin sorumluluk, birincil sorumluluk alanının dışında, yani olay akışı üzerinde hâkimiyet kuran davranışın sınırlarının ötesinde yer almaktadır. *Stratenwerth*, kişinin başkasının davranışlarından doğan sorumluluğunun kasıtlı suçlarda olduğu gibi taksirli suçlar için de geçerli olması gerektiğini ileri sürmektedir. Bu bağlamda, fiil hâkimiyeti kavramı, kontrol edilebilirlik, buradaki anlamıyla öngörülebilirlik ve kaçınabilirlik ile karşılaştırılmaktadır. Kişinin başkalarının kurala aykırı davranışlarına ilişkin davranışının tipe uygunluğu ancak türetilmiş, yani ikincil özen yükümlülüklerinin ihlali ile açıklanabilir. Başkalarının kurala aykırı davranışına yönelik özen yükümlülüğünün ikincil niteliği ise bireysel sorumluluk ilkesinin anlamından kaynaklanmaktadır. Zira diğer kişiler de olay akışı üzerinde hâkimiyet kurma konusunda birincil olarak yükümlüdür. Bu anlamda güvenen kişi ile diğer kişi hukuk düzeninin gereklilikleri açısından eşit konumda yer almaktadır⁷⁶⁶.

Güvenilen kişinin bireysel sorumluluğu mevcutsa, o zaman onun kurala uygun davranacağına dair güven duyulması genel olarak meşru kabul edilmelidir. Zira başkalarının kurala aykırı davranacağına dair öncelikli bir özen yükümlülüğü normatif olarak temellendirilemeyecektir. Dolayısıyla, güven hakkının sınırları ancak ikincil özen yükümlülüğünün ortaya konmasıyla belirlenebilir. Bu yükümlülük ise ancak belirli durumlara veya kişisel koşullara bağlı olarak karşı tarafın özenli davranış beklentisinin zayıflamasıyla devreye girecektir⁷⁶⁷.

⁷⁶⁵ *Stratenwerth*, s. 390.

⁷⁶⁶ *Stratenwerth*, s. 390-391.

⁷⁶⁷ *Stratenwerth*, s. 392.

2.5.3.2.1.2. Schumann'da Başkalarının Haksız Davranışları Nedeniyle Sorumluluk Kriteri Olarak Bireysel Sorumluluk

Güven ilkesinin bireysel sorumluluk ilkesine dayandırılarak temellendirilmesi öğretide daha fazla kabul görmektedir. Bu bağlamda *Schumann*, birden fazla kişinin dâhil olduğu olayda haksızlık içeriğine sahip her bir davranışın ifade ettiği anlamın, bireysel sorumluluk ilkesi ile belirlendiğini ifade etmektedir⁷⁶⁸. Zira hukuk sistemi esasen kusur sorumluluğu çerçevesinde şekillenmiştir. Bir diğer ifade ile birey, davranışlarıyla kendi kaderini kendisi belirlemektedir ve davranışlarının iyi olduğu gibi kötü sonuçlarından da sorumlu tutulmaktadır⁷⁶⁹.

Bireysel sorumluluk prensibine göre bunu sorumluluk alanlarının sınırlandırılması izlemektedir. Özellikle neticenin mağdur veya üçüncü bir kişinin katkısıyla gerçekleştiği durumlarda bu ayrım önem arz etmektedir. Bu nedenle mağdur veya üçüncü bir kişinin özgürce kendi sorumluluklarında gerçekleştirdikleri davranışlar prensip olarak ilk davranışı gerçekleştirenin sorumluluk alanına dâhil edilmemelidir⁷⁷⁰. Bu bağlamda birey, başkalarının davranışlarından değil, kendi davranışlarından sorumludur. Böyle bir düşünce, insan davranışını doğal nedenselliğe göre değil, irade özgürlüğü perspektifinden değerlendiren indeterministik yaklaşımın bir sonucudur. Kişi, kendi sorumluluğu çerçevesinde, davranışlarının tehlikeli sonuçlar doğurmamasını sağlamakla yükümlüdür ve bu esnada başkalarının özene aykırı davranışlar sergileyebileceğini hesaba katmak zorunda değildir. Güven ilkesinin temellendirilmesini bu anlayış oluşturmaktadır⁷⁷¹.

Görüldüğü gibi *Stratenwerth*'ten farklı olarak *Schumann*'da birincil sorumluluk alanı, olay akışına hâkimiyet üzerinden değil, kişinin kendi bireysel sorumluluk bilinciyle tehlikeye neden olmama yükümlülüğü çerçevesinde açıklanmaktadır. Dolayısıyla güven ilkesi, özellikle trafik hukukunda olduğu gibi belirli risklere izin verilmesi yoluyla menfaatlerin tatmini ile temellendirilemeyecektir⁷⁷².

Güvene izin verilmesinin asıl noktası, diğer kişinin sorumluluğun kabul edilmesidir. Buna göre güven hakkının sınırları da yalnızca ilkenin geçerliliğinin içkin sınırlarıdır ve bu nedenle gerçek anlamda istisnalar değildir. Bu durum sorumluluk alanlarının sınırlandırılmasının, bireyleri tehlikeyi önleme yükümlülüğünden kurtaramayacağı anlamına gelmektedir⁷⁷³.

⁷⁶⁸ *Schumann*, s. 1 vd.

⁷⁶⁹ *Schumann*, s. 1; Zaczyk, Rainer. *Strafrechtliches Unrecht und die Selbstverantwortung des Verletzten*, C. F. Müller, Heidelberg, 1993, s. 18 vd; *Cancio Meliá*, s. 373 vd.

⁷⁷⁰ *Schumann*, s. 1.

⁷⁷¹ *Schumann*, s. 4 vd.

⁷⁷² *Schumann*, s. 9 vd.

⁷⁷³ *Schumann*, s. 12 vd.

Görüldüğü üzere bu yaklaşım çerçevesinde başkalarının kurala aykırı davranışları nedeniyle sorumluluk, genel olarak tehlikeye neden olma yasağı bağlamında ele alınmaktadır. Örneğin kişi, eğer diğer kişinin sorumluluklarına uygun davranamayacağı açıkça belliyse veya diğer kişinin kurala aykırı davranacağına ilişkin inandırıcı emareler söz konusuysa, artık diğer kişinin davranışını telafi etmekle yükümlü olacaktır⁷⁷⁴.

Bireysel sorumluluk ilkesi, sorumluluklarına uygun davranamayacak durumda olan kişilere ilişkin olarak da güvenin sınırlarını ortaya koyar. Örneğin daha önce ifade ettiğimiz üzere, trafikteki küçük çocuklar ve yaşlılar bu kapsamda değerlendirilmektedir. Tipik trafik ihlalleri noktasında güven ilkesinin sınırlandırılması da bu bağlamda açıklanabilir, zira sorumluluk sahibi bir sürücü dahi kurallara tam olarak uymakta zorlanabilmektedir⁷⁷⁵. Genel olarak bakıldığında, sorumluluk alanlarının ayrımı ve güven ilkesi, başkalarının katkılarından yararlanmayı içeren tüm durumlara, yani her türlü iş bölümü içeren iş birliği durumlarına uygulanabilecektir. Bu bağlamda sorumluluk alanlarının sınırlandırılması ve dolayısıyla geniş bir iş birliği alanında güven ilkesi anlayışı ise, somut olarak iş birliği içerisinde yer alan tarafların toplumsal rollerinin anlamına göre tanımlanacaktır⁷⁷⁶.

2.5.3.2.2. Güven İlkesi Bağlamında Bireysel Sorumluluk Teorisine İlişkin Görüşler

2.5.3.2.2.1. Bireysel Sorumluluk İlkesinin Varsayımsal Yapısı

Güven ilkesinin bireysel sorumluluk ilkesine dayandırılması hususunda öğretide farklı görüşler mevcuttur. Söz konusu görüşler, güven ilkesinin normatif biçimde temellendirmesinin anlamı ve sorumluluk alanlarının sınırlandırılması modeli ile ilgilidir. Güven ilkesinin normatif biçimde temellendirilmesi ilk kez *Stratenwerth*'te görülmektedir. Bu görüş, *Jakobs*'un rücu yasağı teorisine kadar uzanmaktadır⁷⁷⁷.

Jakobs, *Stratenwerth*'in güven ilkesini başkalarının kurala aykırı davranma olasılığına rağmen kabul etmesini ilkenin tamamen varsayımsal şekilde temellendirilmesi olarak ele almaktadır⁷⁷⁸. Buna göre; güven ilkesi salt normatif bir mesele olarak ele alınmaktadır ve hiçbir şekilde ampirik bir olguya veya istatistiksel bir büyüklüğe indirgenememektedir. Güven ilkesinin ampirik boyutunun reddedilmesi ise, onun normatif geçerliliğini ortaya koymaktadır⁷⁷⁹.

⁷⁷⁴ Schumann, s. 12.

⁷⁷⁵ Schumann, s. 13 vd.

⁷⁷⁶ Schumann, s. 19 vd.

⁷⁷⁷ Jakobs, *Regreßverbot beim Erfolgsdelikt*, s. 13 vd.

⁷⁷⁸ Jakobs, *Regreßverbot beim Erfolgsdelikt*, s. 14. Ayrıca bkz: *Rudolphi*, s. 556.

⁷⁷⁹ Jakobs, *Regreßverbot beim Erfolgsdelikt*, s. 13.

Güven ilkesinin bu genel niteliği öğretide farklı şekillerde ele alınmaktadır. *Jakobs*'a göre, *Stratenwerth* açısından belirleyici olan nokta, güvenilen kişinin bireysel sorumluluğa sahip bir kişi olarak kabul edilmesi değil, sorumluluk alanlarının varsayımsal bir şekilde sınırlandırılmasıdır. *Stratenwerth*'te güven, tamamen varsayımsal bir temele dayandığından, güven ilkesi herhangi bir güven sınırlaması olmadan geçerli olmalıdır. Bunun sonucunda, sorumluluk alanlarının ayrımı da sınırsız olabilecektir. Ancak *Jakobs*, güvenin her zaman sınırsız şekilde geçerli olması gerektiği fikrine şüpheyle yaklaşmaktadır⁷⁸⁰.

Buna rağmen, sorumluluk alanlarının sınırlandırılmasının bu varsayımsal niteliğine ilişkin *Jakobs*'un rücu yasağı öğretisi çerçevesinde bir açıklama bulmak mümkündür. Buna göre; üçüncü kişilerin suç teşkil eden davranışlarda bulunma olasılığına veya buna ilişkin emarelerin varlığına rağmen, güvenen kişi bunlardan dolayı sorumlu tutulamamaktadır. Bu ise rücu yasağı sayesinde mümkün olmaktadır. Bu bağlamda güven ilkesi sınırlandırılması söz konusu değildir ve *Jakobs* tarafından sorumluluk alanlarının sınırlandırılması bağlamında bir metafor olarak değerlendirilmektedir⁷⁸¹. Davranışın nötr olma durumu, yani rücu yasağı, olgusal olanın genel olarak reddi düşüncesine dayanmaktadır. Yani, nötr davranış perspektifinden, başkalarının suç teşkil eden davranışlarına ilişkin bir sorumluluk isnadı kesinlikle mümkün değildir.

Bireysel sorumluluk ilkesinin genel niteliği, güven ilkesi bağlamında da vurgulanmaktadır. Bu durum, menfaatlerin dengelenmesi teorilerindeki tartışmalarda da görülmektedir. Ancak bireysel sorumluluk teorisinin temel sorunu, başkalarının kurala aykırı davranma olasılığına veya buna ilişkin belirtilere rağmen güven korumasını zorunlu olarak kabul etmesidir. Bu durum, güvenen kişinin, bireysel sorumluluğa sahip failerle etkileşimde bulunduğu herhangi bir sınırlamayla karşılaşmayacağı anlamına gelmektedir. Bu nedenledir ki, menfaatlerin dengelenmesi teorisi, güven hakkının sınırlandırılmasını bireysel sorumluluk anlayışına dayandırmak yerine, korunması gereken menfaatlerin dengelenmesine dayandırmaktadır.

2.5.3.2.2. Birincil Sorumluluğun Fiil Hâkimiyetine Dayandırılması Sorunu

Stratenwerth'in yaklaşımı aynı zamanda fiil hâkimiyeti ve kontrol edilebilirlik kavramlarının uygulanmasına ilişkin açıklamalar da içermektedir. Buna göre; fiil hâkimiyeti kavramının kıyas yoluyla uygulanmasının sağlıklı uygulanması mümkün görünmemektedir⁷⁸².

⁷⁸⁰ Jakobs, *Regreßverbot beim Erfolgsdelikt*, s. 14 vd.

⁷⁸¹ Jakobs, *Regreßverbot beim Erfolgsdelikt*, s. 29.

⁷⁸² Roxin, Claus, *Täterschaft und Tatherrschaft*, Walter de Gruyter & Co., Berlin, 1967, s. 556 vd; *van Weezel*, s. 157 vd.

Stratenwerth, kasıtlı suçlardaki fiil hâkimiyeti kavramına kıyasla taksirli suçlarda kontrol edilebilirlik kavramı üzerinden, faillikte olduğu gibi kişinin kendi davranışına ilişkin birincil sorumluluğuyla iştirakte olduğu gibi üçüncü kişilerin davranışlarına ilişkin ikincil sorumluluğu arasında bir ayrım yapmaya çalışmaktadır.

Bu bağlamda kontrol edilebilirlik kavramı da kendi içinde öngörülebilirlik ve kaçınılabilirlik şeklinde kategorilere ayrılmaktadır. Bu noktada ilk zorluk, yalnızca birincil sorumluluk alanının kontrol edilebilir olduğu, ancak ikincil sorumluluk alanının kontrol edilemez olduğu düşüncesinden kaynaklanmaktadır⁷⁸³. Bu durum başkalarının kurala aykırı davranışları bakımından ikincil sorumluluğun kontrol edilebilir alanın dışında kaldığı varsayımına yol açmaktadır. Böylelikle başkalarının kurala aykırı davranışları bakımından sorumluluk, kontrol edilemeyen durumlar için de sorumluluğun doğması anlamına gelecek, yani bir tür netice sorumluluğu söz konusu olacaktır⁷⁸⁴.

Söz konusu yaklaşım, meseleye dair *Stratenwerth*'in bile arzu ettiği bir çözüm sunamamaktadır. Zira *Stratenwerth*, birincil ve ikincil sorumluluğu normatif bir temele oturtarak öngörülebilir olan her şey için sorumluluğu engellemeye çalışmaktadır. Ancak kontrol edilebilirlik kavramı hem birincil hem de ikincil sorumluluğa uygulanacak olursa, bu iki sorumluluk türü arasındaki fark açıklanamamaktadır. Bu nedenle, bize göre fiil hâkimiyeti ilkesinin kıyas yoluyla uygulanması kabul edilemez. Bunun yerine, sorumluluk alanlarının ayrımının esas noktası, başkalarının kurala aykırı davranışlarına karşı dikkate alma yükümlülüğünün normatif olarak temellendirilmesi olmalıdır. Yani mesele, olması gerekenin ne olduğu sorusuna dayanmaktadır⁷⁸⁵.

2.5.3.2.2.3. Başkalarının Kurala Aykırı Davranışlarına İlişkin İkincil Sorumluluğun Temellendirilmesinde Sorumluluk Alanlarının Sınırlandırılmaması

Bireysel sorumluluk teorisine yönelik eleştirilere, tecrübe teorisine ilişkin görüşlerde de rastlanmaktadır. Bu bağlamda, güven ilkesinin temellendirilmesine ilişkin bireysel sorumluluk teorisinin sunduğu açıklamanın tatmin edici olmadığı ifade edilmektedir⁷⁸⁶.

Sorumluluk alanlarının ayrılması düşüncesine göre, güvenin korunabilmesi için başkasının sorumluluğunun bireyin kendi sorumluluğundan ayrılması gerekmektedir. Ancak ikincil sorumluluk, örneğin trafik kurallarında yer alan bazı düzenlemelerde olduğu gibi genellikle normatif yolla birincil sorumluluk alanına dâhil edilmektedir. Bu durumda güven

⁷⁸³ Roxin, *Täterschaft und Tatherrschaft*, s. 558 vd; van Weezel, s. 158.

⁷⁸⁴ Roxin, *Täterschaft und Tatherrschaft*, s. 558; van Weezel, s. 158.

⁷⁸⁵ Roxin, *Täterschaft und Tatherrschaft*, s. 559.

⁷⁸⁶ Brinkmann, s. 131 vd.

ilkesinin temellendirilmesi her zaman tutarlı bir şekilde gerçekleştirilememektedir⁷⁸⁷. Başkalarının kurala aykırı davranışları nedeniyle doğan ikincil sorumluluğun, güvenen kişinin birincil sorumluluk alanına dâhil edildiği bu tür durumlarda, her iki sorumluluk alanı birbirine karışmakta ve böylece güven ilkesinin temellendirilmesine yer kalmamaktadır⁷⁸⁸.

2.5.3.2.3. Değerlendirme

2.5.3.2.3.1. Başkalarının Kurala Aykırı Davranışları Bakımından İkincil Sorumluluğun Belirlenmesinin Önemi

Güven ilkesinin bireysel sorumluluk teorisi üzerinden ifade edilmeye çalışılması önemli teorik zorluklar içerse de konuya ilişkin ileri sürdüğü fikirler bağlamında yine de pek çok önemli noktaya ışık tutmaktadır. Öncelikle ifade etmeliyiz ki, *Stratenwerth*'in fiil hâkimiyetinin kıyasen uygulanması yoluyla ileri sürdüğü fikirlerine karşı eleştirilere biz de iştirak etmekteyiz. Zira *Stratenwerth*'te başkalarının kurala aykırı davranışları nedeniyle sorumluluk, birincil olarak sorumlu olan kişinin başkalarının her türlü olası hatalı davranışından hukuki olarak sorumlu tutulamayacağı şeklinde anlaşılmaktadır. Güven ilkesi, başkalarının kurala aykırı davranışları için sınırsız bir sorumluluğun önlenmesi gerekliliğini ifade etmektedir.

Bu nedenle, başkalarının kurala aykırı davranışları nedeniyle sorumluluğun kabul edilmesi noktasında, ikincil bir özen yükümlülüğünün temellendirilmesi yerindedir⁷⁸⁹. Bu da esasen bireysel sorumluluk teorisinin temel düşüncesiyle bağlantılıdır. Teori, öncelikle başkalarının kurala aykırı davranışları için normatif bir sorumluluk temellendirmesinin mümkün olup olmadığını açıklamaya çalışmaktadır ve bunun sonucunda, bireyin kendi sorumluluğunun öncelikli olduğu ve davranış özgürlüğünün sonuçları için sorumluluğun esas olduğunu kabul etmektedir⁷⁹⁰. Burada temel tespit, başkalarının davranışları için her türlü sorumluluğun ancak ikincil nitelikte olabileceğidir. Bu nedenle *Stratenwerth* bunu türetilmiş bir kural olarak adlandırmaktadır⁷⁹¹.

Bu durum bir yandan kusur ilkesi, diğer yandan ise hukuk düzeninin taraflar arasındaki ilişkileri nasıl düzenlediği bağlamında açıklanmaktadır. *Schumann*'ın da ifade ettiği gibi, kusur ilkesi, hukuk düzeni içerisinde bireyin öncelikle kendi davranışlarının sonuçlarından sorumlu olduğunu öngörmektedir. Bu nedenle, öncelikle bireyin kendi davranışlarından sorumlu olması normatif olarak temellendirilebilirken, başkalarının davranışlarından sorumlu olması temellendirilemeyecektir. *Stratenwerth*, bireyin kendi sorumluluk alanının öncelikli niteliğini,

⁷⁸⁷ Brinkmann, s. 133 vd.

⁷⁸⁸ Brinkmann, s. 134.

⁷⁸⁹ Roxin, *Täterschaft und Tatherrschaft*, s. 558 vd.

⁷⁹⁰ Cancio Meliá, s. 374.

⁷⁹¹ Stratenwerth, s. 390.

iştirak kurallarının kıyasen uygulanması ve hukuk düzeni gereklilikleri karşısında tarafların eşit statüde değerlendirilmesi yoluyla açıklamaya çalışmaktadır.

Fiil hâkimiyeti kavramının uygulanması gibi daha önce ifade ettiğimiz zorluklar bir yana bırakılacak olursa, hukuk düzeni altında iki farklı birincil derecede yükümlü kişi arasındaki ilişkinin açıklanmasında, bireyin kendi sorumluluğunun başkalarının sorumluluğuna göre öncelikli olduğu görülebilecektir⁷⁹². Bu açıdan bakıldığında, taraflardan her biri öncelikle kendi sorumluluk alanını yönetmekle ve bu konuda eşit şekilde yükümlüdür. Başkalarının davranışları için sorumluluk ise ancak ek bir adımı gerektirmektedir. Bu ise başkalarının davranışları için sorumluluğun hukuk düzeni altındaki birincil sorumluluk modelinden farklı bir yapıya sahip olması gerektiği anlamına gelmektedir ve bu nedenle ancak ikincil olarak kabul edilebilecektir.

Güven ilkesi, bu şekilde sorumluluk alanlarının ayrımı ve hukuki olarak eşit derecede yükümlü iki taraf bağlamında tanımlandığında, güven koruması genel bir ilke olarak kabul edilebilecektir. Zira bireyin kendi davranışlarının sonuçlarından sorumlu olması, başkalarıyla olan hukuki ilişkilerinin temelini oluşturmaktadır⁷⁹³. Tecrübe teorisinin konuya ilişkin eleştirisi ise bu noktada, başkalarının sorumluluğuna kıyasla bireyin kendi sorumluluğunun öncelikli olduğu gerçeğini göz ardı etmektedir. Başkalarının kurala aykırı davranışları nedeniyle sorumluluğun kabul edilmesi durumunda bile, bireyin kendi davranışları için sorumluluğu önceliklidir. Birincil ve ikincil yükümlülüklere sahip birey, başkalarına dair her türlü detayla ilgilenmek zorunda değildir. Aksi takdirde, birincil olarak sorumlu olanın bu özgün konumu tamamen ortadan kalkacak ve böylece bireyin davranış özgürlüğünün korunması sağlanamayacaktır.

Bireysel sorumluluk teorileri, hukuk düzenindeki bireylerin kendi sorumluluklarının önceliği bağlamında başkalarının kurala aykırı davranışları nedeniyle sorumluluğun nasıl temellendirilebileceğini açıklamaya çalışmaktadır. Bu teorilerin temel bulgusu, başkalarının kurala aykırı davranışları nedeniyle sorumluluğun birincil olarak temellendirilemeyeceğidir. Bu ise, güven korumasının en azından asgari düzeyde sağlanması gerektiğine dair normatif bir dayanak noktası oluşturmaktadır.

⁷⁹² Stratenwerth, s. 392.

⁷⁹³ Zaczyk, s. 19 vd.

2.5.3.2.3.2. Güven İlkesinin Varsayımsal Olarak Ele Alınmasının Önemi ve Bunun Ortaya Çıkardığı Sorunlar

Bireysel sorumluluk ilkesi yaklaşımı, güven ilkesinin birincil niteliğine yönelik normatif bir açıklama sunmaktadır. Bu sayede, güven ilişkisinin yapısını belirlemek de mümkün hale gelmektedir. Böylece, birden fazla kişi tarafından yürütülen risk yönetiminde sorumluluk dağılımını anlamak için bir çözüm modeli oluşturulabilir. Ancak sorun, güven ilkesinin tamamen normatif bir şekilde kavramsallaştırılmasında yatmaktadır. Güven ilkesini normatif bir yönlendirme ilkesi olarak temellendirme gerekliliği nedeniyle, bir davranışın izin verilebilirliği yalnızca bir başkasının kurala aykırı davranışının ortaya çıkma olasılığına dayandırmak mümkün değildir. Güven, hayal kırıklığı olasılığına rağmen, yani varsayımsal olarak temellendirilmektedir. Böylece, güven ilkesine ilişkin bireysel sorumluluk teorisi, tecrübe kuralı teorisinin karşılaştığı zorlukları aşmak için bir model sunmaktadır.

Sorumluluk alanlarının hukuk düzeni tarafından öncelikle bireysel sorumluluk temelinde ayrılması fikriyle, başkalarının kurala aykırı davranışlarından doğan sorumluluğun sınırlarını belirleyen normatif bir çerçeve oluşturulmaktadır. Böylelikle güvenin yalnızca bilişsel bir temelde açıklanması anlamını yitirmektedir. Bunun neticesinde güvenen kişi, öncelikle sorumluluk alanlarının ayrıldığını varsayabilecek ve kendi davranışlarını bu temele göre yönlendirebilecektir. Bir diğer ifadeyle kişi, diğer kişilerin de sorumlu olmaları nedeniyle kendi davranışlarının sonuçlarıyla kendilerinin ilgileneceğine güvenilebilecektir.

Ancak güven ilişkisinin normatif dayanağının bireysel sorumluluk ve buna bağlı sorumluluk alanlarının ayrımı üzerine kurulabilmesi, güven ilişkisinin ideal bir düzeyde kalması gerektiği anlamına gelmemektedir. Güvenin varsayımsal olarak temellendirilmesi gerekliliği, bireylerin başkalarına karşı tamamen kör bir güven anlayışı geliştirmesine yol açmamalıdır. *Jakobs*'un rücu yasağı görüşünde işaret ettiği gibi⁷⁹⁴, güven ilkesi bağlamında sınırsız güven kavramı ancak şu şekilde anlaşılabilir; bireysel sorumluluk sahibi iki kişinin sorumluluk alanları kesin hatlarla ayrılmalıdır ve bu ayrım, kişiler arası tüm hukuki ilişkilerin vazgeçilmez bir unsurudur.

Bununla birlikte, bireyler arasında davranış yalnızca bu ideal normatif yapıyı varsaymaz. Ceza hukuku bağlamında kişiler arası davranış aynı zamanda bilişsel bir boyut da içermektedir. Karşı taraf bir öznedir ve bir özne olarak ideal normatif ölçütlere aykırı davranabilir. Bu öznenin güvenilir bir partner olup olmadığı ise bir iletişim meselesidir ve bu iletişim de normatif olarak tanımlanmaktadır. Dolayısıyla, güven ilkesinin bilişsel boyutu, sorumluluk alanlarının normatif ayrımına ilişkin düşüncenin arka planında yer almalıdır.

⁷⁹⁴ Jakobs, **Regreßverbot beim Erfolgsdelikt**, s. 14 vd.

Böylece, güven ilkesinin sınırları, bireysel sorumluluk sahibi üçüncü kişiler açısından da açıklanabilecektir.

2.5.4. Görüşümüz

Güven ilkesinin ceza hukukunda geçerlilik kazanabilmesi bize göre normatif metotla mümkündür. Bu nedenle yukarıda ele aldığımız, ödül teorisi ve tecrübe kuralı teorilerine ilişkin eleştirilere biz de iştirak etmekteyiz. Fakat ilkeyi normatif olarak ele alan teoriler de öğretiyeye sundukları önemli katkılara rağmen meseleyi açıklamakta eksik kalmaktadırlar.

Bize göre güven ilkesi her ne kadar objektif özenin sınırlandırılması işlevi görse de, aynı zamanda sosyal etkileşimin devam etmesine yardımcı bir özellik de göstermektedir. Zira güvenen kişinin karşısında bir de güvenilen kişi yer almaktadır. Bu nedenle bizce güven ilkesinin özünde, başkalarına karşı davranış yöneliminin hukuki bağlamda belirlenmesi yer almaktadır. Böylelikle sosyal yaşamın bir parçası olan insanın davranış yönelimi de güven ilkesi ile koruma altına alınmaktadır. Bu aynı zamanda özgürlükçü bir hukuk sisteminin bir gereğidir.

Bu doğrultuda güven ilkesi, kişinin kurala uygun davranışı halinde geleceği öngörebilmesine yardımcı olmaktadır. Ancak bu, körü körüne bir güven olarak anlaşılmamalıdır. Aksi halde, karşı tarafın bekleme yükümlülüğünü açıkça ihlal ettiği bir durumda geçiş hakkını kullanarak kazaya sebebiyet verilmesi örneğinde olduğu gibi, güvenden beklenen fayda sağlanamayacaktır. Bu da güven ilkesinin aynı zamanda bilişsel bir temele de dayanması gerektiğini ortaya koymaktadır. Ancak bu bilişsel temel, örneğin tecrübe kuralı teorisinde olduğu gibi salt deneyimsel bir yaklaşımla ele alınmamalıdır.

Bu doğrultuda öncelikle güven ilkesine konu norm muhataplarının arasındaki ilişki bunların aynı normatif düzenin altına yerleştirilmesiyle oluşturulmalı ve güven ilkesi bundan sonra temellendirilmelidir. Zira güven, hukuki bağlayıcılığı gerektirmektedir. Her iki tarafın da normun geçerliliğini kabul ettiği bir ortamda artık güvenenin bu güveni haklı çıkarılabilecektir. Bir diğer ifade ile güvenin temeli tarafların birincil yükümlülük alanlarından doğmaktadır.

Yukarıda ifade ettiğimiz üzere güven, normun sadece idea olarak kalmaması ancak taraflar arasındaki etkileşimi de sağlayabilmesi adına bilişsel bir temele dayanmalıdır. Bu çerçevede, güvenen kişi davranışlarını güvenilenin kurala uygun davranacağına güvenerek yönlendiriyorsa, bir diğer ifade ile normatif anlamda bir davranış beklentisi içerisinde ise, söz konusu beklenti karşı tarafça zayıflatılmamalı ve güvenen tarafın davranış yönelimi normatif anlamda tanınmalıdır. Ancak karşı tarafın güvenilirlik yeterliği noktasında birtakım koşulların bulunmaması veya güvenilenin kusurlu davranışı sonucunda güvenin boşa çıkması nedeniyle

söz konusu normatif davranış beklentisi zayıflıyor veya ortadan kaldırılıyorsa, artık bilişsel anlamda eksiklikten söz edilecektir. İşte bu durumda da güvenen kişinin ikincil sorumluluk bağlamında davranışlarını yönlendirirken karşı tarafın kurala uygun olmayan davranışlarının riskini üstlenmesi gerekecektir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

GÜVEN İLKESİ BAĞLAMINDA CEZAI SORUMLULUĞUN BELİRLENMESİ

3.1. Genel Olarak

Otonom araç teknolojisine ilişkin sorumluluk taşıma riski, bunların üretim ve geliştirme süreçlerinde⁷⁹⁵, hatta kullanım anında dahi söz konusudur. Bu bağlamda Alman Veri Etiği Komisyonu 2019 tarihli raporunda otonom araçlara ilişkin; bunların “karmaşık sosyo-ekonomik ekosistemlerin, yani çok sayıda üreticinin ve operatörün katıldığı, bilgi ve emek içeren süreçlerin içerisine gömülü” olduğunu ifade etmektedir⁷⁹⁶.

Birkaç kişinin kolektif olarak hareket ettiği durumlarda, cezai anlamda sorumluluk taşıyan kimsenin tespitinde sorunlar çıkabilmektedir. Zira çoğu zaman ortada suç teşkil eden bir netice bulunmasına rağmen cezalandırma mümkün olmayabilmektedir. Öğretide bu durum “çok sayıda el sorunu” olarak adlandırılmaktadır⁷⁹⁷. Tezimize konu otonom araçlar bakımından ise çok sayıda el sorunu daha belirgin hale gelmektedir. Zira bu araçların dâhil olduğu vakalarda ortaya çıkan suç veya suçlar, genellikle tasarımcılar, mühendisler, üreticiler, kullanıcılar vs gibi birden çok kimsenin hatalarının, kurala aykırı davranışlarının veya özensizliklerinin birer neticesidir. Örneğin otonom aracın dâhil olduğu bir kaza meydana geldiğinde, pek çok olasılık mevcuttur. Buna göre; aracın kendisi kendisinden beklenen davranışı gerçekleştirmek yerine hatalı bir şekilde başka bir davranış gerçekleştirebilir veya aracın kullanıcısı hatalı bir davranış gerçekleştirebilir. Bunun yanı sıra hem kullanıcının hem de aracın kendilerinden bekleneni yaptığı ancak yine de suç teşkil eden neticenin meydana geldiği kazalar meydana gelebilir⁷⁹⁸.

Bu doğrultuda bu bölümde sorumluların belirlenmesi için bir önceki bölümde ele aldığımız güven ilkesinden faydalanılarak, üretici, kullanıcı ve otonom aracın sahibi bakımından durumlar dikkate alınarak sorumluluğun belirlenmesinde dikkate alınması gereken durumlar açıklanmaya çalışılacaktır.

⁷⁹⁵ **Ibold**, s. 235.

⁷⁹⁶ **Alman Veri Etiği Komisyonu Raporu**, 2019, s. 169.

https://www.bmi.bund.de/SharedDocs/downloads/DE/publikationen/themen/it-digitalpolitik/gutachten-datenethikkommission.pdf?__blob=publicationFile&v=8 (erişim tarihi: 01.10.2024)

⁷⁹⁷ **Ibold**, s. 325. Kavram ilk olarak siyaset bilimi profesörü Dennis F. Thompson tarafından politik karar vericilerin sorumluluklarına ilişkin olarak ortaya atılmıştır. Kavramla ilgili olarak bkz: Thompson, Dennis F., “Moral Responsibility of Public Officials: The Problem of Many Hands” , **The American Political Science Review**, C. 74, S. 4, Y. 1980, ss. 905-916, s. 905 vd.

⁷⁹⁸ Almanya’da gerçekleşen “Aschaffenburg Fall” olarak öğretide yer alan olayda, direksiyonda felç geçiren sürücü direksiyonu çevirmek istemiş ancak şerit takip asistanı kendisinden beklendiği üzere şeritte kalmıştır. Direksiyonun çevrilememesi üzerine araç yüksek bir hızla Aschaffenburg şehrine girmiş ve çarpışma gerçekleşmiştir. Olaya ilişkin ayrıntılı bilgi için bkz: Hilgendorf, Eric, “Automatisiertes Fahren und Strafrecht – der Aschaffenburg Fall”, **DRiZ**, S. 96, Y. 2018, ss. 66-69, s. 69 vd.

3.2. Üreticinin Sorumluluğu

3.2.1. Genel Olarak Şirket Yöneticilerinin ve Şirket Çalışanlarının Sorumluluğu ve Güven İlkesi

Günümüz üretim faaliyetlerinde üretim aşamalarının karmaşıklığı birlikte çalışmayı ve bu birliktelik içerisinde bazen yatay bazen de dikey delegasyonu zorunlu kılmaktadır⁷⁹⁹. Bu gibi durumlarda, neticeye sebep olanların doğrudan fail veya müşterek fail olarak adlandırılmaları mümkün olmamakla birlikte, suç teşkil eden netice birden fazla kişinin farklı şekil ve yoğunlukta dâhil olduğu bir sürecin sonunda ortaya çıkmaktadır⁸⁰⁰.

Bu nedenle üretici şirketle ilgili yükümlülüklerin bireyselleştirilmesi bağlamında sorumluluk ile karar yetkisi bağlamında yönetim kurulu gibi şirketin karar alma yetkisi bakımından en üst düzey organı ile ilgili olarak genel sorumluluk öngören içtihatlar geliştirilmiştir⁸⁰¹. Bu kapsamda şirketin üst düzey yönetim kademesindeki kişilerin, şirketle ilgili tüm yükümlülükleri bizzat yerine getirmek zorundadırlar, aksi halde meydana gelecek olan zararlardan sorumlu tutulacaklardır⁸⁰².

Böylesi bir genel sorumluluk ise otonom araçlar gibi üretimi ve piyasaya arzı karmaşık süreçler içeren ürünler için doğru görünmemektedir. Bu noktada sorumluluğun paylaştırılması, daha doğrusu yetki alanlarının belirlenmiş olması sonucunda sorumluların tespiti için güven ilkesine başvurulmaktadır. Zira iş bölümüne dayalı bir iş birliği, bu türden üretim sürecine sahip ürünler için olmazsa olmaz niteliktedir.

İş bölümüne dayalı iş birliği, farklı sorumluluk alanlarının yaratılmasıyla yatay, hiyerarşik bir düzen oluşturulmasıyla dikey şekilde gerçekleşebilmektedir⁸⁰³. Böyle bir iş birliğinin başarılı olabilmesi için gerekli önkoşul ise sürece katılan bireylerin, diğerlerinin sorumlu oldukları alanla ilgili üzerlerine düşen görevleri yerine getireceklerine güven duymalarıdır. Esasında burada güvenmek zorunda olmak söz konusudur⁸⁰⁴, zira sürekli bir güvensizlik ve denetim zorunluluğunun varlığı kişilerin üzerlerine düşen görevleri yerine getirmesinde aksaklıklara neden olabileceği gibi iş bölümünden beklenen faydanın da

⁷⁹⁹ Meraklı, Serkan, **Şirket Faaliyetleri Kapsamında İşlenen Suçlarda Şirket Yetkililerinin Ceza Sorumluluğunun Esasları**, Seçkin Yayınevi, Ankara, 2024, s. 27.

⁸⁰⁰ Karaaslan, Reşit, **Şirket Yöneticilerinin Ceza Sorumlulukları**, Seçkin Yayınevi, Ankara, 2023, s. 24 vd.

⁸⁰¹ **Ibold**, s. 346.

⁸⁰² **BGH**, 2. Strafsenat, 2 StR 549/89, 06.07.1990, “Strafrechtliche Produkthaftung - Lederspray-Entscheidung”, **NJW**, S. 40, Y. 1990, ss. 2560-2569, s. 2560 vd. Kararda “Davalıların deri spreylelerinin kullanımından kaynaklanan bedensel zarara ilişkin cezai sorumluluğu, yönetici müdürler olarak konumlarından kaynaklanmaktadır.” denmektedir. Türk öğretisine “*Deri Spreyi Kararı*” olarak geçen bu kararla ilgili ayrıntılı bilgi ve değerlendirmeler için bkz: **Karaaslan**, s. 39 vd.

⁸⁰³ **Karaaslan**, s. 37 vd; Meraklı, **Şirket Faaliyetleri Kapsamında İşlenen Suçlarda Şirket Yetkililerinin Ceza Sorumluluğunun Esasları**, s. 128 vd; Öztürk, Nurten, **Şirket Faaliyeti Sırasında İşlenen Suçlarda Şirket Yöneticilerinin Taksire Dayalı Cezai Sorumluluğu**, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul, 2021, s. 231 vd; **Ibold**, s. 346.

⁸⁰⁴ **Duttge**, Arbeitsteilige Medizin zwischen Vertrauen und strafbarer Fahrlässigkeit, s. 350.

sağlanamamasına neden olacaktır⁸⁰⁵. Bunun yanı sıra teknik üretim süreçleri söz konusu olduğunda, kişinin kendi uzman bilgisinin eksikliği nedeniyle başkalarını denetlemesinin zorluğu da yadsınamaz bir gerçeklik olarak karşımıza çıkmaktadır⁸⁰⁶.

İş bölümüne dayalı iş birliğinin gerekliliği ve bu kapsamda güvene duyulan ihtiyaç, önceki bölümde ele aldığımız üzere yargı kararlarında ve öğretide güven ilkesi kavramı olarak yer almaktadır⁸⁰⁷. Buna göre; şirket içindeki yükümlülükler, dikey veya yatay yetki devri yoluyla devredilebilir ve bu sayede devir silsilesi içinde yer alan ve üst düzey yönetici pozisyonunu haiz olmayan kişiler de birtakım yükümlülüklerle sahip olabilirler. Böylelikle yetki devri hususu, yetkiyi devredenler bakımından sorumluluktan kurtarıcı veya en azından sorumluluğu etkileyici özellik göstermektedir⁸⁰⁸.

3.2.2. Dikey Delegasyon ve Yatay Delegasyon

Otonom araçların üretimi gibi çok sayıda kişinin yer aldığı ve iş birliğinin zorunlu olduğu süreçlerde güvenme zorunluluğu söz konusu olsa da, daha önce ifade ettiğimiz gibi bu durum güven ilkesini başlı başına meşru kılmaya yeterli değildir. Zira güven, güvenilen kişinin görevlerini ve yükümlülüklerini yerine getireceğine dair inancın boşa çıkması ihtimali nedeniyle genellikle riskli bir karardır. Bu durum, güvenmenin meşruiyetini ve aynı zamanda güvenmemeye yönelik bir gerekçenin bulunmamasını zorunlu kılar. Bir diğer ifade ile güvenilenin, güvenenin beklentisini boşa çıkarmayacağına yönelik sağlam bir öngörüye ihtiyaç bulunmaktadır⁸⁰⁹.

Yatay veya dikey delegasyonda, iş birliği içerisinde bulunan bir katılımcının güvenilirliği hususunda şüphe yoksa güven meşru olacaktır. Bunun yanı sıra, şirket çalışanları, üstlendikleri görevleri sürecin başarılı bir şekilde ilerlemesi için yerine getirmelidirler. Dolayısıyla meşru güven, ilgili şirket çalışanlarının iş bölümü sürecinde üstlendikleri görev ve fonksiyonlara uygun hareket etmelerini de gerektirmektedir. Bu doğrultuda güven ilkesi, kişinin üstlendiği fonksiyona göre birincil ve ikincil görevlerin değişimini sonuçlamaktadır. Burada birincil davranış görevi artık ikincil davranış görevine dönüşmektedir, zira birincil olarak davranış sergilemekle yükümlü olan kişinin göreve uygun davranışına güvenilmesi

⁸⁰⁵ **Ibold**, s. 346.

⁸⁰⁶ **Ibold**, s. 346. Yazar burada sosyal opaklık kavramı üzerinden meseleye yaklaşmaktadır. Yapay zekâ ürünlerine ilişkin sosyal opaklık ile ilgili olarak ayrıca bkz: **Ibold**, s. 239 vd.

⁸⁰⁷ İlkenin içtihatlardaki ve öğretideki gelişimi için bkz: İkinci Bölüm.

⁸⁰⁸ Rosenau, Henning, "Strafrechtliche Produkthaftung", **AÜHFD**, C. 63, S. 1, 2014, ss. 169-184, s. 179 vd.

⁸⁰⁹ **Ibold**, s. 347 vd.

bakımından temel oluşturmaktadır⁸¹⁰. Aşağıda bu bağlamda dikey delegasyon ve yatay delegasyon açıklamaya çalışılacaktır.

3.2.2.1. Dikey Delegasyon ve Güven İlkesi

Dikey delegasyon, hiyerarşik bir iş ilişkisi içinde bulunanlar arasındaki yetki ve görev dağılımını ifade etmektedir⁸¹¹. Dikey delegasyonda, görevi delege eden kişiler, şirket içerisinde doğrudan üretimsel faaliyetlerde bulunmazlar. Bu kişilerin şirket içi hâkimiyetleri, dikey delegasyon sonrasında şirket içi süreçlerin organizasyonu ve denetimi noktasında kendini göstermektedir⁸¹². Bireysel yükümlülüklerin belirlenmesi de işte bu işleve ve buna bağlı olarak ortaya çıkan hâkimiyete dayanır. Şirketle ilgili işlerin bizzat yerine getirilmesi şeklindeki birincil yükümlülük, dikey delegasyon sonrasında organizasyon ve denetime ilişkin ikincil bir yükümlülüğe dönüşmektedir⁸¹³.

Görevi delege eden kişi, kendisine görev delege edilenleri özenle seçmeli, gerekli talimatları vermeli ve denetimler gerçekleştirmelidir. Bunun yanı sıra delege eden, iş bölümüne dayalı süreçlerde yer alanların iletişim ve koordinasyonunu mümkün kılan organizasyonel yapıyı sağlamakla da yükümlü olacaktır⁸¹⁴. Bu noktada delege edenin teknik bilgi veya uzmanlık bilgisi türünden bir bilgi sahibi olması ise gerekli değildir⁸¹⁵. Ancak kendisine iş delege edileceklerin seçimi, bunlara talimat verilmesi ve denetleme görevi çerçevesinde, gerekli olan uzmanlık bilgisinin şirket bünyesinde bulunmasını sağlamalı ve aynı zamanda gerektiğinde bu hususlarda bilgilendirilmelidir⁸¹⁶.

Otonom araçların üretimiyle ilgili olarak ülkemizde şirket içi organizasyon ve denetim yükümlülüklerini belirleyen özel bir düzenleme bulunmamakla birlikte, Avrupa’da 2 Ağustos 2026’dan itibaren geçerli olacak olan Yapay Zekâ Tüzüğü’nde⁸¹⁷ konuyla ilgili birtakım standartlar getirilmiştir. Bu bağlamda yönetmeliğin “Risk Yönetim Sistemi” başlıklı dokuzuncu maddesi uyarınca, yapay zekânın tüm yaşam döngüsü boyunca bir risk yönetim sistemi

⁸¹⁰ Schmidt-Salzer, Joachim, “Verbraucherschutz, Produkthaftung, Umwelthaftung, Unternehmensverantwortung”, *NJW*, S. 20, Y. 1994, ss. 1305-1315, s. 1310; **Stratenwerth**, s. 391 vd; **Renzikowski**, s. 446.

⁸¹¹ Dannecker, Christoph, “Die Folgen der strafrechtlichen Geschäftsherrenhaftung der Unternehmensleitung für die Haftungsverfassung juristischer Personen - Zugleich: Besprechung von BGH, Urt. v. 10.7.2012 – VI ZR 341/10”, *NZWiSt*, S. 12, Y. 2012, ss. 441-451, s. 441 vd; Schulze, Hans-Georg, “Vermeidung von Haftung und Straftaten auf Führungsebene durch Delegation”, *NJW*, S. 48, Y. 2014, ss. 3484-3488, s. 3485; **Karaaslan**, s. 252; **Öztürk**, s. 242.

⁸¹² **Öztürk**, s. 243.

⁸¹³ **Ibold**, s. 349 vd.

⁸¹⁴ Schuster, Frank, “§ 15 Vorsätzliches und fahrlässiges Handeln”, Eisele, Jörg (Ed.), **Tübinger Kommentar Strafgesetzbuch**, C. H. Beck, Münih, 2025, § 15 - kn. 221.

⁸¹⁵ Duttge, Gunnar, “Zwischen Unglück und strafbarem Unrecht: Der Einsturz des Historischen Archivs der Stadt Köln”, *JZ*, S. 23, Y. 2022, ss. 1168-1172, s. 1169.

⁸¹⁶ **Schmidt-Salzer**, Strafrechtliche Produkthaftung, s. 1940 vd.

⁸¹⁷ **Avrupa Birliği Yapay Zekâ Tüzüğü**. <https://ai-act-law.eu/de/> (erişim tarihi: 18.01.2025).

öngörülmektedir⁸¹⁸. Görüldüğü üzere otonom araç üretiminde dikey delegasyonun söz konusu olduğu durumlarda iş delege edenin kuracağı organizasyonel yapılar, böyle bir risk yönetimini de gerekli kılmaktadır.

Tüzükte yer alan standartlara ek olarak, koordinasyon ve denetim görevlerinin kapsamı, iş bölümü sürecinin niteliğine göre de belirlenmelidir. Bir diğer ifade ile belirtmek gerekirse, sürecin riskliliği ve karmaşıklığı ne kadar yüksekse kendisine iş delege edilecek kişilerin seçimi, bunlara yönelik talimat ve denetim yükümlülükleri de o derecede yüksek olacaktır⁸¹⁹.

Öğretide ikincil davranış yükümlülüklerinin şekillendirilmesinde risk odaklı bu yaklaşıma yönelik eleştiriler de mevcuttur. Bunlara göre; örneğin denetim yükümlülükleri, yalnızca kendisine iş delege edilenin, bir diğer ifade ile güvenilenin, görevini yerine getiremeyeceği noktasında somut ibareler mevcut olduğunda geçerli olacaktır. Aksi halde yaşamsal tehlike içeren bir otonom araç üretim süreci bakımından güven ilkesi söz konusu olamayacaktır⁸²⁰.

Kanaatimizce bu görüş yerinde değildir. Zira riskin yüksekliği, güvenin geçersiz olacağı anlamına gelmemekle birlikte⁸²¹, sadece ikincil yükümlülüklerin de aynı derecede yüksek olması anlamına gelecektir. Bu bağlamda koordinasyon ve denetim yükümlülükleri her ürün için genel bir standarttan ziyade, otonom araca ilişkin iş bölümü sürecinin içerdiği risk referans alınarak belirlenmelidir. Otonom aracın üretim süreci ne kadar yüksekse aynı derecede organizasyon ve denetimle bu durum dengelenmelidir.

Şayet delege eden yukarıda açıkladığımız bu organizasyonel yükümlüklerini yerine getirirse, artık iş delege ettiği kişinin de yükümlülüklerini gerektiği gibi yerine getirebileceğine güven duyabilecektir. Güven ilkesi bu bağlamda yükümlülükten kurtarıcı bir etki doğurmakta ve artık iş delege edenin kurala aykırı davranışını ortadan kaldırmaktadır⁸²². Ancak her halükarda kendisine iş delege edilenin, yükümlülüklerini yerine getirirken eksiklik göstereceğine, bir diğer ifade ile güvenilemez olduğuna ilişkin somut emareler söz konusuysa, güven ilkesi geçerli olmayacaktır⁸²³.

⁸¹⁸ Avrupa Parlamentosu ve Konseyi Yapay Zekâ Tüzüğü md. 9. <https://ai-act-law.eu/de/> (erişim tarihi: 18.01.2025).

⁸¹⁹ BGH, 2. Strafsenat, 2 StR 418/19, 13.10.2021, “Kontrollpflichten bei Arbeitsabläufen auf Großbaustelle – Kölner Stadtarchiv”, NJW, S. 30, Y. 2022, ss. 2206-2214, s. 2206 vd.

⁸²⁰ Freund, “Garantenpflicht bei arbeitsteiliger Beseitigung einer Gefahrenquelle - Wuppertaler Schwebebahn”, s. 425; Renzikowski, s. 446.

⁸²¹ Güven ilkesini ele aldığımız ikinci bölümde de belirttiğimiz üzere; riskin söz konusu olduğu durumlarda güven yerine güvensizliğin esas alınması güvenin hayal kırıklığı yaratacağı gerekçesiyle mantıklı görülebilecekse de bu durum sosyal hayatı ve teknolojik gelişmeleri sekteye uğratacağı için güven ilkesine ihtiyaç vardır.

⁸²² Ibold, s. 352.

⁸²³ Renzikowski, s. 446.

Söz konusu somut emarelerin farkında olan delege eden, böyle bir durumda meydana gelme ihtimali bulunan riski engellemeye yönelik olarak işi delege etmemelidir. Ancak kendisine iş delege edilen kişinin güvenilirliğinin belirlenmesinde dikkat edilmesi gereken nokta, iş delege edilenin şirket içindeki görevidir. Bir diğer ifade ile bir konuda uzmanlığı olmayan kişiden ancak uzman bilgisi gerektiren bir durumu fark etmesi ve buna göre davranması beklenmemelidir. Bu da yine delege edenin organizasyonel yükümlülüğünü yerine getirirken özenli davranması ile mümkün olacaktır⁸²⁴.

3.2.2.2. Yatay Delegasyon ve Güven İlkesi

Yatay delegasyon ise hiyerarşik bir iş ilişkisi içerisinde bulunmayanlar arasındaki yetki ve görev dağılımını ifade etmektedir⁸²⁵. Böyle bir dağılım yönetim kurulu üyeleri arasında yapılabileceği gibi, alt departmanlarda yer alan ancak aralarında hiyerarşi bulunmayan kimseler arasında da gerçekleştirilebilmektedir⁸²⁶.

Yatay delegasyonda da iş delege eden bakımından güven ilkesi geçerlidir. Bu bağlamda güven ilkesi, iş delege edenin şirketle ilgili olan birincil yükümlülüğünü, iş bölümü içerisine üstlendiği fonksiyonu yerine getirmek şeklinde bir ikincil yükümlülüğe dönüştürür. Ancak bu durumda artık iş delege ettiği kişileri denetleme yükümlüğü ortadan kalkmaktadır, zira bu türden bir yükümlülük yatay delegasyonun amacına aykırılık teşkil etmektedir⁸²⁷.

Kendisine iş delege edilen, iş bölümünün başarılı olabilmesi için işi yerine getirirken iş bölümü içerisinde yer alan diğer kişilerin kendisine duydukları güvenle kendi faaliyetlerini gerçekleştirmelerini sağlayacak şekilde hareket etmelidir⁸²⁸. Bu bağlamda kendisine iş delege edilen kişi, süreç içerisinde özellik arz eden durumlara ilişkin diğerlerini bilgilendirmekle yükümlüdür. Dikey delegasyonla benzer şekilde yatay delegasyonda da sürecin riskliliği ve karmaşıklığı ne kadar yüksekse, söz konusu bu bilgilendirme yükümlülüğü de o kadar önem kazanacaktır. Otonom araçlar söz konusu olduğunda, risk tahmininin zorluğu ve bazı durumlarda artan risk olasılığı nedeniyle genel olarak daha kapsamlı bilgilendirme ve koordinasyon yükümlülükleri geçerlidir⁸²⁹.

⁸²⁴ **Ibold**, s. 352.

⁸²⁵ **Dannecker**, s. 441 vd; **Schulze**, s. 3485.

⁸²⁶ **Karaaslan**, s. 251; **Öztürk**, s. 236 vd.

⁸²⁷ **BGH**, 2. Strafsenat, 2 StR 418/19, 13.10.2021, “Kontrollpflichten bei Arbeitsabläufen auf Großbaustelle – Kölner Stadtarchiv”, s. 2208. Karara göre; “*Yatay iş bölümü durumunda, ilgili diğer tarafların güvenilirliğine prensip olarak güvenilebilir. Katılımcılar arasında karşılıklı izleme yükümlülükleri yoktur, çünkü böyle bir yükümlülük eşit iş birliği içinde iş bölümünün ruhuna aykırıdır. Ancak, üçüncü bir tarafın güvenilirliğine duyulan bu güven, katılımcının gerekli özeni göstermesini gerektirir, ancak katılımcıya iş bölümüyle ilgili bilgi verilmemesi durumunda durum kesinlikle böyle değildir.*”.

⁸²⁸ **Ibold**, s. 353.

⁸²⁹ Bu bağlamda örneğin daha önce değindiğimiz “Deri Spreyi Kararı”nda Alman Yüksek Mahkemesi; “*kriz ve istisnai durumlarda olduğu gibi, şirketin bir bütün olarak belirli bir nedenden dolayı etkilendiği durumlarda,*

Şayet söz konusu yükümlülükler yerine getirilirse, artık kendisine iş delege edilen çalışan diğer çalışanların bilgilerine ve çalışmalarının çıktılarına güvenebilecektir. Dikey delegasyonda olduğu gibi, yatay delegasyonda da güven sarsıcı somut emareler bulunmadığı takdirde güven ilkesi geçerli olacaktır. Ayrıca yine dikey delegasyondaki gibi burada da teknik bilgi veya uzmanlık bilgisi aranmayacaktır⁸³⁰.

Yatay delegasyonda güven ilkesi, ancak görev dağılımının açıkça yapıldığı durumlarda geçerli olacaktır. Tıbbi iş bölümünde olduğu gibi, yatay delegasyon durumunda güven ilkesinin temeli uzmanlaşma ve profesyonelleşmedir. Bu bağlamda, şirket çalışanlarının kendi inisiyatifleriyle gerçekleştirdiği bir görev dağılımı bakımından güven ilkesinden söz edilemeyecektir⁸³¹.

Bunun yanı sıra, uzmanlık bilgisi yatay delegasyonda güven ilkesinin belirlenmesinde temel bir özellik arz eder. Yukarıda değindiğimiz üzere otonom araçların üretimi yüksek risk içeriğine sahiptir ve bu da otonom ürünün geliştirilmesinde ve üretiminde farklı uzmanlık bilgisine sahip kişilerin bir araya gelmesini zorunlu kılmaktadır. Tüm bu kişilerin birbirlerinin uzmanlık bilgilerine sahip olmaları yönünde bir beklenti ise, beklenen faydayı sağlamayacağı gibi iş bölümünün sağlıklı yürütmesine de engel olacaktır⁸³². Dolayısıyla farklı uzmanlık alanlarındaki iki kişiden birinin, diğerinin hatasını fark edememesi nedeniyle ikincil yükümlülüğünü ihlal ettiği söylenemeyecektir.

Söz konusu bu durum ise mevcut tüm yükümlülüklerle rağmen güven ilkesinin sorumluluğun sınırlandırılmasından ziyade sorumluluktan kurtarıcı bir etki yaratması tehlikesini doğurabilir⁸³³. Zira organizasyonel yükümlülükler, yukarıda da değindiğimiz gibi, sürecin karmaşıklığıyla artarken, bu karışıklığın yarattığı bilinmezlik veya bilinemezlik durumu ise varlığını sürdürecektir. Bunun sonucunda örneğin, suç teşkil eden bir durum ortaya çıktığında farklı yatay delegasyon grupları kendilerine yeterli bilginin sağlanmadığını iddia

yönetimin genel sorumluluğu ve genel yetkinliği ilkesinin uygulanacağına” karar vermiştir. Mahkeme ayrıca “sorunun her yerde mevcut olması göz önüne alındığında, diğer bölümlerle koordinasyon olmadan dâhili bir çözümün baştan itibaren söz konusu olamayacağını, bunun yerine, yönetim kurulunun müdahale etmesi gerektiğini ve gerekli geri çağırma ile ilgili kararın da onların yetki alanına girdiğini” ifade ederek yönetim kurulunu sorumlu tutmuştur. Kararla ilgili bkz: **BGH**, 2. Strafsenat, 2 StR 549/89, 06.07.1990, “Strafrechtliche Produkthaftung - Lederspray-Entscheidung”, s. 2560 vd.

⁸³⁰ **Ibold**, s. 354.

⁸³¹ “*Wuppertal Havarayı Kararı*”na konu olan olayda Alman Yüksek Mahkemesi yatay delegasyon bağlamında güven ilkesinin geçerli olamayacağına karar vermiştir. Olayda dört işçi kendi aralarında bağımsız bir iş bölümü yapmalarına rağmen tek bir çalışma söz konusuydu. Oysa tıbbi iş bölümü örneğinde olduğu gibi, yatay delegasyondan söz edilebilmesi için farklı uzmanlıklarda görev alan kişilerin birbirinden kesin sınırlarla ayrılmış olan fonksiyonlar üstlenmeleri ve bu doğrultuda görevlerini yerine getirmeleri gerekmektedir. Kararla ilgili ayrıntılı bilgi için bkz: **Freund**, “Garantenpflicht bei arbeitsteiliger Beseitigung einer Gefahrenquelle - Wuppertaler Schwebebahn”, s. 421 vd.

⁸³² Kudlich, Hans, “BGH v. 31. 1. 2002 4 StR 289/01 Garantenstellung und Garantenpflicht bei arbeitsteiliger Beseitigung einer Gefahrenquelle”, **JR**, S. 11, Y. 2002, ss. 466-470, s. 468 vd.

⁸³³ **Kudlich**, s. 470.

edebilecekler ve sürecin karmaşıklığı nedeniyle belki de sorumluların tespit edilmesi imkânsız hale gelebilecektir⁸³⁴.

Kanaatimizce böyle bir durumda yapılacak olan yargılamada şüpheden sanık yararlanır ilkesi gereğince sanıkların lehine karar verilmelidir. Ortada bir suçun olması her ne kadar bir failin olmasını gerektirmekte ise de; salt sürece dâhil oldukları için kişilerin sorumlu kılınması hakkaniyetle bağdaşmayacağı gibi, sosyal hayatı kolay hale getirebilecek otonom araçlar gibi teknolojilerin gelişimine de engel teşkil edecektir.

3.2.3. Üreticinin Özen Yükümlülüğünün İhlaline Neden Olabilecek Durumlar

3.2.3.1. Genel Olarak

Üreticinin özen yükümlülüğünün güven ilkesi çerçevesinde tespit edilmesine yönelik incelememizden sonra önem arz eden bir diğer husus da meydana gelen özen yükümlülüğüne aykırı davranışın tespitidir. Gösterilmesi gereken asgari özenin belirlenmesinde doğrudan kanuni düzenlemeler, mesleki standartlar gibi belirli bir gruba ait kimselerin uygulamaları ve hatta gelenekler yol gösterici olabilir⁸³⁵. Özellikle otonom araçlar gibi yeni teknolojiler bakımından özen yükümlülüklerinin belirlenmesinde zorluklar ortaya çıkabilir. Otonom araçlara ilişkin özen yükümlülüklerine dair yasal düzenlemelerin olmayışı da bu zorluklardan biridir. Bu nedenle bize göre, en azından şimdilik özen yükümlülüğünün standardını belirlerken hedef kitlenin ve ortalama kullanıcının ürün güvenliğine ilişkin beklentileri dikkate alınmalıdır.

Zira ülkemiz mevzuatında da otonom araçlar bağlamında özen yükümlülüğüne ilişkin özel bir düzenleme mevcut değildir⁸³⁶. Bu bağlamda genel kanun olarak 7223 sayılı Ürün Güvenliği ve Teknik Düzenlemeler Kanunu'ndaki hükümler otonom araçlar bakımından da uygulama alanı bulmaktadır^{837,838}. Aşağıda genel olarak otonom araçlar bakımından özen yükümlülüğünün ihlaline neden olabilecek durumlar ele alınacaktır.

⁸³⁴ Lohmann, s. 230 vd.

⁸³⁵ Baumann/Weber/Mitsch/Eisele, s. 258;

⁸³⁶ Otonom araçlara ilişkin düzenlemeler Alman Trafik Kanunu'nda (StVG) bulunmaktadır. Ancak söz konusu düzenlemeler yalnızca otonom arabalara ilişkindir.

⁸³⁷ Her ne kadar Türk hukuku bakımından 7223 sayılı Ürün Güvenliği ve Teknik Düzenlemeler Kanunu esas alınacak olsa da çalışmamızda yol gösterici olması bakımından Alman Ürün Güvenliği Kanunu'na (Produktsicherheitsgesetz - ProdSG) da yer geldikçe değinilecektir.

⁸³⁸ Alman hukuku bakımından da esasında otonom araçlara özel bir özen yükümlülüğü söz konusu değildir. Özen yükümlülüğünün ihlaline neden olabilecek durumlar üreticinin haksız fiil sorumluluğuna ilişkin Alman Medeni Kanunu md. 823'te yer alan hükümlerden Alman Ürün Sorumluluğu Kanunu'na aktarılmıştır. Buradaki temel düşünce; bir ürünün piyasaya sürülmesiyle bir tehlike kaynağı olarak ortaya çıkması ve tehlike kaynağının avantajlarından yararlanan üreticinin bundan doğacak zararlardan kullanıcıyı korumakla yükümlü olmasıdır. Konu ile ilgili bkz: Özcan, Enes Mustafa, **Automatisierte Fahrzeuge und strafrechtliche Produkthaftung**, Duncker&Humblot, Berlin, 2025, s. 112 vd.

3.2.3.2. Tasarım Hatası

Kronolojik olarak üretimin ilk aşaması ve hatta en önemli aşaması tasarım aşamasıdır⁸³⁹. Tasarım hatası ise bu aşamada ürün tasarımının bir sonucu olarak ortaya çıkan ve kullanıcılar açısından gerekli standarda sahip olması gereken bir ürünün, bu standardın altında kalmasına neden olan hatalardır⁸⁴⁰. Bu türden hatalar üretim aşamasından önceki aşamada meydana geldikleri için bir üretim serisini etkileyebilecek niteliktedirler⁸⁴¹. Tasarım hataları üretim sürecinden önceki planlama ve geliştirme aşamasında önlenebilecek türden hatalardır. Kullanılan malzemelerin veya tedarik edilen parçaların uygunluğunun yanlış değerlendirilmesi ya da tasarımın bizzat kendisinin hatalı olması nedeniyle genellikle ilgili ürünün güvenlik özelliklerinin yanlış değerlendirilmesine dayanırlar⁸⁴². Tasarım hatası nedeniyle sorumluluktan bahsedebilmek için, tasarımın ürünün piyasaya sunulduğu tarihte mevcut olan teknolojik düzeyin ve gerekli güvenlik standartlarının gerisinde kalmış olması gereklidir⁸⁴³. Bu, şu anlama gelmektedir; üretim aşamasından önce gelen tasarım aşamasında en gelişmiş teknoloji ve güvenlik düzeyini yakalamış bir ürün, üretim aşaması esnasında mevcut standartların gerisinde kalacak olursa, üretici tasarım aşamasında tüm standardı sağladığı gerekçesiyle sorumluluktan kurtulamayacaktır⁸⁴⁴.

Türk mevzuatında yukarıda değinmiş olduğumuz 7223 sayılı Ürün Güvenliği ve Teknik Düzenlemeler Kanunu üreticinin tasarım nedeniyle özen yükümlülüğü ile ilgili genel düzenlemeler içermektedir. Buna göre; üretici öncelikle genel güvenlik standardı olarak, “piyasaya ancak teknik düzenlemesine veya Kanun’un beşinci maddesinin üçüncü fıkrasında

⁸³⁹ Haagen, s. 236.

⁸⁴⁰ Lohmann, s. 168; Demirkol, Neslihan, **Otonom Kara Araçları ve Cezai Sorumluluk**, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2024, s. 268.

⁸⁴¹ Demirkol, s. 268. Ayrıca bkz: OLG Schleswig, Produkthaftung bei Konstruktionsfehler einer Geschirrspülmaschine, NJW - Rechtsprechungs- Report Zivilrecht, ss. 691-693, s. 691. Kararda “Klorür birikimi nedeniyle bulaşık makinesi ısıtma elemanının korozyona uğraması ve ardından sızıntı nedeniyle tüm termostat anahtarlarının arızalanması durumunda, cihazın kontrolsüz bir şekilde ısınmaya devam etmesini önlemek için başka bir önlem alınmazsa, bu bir tasarım kusuru oluşturur. Uygun tasarım, örneğin, seri üretimde ekonomik olarak haklı gösterilebilen bir artık akım cihazının kurulumunu sağlayabilirdi.” demek suretiyle tasarım hatasının tüm bir üretim serisinde var olduğu ifade edilerek gerekli önlemlerin tasarım aşamasında alınmasına vurgu yapılmıştır.

⁸⁴² Wagner, Gerhard, “§823 Schadensersatzpflicht”, Säcker, Franz Jürgen/Rixecker, Roland/Oetker, Hartmut/Limberg, Bettina, Schubert, Claudia (Ed.), **Münchener Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch Band VII**, C. H. Beck, Münih, 2024, § 823 - kn. 1089.

⁸⁴³ Wigger, s. 201; Elter, Sven, **Strafrechtliche Produktverantwortung für automatisiertes und autonomes Fahren**, Nomos Verlagsgesellschaft, Baden-Baden, 2023, s. 183.

⁸⁴⁴ Haagen, s. 236. Ayrıca bkz: “BGH, 16. 6. 2009 - VI ZR 107/08: * Haftung für Konstruktions- und Instruktionsfehler bei bekannten Mängeln von Airbags”, NJW, S. 40, Y. 2009, ss. 2952-2956, s. 1937 vd. İncelemeye konu kararda mahkeme; “ürünün tasarımı gereği gerekli güvenlik standardının altına düşerse bir tasarım kusurunun söz konusu olduğunu, gerekli ürün güvenliğini sağlamak için, üreticinin, ürün tasarımı ve planlama sürecinin bir parçası olarak, bir tehlikeyi önlemek için nesnel standartlara göre gerekli ve makul olan önlemleri alması gerektiğini” ifade etmektedir. Mahkeme ayrıca; “gerekli güvenlik önlemlerinin, ürünün piyasaya sürüldüğü sırada bilim ve teknolojiye en son duruma göre yapıcı olarak mümkün olan önlemler” olduğunu belirtmektedir.

belirtilen genel ürün güvenliği mevzuatına uygun ürünleri arz etmekle", yükümlüdür⁸⁴⁵. Yine Kanun'a göre; üretici, *"ürünün ilgili kurallara uygunluğunun seri üretim boyunca da sürdürülmesi için gerekli önlemleri almak, ürünün tasarımı veya niteliğindeki değişiklikler ile uygun olduğunu beyan ettiği kurallardaki değişiklikleri takip etmek ve gereğini yapmakla"* yükümlüdür⁸⁴⁶.

Alman mevzuatında da Türk mevzuatında olduğu gibi otonom araçlara ilişkin özel bir düzenleme yer almamaktadır⁸⁴⁷. Bu doğrultuda Ürün Güvenliği Kanunu'ndaki (Produktsicherheitsgesetz - ProdSG) genel hükümler rol gösterici olacaktır⁸⁴⁸.

Alman öğretisinde tasarıma ilişkin yükümlülüklerin, genel olarak en son teknolojiye ve ürünün piyasaya sürüldüğü sıradaki en son bilimsel ve teknik gelişmeler doğrultusundaki teknik kurallara dayanması gerektiği ifade edilmektedir. Ayrıca, üretici amaçlanan kullanım sırasında varsayılan ve beklenen güvenlik düzeyine uymalıdır. Şayet ürün gerekli düzeyin altında kalırsa, bir tasarım hatası söz konusudur⁸⁴⁹.

Yargı kararlarında tasarım hatasından kaynaklanabilecek durumlar için bazı örnek durumlar sayılmıştır. Bu çerçevede, teknolojik gelişmelerden haberdar olmak ve tasarım sırasında mevcut tüm teknik ve bilimsel bilgi ve imkânları kullanmak, eldeki son teknolojiyi haiz ekipman ile ilgili ürünü doğasına ve kullanımına uygun kontrol prosedürlerine tabi tutmak, tedarik edilen parçaları veya malzemeleri kullanırken bunların hedeflenen amaç için uygun olup olmadığını ve yeterli gereklilikleri karşılayıp karşılamadığını kontrol etmek gibi

⁸⁴⁵ **7223 sayılı Ürün Güvenliği ve Teknik Düzenlemeler Kanunu**, md. 7/1-a. İlgili düzenlemeye göre; *"İmalatçı; Piyasaya ancak teknik düzenlemesine veya 5 inci maddenin üçüncü fıkrasında belirtilen genel ürün güvenliği mevzuatına uygun ürünleri arz eder."*

⁸⁴⁶ **7223 sayılı Ürün Güvenliği ve Teknik Düzenlemeler Kanunu**, md. 7/1-ç. Söz konusu düzenlemeye göre; *"İmalatçı; ürünün ilgili kurallara uygunluğunun seri üretim boyunca da sürdürülmesi için gerekli önlemleri alır, ürünün tasarımı veya niteliğindeki değişiklikler ile uygun olduğunu beyan ettiği kurallardaki değişiklikleri takip eder ve gereğini yapar."*

⁸⁴⁷ Alman Karayolları Trafik Kanunu (StVG) md. 1 bu durumun istisnasını teşkil etmektedir. Yüksek veya Tam Otomatikleştirilmiş Sürüş İşlevlerine Sahip Motorlu Araçlar başlıklı maddede; kullanımına izin verilen araçların sahip oldukları özellikler sıralanmakla birlikte hangi araçların bu kategoride değerlendirileceklerine ilişkin düzenlemeye yer verilmektedir.

⁸⁴⁸ **Alman Ürün Güvenliği Kanunu**, md. 3. https://www.gesetze-im-internet.de/prodsg_2021/ (erişim tarihi: 22.01.2025)

⁸⁴⁹ **Elter**, s. 183. Kullmann, Hans Josef, "Produkthaftung für Verkehrsmittel Die Rechtsprechung des Bundesgerichtshofes", **NZV**, S. 1, 2002, ss. 1-10, s. 4. *"Gerekli güvenlik önlemleri, ürünün piyasaya sürüldüğü tarihte bilim ve teknolojiye göre yapısal olarak uygulanabilir olan ve hasarı önlemek için makul ve yeterli görülen önlemlerdir. Makul olma açısından belirleyici faktör, özellikle ürünün oluşturduğu tehlikenin büyüklüğüdür. Tehlikeler ne kadar büyükse, bu konuda konulması gereken gereklilikler de o kadar yüksek olmalıdır. İnsan hayatı ve sağlığı açısından önem arz eden tehlike durumlarında, üreticinin yalnızca mal veya mülkiyete zarar verilmesi veya yalnızca küçük fiziksel hasar riski içeren durumlara göre daha kapsamlı önlemler alması beklenebilir. Ayrıntılı bilgi için bkz: BGH, Urt. v. 5. 2. 2013 – VI ZR 1/12 (OLG Naumburg), "Sicherheitserwartung bei Produkthaftung – Heißwasser-Untertischgerät", **NJW**, S. 18, Y. 2013, ss. 1302-1304, s. 1303.*

yükümlülüklerin yerine getirilmesi durumunda üreticinin tasarım hatasından kaynaklanan sorumluluğu somut olaya göre ortadan kalkabilecektir⁸⁵⁰.

Kullanıcının sorumluluğu aşağıda ayrı bir başlık olarak incelenecek olmakla birlikte burada son olarak ifade etmeliyiz ki, tasarım hatası ancak ürünün kullanım amacına uygun şekilde kullanılması halinde sorumluluk doğuracaktır⁸⁵¹. Aksi haldeki bir durum, ürün sorumluluğunun ardında yatan, kullanıcının yalnızca ürünü amacına uygun kullanması halinde ve kendi hatasının olmadığı bir durumda ortaya çıkan tehlikelerden korunması düşüncesine aykırı olacaktır⁸⁵².

Buna rağmen, öğretide üreticinin öngörülebilir amaca aykırı kullanıma ilişkin sorumluluğun devam ettiği ifade edilmektedir. Zira üretici, özellikle otonom araçlar gibi karmaşık ürünler söz konusu olduğunda, bu araçlardan kaynaklanan veya kaynaklanabilecek tehlikeler hakkında kullanıcıya kıyasla üstün bilgi sahibidir. Bu nedenle de tasarım aşamasında ürünün öngörülebilir kötüye kullanımını dikkate almak zorunda ve bu doğrultuda öngörülebilir kötüye kullanım noktasında gerekli güvenlik önlemlerini ürün tasarımına dâhil etmelidir⁸⁵³.

3.2.3.3. Üretim Hatası

Araç kusursuz olarak tasarlanmış olsa bile üretim süreci esnasında tekil olarak bazı ürünlerin kasıtsız birtakım sapmalarla istenilen kalitenin altında olacak şekilde üretilmesi halinde üretim hatası söz konusudur⁸⁵⁴. Bu durumda ürün, birtakım dikkatsizlik veya özensizlikler nedeniyle tasarımda yer alan güvenliğe sahip değildir⁸⁵⁵. Bir diğer ifade ile üretim hatası mevcut olduğunda, ürün tasarım özelliklerinin doğru bir şekilde uygulanmasıyla hatasız bir üretimde elde edilebilecek güvenlik seviyesi yetersiz kontrol ve organizasyon nedeniyle karşılanmamaktadır⁸⁵⁶.

Üretimdeki hatalar, beceriksizlik veya dikkatsizlikten, üretim makinelerinde aşınma ve yıpranma belirtilerine, yanlış çalışmaya ve buna bağlı olarak tüm üretim süreci boyunca insan hatalarına kadar uzanabilmektedir. Üreticinin üretim alanındaki yükümlülüklerinin amacı, üretim sürecinde ürün güvenliğinin azalmasına neden olabilecek teknik ve mekanik hataları ya da insan hatalarını mümkünse ortadan kaldırmak veya en aza indirmektir. Bu bağlamda üretim

⁸⁵⁰ Kullmann, Hans Josef, "Produkthaftung für Verkehrsmittel Die Rechtsprechung des Bundesgerichtshofes", NZV, S. 1, 2002, ss. 1-10, s. 4.

⁸⁵¹ Lohmann, s. 168; Ibold, s. 280.

⁸⁵² Elter, s. 187.

⁸⁵³ Elter, s. 188.

⁸⁵⁴ Lohmann, s. 170; Wigger, s. 202; Demirkol, s. 275.

⁸⁵⁵ Demirkol, s. 275.

⁸⁵⁶ Özcan, s. 113.

yükümlülükleri, hammadde seçimi ve üretimin organizasyonu ile başlayıp üretimin izlenmesine kadar uzanan tüm üretim aşamalarını kapsamaktadır⁸⁵⁷.

Üretim son teknoloji olsa, tamamen uzmanlık bilgisine sahip personel tarafından gerçekleştirilse ve kullanılan maddeler gerekli kalitede olsa bile, hatalar tamamen önlenemezdir ve bunun neticesinde ortaya tehlikeye veya zarara neden olabilecek bir ürün çıkabilir. Zira en mükemmel üretim sürecinde bile hatalar meydana gelebilmektedir. Bu şekilde münferiden hatalı üretimin sonucu olarak ortaya çıkan ürün öğretide *aykırı değer* olarak adlandırılmaktadır⁸⁵⁸.

Aykırı değerler hususunda öğretide üreticinin yalnızca makul sınırlar içerisinde fayda-maliyet analizi yaparak uygun önlemleri almasının yeterli olacağı ifade edilmektedir. Bu bağlamda otonom araçlar bakımından üretim sürecinde özel bir özen gösterme yükümlülüğü bulunmamaktadır. Diğer tüm ürünlerde olduğu gibi, üreticinin ürünlerin tasarım sırasında amaçlanan ve amaçlanan güvenlik düzeyine ulaşmasını sağlayacak şekilde üretim sürecini yönetmesidir. Bu doğrultuda üreticinin, üretim sürecini izlemesi, ürünlerin gerekli kaliteye sahip olmasını sağlaması ve çalışanlarının makine ve üretim ekipmanlarının kullanımı konusunda yeterince bilgilendirilmiş ve eğitilmiş olmasını sağlaması yeterli olacaktır⁸⁵⁹.

Normal şartlarda hatalı ürün nedeniyle üreticinin haksız fiil sorumluluğu söz konusu olabileceken, tasarlanan ürünün üretim serisinde aykırı değerler ortaya çıktığında ise şayet üretim süreci güvenlik beklentilerini karşılıyorsa, son bilimsel ve teknolojik gelişmelere uyuyorsa ve üretici üretim esnasında diğer güvenlik önlemlerini de gözetmişse artık haksız fiil sorumluluğundan söz edilemeyecektir⁸⁶⁰. Bu durumda gündeme kusursuz sorumluluk gelecektir. Kusursuz sorumluluk ise özel hukuk bağlamında bir anlam ifade etse dahi, ceza hukuku ilk bölümde de ifade ettiğimiz gibi kusurluluğu gerektirdiği için üreticinin kusursuz sorumluluğu cezai anlamda bir sonuç doğurmayacaktır. Ancak üreticinin gerekli özene uygun hareket etmemesi halinde taksirli sorumluluk söz konusu olacaktır⁸⁶¹ ki bu durumda şirket içi sorumluluk değerlendirmesi yapılarak sorumlular tespit edilecektir.

3.2.3.4. Talimat Hatası

Bir ürünün zarar verme ihtimali yalnızca ürünün güvenliliğine değil, aynı zamanda kullanıcının ürünü kullanma biçimine de bağlıdır. Bu bağlamda kullanıcının ürünün güvenli kullanımıyla ilgili beklentilerine binaen üreticinin ürünün güvenli kullanımı için sağladığı

⁸⁵⁷ Elter, s. 205 vd.

⁸⁵⁸ Lohmann, s. 170.

⁸⁵⁹ Elter, s. 207.

⁸⁶⁰ Wagner, § 823 - kn. 1096.

⁸⁶¹ Demirkol, s. 276.

talimatlar ve öngörülen tehlikelere ilişkin uyarıları önem arz etmektedir. Zira bir ürünün zarar verme potansiyeli yalnızca sahip olduğu güvenlik özelliklerine değil, aynı zamanda amaca uygun kullanımına da bağlıdır⁸⁶². Kullanıcı ancak ürünün güvenli kullanımı hakkında bilgilendirilirse ürünü doğru kullanabilecektir⁸⁶³. Bu nedenle üreticinin özen yükümlülüğünü ihlal edebilecek bir diğer hata, talimat hatalarıdır⁸⁶⁴.

Söz konusu hatalar, ürün kusursuz bir şekilde üretilmiş dahi olsa kullanım esnasında ortaya çıkabilecek olan tehlikelere veya zararlı neticelere ilişkin üreticinin kullanıcıya kullanıma ilişkin uygun talimatları vermemesi durumunda ortaya çıkar⁸⁶⁵. Uygun talimatların verilmemesine; gerekli uyarının verilmemesi, yetersiz bilgi verilmesi veya mevcut bir kullanım tehlikesini önemsiz görmesi ya da göstermesi halleri verilebilir⁸⁶⁶. Talimatlar açık ve anlaşılır olmalıdır⁸⁶⁷. Talimat yükümlülüğü yalnızca amaçlanan kullanıma ilişkin olmak zorunda değildir, aynı zamanda ürünün öngörülebilir bir kötüye kullanımı, bir diğer ifade ile ürünün yanlış uygulama yoluyla kötüye kullanımı halinde de söz konusudur⁸⁶⁸. Bu doğrultuda üretici talimatlarda en azından sıklıkla karşılaşılan uygunsuz kullanım durumlarını belirtmeli ve buna istinaden ortaya çıkabilecek risklerle ilgili olarak kullanıcıyı bilgilendirmelidir⁸⁶⁹. Talimatlar ideal olarak ürünün piyasaya sürülmesiyle birlikte ancak her halükarda kullanıcının ürünle buluşma anında verilmelidir⁸⁷⁰.

Türk mevzuatında talimatlara ilişkin düzenlemeler, tasarım hatasını ele alırken de değindiğimiz Ürün Güvenliği ve Teknik Düzenlemeler Kanunu'nda yer almaktadır. İlgili düzenlemeye göre; *“üretici ürünün taşıyabileceği risklere karşı gereken tedbirleri almak ve bunlardan sakınabilmeleri için nihai kullanıcılara gerekli bilgileri sağlamakla”* yükümlüdür⁸⁷¹. Ürün kullanımı ile ilgili herhangi bir tehlikeden şüphelenilmesi durumunda dahi, şayet bu tehlikenin meydana gelmesi makul görünüyorsa, talimat yükümlülüğü doğacaktır⁸⁷². Kaldı ki, talimat yükümlülüğü ürünün karmaşıklığı ve tehlikeliliği ile doğru orantılıdır. Dolayısıyla otonom araçlar gibi yüksek riskler içeren ürünler bakımından talimat

⁸⁶² Elter, s. 207.

⁸⁶³ Özcan, s. 114.

⁸⁶⁴ Wagner, § 823 - kn. 1098.

⁸⁶⁵ Wigger, s. 202.

⁸⁶⁶ Lohmann, s. 171; Demirkol, s. 277.

⁸⁶⁷ Özcan, s. 113.

⁸⁶⁸ Wagner, § 823 - kn. 1098; Lohmann, s. 171.

⁸⁶⁹ Elter, s. 208.

⁸⁷⁰ Lohmann, s. 171. Bu bağlamda özellikle reklamlarda aracın sürücüyü hiçbir şekilde yükümlülük altında bırakmadan çalışacağına ilişkin yanıltıcı bilgilendirme açısından ayrıca bkz: Demirkol, s. 279.

⁸⁷¹ 7223 sayılı Ürün Güvenliği ve Teknik Düzenlemeler Kanunu, md. 7/1-g. Maddeye göre; *“İmalatçı; ürünün taşıyabileceği risklere karşı gereken tedbirleri alır ve bunlardan sakınabilmeleri için nihai kullanıcılara gerekli bilgileri sağlar.”*

⁸⁷² Lohmann, s. 171.

yükümlülüğü daha kapsamlı olmak zorundadır⁸⁷³. Söz konusu talimatlar Kanun’a göre; “*ürün veya ambalajının üzerinde veya ürüne eşlik eden belgelerde yer almalı Türkçe olmalı*” dırlar⁸⁷⁴.

Son olarak talimat yükümlülüğü, ürün piyasaya sürüldükten sonra geri çağırma yükümlülüğü şeklinde de kendini gösterebilir⁸⁷⁵. Alman mevzuatında geri çağırmaya ilişkin yazılı bir düzenleme olmamakla birlikte Türk mevzuatında Ürün Güvenliği ve Teknik Düzenlemeler Kanunu’nun yedinci maddesinde geri çağırma da düzenlenmiştir. Buna göre; üretici, “*piyasaya arz etmiş olduğu bir ürünün uygun olmadığını öğrendiği veya bilmesinin gerektiği hallerde ürünü uygun duruma getirmek ve gerektiğinde ürünün piyasaya arzını durdurmak, ürünü piyasadan çekmek veya geri çağırmak için gerekli düzeltici önlemleri ivedilikle almak, ürünün risk taşıdığı durumlarda özellikle sağlık ve güvenlik bakımından risk teşkil eden hususlar ile alınan düzeltici önlemler ve sonuçları hakkında ayrıntılı bir şekilde ve ivedilikle yetkili kuruluşu bilgilendirmek*” zorundadır⁸⁷⁶.

3.2.3.5. Ürünü İzleme Yükümlülüğü

Üretim sürecine ilişkin özen yükümlülüğünü ihlal edebilecek çeşitli durumlara ek olarak üreticinin ürünü izleme yükümlülüğü de bulunmaktadır⁸⁷⁷. Zira ürünün izlenmesi söz konusu olmadan, üreticinin yukarıda açıklanan yükümlülükleri yeterince yerine getirmesi mümkün olmayacaktır⁸⁷⁸. Bu doğrultuda ürün izleme yükümlülüğü, ürün piyasaya sürüldükten sonra, piyasaya sürüldüğü sırada fark edilemeyen ve bu nedenle o anda önlenmesi mümkün olmayan tehlikelerin tespit edilebilmesini veya minimize edilebilmesini sağlamaktadır. Bunun yanı sıra, ürün izleme yükümlülüğü, teknolojik gelişmeleri teşvik etmeye ve buna bağlı olarak da yeni ürün modellerini şekillendiren ve buna binaen bilim ve teknolojideki son durumu güncelleyen yeni bilgilerin üretilmesine de hizmet etmektedir⁸⁷⁹.

⁸⁷³ Demirkol, s. 278.

⁸⁷⁴ 7223 sayılı Ürün Güvenliği ve Teknik Düzenlemeler Kanunu, md. 7/1-ğ. Maddeye göre; “*İmalatçı; ürün veya ambalajının üzerinde veya ürüne eşlik eden belgelerde yer alan (g) bendinde belirtilen bilgilerin ve montaj, kullanım ve bakım talimatları ile güvenlik kurallarının Türkçe olmasını sağlar.*”.

⁸⁷⁵ Lohmann, s. 172.

⁸⁷⁶ 7223 sayılı Ürün Güvenliği ve Teknik Düzenlemeler Kanunu, md. 7/1-h. Maddeye göre; “*İmalatçı; piyasaya arz etmiş olduğu bir ürünün uygun olmadığını öğrendiği veya bilmesinin gerektiği hallerde ürünü uygun duruma getirmek ve gerektiğinde ürünün piyasaya arzını durdurmak, ürünü piyasadan çekmek veya geri çağırmak için gerekli düzeltici önlemleri ivedilikle alır. Ürünün risk taşıdığı durumlarda özellikle sağlık ve güvenlik bakımından risk teşkil eden hususlar ile alınan düzeltici önlemler ve sonuçları hakkında ayrıntılı bir şekilde ve ivedilikle yetkili kuruluşu bilgilendirir.*”.

⁸⁷⁷ Demirkol, s. 281.

⁸⁷⁸ Alman öğretisinde; ürün izleme yükümlülüğünün yalnızca izlemeden ibaret olmadığı, izleme yükümlülüğü ile kastedilen yükümlülüğün münferit vakalarda izlemeden imhaya kadar farklı yükümlülükleri içerdiği ifade edilmekte ve bu nedenle izleme yükümlülüğü adlandırmasının doğru olmadığı ileri sürülmektedir. bkz: Förster, Christian, “§823 Schadensersatzpflicht”, Hau, Wolfgang/Poseck, Roman (Ed.), **Beck’scher Online-Kommentar BGB**, C. H. Beck, 2025, § 823 - kn. 736. <https://beck-online.beck.de> (erişim tarihi: 22.02.2025).

⁸⁷⁹ Elter, s. 214.

Daha önce ifade ettiğimiz üzere tasarım, üretim ve talimatlarda bilim ve teknolojinin mevcut durumu her zaman dikkate alınmalıdır. Bu doğrultuda üretici, ürünleri piyasaya sürdükten sonra ürün izleme yükümlülüğü çerçevesinde edindiği verileri ürünlerinin iyileştirilmesi için kullanabilecektir. Ayrıca, piyasada bulunan ürünlerde kusurlar varsa, yeni birtakım talimatlar verme yükümlülüğü başta olmak üzere, geri çağırma kampanyalarına kadar ek yükümlülükler de bu sayede gündeme gelebilecektir⁸⁸⁰. Söz konusu bu ek yükümlülükler, yalnızca üreticinin uygun ürün izleme yoluyla ürünler hakkında sağlıklı bilgi edinmesi durumunda yerine getirilebilecektir⁸⁸¹.

Bu bağlamda ürünlerin, piyasaya sürüldükleri andan itibaren oluşturdukları herhangi bir tehlike kaynağı açısından izlenmesi gerekmektedir⁸⁸². Bu izleme, pasif izleme ve aktif izleme olarak ikiye ayrılmaktadır⁸⁸³. Bu doğrultuda pasif izleme; riskler veya hasarlar hakkında kullanıcı şikâyetlerinin alınması ve ayrıca alınan şikâyetlerin veya deneyimlerin sistematik olarak toplanması ve değerlendirilmesiyle sınırlıdır⁸⁸⁴.

Pasif izlemenin aksine aktif izleme ise, ürünün potansiyel riskleri ve tehlikeleri hakkında aktif bilgi üretimini odağına almaktadır. Üretici bu doğrultuda, piyasayı gözlemleme anlamında kendi ürünlerini izleme yükümlülüğünün yanı sıra, kendi ürününe benzer veya kendi ürünüyle eşdeğer olan rakip ürünlerle ilgili bulguları da bu hususta veriler mevcut olduğu müddetçe dikkate almak zorundadır⁸⁸⁵. Buna göre aktif izlemede üretici, muhtemel tehlikeleri değerlendirmeli, makul ölçüde uzman görüşlerini incelemeli, rakip üreticilerin tecrübelerini dikkate almalı ve bilimsel kongrelerin sonuçlarını değerlendirmelidir⁸⁸⁶.

Ürünü izleme yükümlülüğü ayrıca izlemeden elde edilen yeni verilerin uygulanmasını da kapsamaktadır. Elde edilen veriler ışığında öğrenilen yeni riskler bağlamında üretici sonraki modellerde bu riskleri ortadan kaldırmak üzere tasarımda ve üretimde gerekli önlemleri almak zorundadır. Bu doğrultuda örneğin, tasarım aşamasında tasarımın öğrenilen veriler ışığında değiştirilmesi gerekecektir. Benzer şekilde üretim alanında da üretim sürecini bu verilere uyarlamak ve veya uyarlayabilmek için önlemler alınması söz konusu olacaktır⁸⁸⁷.

Ürünün izlenmesi ürün sonrası bütün bir kullanım sürecini kapsayabileceği için ürün izleme yükümlülüğünün ne zaman sona ereceği konusunda net bir cevap bulunmamaktadır. Yine de süreç içerisinde yükümlülüğün zayıflaması mümkündür. Bu, belirli bir süre sonra

⁸⁸⁰ **Wagner**, § 823 - kn. 1108; **Wigger**, s. 203.

⁸⁸¹ **Lohmann**, s. 173.

⁸⁸² **Lohmann**, s. 173; **Demirkol**, s. 281 vd.

⁸⁸³ **Wagner**, § 823 - kn. 1109.

⁸⁸⁴ **Wagner**, § 823 - kn. 1109; **Elter**, s. 217.

⁸⁸⁵ **Elter**, s. 217 vd.

⁸⁸⁶ **Wagner**, § 823 - kn. 1109.

⁸⁸⁷ **Elter**, s. 218.

riskleri pratik olarak sıfıra inen veya uzun vadeli bir hasar beklenmeyen ürünler için geçerli olacaktır⁸⁸⁸.

Türk mevzuatı bakımından ise 7223 sayılı Kanun'un yedinci maddesinde izlemeye ilişkin hükümler yer almaktadır. Buna göre; üretici, *“taşıdıkları muhtemel risklerle orantılı olarak, piyasada bulundurulanan ürünlerinden numune alarak test etmek, inceleme yapmak, şikâyetlerin, uygun olmayan ve geri çağrılan ürünlerin kaydını tutmak ve yaptığı izleme faaliyeti hakkında dağıtıcıları bilgilendirmek”*le yükümlüdür. Bunun yanı sıra *“piyasaya arz etmiş olduğu bir ürünün uygun olmadığını öğrendiği veya bilmesinin gerektiği hallerde ürünü uygun duruma getirmek ve gerektiğinde ürünün piyasaya arzını durdurmak, ürünü piyasadandan çekmek veya geri çağırarak için gerekli düzeltici önlemleri ivedilikle almak”* durumundadır. Son olarak üretici; *“ürünün risk taşıdığı durumlarda özellikle sağlık ve güvenlik bakımından risk teşkil eden hususlar ile alınan düzeltici önlemler ve sonuçları hakkında ayrıntılı bir şekilde ve ivedilikle yetkili kuruluşu bilgilendirmek”* zorundadır⁸⁸⁹.

3.2.3.6. Değerlendirme

Güven ilkesi iş bölümünün olduğu süreçlerde iş bölümüne dâhil olan kişilerin özen yükümlülüklerini sınırlar. Otonom araçların üretimi gibi yüksek risk barındıran işlerde, iş bölümüne dâhil olan kişiler, diğerlerinin görev bilinci dâhilinde hareket ettiklerinden bahisle bunların davranışlarına güvenilebileceklerdir. Üretici şirketin sorumluluğunun belirlenmesinde güven ilkesi bağlamında önem arz eden durum yetki devri anlamına gelen iş delegasyonudur. Bu bağlamda çeşitli süreçlere ilişkin iki farklı delegasyon türü söz konusudur. Bunlardan dikey delegasyonda hiyerarşik iş bölümü, yatay delegasyonda ise eşitler arasındaki iş bölümü ilişkisi söz konusudur.

Özellikle şirketler gibi çok sayıda kişinin bulunduğu organizasyonel yapılarda, çalışanlar üstlerinden gelen uygun talimatlara güvenilebilecek ve üstler de talimatların uygun şekilde yerine getirileceğine güvenilebileceklerdir. Bir diğer kişinin özene aykırı davranışına ilişkin somut emareler olmadığı müddetçe güven ilkesine ilişkin bir kısıtlama söz konusu olmayacaktır. Bu doğrultuda gerek yatay delegasyon gerek dikey delegasyon durumlarında ayrı

⁸⁸⁸ Lohmann, s. 174.

⁸⁸⁹ 7223 sayılı Ürün Güvenliği ve Teknik Düzenlemeler Kanunu, md. 7/1-d, h. İlgili düzenlemelere göre; *“İmalatçı; taşıdıkları muhtemel risklerle orantılı olarak, piyasada bulundurulanan ürünlerinden numune alarak test eder, inceleme yapar, şikâyetlerin, uygun olmayan ve geri çağrılan ürünlerin kaydını tutar ve yaptığı izleme faaliyeti hakkında dağıtıcıları bilgilendirir.”* ve piyasaya arz etmiş olduğu bir ürünün uygun olmadığını öğrendiği veya bilmesinin gerektiği hallerde ürünü uygun duruma getirmek ve gerektiğinde ürünün piyasaya arzını durdurmak, ürünü piyasadandan çekmek veya geri çağırarak için gerekli düzeltici önlemleri ivedilikle alır. Ürünün risk taşıdığı durumlarda özellikle sağlık ve güvenlik bakımından risk teşkil eden hususlar ile alınan düzeltici önlemler ve sonuçları hakkında ayrıntılı bir şekilde ve ivedilikle yetkili kuruluşu bilgilendirir.”.

ayrı değerlendirmeler yapıldıktan sonra şayet taksirli bir durum söz konusuysa ilgili kişiler güven ilkesi çerçevesinde sorumluluktan kurtulabileceklerdir. Güven ilkesi bu bağlamda özen yükümlülüğünü kısıtlayıcı bir işlev görmektedir.

Özen yükümlülüğü hususunda ise görüldüğü üzere gerek Türk hukukunda gerek Alman hukukunda otonom araçlar bağlamında üreticinin sorumluluğuna ilişkin bir düzenleme bulunmamaktadır. Bu durum, konuyu ele alırken ürün güvenliğine dair genel özellikteki mevcut kanunlarda yer alan hükümlerin esas alınmasını sonuçlamaktadır.

Bu bağlamda 2021-2025 yılları için Ulusal Yapay Zekâ Stratejisi belirleyen ölkemiz mevzuatına bir sonraki adımda bilimsel ve teknolojik anlamda daha karmaşık olan ve daha yüksek risk içeren otonom araçlara ilişkin ayrı bir düzenleme eklenmeli ve böylelikle hem üreticilerin üstlenmeleri gereken riskin farkında olmaları hem de kullanıcı ve diğer paydaşların olası bir suç neticesinde sorumluların tespiti noktasında mağdur olmalarının önüne geçilmelidir.

3.3. Otonom Araç Sahibinin Sorumluluğu

3.3.1. Genel Olarak

Araç sahibinin otonom aracı kullanıcıya teslimiyle birlikte cezai anlamda sorumluluğu başlamaktadır. Zira olası bir cezai sorumluluk gerektiren neticenin meydana gelişinde araç sahibinin bu davranışı neticenin kendisine isnat edilebilirliği anlamında nedenseldir⁸⁹⁰. Ancak objektif isnadiyet bağlamında çeşitli durumların yanı sıra güven ilkesi burada da özen yükümlülüğünün sınırlandırılmasında işlev görmektedir.

Araç sahibinin özen yükümlülüğünün sınırlandırılması bakımından güven ilkesine dair ikinci bölümde yaptığımız genel değerlendirmeler geçerlidir. Zira araç sahibinin aracı teslim ettiği kişi genellikle aracı kullanma konusunda uzmanlık bilgisine sahip kişi veya aracı bünyesindeki uzmanlık bilgisine sahip kişilere kullandıracak olan tüzel kişiliklerdir. Bu bağlamda araç sahibi ile kullanıcının karşı karşıya olduğu bir güven ilişkisi içerisinde kullanıcıya dair gerekli özeni gösterdikten sonra araç sahibinin üreticide olduğu gibi ayrıca aracın kullanımını takip etme gibi bir yükümlülüğü kanaatimizce bulunmamaktadır.

Kullanıcının uzmanlık bilgisini haiz olmadığı belirgin göstergeler mevcutsa bu durumda güven ilkesinin ihlali gündeme gelebilecektir. Ancak bunun haricinde araç sahibi aracın tesliminden önce yükümlölüklerini yerine getirmişse, artık kullanıcının aracı doğru bir şekilde kullanacağına güvenebilecektir. Aşağıda bu bağlamda araç sahibinin özen yükümlülüğüne

⁸⁹⁰ Sander, Günther M./Hollering, Jörg, “Strafrechtliche Verantwortlichkeit im Zusammenhang mit automatisiertem Fahren”, *NStZ*, S. 4, Y. 2017, ss. 193-206, s. 196.

ilişkin genel bilgi verilecek ve özen yükümlülüğünün ihlaline neden olabilecek bazı olasılıklar incelenecektir.

3.3.2. Araç Sahibinin Özen Yükümlülüğünün İhlaline Neden Olabilecek Durumlar

3.3.2.1. Genel Olarak

Otonom bir aracın sahibinin özen yükümlülüğüne ilişkin genel bir düzenleme mevzuatımızda bulunmamaktadır. Alman mevzuatında ise yalnızca Alman Karayolu Trafik Kanunu'nda (StVG) otonom arabalar bakımından birtakım düzenlemeler bulunmaktadır⁸⁹¹. Ancak özen yükümlülüğü, icra edilen faaliyet çerçevesinde müşterek hayat tecrübeleri çerçevesinde de belirlenebileceği için⁸⁹², kanaatimizce bu kanundan kaynaklanan özen yükümlülüğü durumları uygun düştüğü ölçüde diğer otonom araçlara da uygulanabilecektir. Bu nedenle aşağıda araç sahibinin özen yükümlülüğünü ihlal edebilecek durumlar açıklanırken otonom arabalar üzerinden örnekler verilecektir.

3.3.2.2. Talimat Eksikliği

Otonom araç sahibi, araç kullanıcısına söz konusu aracın kullanımı hususunda gerekli talimatları vermek ve bilgilendirme yapmakla yükümlüdür⁸⁹³. Bu bağlamda araç sahibi, kullanıcıya otonom aracın limitleri, kullanım esnasında meydana gelebilecek çeşitli ihtimalleri, hatta gerekli görüldüğünde araç hâkimiyetini devralma ve aracı geçersiz kılma hususlarında bilgilendirmekle yükümlüdür⁸⁹⁴. Söz konusu talimatlar ve bilgilendirme olmaksızın cezai sorumluluk doğuracak bir neticenin ortaya çıkması durumunda, araç sahibinin de sorumluluğu gündeme gelebilecektir⁸⁹⁵. Örneğin; otonom arabalar bakımından kullanıcının arabanın otonom özelliklerini bu talimat ve bilgi eksikliği nedeniyle geçersiz kılıp sürüşü kontrolüne alamadığı durumlarda, araç sahibinin sorumluluğu söz konusu olacaktır.

Benzer bir sorumluluk, talimatların verilmesine rağmen kullanıcının bunları anlamakta yetersiz kaldığı durumlarda da geçerlidir⁸⁹⁶. Bu bağlamda örneğin; Alman Karayolları Trafik Kanunu (StVG) md. 21'e göre; araç sahibi aracını yalnızca ehliyet sahiplerine kullanılabilecektir. Bunun yanı sıra şayet gerekirse bu ehliyetin varlığını doğrulaması gerektiğini belirten, otomatik sürüş işlevleriyle donatılmış aracını yalnızca bu sürüş sistemlerini

⁸⁹¹ Alman Karayolları Trafik Kanunu (StVG) md. 1/f vd hükümler bu bağlamda otonom arabalar için araç sahibinin özen yükümlülüğünün belirlenmesinde yol göstericidir.

⁸⁹² Artuk/Gökçen/Alşahin/Çakır, s. 433.

⁸⁹³ Wigger, s. 248; Demirkol, s. 262.

⁸⁹⁴ Jänich, Volker M./Schrader, Paul T./Reck, Vivian, "Rechtsprobleme des autonomen Fahrens", NZV, S. 7, 2015, ss. 313-318, s. 316; Sandherr, Urban, "Strafrechtliche Fragen des automatisierten Fahrens", NZV, S. 1, 2019, ss. 1-4, s. 3; Demirkol, s. 262.

⁸⁹⁵ Sander/Hollering, s. 196.

⁸⁹⁶ Sander/Hollering, s. 196.

güvenli bir şekilde kullanabilen veya bunu yapmak için yeterli talimat almış olan kişilere kullandırabilecektir. Ancak kanaatimizce bu ikinci durumda sürücünün ehliyetini gerekli belgeler ile ortaya koyduğu fakat talimatları anlamadığına ilişkin somut emarelerin olmadığı durumda artık güven ilkesi bağlamında araç sahibinin sorumluluğu söz konusu olmayacaktır.

3.3.2.3. Bakım Eksikliği

Yukarıda ifade ettiğimiz üzere, özen yükümlülüğü müşterek hayat tecrübelerinden de kaynaklanabilmektedir. Bu doğrultuda araç sahibinin özen yükümlülüğünün ihlali, otonom aracın bakım eksikliğinden de kaynaklanabilir⁸⁹⁷. Bakım yükümlülüğü, aracın yalnızca otonom özellikleri ile sınırlı olmayıp aracın tamamını kapsamaktadır⁸⁹⁸. Bu kapsamda örneğin üreticiler ile ruhsatlandırma makamlarının anlaşmaları halinde örneğin araca ilişkin güncellemelerin otonom araca otomatik bir şekilde yüklenmesi yerine araç sahibinden güncelleme talep etmesi de beklenebilecektir⁸⁹⁹. Söz konusu yükümlülük otonom arabalar bakımından ise Alman Karayolları Trafiği İzin Yönetmeliği'nin (StVZO) md. 31'de düzenlenmektedir. Buna göre, araç sahibi aracın bakımını yapmamış halde veya bakımını eksik yapmış halde sürücüye teslim etmişse ve bu eksiklik araç sahibi için öngörülebilir ve önlenabilir bir şekilde suç teşkil eden bir neticeye yol açmışsa, araç sahibinin taksirli sorumluluğu gündeme gelecektir.

Teknolojik olarak son derece karmaşık bir yapıya sahip olan otonom araçlar bakımından bakım eksikliğinin varlığına ilişkin somut emarelerin bulunmadığı durumlarda kullanıcının araç sahibine karşı duyduğu güven meşru hale gelmektedir. Bu doğrultuda, araç sahibinin kullanıcının ehliyetli bir kimse olması nedeniyle aracın arızalarını tespit edip gerekli özeni göstererek bakım eksikliğini gidereceğine veya giderilmesini talep edeceğine dair duyacağı bir güven, güven ilkesi bağlamında korunmayacaktır.

3.3.2.4. Aracın İşlevsel Eksikliği

Araç sahibinin özen yükümlülüğü bağlamında son olarak değerlendirilmesi gereken husus, araç sahibinin tasarım veya yazılımları ile ilgili birtakım hatalara bağlı olarak aracın otonom özelliklerinin bireysel vakalarda tasarım veya yazılımları nedeniyle güvenli olmayabileceğini ya da herhangi bir arızanın tehlikeye yol açabileceğini bilerek aracı kullanıcıya teslim ettiği durumlardaki sorumluluğudur⁹⁰⁰.

⁸⁹⁷ Wigger, s. 248.

⁸⁹⁸ Sandherr, s. 3.

⁸⁹⁹ Demirkol, s. 262. Yazara göre bu durum araç sahibinin sorumluluğunu önemli derecede artırmaktadır. Üreticinin ürün izleme yükümlülüğü kapsamında biz de söz konusu sorumluluğun araç sahibi yerine üreticide kalması gerektiği kanaatindeyiz.

⁹⁰⁰ Sander/Hollering, s. 196.

Bu bağlamda özellikle Alman Karayolu Trafiki İzin Yönetmeliği (StVZO) md. 31'e göre; aracın mevcut düzenlemelere aykırı bir durumda olduğu araç sahibi tarafından biliniyorsa veya bilinmesi gerekiyorsa araç sahibi artık aracın çalıştırılmasına izin veremeyecektir. Düzenlemelere uymak, aracın söz konusu tüzüğün ilgili bölümlerinde yer alan düzenlemelere uygun olması ve ayrıca sürüş için güvenli olması gerektiği anlamına geldiğinden, tasarım ve programlama nedeniyle beklenen arızalar açısından olası bir özen yükümlülüğü ihlali gündeme gelebilecektir⁹⁰¹.

İfade etmeliyiz ki, sürücünün kendini bilerek tehlikeye atması durumunda araç sahibinin sorumluluğu söz konusu olmayacaktır. Zira sürücü, aracı kullanırken olası işlevsel kusurlardan kaynaklanan riski bilerek üstlenirse, araç sahibinin muhtemel riskin gerçekleşmesinden sorumlu tutulması mümkün değildir⁹⁰². Zira güven ilkesi gereği, araç sahibinin kullanıcının sorumluluklarına uygun şekilde davranmasını bekleme hakkı bulunmaktadır. Bu durumun istisnasını ise araç sahibinin sürücüye oranla daha fazla olan bilgi birikimi nedeniyle mevcut riski araç kullanıcısından daha iyi değerlendirebildiği durumlardır⁹⁰³. Zira kullanıcının bilgi eksikliği nedeniyle mevcut riski algılama noktasında eksiklik gösterdiğine ilişkin somut emarelerin varlığında artık araç sahibi güven ilkesine dayanarak sorumluluktan kurtulamayacaktır.

3.3.2.5. Değerlendirme

Güven ilkesini ele aldığımız ikinci bölümde değindiğimiz üzere bizim görüşümüze göre; güven ilkesi çerçevesinde özen yükümlülüğünün sınırlandırılabilmesi için birincil ve ikinci yükümlülükler çerçevesinde değerlendirme yapılmalıdır.

Bu bağlamda otonom araç sahibinin birincil yükümlülükleri kendi sorumluluk alanında yer alan özen yükümlülüklerine uyulması halinde yerine getirilmiş olacaktır. Buna göre; talimat ve bakım yükümlülüklerinin yerine getirilmiş olması ile aracın işlevsel etkinliğinin söz konusu olduğu durumlarda buna ilişkin önlemlerin yerine getirilmesi durumlarında araç sahibi artık güven ilkesine dayanarak sorumluluktan kurtulabilecektir.

Araç sahibi bakımından birincil yükümlülüklerin yerine getirildiği durumlarda ikincil özen yükümlülükleri önem arz etmektedir. Ancak yukarıda ifade ettiğimiz üzere, araç sahipleri otonom araçlar gibi yüksek risk taşıyan ürünleri zaten teknik ve uzmanlık bilgisine sahip gerçek kişilere veya bu kişilerin bünyesinde yer aldığı tüzel kişilere teslim etmektedir. Aracın teslim edildiği kişinin bu bağlamda özellikle talimatları anlama yönünden birtakım eksikliklere sahip

⁹⁰¹ Sander/Hollering, s. 197; Wigger, s. 247.

⁹⁰² Sander/Hollering, s. 197.

⁹⁰³ Sander/Hollering, s. 197.

olduğuna ilişkin, örneğin aracı kullanmaya ilişkin ehliyet vs belgelerin sahte olduğunun açıkça belli olduğu bir durumdaki gibi, somut emareler bulunmasına rağmen yine de aracın teslim edildiği bir senaryoda, araç sahibi ikincil yükümlülüklerini ihlal etmesi nedeniyle sorumluluktan kurtulmak için güven ilkesine başvuramayacaktır.

3.4. Kullanıcının Sorumluluğu

3.4.1. Genel Olarak

3.4.1.1. Kullanıcının Otonom Araca Duyduğu Güven

Daha önce ifade ettiğimiz üzere, güven ilkesi özen yükümlülüğünün sınırlandırılmasında kullanılan bir kriterdir. Buna göre; güven meşru olduğu müddetçe kişinin başkalarının taksirli davranışları konusunda aşırı bir hassasiyet göstermesi beklenmemektedir. Üretim ve sonrasındaki süreçte pek çok standarda tabi tutulan, çeşitli testlerden geçen ve son olarak kullanıcının önüne gelen otonom araçlar bakımından da bu bağlamda kişinin aracın görevini tam olarak yerine getireceğine ilişkin duyduğu güven meşru kabul edilmelidir. Özellikle otonom araçların kullanıcıya sunduğu konfor alanı düşünüldüğünde söz konusu teknolojiyi haiz bir araca güvenilmesi olağandır⁹⁰⁴.

Otonom araca dair duyulacak olan bu güvene karşı ancak her teknoloji gibi otonom araç teknolojisinin de hatalara tabi olduğu ileri sürülebilir. Ancak söz konusu durum neredeyse tüm insanlar için de geçerli olduğundan, sırf hatalara tabi olması nedeniyle bu araçlara duyulan güvenin, güven ilkesinin getirdiği korumanın dışında kalacağı şeklinde bir ifade kanaatimizce doğru değildir. Kaldı ki otonom araçların fiziksel ve duygusal olarak pek çok etkene maruz kalan insanlardan daha az hata oranına sahip olması da bu düşüncemizi destekler niteliktedir⁹⁰⁵. Dolayısıyla, kullanıcının özen yükümlülüklerini yerine getirdiği bir senaryoda otonom araca duyulan güven de temelde haklı olacaktır.

Ancak bizim tezimize konu olan tam otonom araçlar, yani kendi kendine değerlendirme yapıp kendi kendine karar veren araçlar bakımından bu durum esasında birtakım problemler barındırmaktadır⁹⁰⁶. Zira son teknolojiyi haiz ve teknik anlamda hiçbir eksiği bulunmayan bir otonom aracın çalışma prensibi, verileri elde ettikten sonra değerlendirerek nihai kararı vermek şeklindedir. Söz konusu bu karar, verimlilik ve rasyonellik kriterlerini karşılamak hususunda

⁹⁰⁴ Hilgendorf, Eric, "Auf dem Weg zu einer Regulierung des automatisierten Fahrens: Anmerkungen zur jüngsten Reform des StVG", **KriPoZ**, S. 4, 2017, ss. 225-229, s. 228.

⁹⁰⁵ **Wigger**, s. 169; **Demirkol**, s. 324.

⁹⁰⁶ **Wigger**, s. 169.

her ne kadar başarılı görünse de insana kıyasla birtakım eksiklikler içerebilir^{907,908}. Bu karar örneğin, dikkate alma ilkesini, toplumsal kuralları ve beklentileri ihlal edebilir. Bu nedenle tam otonom araçlar söz konusu olduğu zaman bunların vereceği kararlar üzerine güven ilkesinin kabulü bizce doğru görünmemektedir.

Bu bağlamda önceden belirlenmiş bir karar verme yapısına sahip, bir diğer ifade ile kısmi otonom araçlar bakımından aksini gösteren somut ibareler olmadığı müddetçe kullanıcının aracın doğru şekilde işlev göstereceğine güvenmesi meşru iken⁹⁰⁹, tam otonom araçlar bakımından teknolojiye duyulacak güvenin meşruiyeti ise ancak aracın üretim sürecinde kullanım sırasında meydana gelebilecek başta ikilem durumları olmak üzere çeşitli senaryolara ilişkin çeşitli testlere tabi tutularak belirli standartlara sahip olması halinde mümkün olabilecektir.

3.4.1.2. Kullanıcının Diğer Otonom Araç Kullanıcılarına Duyduğu Güven – Otonom Sürüş Örneği

Güven ilkesini ele aldığımız ikinci bölümde ifade ettiğimiz üzere, güven ilkesi başlangıçta kurala uygun davranan sürücülerin başkalarının da kurala uygun davranacaklarına dair duydukları güvenin korunması düşüncesiyle karayolu trafiğinde uygulama alanı bulmuştur. Buna göre; trafik kurallarına uygun davranan bir sürücü, aksini gösteren somut emareler söz konusu olmadığı sürece diğer trafik paydaşlarının da trafik kurallarına uygun davranacaklarına güvenebilecektir⁹¹⁰. Hem ilkenin karayolu trafiğindeki koşullar nedeniyle ortaya çıkmış olması hem de otonom araçların etkileşim halinde en sık kullanıldığı alanın otonom arabalar bağlamında karayolları trafiği olması, otonom araç sürücülerinin birbirlerine duydukları güvenin ayrı bir başlıkta incelenmesini gerektirmektedir.

Ülkemizde otonom sürüşe ilişkin bir düzenleme bulunmamaktadır. Alman mevzuatı ise otonom sürüşe izin vermekle birlikte, kısmi otonom sürüşe ilişkin birtakım düzenlemeleri de haizdir. Bu doğrultuda çeşitli yardım sistemleri, sürücüyü çeşitli trafik durumlarında destekleyerek konforlu bir sürüş sağlar. Bu sistemler, örneğin bir park etme görevini yerine getirebilmektedirler. Ancak bu sistemler sürücü tarafından sürekli olarak denetlenmeli ve kontrol edilmelidir. Bu nedenle sürücünün dikkatini trafikten tamamen ayırması yasaktır⁹¹¹.

⁹⁰⁷ Yapay zekânın işe alımlarda ayrımcılık yaptığına ilişkin basında yer alan haberler bu hususta özellikle dikkat çekicidir. Bkz: **İrkçilik ve ayrımcılık yapay zekâyı da etkiledi**, https://www.ntv.com.tr/teknoloji/irkcilik-ve-ayrimcilik-yapay-zekayi-da-etkiliyor,gLqtn1CzN0e_suNOsiLJrg (erişim tarihi: 03.02.2025).

⁹⁰⁸ Konu ile ilgili ayrıca bkz: Bozkurt Gümrükçüoğlu, Yeliz/Yakacak, Gülnihal Ahter, “Yapay Zekânın İşe Alım Süreçlerinde Kullanımı ve Algoritmik Ayrımcılık”, **AÜHFD**, C. 72, S. 4, Y. 2023, ss. 1701-1757, s. 1701 vd.

⁹⁰⁹ **Demirkol**, s. 323.

⁹¹⁰ **Roxin/Greco**, s. 1190.

⁹¹¹ **Lohmann**, s. 190.

Böyle bir durumda, güven ilkesinin uygulanmasında bir sorun yoktur; zira sürücü hâlâ trafik kurallarına uygun dikkatli davranmaktan bizzat sorumludur. Yardımcı sistemler onu desteklese de, sürücü trafik durumunu sürekli olarak gözlemlemeli, gerektiğinde müdahale edebilmeli ve sistemi devre dışı bırakıp durumu kendi başına idare edebilmelidir.

Söz konusu bu araçların tam otonom değil, kısmi otonom araçlar oldukları unutulmamalıdır. Ancak araçların giderek daha fazla kendi kendine sürüşü devraldığı yani tam otonom olma özelliğini haiz olduğu ve bu sayede sistemin aktif olduğu durumda, sürücünün trafiği izlemek ve sürüşe aktif olarak katılmak dışındaki başka birtakım faaliyetlere yöneldiği durumlarda ilkenin uygulanması sorunlu hale gelecektir. Böylece, gelecekte trafikte artık sadece insan-insan etkileşimleri olmayacak, aynı zamanda insan-makine etkileşimleri veya hatta makine-makine etkileşimleri söz konusu olabilecektir⁹¹².

Bu olası teknolojik değişimin güven ilkesi üzerinde bir etkisi olması mümkün görünmektedir. Zira otonom araçların trafiği daha güvenli hale getirmeyi amaçladığı ileri sürülebilir. Bu doğrultuda söz konusu araçlar adeta kusursuz bir trafik düzeni vaat etmektedir. Bunun neticesinde insanların otonom araçlara duyduğu güven de giderek artmaktadır. Bu da otonom araçların olması gerektiği şekilde hareket ettiği, yani trafik kurallarına uygun davrandığı varsayımını kuvvetlendirmektedir⁹¹³.

Yine de, hiçbir yapay zekâ ürünü ve bu kapsamda otonom araç tam anlamıyla güvenliği garanti edecek nitelikte değildir. Hatalar her zaman meydana gelebilir. Bu durum göz önüne alındığında aracın işlevini yerine getirirken eksiklik göstermeyeceğine ilişkin koşulsuz bir güvenin, başlı başına özen yükümlülüğünün ihlali olarak değerlendirilmesi kanaatimizce tartışmalıdır.

Otonom arabalar, ilk bölümde değindiğimiz üzere kısmen bağımsız olarak, kısmen ağ üzerinden çalışmakta ve ilerledikçe öğrenmektedirler. Bu durum, karayolu trafiğinde iyileştirmeler sağlamakla birlikte, aynı zamanda artan bir hata riski de oluşturur. Ayrıca, sistemlerin doğasında var olan öngörülemezlik, onları trafikteki somut bir olayda, insanlar için olağandışı hatta garip görünebilecek eylemler almaya sevk edebilir; çünkü bir insan sezgisel olarak farklı karar verebilecek niteliktedir⁹¹⁴. Bu bağlamda, öğretide haklı olarak, özellikle bir ikilem durumu gibi alışılmadık trafik durumlarında, bu öngörülemezliğin aracın nasıl davranacağını kestirilememesine ve dolayısıyla mevcut duruma uyum sağlanamamasına

⁹¹² Beck, Susanne, “Selbstfahrende Kraftfahrzeuge – aktuelle Probleme der (strafrechtlichen) Fahrlässigkeitshaftung”, Oppermann, Bernd H./Stender-Vorwachs, Jutta (Ed.), **Autonomes Fahren, Rechtsprobleme, Rechtsfolgen, technische Grundlagen**, C. H. Beck, Münih, 2020, s. 446.

⁹¹³ Lohmann, s. 190.

⁹¹⁴ Beck, **Selbstfahrende Kraftfahrzeuge – aktuelle Probleme der (strafrechtlichen) Fahrlässigkeitshaftung**, s. 446.

neden olabileceğine dikkat çekilmektedir. Bu nedenle güven ilkesinin en azından doğrudan uygulanmaması gerektiği belirtilmektedir⁹¹⁵.

Otonom araçların doğasında var olan bu öngörülemezliğe rağmen, yine de karayolu trafik kurallarına uymaları gerektiği göz ardı edilmemelidir. Bu nedenle bize göre, trafik ortamında yer alan makinelerin kurallara uygun davranışlarına temelde güvenilebileceği kabul edilmelidir. Trafik katılımcısı, makinelerin de hata yapabileceğinin farkında olsa dahi, insanların da hatasız davranış garantisi veremeyeceği göz önünde bulundurulmalıdır. Dolayısıyla mevcut karayolu trafiğinden farklı olarak, bu durumda yalnızca trafik paydaşı, makine olarak değişmektedir.

Ancak olağanüstü trafik durumları bakımından öğretilde bazı itirazlar söz konusudur⁹¹⁶. Bu tür bir durumda bir makine için algoritmasına göre tamamen mantıklı olan bir davranış, insan açısından anlaşılmaz olabilir; zira insan sezgisel olarak bambaşka bir karar verebilirdi. Özellikle karmaşık ya da tehlikeli durumlarda, güven ilkesine dayanmanın mümkün olmadığı zaten şu anda da genel kabul görmektedir⁹¹⁷. Çünkü böyle durumlarda insanlar açısından da dikkatli ve özenli bir davranış beklentisi kendiliğinden varsayılmaz. Aksine, bu tür uç durumlar çoğu zaman düşüncesizce davranışlara yol açar. Söz konusu araçlar bakımından da durum farklı değildir. Araç, bu gibi durumlarda algoritmasına uygun olarak mantıksal bir şekilde hareket edecek olsa da, tam da bu durum trafik paydaşı bir insan için öngörülemez olabilir⁹¹⁸. Dolayısıyla, bu gibi hâllerde güven ilkesinin uygulanması mümkün olmayacaktır.

3.4.2. Kullanıcının Özen Yükümlülüğünün İhlaline Neden Olabilecek Durumlar

3.4.2.1. Genel Olarak

Bir otonom aracın arızalanması veya kurallara aykırı şekilde gerçekleşen hareketi daima üretici tarafından değil, aracın kullanım kurallarına uymaması nedeniyle kullanıcının⁹¹⁹ tarafından meydana getirilmiş de olabilir. Zira kullanıcı otonom aracı devreye alan, ona talimat veren, hatalara ilişkin gerekli kontrolleri yapan ve gerek varsa koruyucu önlemleri alan kişidir⁹²⁰. Böyle bir durumda, kullanıcının icrai veya ihmali yönden taksirli bir davranışla suç teşkil eden bir neticeyi engelleyememesi halinde cezai sorumluluğu söz konusu olacaktır.

⁹¹⁵ Beck, *Selbstfahrende Kraftfahrzeuge – aktuelle Probleme der (strafrechtlichen) Fahrlässigkeitshaftung*, s. 446.

⁹¹⁶ Beck, *Selbstfahrende Kraftfahrzeuge – aktuelle Probleme der (strafrechtlichen) Fahrlässigkeitshaftung*, s. 446.

⁹¹⁷ Roxin/Greco, s. 1190.

⁹¹⁸ Lohmann, s. 192.

⁹¹⁹ Öğretilde operatör olarak da kullanımlara rastlansa da, önceki bölümlerde otonom araçların alet olarak kullanılabileceği ifade ettiğimiz için biz kullanıcı kavramını tercih etmekteyiz. Operatör kavramını kullanan yazarlara örnek olarak bkz: Vogel, s. 205 vd.

⁹²⁰ Schulz, s. 193.

Ülkemiz hukukunda kullanıcılar bakımından otonom araçlara yönelik doğrudan bir düzenleme söz konusu değildir. Bu bağlamda Alman Karayolu Trafik Kanunu'nda yer alan otonom sürüşe ilişkin hükümler yol gösterici olabilir. Buna göre Kanun; *“Sürücü md. 1a uyarınca yüksek veya tam otomatikleştirilmiş sürüş işlevlerini kullanarak gerçekleştirdiği sürüş esnasında trafik akışından veya araç kontrolünden uzaklaşabilir. Ancak bunun yaparken ikinci fıkradaki yükümlülüğünü her an yerine getirebilecek şekilde tetikte olmalıdır. İkinci fıkra gereği sürücü; yüksek veya tam otomatikleştirilmiş sistem kendisinden talep ederse ve sistemin amacına uygun kullanım koşullarının artık mevcut olmadığını fark ederse veya bariz durumlar nedeniyle bunu fark etmesi gerekirse artık aracın kontrolünü tekrar ele almak zorundadır.”* demek suretiyle sürücüye devralma yükümlülüğü yüklemekte ve bunun şartlarını belirlemektedir⁹²¹.

Örneğin; aracın çalıştığı sürece gözetleme yükümlülüğü altında olan sürücünün aracın bir problemi üreticiden kaynaklanan bir programlama hatası nedeniyle fark edemediği ve bunun sonucunda suçun meydana geldiği bir durumdaki sorumluluğu söz konusu olacaktır. Bunun yanı sıra, söz konusu hatanın gözetleme ile fark edilebilecek bir hata olmaması halinde de sorumluluk doğacaktır. Bir diğer ihtimalde, hatanın fark edilebilir olması ancak sürücünün izleme yükümlülüğü ihlalinin üreticinin özen yükümlülüğü ihlali nedeniyle doğabilecek sorumluluğu bakımından nedenselliği kesmesi gibi durum da söz konusu olabilir. Tüm bu örneklerde, farklı farklı sonuçlar söz konusudur.

Bazı durumlarda otonom aracın devreye alınması bile taksirli sorumluluğa neden olabilecektir⁹²². Otonom araç kullanıcısının başlı başına aracı kullanması dahi risk artırıcı bir etken iken, ön gelen tehlikeden kaynaklanan sorumluluğu bağlamında garantörlük durumu ve neticeyi önleme yükümlülüğü, hatta tezimizin konusu olmasa bile ihmali hareketle işlenen icra suçları bakımından sorumluluğunun gündeme gelmesi de mümkündür⁹²³. Aşağıda bu bağlamda otonom araçların kullanıcısının özen yükümlülüğü ihlaline neden olabilecek durumlar ele alınacaktır.

3.4.2.2. Kullanım Öncesi Yükümlülüklerin İhlali

Otonom araçların yüksek risk içeren teknolojik aletler olmaları nedeniyle kullanıcı her şeyden önce, otonom aracın talimatlara uygunluğundan ve güvenli olduğundan emin olmak zorundadır⁹²⁴. Bu bağlamda ülkemiz mevzuatında özel bir düzenleme bulunmasa da, Alman

⁹²¹ **Alman Karayolları Trafik Kanunu** (StVG) md. 1b.

⁹²² Droske, Wiebke, "Intelligente Medizinprodukte: Verantwortlichkeiten des Herstellers und ärztliche Sorgfaltspflichten", **Medizinprodukterecht**, S. 4, 2018, ss. 109-115, s. 112.

⁹²³ Markwalder, Nora/Simmler, Monika, "Roboterstrafrecht Zur strafrechtlichen Verantwortlichkeit von Robotern und künstlicher Intelligenz", **AJP/PJA**, S. 2, 2017, ss. 171-182, s. 178 vd.

⁹²⁴ **Wigger**, s. 159, **Demirkol**, s. 251.

Tıbbi Cihazların İşletilmesi ve Kullanılmasına Dair Tüzük'te (MPBetreibV)⁹²⁵ ve her ne kadar doğrudan otonom araçlara ilişkin olmasa da Karayolları Trafik İzin Yönetmeliği'nde (StVZO)⁹²⁶ kullanım öncesi birtakım kurallara yer verilmiştir⁹²⁷. Bu doğrultuda aracın kullanımına başlanmadan önce, arıza uyarı panellerinin kontrol edilmesi ve bunun yanı sıra otonom görev üstlenen kısımlarının ve temel ekipmanlarının işlevlerini yerine getirebilecek durumda olduklarından emin olunması gerekmektedir⁹²⁸.

3.4.2.2.1. Yazılım Kontrolü Yükümlülüğünün İhlali

Otonom araçla söz konusu olduğunda standart araç bakımının, yani donanımsal bakımın yapılmasının yanında ayrıca yazılımsal bakımın da yapılmasına özen gösterilmelidir. Bu tür bir özen yükümlülüğü, aracın yazılımının düzenli olarak kontrol edilmesini ve gerekli durumlarda güncellenmesini gerektirmektedir⁹²⁹. Güncelleme söz konusu olduğunda genellikle yazılım güncellemeleri otomatik olarak üretici tarafından yapılmakta ise de, bu husus bazı durumlarda sözleşmeye dayalı olarak kullanıcıya da bırakılmaktadır⁹³⁰.

Söz konusu bu ikinci durum, araç kullanıcısının otomatik güncellemeler için aracı hazır tutması şeklinde ek bir yükümlülüğe de neden olabilecektir. Zira eksik güncellemenin varlığı, meydana gelen neticenin kaynağını oluşturuyorsa kullanıcının taksir ve hatta tezimizin kapsamı dışında bıraktığımız olası kasta dayanan sorumluluğunu gündeme getirebilecektir. Ancak kullanıcının aracı kullanma konusunda uzmanlık bilgisine sahip olduğunun kabulü halinde bile teknolojik altyapı konusunda uzman olması beklenmemelidir. Bu bağlamda kullanıcıya kontrol hususunda aşırı talepkâr bir yükümlülük de yüklenmemelidir⁹³¹. Daha önce ifade ettiğimiz üzere bu hususta gerekli kanuni düzenlemeler yapılarak yazılımsal yükümlülükler her halükarda teknolojik altyapıya daha hâkim olan üreticiye yüklenmelidir.

⁹²⁵ Alman Tıbbi Cihazların İşletilmesi ve Kullanılmasına Dair Tüzük (MPBetreibV), md. 4/1: İlgili maddede, "ürünlerin, yalnızca amaçlarına uygun olarak ve yönetmelik hükümlerine ile genel kabul görmüş teknik standartlara uygun olarak çalıştırılabilmesi ve kullanılabilmesi" ifade edilmektedir.

⁹²⁶ Alman Karayolları Trafik İzin Yönetmeliği (StVZO), md. 36, md. 41, md. 49/a vd, md. 55. Söz konusu maddelerde sürücüye lastikleri, aydınlatmayı, fren sistemini, uyarı cihazlarını kontrol etme yükümlülüğü getirilmektedir. Bu düzenlemeler esasında geleneksel araçlara ilişkin olsa da, otonom sürüş açısından da benzeri bir şekilde aracın donanım ve yazılımını kontrol etme şeklindeki bir özen yükümlülüğü ortak hayat tecrübesinden çıkarılabilecektir.

⁹²⁷ Her ne kadar ülkemizde de Tıbbi Cihaz Yönetmeliği başlığı altında bir yönetmelik mevcut olsa da, söz konusu yönetmelik kullanıcılar bakımından hüküm içermemekte, daha ziyade Ürün Güvenliği ve Teknik Düzenlemeler Kanunu'nu tamamlayıcı nitelikte görünmektedir. bkz: **Tıbbi Cihaz Yönetmeliği**, <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=38657&MevzuatTur=7&MevzuatTertip=5>. (erişim tarihi: 02.04.2025)

⁹²⁸ Valerius, Brian, "Sorgfaltspflichten beim autonomen Fahren", Hilgendorf, Eric (Ed.), **Autonome Systeme und neue Mobilität**, Nomos Verlagsgesellschaft, Baden-Baden, 2017, s. 15.

⁹²⁹ Wigger, s. 160.

⁹³⁰ Droste, s. 111.

⁹³¹ Wigger, s. 161.

Buna ek olarak şayet otonom araç kendiliğinden yazılımsal veya yazılım nedeniyle işlevsel bir arızayı zaten kullanıcıya bildiriyorsa, artık kullanıcının kontrolden ziyade gerekli önlemleri almadan aracın kullanımına başlamaması gerekmektedir⁹³². Aksi takdirde kullanıcının bilinçli taksir ve hatta olası kasta dayanan sorumluluğu gündeme gelebilecektir.

3.4.2.2.2. Bilgilendirme Yükümlülüğünün İhlali – Hekim Örneği

Kullanıcının doğrudan muhatap olduğu bir kimse olması ve bu sayede otonom aracın olumlu veya olumsuz olarak doğrudan etkileyeceği bir kimse olması nedeniyle hastaların tedavisinde otonom araç kullanımı da değerlendirilmelidir. Bu bağlamda otonom aracın kullanıldığı tedavilerde de hastanın bilgilendirilmesi, tedavinin içeriğini, önemini ve kapsamını kavrayabilecek, olumlu ve olumsuz yönlerini temel hatlarıyla anlayarak tedavinin riskini üstlenip üstlenmeyeceğine makul bir şekilde karar verebilecek biçimde yapılmalıdır⁹³³.

Somut olayda bilgilendirmeye konu edilmesi gereken bir hususun bulunup bulunmadığı, esas olarak, gerçekleşmesi halinde söz konusu tehlikelerin hastanın yaşam biçimini ne ölçüde olumsuz etkileyeceğine bağlıdır. Bu nedenle, öğretilde özellikle arızayla ilişkili risklerin teknik ve organizasyonel önlemlerle bertaraf edilebildiği durumlarda, söz konusu arızalardan kaynaklanan risklerin nihai olarak hastanın sağlık durumu ve yaşam tarzı üzerinde hiçbir etkisi olmayacağından bahisle bir arıza meydana gelme tehlikesinin, tek başına hekimin aydınlatma yükümlülüğü dâhilinde olmadığı ifade edilmektedir⁹³⁴. Deneme-yanılma şeklinde bir öğrenme yöntemi ile çalışan bir otonom araçtan kaynaklanabilecek tehlike artırıcı nitelikteki risklerin daha tasarım aşamasında bertaraf edilmesi gerektiğinden⁹³⁵, öğretilde bu durumda da ayrıca bilgilendirme gerektiren bir durum olmadığı ifade edilmektedir.

Buna karşın, bir öğrenme hatasının tehlikeyi artırıcı etkisinin tamamen göz ardı edilemeyeceği bir gerçektir. Her ne kadar bunun genel ve yalnızca teorik düzeyde kalan komplikasyonlar teşkil edeceği ve buna dair bir açıklamanın da hastayı gereksiz bir kafa karışıklığı ile endişeye sevk edeceği ileri sürülse de⁹³⁶ bizce yine de hastaya her türlü riskli durum açıkça anlatılmalı ve ancak hastanın aydınlatılmış onamı alındıktan sonra otonom araç tedavide kullanılmalıdır. Aksi halde bize göre hekimin cezai sorumluluğu oluşacaktır.

⁹³² Benzer yönde bkz: Alman Tıbbi Cihazların İşletilmesi ve Kullanılmasına Dair Tüzük (MPBetreibV), md. 7/2. İlgili düzenlemeye göre; “Araçların ve bunlarla bağlantılı diğer araçların bakımında özellikle ürünün güvenli ve düzgün şekilde çalışmasını sağlamak için gerekli olan bakım ve denetimler ile ürünün işlevselliğini yeniden kazandırmaya yönelik onarımlar yer almaktadır. Bu süreçte üreticinin verdiği bilgiler dikkate alınmalıdır. Bir ürünün düzgün çalışmasını şüpheye düşürecek durumların ardından uygun bakım önlemleri alınmalıdır. Yazılımın bakımı, güvenlikle ilgili yazılım güncellemelerinin yüklenmesini de kapsar.”

⁹³³ Droste, s. 112.

⁹³⁴ Droste, s. 112.

⁹³⁵ Avrupa 2017/745 sayılı Tıbbi Cihazlar Tüzüğü, md. 17/1.

⁹³⁶ Droste, s. 112.

3.4.2.3. Kullanım Sırasındaki Yükümlülüklerin İhlali

Kullanıcının özen yükümlülüğü sadece kullanım öncesi bakım ve kontrol ile sınırlı değildir. Otonom aracın işlevini yerine getirdiği sırada ortaya çıkan teknik veya fiziksel bir sorun nedeniyle kullanıcının çeşitli senaryolarda kullanımı devralması, hatta bu bağlamda aracı yeniden başlatması, aracın arızalandığı ve bu durumun fark edilebilir olduğu hallerde araç sistemini devre dışı bırakmaması, aracın otonom özelliklerinin bilinçli olarak kullanılmaması gibi durumlarda da kullanıcının özen yükümlülüğünün ihlal edilmesi gündeme gelebilecektir. Aşağıda kullanıcının kullanım sırasındaki yükümlülükleri, söz konusu senaryolar çerçevesinde ayrı başlıklar altında incelenecektir.

3.4.2.3.1. Kullanımı Devralma ve/veya Aracı Yeniden Başlatma Talebinin Göz Ardı Edilmesi

Otonom aracın kullanımı esnasında elektrik kesintisi ya da otonom arabalar veya otonom savaş araçları bakımından çevre koşulları gibi işlevini yerine getirmesini engelleyici etkenler nedeniyle araç kontrolünün kullanıcı tarafından bizzat devralınmasını veya sistemin yeniden başlatılmasını kullanıcıdan talep edebilmesi mümkündür⁹³⁷. Böyle bir senaryoda, kullanıcı talebi görmesine rağmen göz ardı edebilir veya özellikle Almanya gibi belirli seviyenin üzerindeki otonom araçlar bakımından otobanda kullanım izni verilen ülkelerde olduğu gibi⁹³⁸ kullanım anında başka şeylerle meşgul olduğundan söz konusu talebi fark etmeyebileceği durumlar söz konusu olabilir.

Araç tarafından kullanımın devralınması talebinin kullanıcı tarafından fark edildiği ancak göz ardı edildiği bir senaryoda, şayet neticede bir suç meydana geliyorsa, burada kullanıcının bu durumu fark edip aracın tekrar işlevsel hale geleceğine inanarak bir şey olmayacağı düşüncesiyle hareket ettiği durumlarda sorumluluk kanaatimizce bilinçli taksir

⁹³⁷ Wigger, s. 162 vd.

⁹³⁸ **Alman Karayolları Trafik Kanunu'nun (StVG) md. 1b:** "Yüksek veya tam otomatik sürüş işlevlerini kullanırken sürücünün hakları ve yükümlülükleri" başlıklı söz konusu maddenin ilk fıkrasına göre; sürücü üçüncü ve dördüncü seviye bir otonom sürüş esnasında, trafiği ve aracı sürekli gözlem altında tutmayı bırakabilecektir. Yine düzenlemeye göre; böyle bir durumda dahi ikinci fıkrada belirtilen yükümlülüklerini yerine getirebilmek amacıyla trafiğin ve aracın kontrolünü yeniden devralabilecek durumda hazır bulunmakla yükümlü olacaktır." Maddenin ikinci fıkrasında ise hazır bulunma durumunda sürücünün yerine getirilmesi beklenen yükümlülüklerin neler olduğu ve ne zaman yerine getirilebileceği düzenlemiştir. Buna göre; "Sistemin, sürücüdün aracın kontrolünü devralmasını istediği veya sürücünün sistemin kullanım amacına uygun kullanımı için gerekli olan şartların artık mevcut olmadığını fark ettiği veya mevcut, açık durumlar gereği fark etmesi gerektiği durumlardan birinin varlığı halinde sürücü gecikmeksizin aracın kontrolünü yeniden devralmakla yükümlü olacaktır. Sistemin sürücüyü uyarmadığı, ancak sürücünün sistemin kullanım amacına uygun şekilde çalışmadığını fark ettiği veya fark etmesi gerektiği durumda kendiliğinden harekete geçmek zorundadır." Konu ile ilgili ayrıca bkz: Pekmez, Cüneyt, "Alman Karayolları Trafik Kanunu'nda 20 Haziran 2017'de Yapılan Değişiklikler Çerçevesinde Türk/İsviçre Hukuku'nda Araçların Otonomlaştırılmasının İşletenin Sorumluluğuna Etkisi", **İstanbul Hukuk Mecmuası**, C. 77, S. 1, Y. 2019, ss. 153-184, s. 164 vd.

üzerinden kurulacaktır⁹³⁹. Ancak talebe kayıtsız kalındığı durumlarda ise sorumluluk olası kast çerçevesinde belirlenmelidir⁹⁴⁰.

Bizim açımızdan bu ilk iki senaryodan daha fazla önem arz eden üçüncü senaryo ise, kullanıcının belirli şartlar altında otonom sürüşe izin veren ülkelerde olduğu gibi trafikle ilgilenmediği bir anda geldiği ve basit taksir nedeniyle fark edilemediği durumlardır. Özellikle otonom sürüş bağlamında ülkemizde otonom sürüşe ilişkin düzenlemeler olmadığı göz önüne alındığında Almanya gibi belirli şartlar altında otonom sürüşe izin veren ülkelerin düzenlemeleri çıkarım yapmamız için yol gösterici olmaktadır.

Otonom sürüşe izin verilmesi hususunda amaç, otonom araç teknolojisinin faydalarından beklenen yararlar açıklanmaktadır⁹⁴¹. Bu da sürücünün sürüşün dışında bir şeyle meşgul olmasını mantıklı kılmaktadır. Aracın bildirimde bulunduğu durumlarda sürücünün yönetimi devralması düzenlemeler gereği zorunlu olsa da burada sürücüye devralma noktasında tanınacak zamana ilişkin bir düzenleme Almanya’da da bulunmamaktadır⁹⁴². Böyle bir durumda sürücü devir talebini fark etmesine rağmen mevcut arıza durumunda nasıl davranacağını belirleyemeden kaza yaşanması ve hatta suça meydan veren neticenin ortaya çıkması söz konusu olabilecektir.

Kanaatimizce sürücünün sürüşten uzaklaşabildiği bir otonom sürüşe izin verilen bu örnekte olduğu gibi otonom aracın başlı başına çalışabildiği tüm durumlarda kullanıcıya kullanımı devralması için makul bir süre tanıyan düzenlemelere ihtiyaç vardır⁹⁴³. Söz konusu düzenlemelerin yapılmadığı durumda ise kanaatimizce yargılama makamı somut olayı inceleyerek makul süreyi kendisi belirlemelidir⁹⁴⁴.

3.4.2.3.2. Aracın Otonom Sistemlerinin Devre Dışı Bırakılmaması

Kullanıcının özen yükümlülüğünün ihlaline sebep olabilecek bir diğer durum ise otonom aracın önemsiz sayılabilecek bir arızayı tekrar tekrar vermesi ancak izleme ile fark edilebilecek söz konusu bu arızanın neticede suça sebep olması durumudur⁹⁴⁵. Daha önce ifade

⁹³⁹ Bilinçli taksir ile olası kastın birbirinden ayrılmasındaki temel faktör; ilkinde öngörülen neticenin istenmemesi iken ikincisinde ise öngörülen neticeye kayıtsız kalınması ve böylelikle neticenin göze alınarak kabullenilmesidir. Bu bağlamda bilinçli taksirin şartları için bkz: YCGK, 2012/1562 E., 2014/251 K., 13.05.2014 T..

⁹⁴⁰ Kayıtsız kalma halinde sorumluluğun olası kastla oluşacağı yönünde bkz: YCGK, 2014/161 E., 2015/493 K., 08.12.2015 T.; BGH, “13.01.2015 - 5 StR 435/14: Beweiswürdigung bei bedingtem Tötungsvorsatz”, **NStZ**, S. 4, Y. 2015, ss. 216-217, s. 217.

⁹⁴¹ **Lohmann**, s. 193 vd.

⁹⁴² Gasser, Tom Michael, “Die Veränderung der Fahraufgabe durch Fahrerassistenzsysteme und kontinuierlich wirkende Fahrzeugautomatisierung”, **DAR**, S. 1, 2015, ss. 6-12, s. 8 vd.

⁹⁴³ **Gasser**, s. 9 vd.

⁹⁴⁴ Öğretide özellikle otonom sürüş ile ilgili olarak kontrolün derhal alınması gerektiği de ifade edilmektedir. bkz: **Demirkol**, s. 256.

⁹⁴⁵ **Wigger**, s. 163.

ettiğimiz üzere otonom araçların kullanımına izin verilmesinin bir sebebi de kullanıcıya kolaylık sağlamaktır ve tam da bu nedenle kullanıcının her an kontrol yükümlülüğü altında olması öğretide kontrol ikilemi olarak adlandırılmaktadır⁹⁴⁶.

Ancak öğretide, otonom teknolojiye rağmen kullanıcının yine de kontrol yükümlülüğü altında olduğunu ifade edilmektedir⁹⁴⁷. Bu doğrultuda sistem arızası kullanıcı tarafından fark edilmesi ve fark edildiği anda da müdahale edilmesi gerekmektedir. Örneğin, hız sabitleyicinin işlevini yerine getirmediği bir otonom sürüş sırasında kullanıcı bu arızayı fark etmesi ve bu hususta önlemini alması gerekmektedir. Aksi halde kontrol yükümlülüğü nedeniyle taksirli sorumluluğu, somut olaya göre olası kastla sorumluluğu gündeme gelebilecektir⁹⁴⁸.

Bu gibi durumlarda özen yükümlülüğünün uygulanması, özellikle karayolu trafiği örneğinde olduğu gibi otonom araçlarda meydana gelen arızaların büyük zarara yol açma potansiyeline sahip olması gerçeğiyle desteklenmektedir. Ancak kanaatimizce kullanıcının özen yükümlülüğü, külfetli olsa da, kendi güvenliğini ve diğer paydaşların güvenliğini sağlamak için yine de gereklidir. Bu bağlamda kullanıcıların özen yükümlülüğünde bir azalma, bir alandaki otonom araçlar uzun bir süre boyunca ciddi kazalar olmadan başarıyla kullanıldığı takdirde gerçekleşebilir⁹⁴⁹. Bu konuda, yolcu asansörlerinin otonom dikey ulaşım aracı olarak kullanılmasıyla bir paralellik kurulabilir. Asansörlerin kullanımına başlanıldığı ilk yıllarda, çocukları taşıırken birtakım özen yükümlülükleri dikkate alınmak zorundaydı. Ancak teknolojideki gelişmelerin asansörleri günümüzdeki gibi güvenli hale getirmesi sonucunda artık asansör kullanımı bir özen yükümlülüğü barındırmamaktadır⁹⁵⁰.

3.4.2.3.3. Sistemin Bilinçli Olarak Devre Dışı Bırakılması

Değerlendirilmesi gereken son husus ise sistemin bilinçli olarak devre dışı bırakıldığı bir durumda suç meydana gelmesi halinde kullanıcının cezai sorumluluğunun olup olmayacağıdır. Bu bağlamda otonom araçların gördüğü işlevlerin çok yakın bir zamana kadar insan kullanıcılar tarafından yerine getirildiği düşünüldüğünde bu soru anlamlı görünmemektedir. Buna göre ilk akla gelen, kullanıcının otonom özellikleri kullanmadan da yapması gereken işi veya yerine getirmesi gereken görevleri gerçekleştirebileceği ve bu halde

⁹⁴⁶ Hilgendorf, Eric, "Teilautonome Fahrzeuge: Verfassungsrechtliche Vorgaben und rechtspolitische Herausforderungen", Hilgendorf, Eric/Hötitzsch, Sven/Lutz, Lennart S. (Ed.), **Rechtliche Aspekte automatisierter Fahrzeuge**, Nomos Verlagsgesellschaft, Baden-Baden, 2015, s. 27. Ayrıca bkz: Hilgendorf, Eric, "Wer haftet für Roboter?", **Legal Tribune Online**. <https://www.lto.de/recht/hintergruende/h/autonome-autos-google-car-haftung-verkehrsrecht> (erişim tarihi: 14.03.2025)

⁹⁴⁷ Gless, Sabine/Janal, Ruth, "Hochautomatisiertes und autonomes Autofahren–Risiko und rechtliche Verantwortung", **JR**, S. 10, Y. 2016, ss. 561-575, s. 563 vd.

⁹⁴⁸ Bu hususta bkz: Başlık 3.4.2.3.1.

⁹⁴⁹ Hilgendorf, **Rechtliche Aspekte automatisierter Fahrzeuge**, s. 27.

⁹⁵⁰ Hilgendorf, **Rechtliche Aspekte automatisierter Fahrzeuge**, s. 27.

bir suç meydana geldiyse de normal bir tehlike kaynağını aktif hale getirdiğinde sorumluluğu ne olacaksa o şekilde cezai sorumluluğunun belirleneceğidir⁹⁵¹.

Ancak otonom araçların kolaylık sağlayıcı bir teknoloji olmalarının yanı sıra bir diğer özelliği de, fiziksel ve duygusal birçok faktörden etkilenebilen insanlara oranla daha güvenli iş görebildiği ve netice alabildiği düşüncesidir⁹⁵². Söz konusu düşünce genel kanı olsa da, Amerika’da yaşanan otonom sürüş kaynaklı bir trafik kazası aslında insanların otonom araçlara tamamen güvenmediğini ve bu nedenle de otonom araçların kontrol yükümlülüğü olmaksızın kullanılmasının izin verilebilir bir risk olarak değerlendirilmesinin şüpheli olduğunu göstermektedir⁹⁵³. Kaldı ki günlük hayatta otonom araç kullanımı aynı çevrede bulunan tüm paydaşlar tarafından mümkün değildir. Bu bağlamda otonom araç teknolojisine sahip bir cerrahın sistemi devre dışı bırakarak ameliyatı gerçekleştirmesi ile otonom araç teknolojisine sahip olmayan bir cerrahın aynı ameliyatı gerçekleştirmesi arasında bir fark bulunmamaktadır⁹⁵⁴. Benzer şekilde, günümüz trafiğinde tüm araçlar otonom olmadığı gibi tüm araçlarda otonom destek sistemleri de bulunmamaktadır⁹⁵⁵.

Bu bağlamda kanaatimizce, mevzuata bir konuda otonom araç kullanımının kontrol yükümlülüğü olmaksızın kullanılabileceğine ilişkin bir düzenleme getirilmediği müddetçe otonom araçlar kullanıcı tarafından otonom özellikleri devre dışı bırakılarak kullanılabilmelidir. Bunun istisnasını ise ancak bir çalışma alanında uzun zamandır kullanılan ve güvenilirliği alanın uzmanları tarafından genel kabul görmüş otonom araçlar oluşturacaktır.

⁹⁵¹ Wigger, s. 166.

⁹⁵² Wigger, s. 169; Demirkol, s. 324.

⁹⁵³ Demirkol, s. 259. Kazanın gerçekleştiği olaya göre; sürücü şerit ihlali yapan bir aracı fark etmesi neticesinde kontrolü devralmış ancak çarpışmayı engellemek adına direksiyonu kırınca bu defa bir başka araçla çarpışmış ve diğer sürücünün yaralanmasına neden olmuştur. Olay sonrası yapılan incelemede, otonom aracın hem şerit ihlali yapan aracı hem de sakınma manevrası nedeniyle yaralanan motosiklet sürücüsünü fark edip şeridinde kalarak ilerlemeye devam edebileceği ve bunun neticesinde şerit ihlali yapan araca yavaşça temas ederek meydana gelen kazanın yaşanmasının önüne geçebileceği ortaya konulmuştur. Yazar eserinde olayı özen yükümlülüğü ve objektif isnadiyet bakımından ele almaktadır. Bize göre ise olayda otonom araç sürücüsünün kontrolü devralma isteği esasında risk durumlarında insanların kaderlerini otonom araca terk etmeme isteklerinin olduğunu göstermesi açısından önemlidir.

⁹⁵⁴ Buna rağmen özellikle tıp alanında modern teknolojilerden faydalanılmaması uygulamada özen yükümlülüğünün ihlali olarak değerlendirilmektedir. Bkz: BGH, “30-05-1989 - VI ZR 200/88: Nichteinsetzung eines medizinischen Geräts als grober Behandlungsfehler”, NJW, S. 37, Y. 1989, ss. 2321-2322, s. 1937 Kararda “Tıbbi bir cihazın kullanılmamasının ağır bir tıbbi hata olarak değerlendirilmelidir. Bir doktor, iyileşme şansını artırabilecek ve istenmeyen yan etkileri tespit edip önleyebilecekse, modern tıbbi ekipman kullanmakla yükümlüdür.” denmektedir. Ayrıca otonom destek sistemlerinin bizzat aracın kayması için deaktive edildiği bir olayda meydana gelen kaza neticesinde mahkeme, sistemi deaktive eden sürücüyü özen yükümlülüğünün ihlal nedeniyle sorumlu tutmuştur. Karar için bkz: OLG Hamm, “10. 8. 2007 - 20 U 218/06: Grob fahrlässige Herbeiführung des Kaskofalls durch Rennfahrerstart”, NZV, S. 1, 2008, ss. 32-33, s. 33.

⁹⁵⁵ Bunun yanı sıra; otonom özelliklerin aktif hale getirilmesine ilişkin bir düzenleme bulunmadığına ilişkin görüş için ayrıca bkz: Stadler, Martin, “Versicherungsrechtliche Fragen zu Fahrerassistenzsystemen”, Hilgendorf, Eric/Hötitzsch, Sven/Lutz, Lennart S. (Ed.), **Rechtliche Aspekte automatisierter Fahrzeuge**, Nomos Verlagsgesellschaft, Baden-Baden, 2015, s. 97.

Ancak bu durumda da güvenilirliği kanıtlanmış bu otonom araçların kullanımının zorunlu kılındığı düzenlemelere ihtiyaç bulunmaktadır.

3.4.2.4. Değerlendirme

Kullanıcı bakımından da güven ilkesinden yararlanabilmek için ilk koşul yukarıda açıklamış olduğumuz birincil yükümlülüklerin yerine getirilmesidir. Buna göre; gerek kullanım öncesi, gerek kullanım sırasında özene uygun davranılması gerekmektedir. Bunun yanı sıra kullanım öncesinde özel olarak değindiğimiz hekimin bilgilendirme yükümlülüğü gibi, özellik arz eden durumlarda burada yer vermediğimiz başkaca yükümlülükler varsa bunların da yerine getirilmesi gerekmektedir.

Ancak bundan sonra kullanıcı gerek aracının işlevini yerine getireceğine gerek kendi dâhil olduğu çevrede varsa diğer otonom araç kullanıcılarının da özene uygun hareket edebileceğine güvenebilecektir. Tabi ki burada da diğer paydaşların kurala uygun davranış sergileyeceklerine dair şüphe uyandırıcı somut emarelerin varlığı halinde ikincil özen yükümlülüğü çerçevesinde kullanıcı bunları da değerlendirmelidir. Aksi halde güven ilkesi sorumluluktan kurtulma noktasında etki göstermeyecektir.

3.5. Görüşümüz

Bize göre otonom araçlar her ne kadar teknolojik anlamda sağladıkları fayda nedeniyle izin verilebilir risk kapsamında değerlendirilebilecek araçlar olsalar da, mevcut teknoloji ve öğrenme yöntemlerindeki, işe alımda ırkçılık örneğinde olduğu gibi, eksiklikler nedeniyle halen daha tam anlamıyla izin verilebilir özellikte değildir.

Bu düşüncemiz esasında üretici sorumluluğu anlamında pek bir anlam ifade etmemektedir. Zira üretim aşamasında dikkate alınması gereken yükümlülükler, ürün güvenliğine ilişkin mevzuattan da çıkarılabilmektedir. Bu bağlamda üreticinin özen yükümlülükleri arasında tasarıma, üretime, talimatlandırmaya ve izlemeye ilişkin yükümlülükler yalnızca otonom araçlar özelinde değil, tüm araçlar yönünden geçerli olacaktır. Üretici açısından bu hususta önem arz eden durum ise, otonom araçların yapısı itibarıyla karmaşık ve yüksek risk içeren yapıda ürünler olmasıdır. Bu da üreticinin özen yükümlülüğü konusunda diğer üreticilere kıyasla otonom araç üreticisinin özen yükümlülüğünü artırıcı niteliktedir.

Üretici şirketler açısından değerlendirildiğinde, otonom araç üretiminde dikey ve yatay delegasyon ile iş birliğine dayalı bir iş bölümünün varlığı halinde, yukarıda ele aldığımız yükümlülükleri yerine getirecek kişilerin seçimi ile koordinasyonu da bu doğrultuda artırılmış bir özen gerektirmektedir. Bilhassa yatay delegasyon durumlarında iş birliği içerisindeki

kişilerin birbirlerinin uzmanlık alanları hakkında bilgi sahibi olmama ihtimalleri düşünüldüğünde, yönetici pozisyonundaki kişilerin bunlar arasında gerekli koordinasyonu sağlaması ayrıca önem arz etmektedir.

Ayrıca üreticinin piyasaya sürdüğü otonom aracı izleme yükümlülüğü de dolaşıma giren otonom ürünün, özellikle tasarım hatasının varlığı halinde pek çok araç sahibi veya kullanıcısının bu durumdan etkilenebileceği düşünüldüğünde ayrıca hassasiyet gösterilmesi gereken bir husustur. Böyle bir durumun varlığı halinde, mevcut sorunlara dair güncelleme, onarıma çağırma veya ürün toplama gibi ekstra yükümlülükler söz konusu olabilecektir ki, özellikle ölüm neticesine yol açan vakalar açısından bu çok yüksek cezalara yol açabilecektir.

Araç sahibi bakımından ise güven ilkesine dayanabilmek nispeten daha kolaydır. Zira araç sahibi, talimat ve bakım yükümlülüğünü yerine getirdiği, ayrıca aracın sahip olduğu özellikler gereği ortaya çıkabilecek riskleri kullanıcıya aktardığı takdirde sorumluluk taşımayacaktır. Bunun aksi bir durum ise yalnızca araç sahibinin aracı teslim ettiği kişinin talimatları ve aracın taşıdığı riskleri anlama noktasında eksiklik gösterdiğine veya aracı kullanma konusunda ehil olmadığına ilişkin somut emarelerin varlığı olacaktır ki bu husus güven ilkesine dayanmak isteyen araç sahibi için ikincil yükümlülük kapsamındadır.

Bu noktada ifade etmeliyiz ki, araç sahibinin aracı teslim ettiği kişinin ortaya çıkabilecek riskleri algılama noktasında problem yaşamayan ve buna rağmen riskleri üstlenen bir kimse olması durumunda da araç sahibinin yükümlülük ihlalinden söz edilemeyecektir.

Son olarak kullanıcı bakımından kullanım öncesi senaryolarda ele aldığımız yükümlülükler yerine getirildiği müddetçe kullanıcı otonom araca güvenerek davranışlarını yönlendirebilecektir. Ancak özellikle kullanım sırasındaki senaryolar bakımından ise aracın kontrolünün devralınması veya gerektiğinde devre dışı bırakılmaması durumlarında teoride bir problem gözükme bile pratikte özellikle devir anı konusu üzerinde durulması gereken bir meseledir. Öğretide bu hususta uçaklardaki kara kutu misali otonom araçların da kullanıcı tarafından devralınmasına veya devre dışı bırakılmasına ilişkin kayıt tutan bir mekanizmaya sahip olması gerektiği savunulmaktadır ki bu görüş bizce de yerindedir⁹⁵⁶.

⁹⁵⁶ Demirkol, s. 260.

SONUÇ

Çalışmamızın esasını otonom araçların dâhil olduğu taksirli suçlarda sorumluluğun güven ilkesi çerçevesinde tespit edilmesi oluşturmaktadır. Bunun için öncelikle otonom araçların statüsü çeşitli perspektiflerden değerlendirilmiş, ardından güven ilkesinin tarihi gelişimi ele alınarak ilkenin ceza hukuku bağlamında temellendirilmesine çalışılmış ve nihayetinde çeşitli sıfatları taşıyan kişilerin sorumlulukları tespit edilmeye çalışılmıştır. Bu çerçevede aşağıda yer alan sonuçlara ulaşılmıştır:

Otonom araçlar; sınırlı otonom, kısmi otonom ve tam otonom araçlar olmak üzere üç gruba ayrılmaktadır. İlk ikisinde insan müdahalesi ön planda iken tam otonom araçlar ise karar verme aşamasında insan müdahalesinin bulunmadığı araçlardır. Bunlar kendi içsel durumlarını kontrol edebilir, çeşitli ortamlara kendilerini uyarlayabilir, farklı koşullarda farklı tepkiler verebilir, gerektiğinde diğer nesnelerle iletişime geçerek inisiyatif kullanabilir, mobilize olabilir, öğrenebilir ve kendi durumlarının farkında olabilirler.

Tam otonom araçlar, sahip oldukları yapay zekâ teknolojisi sayesinde öğrenme yeteneğine sahiptirler ve yine bu sayede yerine getirdikleri görevlerde insanlara oranla daha verimli olabilmektedirler. Bu durum ve özellikle yapay da olsa bir zekâyâ sahip oldukları algısıyla otonom araçlara hukuki kişilik tanınmasına ilişkin tartışmalar söz konusudur. Otonom araçlara hukuki kişilik tanınmasının ceza hukuku açısından önemi ise bunların fail olmasını sonuçlamaktadır ki bize göre bu durum henüz mümkün değildir.

Zira ceza hukuku bakımından fail olabilme özelliği yalnızca insana aittir. Bu durum öncelikle insanın bilince sahip bir varlık olmasından kaynaklanmaktadır. Suç genel teorisi çerçevesinde değerlendirecek olursak, bilince sahip bir varlık olarak ancak insan iradi bir şekilde hareket edebilir ve bu hareketini bir amaç doğrultusunda gerçekleştirebilir. Bu doğrultuda kasten veya taksirle hareket etme özelliği de yalnızca insana özgüdür.

Otonom araçlar aynı gerekçe ile hukuka aykırı hareket etme özelliğine de sahip değildirler. Zira gerçekleştirdikleri hareketler hangi öğrenme yolu ile elde edinilmiş olursa olsun, bunların hukuka aykırılık bilinçleri söz konusu değildir.

Bunun yanı sıra otonom araçlar kendilerine verili algoritmalar doğrultusunda çalıştıkları için; bunların iyi ile kötüyü ayırt etme, doğru davranabilme ihtimali varken yanlış davranabilme yeteneğine, bir diğer ifade ile kusurlu hareket etme yetenekleri de bulunmamaktadır.

Ayrıca otonom araçların fail statüsü kazanmaları yaptırım teorisi açısından da fayda sağlamamaktadır. Bu nedenle gerek mutlak ceza teorileri bakımından gerekse nispi ceza teorileri bakımından otonom araçların cezalandırılmaları da bir önem arz etmemektedir. Kaldı

ki, mevcut ceza hukuku bağlamında öngörülen cezalar otonom araçlara uygulanabilir değildirler. Tüm bu gerekçeler, otonom araçların sahip oldukları üstün teknolojiye rağmen yine de birer araç olarak nitelendirilmesi sonucunu doğurmaktadır.

Ancak otonom araçların sahip oldukları teknoloji yüksek riskler içermektedir ve bu araçlar oldukça karmaşık süreçlerin sonucunda ortaya çıkmaktadır. Üretiminden kullanımına kadar geçen süreçte birçok kişi ya iş birliği içinde çalışmaktadır ya da bu araçların kullanımı nedeniyle karşı karşıya gelmektedir. Özellikle üretim süreçlerinde yatay veya dikey düzeyde farklı uzmanlıklara sahip pek çok kişinin bir araya gelmesi nedeniyle öğretilen otonom araçlara ilişkin olarak çok sayıda el sorunu dile getirilmektedir.

Çok sayıda elin dâhil olduğu süreçlerin sonunda ortaya çıkan otonom araçlar bakımından gerekli olduğu durumlarda ceza sorumluluğunun tespit edilmesi de çeşitli zorluklar barındırmaktadır. Otonom araçların ceza hukuku bağlamında araç olarak kabul etmemiz neticesinde kasten işlenen suçlardan ziyade söz konusu zorluklar taksirle meydana gelen suçlar bakımından önem arz etmektedir.

Bize göre taksirli sorumluluğun merkezinde özen yükümlülüğüne aykırılık yer almaktadır. Bu bağlamda çok sayıda kişinin dâhil olduğu taksirli bir suçta özen yükümlülüğü ihlallerinin ve dolayısıyla sorumluların belirlenebilmesi için başvurulacak kavram güven ilkesidir. Zira güven ilkesi sayesinde yükümlülük alanları sınırlandırılabilir ve böylelikle sorumluların tespiti kolaylaşacaktır.

İlkenin tarihsel gelişimine bakıldığında karşımıza çıkan sonuç şaşırtıcıdır, zira ilke ilk haliyle güvensizlik ilkesi olarak ortaya konmuştur. Trafikte güvensizlik olarak ortaya çıkan ilke zamanla güven ilkesi halini almış ve ekip halinde yürütülen pek çok işe uygulanabilir hale gelmiştir.

İlkenin ceza hukuku bağlamında temellendirilmesi noktasında ise ödül teorisi ve tecrübe kuralı teorisi gibi teorilerin yanı sıra birtakım normatif teoriler öne sürülmüştür. Söz konusu teorilerden ödül teorisi ilkeyi kişinin kurala uygun davranışı çerçevesinde ele alarak, tecrübe kuralı teorisi ise ampirik birtakım olasılıklar çerçevesinde bilişsel yönden ele alarak açıklamaya çalışmışlardır. Normatif teoriler ise güven ilkesi bağlamında birincil ve ikincil yükümlülük alanları üzerinden açıklamaya çalışmışlardır.

Bize göre güven ilkesi, normatif anlamda ele alınarak temellendirilmelidir. Aksi halde ilkenin uygulanması yönünden bir standart sağlanamayacaktır. Bu doğrultuda birincil ve ikincil yükümlülük alanlarının tesisi yerindedir. Ancak güven ilkesi her ne kadar özen yükümlülüğünün sınırlandırılması hususunda işlev gösterse de, ilkenin aynı zamanda sosyal hayatın devamlılığı noktasında da bir işlevi söz konusudur.

Bu doğrultuda ilkenin açıklanmasında bilişsel bir yön de bulunmaktadır ancak ilkenin bu bilimsel yönü, ödül ve tecrübe kuralı teorilerinde olduğu gibi ampirik yaklaşımlarla açıklanamayacaktır. Bize göre güvenen kişi güvenilene karşı normatif bir beklenti içerisinde ise ve karşı tarafın güvenilirlik anlamında yeterliğine dair bu beklentiye zayıflatan durumlar söz konusu değilse güven ilkesi geçerli olacaktır.

Vardığımız bu sonuç, otonom araçlar bakımından üretici, araç sahibi ve kullanıcı gibi otonom araçların dâhil olduğu olaylarda suç teşkil eden neticenin meydana gelmesi halinde ilkenin söz konusu kişilerden hangisine hangi şartlar altında uygulanabileceğini de somutlaştırmaktadır.

Bu doğrultuda farklı gruplarda yer alan bu kişilerin çeşitli özen yükümlülükleri mevcuttur. Üreticinin tasarım, üretim, talimat ve izleme yükümlülükleri, araç sahibinin talimat, bakım ve aracın işlevsel eksikliklerine ilişkin yükümlülükleri, kullanıcının devralma, yeniden başlatma, devre dışı bırakma yükümlülükleri çerçevesinde sorumluluk alanları belirlenmekte ve tarafların birbirlerine duyacakları güvenin geçerliliği de yine bu yükümlülükler çerçevesinde belirlenmektedir.

KAYNAKÇA

- Achterfeld, Claudia : **Aufgabenverteilung im Gesundheitswesen**, Springer-Verlag Berlin, Heidelberg, 2014.
- AI & Robotics : <https://www.tesla.com/AI> (erişim tarihi: 01.02.2024).
- Akbulut, Berrin : **Ceza Hukuku Genel Hükümler**, Adalet Yayınevi, Ankara, 2017.
- Akipek, Jale G/Akıntürk, Turgut/Ateş, Derya: **Türk Medeni Hukuku Başlangıç Hükümleri Kişiler Hukuku**, Beta Basım Yayım Dağıtım, İstanbul, 2016.
- Allport, Gordon W. : **Personality**, Henry Holt and Company, New York, 1938.
- Artuk, Mehmet Emin/Gökcen, Ahmet/Alşahin, Mehmet Emin/Çakır, Kerim: **Ceza Hukuku Genel Hükümler**, Adalet Yayınevi, Ankara, 2020, s. 282; Akbulut, Berrin, **Ceza Hukuku Genel Hükümler**, Adalet Yayınevi, Ankara, 2017.
- Ast, Stephan : **Handlung und Zurechnung**, Duncker&Humblot, Berlin, 2019.
- Avrupa Komisyonu : **Ethic Guidelines for Trustworthy AI**, Brüksel, 2019.
- Avrupa Komisyonu : **Robotik Hakkında Medeni Hukuk Kuralları Komisyonuna Tavsiye Raporu**, https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/A-8-2017-0005_EN.html (erişim tarihi: 06.04.2024).
- Bacaksız, Pınar/Sümer, Seda Yağmur: **Robotlar, Yapay Zeka ve Ceza Hukuku**, Adalet Yayınevi, Ankara, 2021.
- Bak, Başak : “Medeni Hukuk Açısından Yapay Zekânın Hukuki Statüsü ve Yapay Zekâ Kullanımından Doğan Hukuki Sorumluluk”, **Türkiye Adalet Akademisi Dergisi**, S. 35, 2018, ss. 211-232.
- Baumann, Jürgen/Weber, Ulrich/Mitsch, Wolfgang/Eisele, Jörg: **Strafrecht Allgemeiner Teil**, Verlag Ernst und Werner Giese King, Bielefeld, 2021.
- Bautista Pizarro, Nathalia : “Rechtsverbindlichkeit und Vertrauensschutz als wesentliche Merkmale des kommunikativen Verbrechensbegriffs”, Böse, Martin/Schumann, Kay H./Toepel, Friedrich (Ed.), **Festschrift für Urs Kindhäuser**, Nomos Verlagsgesellschaft, Baden-Baden, 2019.

- Bautista Pizarro, Nathalia : **Das erlaubte Vertrauen im Strafrecht**, Nomos Verlagsgesellschaft, Baden-Baden, 2017.
- Bayamlioğlu, Emre : “Akıllı Yazılımlar ve Hukuki Statüsü: Yapay Zekâ ve Kişilik Üzerine Bir Deneme”, **Uğur Alacakaptan’a Armağan Cilt II**, Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2008.
- Beck, Susanne : “Selbstfahrende Kraftfahrzeuge – aktuelle Probleme der (strafrechtlichen) Fahrlässigkeitshaftung”, Oppermann, Bernd H./Stender-Vorwachs, Jutta (Ed.), **Autonomes Fahren, Rechtsprobleme, Rechtsfolgen, technische Grundlagen**, C. H. Beck, Münih, 2020.
- Beck, Susanne : “Über Sinn und Unsinn von Statusfragen – zu Vor- und Nachteilen der Einführung einer elektronischen Person”, Hilgendorf, Eric/Günther, Jan-Philipp (Ed.), **Robotik und Gesetzgebung**, Nomos Verlagsgesellschaft, Baden-Baden, 2013.
- Bekey, George A. : “Current Trends in Robotics: Technology and Ethics”, Lin, Patrick/Abney, Keith/Bekey, George A. (Ed.), **Robot Ethics: The Ethical and Social Implications of Robotics**, MIT Press, Cambridge, 2012.
- Beling, Ernst : **Die Lehre vom Verbrechen**, Verlag von J. C. B. Mohr, Tübingen, 1906.
- Bendel, Oliver : “Roboter im Gesundheitsbereich”, Bendel, Oliver (Ed.), **Pflegeroboter**, Springer Gabler, Wiesbaden, 2018.
- Benotsmane, Rabab/Dudás, László/Kovács, György: “The Concept of Autonomous Systems in Industry 4.0”, **Advanced Logistic Systems**, C. 12, S. 1, 2018, ss. 77-87.
- BGH : “13.01.2015 - 5 StR 435/14: Beweiswürdigung bei bedingtem Tötungsvorsatz”, **Neue Zeitschrift für Strafrecht**, S. 4, Y. 2015, ss. 216-217.
- BGH, 16. 6. 2009 - VI ZR 107/08: *Haftung für Konstruktions- und Instruktionsfehler bei bekannten Mängeln von Airbags”, **Neue Juristische Wochenschrift**, S. 40, Y. 2009, ss. 2952-2956.

- Bloy, René : “Finaler und sozialer Handlungsbegriff”, **Zeitschrift für die gesamte Strafrechtswissenschaft**, C. 90, S. 3, Y. 1978, ss. 609-657.
- Bock, Dennis : **Strafrecht Allgemeiner Teil**, Springer Verlag, Berlin, 2021.
- Bockelmann, Paul : “Verkehrsrecht und Verkehrstechnik”, **Deutsches Autorecht**, Y. 1969, ss. 253-258.
- Botthof, Alfons/Bovenschulte, Marc: “**Die Autonomik als integratives Technologieparadigma**”, https://www.iit-berlin.de/iit-docs/d3c979766a9e477d9c4763825622c788_iit_perspektive_02.pdf (erişim tarihi: 19.04.2023).
- Botthof, Alfons/Domröse, Wolfgang/Groß, Wolfram: **Technologische und wirtschaftliche Perspektiven Deutschlands durch die Konvergenz der elektronischen Medien**, VDI/VDE Innovation + Technik GmbH, Berlin, 2011, s. 17 vd; Bradshaw, Jeffrey M., “An Introduction to Software Agents”, Bradshaw, Jeffrey M. (Ed.), **Software Agents**, MIT Press, 1997.
- Bozkurt Gümrükçüoğlu, Yeliz/Yakacak, Gülnihal Ahter: “Yapay Zekânın İşe Alım Süreçlerinde Kullanımı ve Algoritmik Ayrımcılık”, **Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, C. 72, S. 4, Y. 2023, ss. 1701-1757.
- Bozkurt Yüksel, Armağan Ebru: “Avrupa Komisyonu’nun Yapay Zekâ Tüzük Teklifi’ne Genel Bir Bakış”, **TAAD**, S. 13, 2021, ss. 19-46.
- Brenner, Walter/Zarnekow, Rüdiger/Wittig, Hartmut: **Intelligente Softwareagenten**, Springer-Verlag Berlin, Heidelberg, 1998.
- Brose, Johannes : “Aufgabenteilung im Gesundheitswesen. Horizontale und vertikale Arbeitsteilung auf klinischer und präklinischer Ebene”, Roxin, Claus/Schroth, Ulrich (Ed.), **Medizinstrafrecht. Im Spannungsfeld von Medizin, Ethik und Strafrecht**, Boorberg, Stuttgart, 2001.
- Bröckers, Boris : **Strafrechtliche Verantwortung ohne Willensfreiheit**, Nomos Verlagsgesellschaft, Baden-Baden, 2015.
- Burgstaller, Manfred : “Erfolgszurechnung bei nachträglichem Fehlverhalten eines Dritten oder des Verletzten selbst”, Vogler, Theo (Ed.),

- Festschrift für Hans-Heinrich Jescheck zum 70. Geburtstag**, Duncker&Humblot, Berlin, 1985.
- Burgstaller, Manfred : **Das Fahrlässigkeitsdelikt im Strafrecht**, Verlag Manz, Viyana, 1974.
- Cancio Meliá, Manuel : “Opferverhalten und objektive Zurechnung”, **Zeitschrift für die gesamte Strafrechtswissenschaft**, C. 111, S. 2, Y. 1999, ss. 357-387.
- Caro John, José Antonio : **Das erlaubte Kausieren verbotener Taten – Regressverbot**, Nomos Verlagsgesellschaft, Baden-Baden, 2007.
- Cassandras, Christos/Castañón, David/Weiss, Lora: “UAV Autonomy”, Valavanis, Kimon P./Vachtsevanos, George J. (Ed.), **Handbook of Unmanned Aerial Vehicles**, Springer Science+Business Media, Dordrecht, 2015.
- Centel, Nur : “Cezanın Amacı ve Belirlenmesi”, **Tuhan Tufan YÜCE’ye Armağan**, Dokuz Eylül Üniversitesi Yayını, İzmir, 2001, ss. 337-372.
- Centel, Nur/Zafer, Hamide/Çakmut, Özlem: **Türk Ceza Hukukuna Giriş**, Beta Basım Yayın Dağıtım, İstanbul, 2017.
- Christaller, Thomas : “Autonome intelligente Systeme: Trends und Perspektiven an der Schnittstelle von künstlicher Intelligenz und Robotik”, Christaller, Thomas/Decker, Michael/Gilsbach, Joachim M./Hirzinger, Gerd/Lauterbachh, Karl W./ Schweighofer, Erich/ Schweitzer, Gerhard/ Sturma, Dieter (Ed.), **Robotik**, Springer-Verlag Berlin, Heidelberg, 2001.
- Çağlayan Aksoy, Pınar : “AI as Agents”, DiMatteo, Larry A./Poncibò, Cristina/Cannarsa, Michel (Ed.), **The Cambridge Handbook of Artificial Intelligence**, Cambridge University Press, Cambridge, 2022.
- Dannecker, Christoph : “Die Folgen der strafrechtlichen Geschäftsherrenhaftung der Unternehmensleitung für die Haftungsverfassung juristischer Personen - Zugleich: Besprechung von BGH, Urt. v. 10.7.2012 – VI ZR 341/10”, **Neue Zeitschrift für Wirtschafts-Steuer- und Unternehmensstrafrecht**, S. 12, Y. 2012, ss. 441-451.

- de Vries, Barry : **Individual Criminal Responsibility for Autonomous Weapons Systems in International Criminal Law**, Brill Nijhoff, Leiden, 2023.
- Demirbaş, Timur : **Ceza Hukuku Genel Hükümler**, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2022.
- Demirel, Muhammed : **Taksirli Suç**, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2024.
- Demirkol, Neslihan : **Otonom Kara Araçları ve Cezai Sorumluluk**, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2024.
- Dettling, Heinz-Uwe/Krüger, Stefan: “Digitalisierung, Algorithmisierung und Künstliche Intelligenz”, **Pharmarecht**, S. 11, Y. 2018, ss. 513–522.
- Dettmeyer, Reinhard : **Medizin&Recht**, Springer Medizin Verlag, Heidelberg, 2006.
- Deutsch, Erwin/Spickhoff, Andreas: **Medizinrecht**, Springer Verlag, Berlin Heidelberg, 2014.
- Diel, Katja : **Das Regressverbot als allgemeine Tatbestandsgrenze im Strafrecht**, Peter Lang, Frankfurt am Main, 1997.
- Doğan, Koray : **Neticesi Sebebiyle Ağırlaşmış Suçlar**, Adalet Yayınevi, Ankara, 2015.
- Dönmezer, Sulhi/Erman, Sahir: **Nazarî ve Tatbikî Ceza Hukuku Cilt II**, Der Yayınları, İstanbul, 2019.
- Dörner, Dietrich : “Autonomie”, Christaller, Thomas/Wehner Joseph (Ed.), **Autonome Maschinen**, Westdeutscher Verlag, Wiesbaden, 2003.
- Droske, Wiebke : "Intelligente Medizinprodukte: Verantwortlichkeiten des Herstellers und ärztliche Sorgfaltspflichten", **Medizinprodukterecht**, S. 4, 2018, ss. 109-115.
- Dural, Mustafa/Öğüz, Tufan : **Türk Özel Hukuku Cilt II Kişiler Hukuku**, Filiz Kitabevi, İstanbul, 2015.
- Duttge, Gunnar : “Arbeitsteilige Medizin zwischen Vertrauen und strafbarer Fahrlässigkeit”, **Zeitschrift für Internationale Strafrechtsdogmatik**, S. 5, Y. 2011, ss. 349-353.
- Duttge, Gunnar : “Entschuldigender Notstand”, Joecks, Wolfgang/Miebach, Klaus (Ed.), **Münchener Kommentar zum Strafgesetzbuch Band I**, C. H. Beck, Münih, 2017.

- Duttge, Gunnar : “Vorsätzliches und fahrlässiges Handeln”, Joecks, Wolfgang/Miebach, Klaus (Ed.), **Münchener Kommentar zum Strafgesetzbuch Band I**, C. H. Beck, Münih, 2017.
- Duttge, Gunnar : “Zwischen Unglück und strafbarem Unrecht: Der Einsturz des Historischen Archivs der Stadt Köln”, **Juristen Zeitung**, S. 23, Y. 2022, ss. 1168-1172.
- Dülger, İbrahim/Cin, Selami : “Suçu ve Suçluyu Övme Suçu (TCK md.215)”, **Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, C. 21, Özel Sayı, Y. 2019, ss. 2865-2892.
- Dülger, Murat Volkan : **Ceza Hukuku Genel Hükümler**, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2023.
- el Hamdani, Sara/ Benamar, Nabil: **Autonomous Traffic Management: Open Issues and New Directions**, s. 1.
<https://ieeexplore.ieee.org/stamp/stamp.jsp?tp=&arnumber=8428937> (erişim tarihi: 27.02.2024).
- Elter, Sven : **Strafrechtliche Produktverantwortung für automatisiertes und autonomes Fahren**, Nomos Verlagsgesellschaft, Baden-Baden, 2023.
- Engisch, Karl : **Die Kausalität als Merkmal der strafrechtlichen Tatbestände**, Verlag von J. C. B. Mohr, Tübingen, 1931.
- Erdin, Selim : **Hukuka Uygunluk Sebeplerinde Subjektif Unsur Sorunu**, Adalet Yayınevi, Ankara, 2021.
- Ertel, Wolfgang : **Grundkurs Künstliche Intelligenz**, Springer Vieweg, Wiesbaden, 2021.
- Esser, Robert/Keuten, Nils Christian: “Strafrechtliche Risiken am Bau – Überlegungen zum Tatbestand der Baugeschädigung (§ 319 StGB) und seinem Verhältnis zu §§ 222, 229 StGB –“, **Neue Zeitschrift für Strafrecht**, S. 6, Y. 2011, ss. 314-322.
- Exner, Franz : “Fahrlässiges Zusammenwirken”, Hegler, August (Ed.), **Festgabe für Reinhard von Frank zum 70. Geburtstag**, Verlag von J. C. B. Mohr, Tübingen, 1930.
- Finn, Anthony/Scheding, Steve: **Developments and Challenges for Autonomous Unmanned Vehicles**, Springer-Verlag GmbH, Berlin, 2010.

- Frank, Reinhard : **Das Strafgesetzbuch für das Deutsche Reich**, Verlag von J. C. B. Mohr, Tübingen, 1926.
- Franklin, Stan/Graesser, Art : “Is It an agent, or just a program?: A taxonomy for autonomous agents”, Müller, Jörg P./Woolridge, Michael J./Jennings, Nicholas R. (Ed.), **Intelligent Agents III**, Springer-Verlag Berlin, Heidelberg, 1997.
- Fraunhofer IAIS : **Maschinelles Lernen »On the Edge«**, s. 1. https://www.iais.fraunhofer.de/content/dam/iais/abt/kd/Whitepaper_Machine-Learning-on-the-edge%20FraunhoferIAIS.pdf (erişim tarihi: 14.01.2024).
- Fraunhofer-Gesellschaft : **Maschinelles Lernen**, s. 10. https://www.bigdata-ai.fraunhofer.de/content/dam/bigdata/de/documents/Publikationen/Fraunhofer_Studie_ML_201809.pdf (erişim tarihi: 26.04.2023).
- Freund, Georg : “Garantenpflicht bei arbeitsteiliger Beseitigung einer Gefahrenquelle - Wuppertaler Schwebebahn”, **Neue Zeitschrift für Strafrecht**, S. 8, Y. 2002, ss. 421-425.
- Freund, George : **Erfolgsdelikt und Unterlassen**, Carl Heymanns Verlag, Berlin 1992.
- Frisch, Wolfgang : **Tatbestandsmäßiges Verhalten und Zurechnung des Erfolgs**, C. F. Müller, Heidelberg, 1988.
- Gasser, Tom Michael : “Die Veränderung der Fahraufgabe durch Fahrerassistenzsysteme und kontinuierlich wirkende Fahrzeugautomatisierung”, **Deutsches Autorecht**, S. 1, 2015, ss. 6-12.
- Geiger, Theodor : **Vorstudien zu einer Soziologie des Rechts**, Duncker&Humblot, Berlin, 1987.
- Gless, Sabine/Janal, Ruth : “Hochautomatisiertes und autonomes Autofahren–Risiko und rechtliche Verantwortung”, **Juristische Rundschau**, S. 10, Y. 2016, ss. 561-575.
- Gleiß, Sabine/Weigend, Thomas: “Intelligente Agenten und das Strafrecht”, **Zeitschrift für die gesamte Strafrechtswissenschaft**, C. 126, S. 3, Y. 2014, ss. 561-591.

- Görz, Günther/Schneeberger, Josef/Schmid, Ute: **Handbuch der Künstlichen Intelligenz**, Oldenbourg Verlag, Münih, 2014.
- Greco, Luis : “Das Subjektive an der objektiven Zurechnung: Zum „Problem“ des Sonderwissens”, **Zeitschrift für die gesamte Strafrechtswissenschaft**, C. 117, S. 3, Y. 2005, ss. 519-554.
- Gropp, Walter : **Strafrecht Allgemeiner Teil**, Springer-Verlag, Berlin, 2015.
- Gülde, Hermann : “Der Vertrauensgrundsatz im Straßenverkehrsrecht als Element der Verkehrssicherheit”, **Zeitschrift für Verkehrssicherheit**, C.1, 1952, ss. 258 – 267.
- Güriz, Adnan : **Hukuk Felsefesi**, Siyasal Kitabevi, Ankara, 2014.
- Haagen, Christian : **Verantwortung für Künstliche Intelligenz**, Nomos Verlagsgesellschaft, Baden-Baden, 2021.
- Haenssle, H. A./Fink, C./Schneiderbauer, R./Toberer, F./Buhl, T./Blum, A./Kalloo, A./Ben Hadj Hassen, A./Thomas, L./Enk, A./Uhlmann, L.: “Man against machine: diagnostic performance of a deep learning convolutional neural network for dermoscopic melanoma recognition in comparison to 58 dermatologists”, **Annals of Oncology**, C. 29, S. 8, 2018, ss. 1836-1842.
- Hakeri, Hakan : **Ceza Hukuku Genel Hükümler**, Adalet Yayınevi, Ankara, 2022.
- Hallevy, Gabriel : “The Criminal Liability of Artificial Intelligence Entities - from Science Fiction to Legal Social Control”, **Akron Intellectual Property Journal**, C. 4, S. 2, 2010, ss. 171-201.
- Harke, Jan Dirk : “Sklavenhalterhaftung in Rom”, Gless, Sabine/Seelman, Kurt (Ed.), **Intelligente Agenten und das Recht**, Nomos Verlagsgesellschaft, Baden-Baden, 2016.
- Heckhausen, Heinz : “Historical Trends in Motivation Research“, Heckhausen, Jutta/Heckhausen, Heinz (Ed.), **Motivation and Action**, Springer International Publishing, Cham, 2018.
- Heinrich, Bernd : Strafrecht Allgemeiner Teil, **Strafrecht Allgemeiner Teil**, Kohlhammer, Stuttgart, 2019.
- Hentschel, Peter/König, Peter/Dauer, Peter: **Straßenverkehrsrecht**, C. H. Beck, Münih, 2013.

- Hilgendorf, Eric : "Auf dem Weg zu einer Regulierung des automatisierten Fahrens: Anmerkungen zur jüngsten Reform des StVG", **Kriminalpolitische Zeitschrift**, S. 4, 2017, ss. 225-229.
- Hilgendorf, Eric : "Teilautonome Fahrzeuge: Verfassungsrechtliche Vorgaben und rechtspolitische Herausforderungen", Hilgendorf, Eric/Hötitzsch, Sven/Lutz, Lennart S. (Ed.), **Rechtliche Aspekte automatisierter Fahrzeuge**, Nomos Verlagsgesellschaft, Baden-Baden, 2015.
- Hilgendorf, Eric : "Automatisiertes Fahren und Strafrecht – der Aschaffenburg Fall", **Deutsche Richterzeitung**, S. 96, Y. 2018, ss. 66-69.
- Hilgendorf, Eric : "Können Roboter schuldhaft handeln?", Beck, Susanne (Ed.), **Jenseits von Mensch und Maschine**, Nomos Verlagsgesellschaft, Baden-Baden, 2012.
- Hilgendorf, Eric/Valerius, Brian: **Strafrecht Allgemeiner Teil**, C. H. Beck, Münih, 2022.
- Hirsch, Hans Joachim : "Soziale Adäquanz und Unrechtslehre", **Zeitschrift für die gesamte Strafrechtswissenschaft**, C. 74, S. 1, Y. 1962, ss. 78-135.
- Hoppe, Florian : "Technische Grundlagen", Hartmann, Matthias (Ed.), **KI & Recht**, Springer Vieweg, Berlin, 2020.
- Hönig, Richard : "Kausalität und objektive Zurechnung", Hegler, August (Ed.), **Festgabe für Reinhard von Frank zum 70. Geburtstag**, Verlag von J. C. B. Mohr, Tübingen, 1930.
- Hübner, Christoph : **Die Entwicklung der objektiven Zurechnung**, Duncker&Humblot, Berlin, 2004.
- Ibold, Victoria : **Künstliche Intelligenz und Strafrecht**, Nomos Verlagsgesellschaft, Baden-Baden, 2024.
- İçel, Kayıhan : **Ceza Hukukunda Taksirden Doğan Sübjektif Sorumluluk**, Cezaevi Matbaası, İstanbul, 1967.
- İçel, Kayıhan : **Suç Teorisi**, Beta Basım Yayım Dağıtım, İstanbul, 2004.
- İçel, Kayıhan/ Sokullu Akıncı, Füsun/Özgenç, İzzet/Sözüer, Adem/Mahmutoğlu, Fatih Selami/Ünver, Yener: **Suç Teorisi**, Beta Basım Yayım Dağıtım, İstanbul, 2004.

- Jakobs, Günther : “Altes und Neues zum strafrechtlichen Vorsatzbegriff”, **Zeitschrift für rechtswissenschaftliche Forschung**, C. 3, Y. 2010, ss. 283-315.
- Jakobs, Günther : “Beteiligung”, **Festschrift für Ernst-Joachim Lampe**, Duncker&Humblot, Berlin, 2003.
- Jakobs, Günther : “Das Strafrecht zwischen Funktionalismus und „alteuropäischem“ Prinzipiendenken”, **Zeitschrift für die gesamte Strafrechtswissenschaft**, C. 107, S. 4, Y. 1995, ss. 843-876.
- Jakobs, Günther : “Mittäterschaft als Beteiligung”, **Festschrift für Ingeborg Puppe**, Duncker&Humblot, Berlin, 2011.
- Jakobs, Günther : “Natürlicher Zusammenhang versus gesellschaftliche Bedeutung. Zur Kausalität der Beihilfe”, Steinberg, Georg (Ed.), **Festschrift für Eberhard Schmidt**, Herbert Utz, Münih, 2008.
- Jakobs, Günther : “Regreßverbot beim Erfolgsdelikt. Zugleich eine Untersuchung zum Grund der strafrechtlichen Haftung für Begehung”, **Zeitschrift für die gesamte Strafrechtswissenschaft**, C. 89, S. 1, Y. 1977, ss. 1-35.
- Jakobs, Günther : **Das Schuldprinzip**, Westdeutscher Verlag, Opladen, 1993.
- Jakobs, Günther : **Der strafrechtliche Handlungsbegriff**, C. H. Beck, Münih, 1992.
- Jakobs, Günther : **Rechtsgüterschutz? Zur Legitimation des Strafrechts**, Ferdinand Schöningh Verlag, Paderborn, 2012.
- Jakobs, Günther : **Strafrecht Allgemeiner Teil**, Walter de Gruyter & Co., Berlin, 1991.
- Jakobs, Günther : **Studien zum fahrlässigen Erfolgsdelikt**, Walter de Gruyter & Co., Berlin, 1972.
- Jakobs, Günther : **System der strafrechtlichen Zurechnung**, Vittorio Klosterman, Frankfurt, 2012.
- Janda, Constanze : **Medizinrecht**, UVK Verlagsgesellschaft, Konstanz, 2016.
- Jänich, Volker M./Schrader, Paul T./Reck, Vivian: "Rechtsprobleme des autonomen Fahrens", **Neue Zeitschrift für Verkehrsrecht**, S. 7, 2015, ss. 313-318.

- Jescheck, Hans-Heinrich/Weigend, Thomas: **Lehrbuch des Strafrechts Allgemeiner Teil**, Duncker&Humblot, Berlin, 1996.
- John, Robert : **Haftung für künstliche Intelligenz**, Verlag Dr. Kovac, Hamburg, 2007.
- Kamp, Michael/Adilova, Linara/Sicking, Joachim/Hüger, Fabian/Schlicht, Peter/Wirtz, Tim/Wrobel, Stefan: “Efficient Decentralized Deep Learning by Dynamic Model Averaging”, Berlingerio, Michele/Bonchi, Francesco/Gärtner, Thomas/Hurley, Neil/Ifrim, Georgiana (Ed.), **Machine Learning and Knowledge Discovery in Databases**, Springer Nature, Cham, 2019.
- Kangal, Zeynel T. : **Yapay Zekâ ve Ceza Hukuku**, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul, 2021.
- Kant, Immanuel : **Pratik Aklın Eleştirisi**, Türkiye Felsefe Kurumu Yayınları, Ankara, 1999.
- Kant, Immanuel : **Grundlegung zur Metaphysik der Sitten**, Felix Meiner Verlag, Hamburg, 1994.
- Kaplan, Mahmut : “Yapı Denetim Görevlilerinin Depremde Meydana Gelen Ölüm ve Yaralanmalardan Kaynaklı Cezai Sorumluluğu”, Nuhoğlu, Ayşe/Gönenç, Fulya İlçin (Ed.), **Ulusal ve Uluslararası Yargı Kararları Işığında Deprem Hukuku Uluslararası Sempozyumu Bildiriler Kitabı**, Medipol Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2021.
- Kaplan, Mahmut : **Ceza Muhakemesinde Mağdur Kavramı ve Mağdur Hakları**, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2024.
- Karaaslan, Reşit : **Şirket Yöneticilerinin Ceza Sorumlulukları**, Seçkin Yayınevi, Ankara, 2023.
- Kaspar, Johannes : **Strafrecht-Allgemeiner Teil**, Nomos Verlagsgesellschaft, Baden-Baden, 2023.
- Katoğlu, Tuğrul : “Ekip Halinde Yürütülen Faaliyetlerde Güven İlkesi ve Ceza Sorumluluğu”, **Türkiye Barolar Birliği Dergisi**, S. 68, Y. 2007, ss. 29-42.
- Keçelioğlu, Elvan : **Taksirli Suçun Dogmatığı**, Turhan Kitabevi, Ankara, 2015.

- Keyman, Selahattin : “Cürmi Fiilin Yapısal Unsuru Olarak Hareket”, **Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, C. 40, S. 1, Y. 1988, ss. 121-171.
- Keyman, Selahattin : “Tipiklik ve Ceza Hukuku”, **Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, C. 37, S. 1, 1980, ss. 59-105.
- Kılıçarslan Kara, Seda : “Yapay Zekanın Hukuki Statüsü ve Hukuki Kişiliği Üzerine Tartışmalar”, **Yıldırım Beyazıt Hukuk Dergisi**, S. 2, 2019, ss. 363-389.
- Kindhäuser, Urs/Zimmermann: Till, **Strafrecht Allgemeiner Teil**, Nomos Verlagsgesellschaft, Baden-Baden, 2022.
- Kirschbaum, Klaus : **Der Vertrauensschutz im deutschen Straßenverkehrsrecht**, Duncker&Humblot, Berlin, 1980.
- Kirste, Moritz/Schürholz, Markus: “Einleitung: Entwicklungswege zur KI”, Wittpahl, Wolker (Ed.), **Künstliche Intelligenz**, Springer Vieweg, Berlin, 2019.
- Kirste, Stephan : **Rechtsphilosophie**, Nomos Verlagsgesellschaft, Baden-Baden, 2020.
- Klesen, Raphael : **Die Entscheidung von Maschinen über Menschenleben**, Nomos Verlagsgesellschaft, Baden-Baden, 2017.
- Koca, Mahmut/Üzülmez, İlhan: **Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler**, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2021.
- Kreis, Jeanne : “Roboter im Gesundheitsbereich”, Bendel, Oliver (Ed.), **Pflegeroboter**, Springer Gabler, Wiesbaden, 2018.
- Krey, Volker/Esser, Robert : **Deutsches Strafrecht Allgemeiner Teil**, Kohlhammer, Stuttgart, 2012.
- Krumme, Elisabeth : "Wandlung des Vertrauensgrundsatzes in der Rechtsprechung des Bundesgerichtshofs", **Zeitschrift für Verkehrssicherheit**, C. 7, S. 1, 1961, ss. 1-19.
- Krümpelmann, Justus : “Die Verwirkung des Vertrauensgrundsatzes bei pflichtwidrigem Verhalten in der kritischen Verkehrssituation”, Küper, Wilfried/Puppe, Ingeborg/Tenckhoff, Jörg (Ed.), **Festschrift für Karl Lackner zum 70. Geburtstag**, Walter de Gruyter & Co., Berlin, 1987.
- Kudlich, Hans : “BGH v. 31. 1. 2002 4 StR 289/01 Garantenstellung und Garantenpflicht bei arbeitsteiliger Beseitigung einer

- Gefahrenquelle”, **Juristische Rundschau**, S. 11, Y. 2002, ss. 466-470.
- Kuhlen, Lothar : **Fragen einer strafrechtlichen Produkthaftung**, C. F. Müller, Heidelberg, 1989.
- Kuhn, Thomas/Liggesmeyer, Peter: “Autonome Systeme”, Hirsch-Kreinsen, Hartmut/Karačić, Anemari (Ed.), **Autonome Systeme und Arbeit**, Transcript Verlag, Bielefeld, 2019.
- Kullmann, Hans Josef : "Produkthaftung für Verkehrsmittel Die Rechtsprechung des Bundesgerichtshofes", **Neue Zeitschrift für Verkehrsrecht**, S. 1, 2002, ss. 1-10.
- Kuttner, Stephan : **Kanonistische Schuldlehre**, Edizione Anastatica, Citta Del Vaticano, 1973.
- Kühl, Kristian : **Strafrecht Allgemeiner Teil**, Franz Vahlen, Münih, 2011.
- Larenz, Karl : **Hegels Zurechnungslehre und der Begriff der objektiven Zurechnung**, A. Deichertsche Verlagsbuchhandlung Dr. Werner Scholl, Leipzig, 1927.
- Lenzen, Manuela : **Künstliche Intelligenz**, C. H. Beck, Münih, 2018.
- Lesch, Heiko Harmut : **Der Verbrechensbegriff**, Carl Heymanns Verlag, Köln, 1999.
- Lesch, Heiko : “Beihilfe durch „rollenadäquates“ Verhalten?”, Klaus/Volk, Klaus/Wahle, Eberhard (Ed.), **Festschrift für Wolf Schiller**, Lüderssen, Nomos Verlagsgesellschaft, Baden-Baden, 2014.
- Liu, Han-Wei/Lin, Ching-Fu/Chen, Ju-Yie: “Beyond State v Loomis: artificial intelligence, government algorithmization and accountability”, **International Journal of Law and Information Technology**, C. 27, S. 2 2019, ss. 122-141.
- Lohmann, Anna : **Strafrecht im Zeitalter von Künstlicher Intelligenz**, Nomos Verlagsgesellschaft, Baden-Baden, 2021.
- Lübbe, Weyma : “Der Normgeltungsbegriff als probabilistischer Begriff”, **Zeitschrift für philosophische Forschung**, C. 44, S. 4, Y. 1990, ss. 583-602.
- Maihofer, Werner : “der soziale Handlungsbegriff”, Bockelmann, Paul/Gallas, Wilhelm (Ed.), **Festschrift für Eberhard Schmidt zum 70. Geburtstag**, Vandenhoeck & Ruprecht, Göttingen, 1961.

- Maihofer, Werner : **der Handlungsbegriff im Verbrechenssystem**, Verlag von J. C. B. Mohr, Tübingen, 1953.
- Mainzer, Klaus : **Künstliche Intelligenz – Wann übernehmen die Maschinen?**, Springer-Verlag, Berlin, 2019.
- Markwalder, Nora/Simmler, Monika: “Roboterstrafrecht Zur strafrechtlichen Verantwortlichkeit von Robotern und künstlicher Intelligenz”, **AJP/PJA**, S. 2, 2017, ss. 171-182.
- Martin, Ludwig : “Das defensive Fahren und der Vertrauensgrundsatz”, **Deutsches Autorecht**, Y. 1964, ss. 299-306.
- Maurer, Markus/Gerdes, J. Christian/Lenz, Barbara/Winner, Hermann (Ed.): **Autonomes Fahren**, Springer-Verlag GmbH, Berlin, 2015.
- Meraklı, Serkan : **Ceza Hukukunda Kusur**, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2020.
- Meraklı, Serkan : **Şirket Faaliyetleri Kapsamında İşlenen Suçlarda Şirket Yetkililerinin Ceza Sorumluluğunun Esasları**, Seçkin Yayınevi, Ankara, 2024.
- Mezger, Edmund : **Strafrecht**, Duncker&Humblot, Berlin, 1949.
- Mındız, Emine : “Peculium Kurumunun Yapay Zekâya Sahip Robotların Hukukî Statülerinin Tespitinde Model Olarak Kullanılması”, **Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, C. 71, S. 3, Y. 2022, ss. 937-970.
- Mitchell, Tom M. : **Machine Learning**, McGraw-Hill Science, Boston, 1997.
- Müller, Manuel/Müller, Timo/Ashtari Talkhestani, Behrang/Marks, Philipp/Jazdi, Nasser/Weyrich, Michael: “Industrial autonomous systems: a survey on definitions, characteristics and abilities, **at – Automatisierungstechnik**, C. 69, S. 1, Y. 2021, ss. 3-13.
- Müller, Max Ludwig : **die Bedeutung des Kausalzusammenhanges im Straf- und Schadensersatzrecht**, Verlag von J. C. B. Mohr, Tübingen, 1912.
- Münch, Florian : **Autonome Systeme im Krankenhaus**, Nomos Verlagsgesellschaft, Baden-Baden, 2017.
- Müssig, Bernd : “Antizipierte Notwehr”, **Zeitschrift für die gesamte Strafrechtswissenschaft**, C. 115, S. 2, Y. 2003, ss. 224-248.
- Müssig, Bernd : “Rechts- und gesellschaftstheoretische Aspekte der objektiven Zurechnung im Strafrecht”, Rogall, Klaus/Puppe,

- Ingeborg/Stein, Ulrich/Wolter, Jürgen (Ed.), **Festschrift für Hans-Joachim Rudolphi**, Luchterhand Wolters Kluwer, Neuwied, 2004.
- Nida-Rümelin, Nadia/Weidenfeld, Nathalie: **Digital Humanism**, Springer Nature, Cham, 2022.
- Niedermair, Harald : “Straflose Beihilfe durch neutrale Handlungen?”, **Zeitschrift für die gesamte Strafrechtswissenschaft**, C. 107, S. 3, Y. 1995, ss. 507-544.
- Oğuzman, Kemal/Seliçi, Özer/Oktay Özdemir, Saibe: **Kişiler Hukuku**, Filiz Kitabevi, İstanbul, 2019.
- OLG Hamm : “10. 8. 2007 - 20 U 218/06: Grob fahrlässige Herbeiführung des Kaskofalls durch Rennfahrerstart”, **Neue Zeitschrift für Verkehrsrecht**, S. 1, 2008, ss. 32-33.
- OLG Schleswig : Produkthaftung bei Konstruktionsfehler einer Geschirrspülmaschine, **NJW - Rechtsprechungs- Report Zivilrecht**, ss. 691-693.
- Otto, Harro : “Das Strafbarkeitsrisiko berufstypischen, geschäftsmäßigen Verhaltens”, **Jurizten Zeitung**, S. 9, Y. 2001, ss. 436-444.
- Otto, Harro : “Kausalität und Zurechnung”, Zaczyk, Rainer/Köhler, Michael/Kahlo, Michael (Ed.), **Festschrift für E.A. Wolff zum 70. Geburtstag**, Springer Verlag, Berlin, 1998.
- Önder, Ayhan : **Ceza Hukuku Dersleri**, Filiz Kitabevi, İstanbul, 1992.
- Özbek, Veli Özer/Doğan, Koray/Meraklı, Serkan/Bacaksız, Pınar/Başbüyük, İsa: **Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler**, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2023.
- Özcan, Mustafa Enes : **Automatisierte Fahrzeuge und strafrechtliche Produkthaftung**, Duncker&Humblot, Berlin, 2025.
- Özgenç, İzzet : **Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler**, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2020.
- Öztürk, Bahri/Erdem, Mustafa Ruhan: **Uygulamalı Ceza Hukuku ve Güvenlik Tedbirleri Hukuku**, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2020.
- Parra, Carlos Alberto/Otalora, Camilo/Foreo, Andrea/Devy, Michel: “Robots for non-conventional de-mining processes: From remote control to autonomy”, Baudoin, Yvan/ Habib, Maki K. (Ed.), **Using**

- Robots in Hazardous Environment**, Woodhead Publishing, Cambridge, 2011.
- Patel, Zarana S./Brunstetter, Tyson J./Tarver, William J./Whitmire, Alexandra M./Zwart, Sara R./Smith, Scott M./Huff, Janice L.: “Red risks for a journey to the red planet: The highest priority human health risks for a mission to Mars”, **npj Microgravity**, C. 6, 2020, ss. 1-33.
- Pawlik, Michael : **Das Unrecht des Bürgers**, Mohr Siebeck, Tübingen, 2012.
- Pekmez, Cüneyt : "Alman Karayolları Trafik Kanunu'nda 20 Haziran 2017'de Yapılan Değişiklikler Çerçevesinde Türk/İsviçre Hukuku'nda Araçların Otonomlaştırılmasının İşletenin Sorumluluğuna Etkisi", **İstanbul Hukuk Mecmuası**, C. 77, S. 1, Y. 2019, ss. 153-184.
- Perdomo-Torres, Jorge F. : **Garantenpflichten aus Vertrautheit**, Duncker&Humblot, Berlin, 2006.
- Pérennou, Thomas : “State of the Art on Legal Issues”, **ethics&autonomous agents**, s. 10.
<https://ethicaa.greyc.fr/media/files/ethicaa.deliverable.1.pdf>
(erişim tarihi: 28.02.2024).
- Pfefier, Rolf : “Körper, Intelligenz, Autonomie”, Christaller, Thomas/Wehner Joseph (Ed.), **Autonome Maschinen**, Westdeutscher Verlag, Wiesbaden, 2003.
- Pormetter, Ramona : “Fahrlässigkeitsstrafbarkeit im Zeitalter der Robotik”, Ünver, Yener (Ed.), **Strafrecht und Moderne Technologien**, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2018.
- Puppe, Frank : “Künstliche Intelligenz. Überblick und gesellschaftlicher Ausblick”, Beck, Susanne/Kusche, Carsten/Valerius, Brian (Ed.), **Digitalisierung, Automatisierung, KI und Recht**, Nomos Verlagsgesellschaft, Baden-Baden, 2020.
- Puppe, Ingeborg : “§ 15 Vorsätzliches und fahrlässiges Handeln”, Kindhäuser, Urs/Neumann, Ulfrid/Paeffgen, Hans-Ullrich/Saliger, Frank (Ed.), **Nomos Kommentar Strafgesetzbuch**, Nomos Verlagsgesellschaft, Baden-Baden, 2023.
- Puppe, Ingeborg : **Strafrecht Allgemeiner Teil**, Nomos Verlagsgesellschaft, Baden-Baden, 2023.

- Puppe, Ingeborg/Grosse-Wilde, Thomas: “Vorbemerkungen zu §§ 13–15”, Kindhäuser, Urs/Neumann, Ulfrid/Paeffgen, Hans-Ullrich/Saliger, Frank (Ed.), **Nomos Kommentar Strafgesetzbuch**, Nomos Verlagsgesellschaft, Baden-Baden, 2023.
- Rathgeber, Richard : **Nosokomiale Infektionen**, Nomos Verlagsgesellschaft, Baden-Baden, 2021.
- Reichwald, Julian/Pfisterer, Dennis: “Autonomie und Intelligenz im Internet der Dinge”, **Computer und Recht**, C. 32, S. 3, 2016, ss. 208-212.
- Rengier, Rudolf : **Erfolgsqualifizierte Delikte und verwandte Erscheinungsformen**, Mohr Siebeck, Tübingen, 1986.
- Rengier, Rudolf : **Strafrecht Allgemeiner Teil**, C. H. Beck, Münih, 2022.
- Renzikowski, Joachim : “Strafrechtliche Haftung bei Arbeitsteilung am Bau”, **StV – Strafverteidiger**, S. 7, Y. 2009, s. 443-446.
- Reyes, Yesid : “Theoretische Grundlagen der objektiven Zurechnung”, **Zeitschrift für die gesamte Strafrechtswissenschaft**, C. 105, S. 1, Y. 1993, ss. 108-136.
- Rosenau, Henning : “Strafrechtliche Produkthaftung”, **Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, C. 63, S. 1, 2014, ss. 169-184.
- Rosenberger, Miriam : **Die außervertragliche Haftung für automatisierte Fahrzeuge**, Nomos Verlagsgesellschaft, Baden-Baden, 2022.
- Roxin, Claus : “Bemerkungen zum Regreßverbot”, Jescheck, Hans-Heinrich/Vogler, Theo (Ed.), **Festschrift für Herbert Tröndle zum 70. Geburtstag**, Walter de Gruyter & Co., Berlin, 1989.
- Roxin, Claus : “Der Verunglückte und Unglück bewirkende Retter im Strafrecht”, **Festschrift für Ingeborg Puppe**, Duncker&Humblot, Berlin, 2011.
- Roxin, Claus : “Pflichtwidrigkeit und Erfolg bei fahrlässigen Delikten”, **Zeitschrift für die gesamte Strafrechtswissenschaft**, C. 74, S. 3, Y. 1962, ss. 411-444.
- Roxin, Claus : “Was ist Beihilfe?”, **Festschrift für Koichi Miyazawa**, Nomos Verlagsgesellschaft, Baden-Baden, 1995.

- Roxin, Claus : “Zum Schutzzweck der Norm bei fahrlässigen Delikten”, **Festschrift für Wilhelm Gallas zum 70. Geburtstag**, Walter de Gruyter & Co., Berlin, 1973.
- Roxin, Claus : “Zur Normativierung des dolus eventualis und zur Lehre von der Vorsatzgefahr”, Rogall, Klaus/Puppe, Ingeborg/Stein, Ulrich/Wolter, Jürgen (Ed.), **Festschrift für Hans-Joachim Rudolphi**, Luchterhand Wolters Kluwer, Neuwied, 2004.
- Roxin, Claus : **Strafrecht Allgemeiner Teil Band II**, C. H. Beck, Münih, 2003.
- Roxin, Claus : **Täterschaft und Tatherrschaft**, Walter de Gruyter & Co., Berlin, 1967.
- Roxin, Claus/Greco, Luís : **Strafrecht Allgemeiner Teil Band I**, C. H. Beck, Münih, 2020.
- Russell, Stuart/Norvig, Peter : **Künstliche Intelligenz**, Pearson, Münih, 2012.
- Sander, Günther M./Hollering, Jörg: “Strafrechtliche Verantwortlichkeit im Zusammenhang mit automatisiertem Fahren”, **Neue Zeitschrift für Strafrecht**, S. 4, Y. 2017, ss. 193-206.
- Sandherr, Urban : "Strafrechtliche Fragen des automatisierten Fahrens", **Neue Zeitschrift für Verkehrsrecht**, S. 1, 2019, ss. 1-4.
- Santosuosso, Amedeo/Slico, Barbara: “Autonomous Systems and the Law: Why Intelligence Matters”, Hilgendorf, Erik/Seidel, Uwe (Ed.), **Robotics, Autonomics, and the Law**, Nomos Verlagsgesellschaft, Baden-Baden, 2017.
- Schaffstein, Friedrich : “Soziale Adäquanz und Tatbestandslehre”, **Zeitschrift für die gesamte Strafrechtswissenschaft**, C. 72, S. 3-4, Y. 1960, ss. 369-396.
- Schmidt, Rolf : **Strafrecht Allgemeiner Teil**, Verlag Dr. Rolf Schmidt, Grasberg bei Bremen, 2012.
- Schmidt-Salzer, Joachim : “Konkretisierungen der strafrechtlichen Produkt- und Umweltverantwortung”, **Neue Juristische Zeitschrift**, S. 1, Y. 1996, ss. 1-8.
- Schmidt-Salzer, Joachim : “Strafrechtliche Produktverantwortung”, **Neue Juristische Zeitschrift**, S. 32, Y. 1988, ss. 1937-1932.

- Schmidt-Salzer, Joachim : “Verbraucherschutz, Produkthaftung, Umwelthaftung, Unternehmensverantwortung”, **Neue Juristische Wochenschrift**, S. 20, Y. 1994, ss. 1305-1315.
- Schmidt-Salzer, Joachim : **Produkthaftung Band I: Strafrecht**, Verlag Recht und Wirtschaft, Heidelberg, 1988.
- Schroeder, Friedrich-Christian: **Der Blitz als Mordinstrument**, Duncker&Humblot, Berlin, 2009.
- Schulz, Thomas : **Verantwortlichkeit bei autonom agierenden Systemen**, Nomos Verlagsgesellschaft, Baden-Baden, 2015.
- Schulze, Hans-Georg : “Vermeidung von Haftung und Straftaten auf Führungsebene durch Delegation”, **Neue Juristische Wochenschrift**, S. 48, Y. 2014, ss. 3484-3488.
- Schumann, Heribert : **Strafrechtliches Handlungsunrecht und das Prinzip der Selbstverantwortung der Anderen**, Verlag von J. C. B. Mohr, Tübingen, 1986.
- Schuster, Frank : “§ 15 Vorsätzliches und fahrlässiges Handeln”, Eisele, Jörg (Ed.), **Tübinger Kommentar Strafgesetzbuch**, C. H. Beck, Münih, 2025.
- Simmler, Christiane : “Sorgfaltspflichten bei veränderten Standards”, Dierks, Christian/Wienke, Albrecht (Ed.), **Zwischen Hippokrates und Staatsmedizin**, Springer-Verlag Berlin, Heidelberg, 2008.
- Simonite, Tom : **Data Shows Google’s Robot Cars Are Smoother, Safer Drivers Than You or I**, <https://www.technologyreview.com/2013/10/25/175615/data-shows-googles-robot-cars-are-smoother-safer-drivers-than-you-or-i/> (erişim tarihi: 27.02.2024).
- Sommer, Martin : **Haftung für autonome Systeme**, Nomos Verlagsgesellschaft, Baden-Baden, 2020.
- Spearman, Charles : “"General Intelligence," Objectively Determined and Measured”, **The American Journal of Psychology**, C. 15, S. 2, 1904, 201-292.
- Spindler, Gerald : “Roboter, Automation, künstliche Intelligenz, selbst-steuernde Kfz – Braucht das Recht neue Haftungskategorien?”, **Computer und Recht**, C. 31, S. 12, 2015, ss. 766-776.

- Stadler, Martin : "Versicherungsrechtliche Fragen zu Fahrerassistenzsystemen", Hilgendorf, Eric/Hötitzsch, Sven/Lutz, Lennart S. (Ed.), **Rechtliche Aspekte automatisierter Fahrzeuge**, Nomos Verlagsgesellschaft, Baden-Baden, 2015.
- Sternberg-Lieben, Detlev/Schuster, Frank: "§ 15 Vorsätzliches und fahrlässiges Handeln", Schönke, Adolf/Schröder (Ed.), Horst, **Strafgesetzbuch Kommentar**, C. H. Beck, Münih, 2019.
- Strasser, Fedor : **Die Zurechnung von Retter-, Flucht- und Verfolgerverhalten im Strafrecht**, Duncker&Humblot, Berlin, 2008.
- Stratenwerth, Günter : "Arbeitsteilung und Ärztliche Sorgfaltspflicht", Bodkelmann, Paul/Gallas, Wilhelm (Ed.), **Festschrift für Eberhard Schmidt**, Scientia Verlag, Aalen, 1971.
- Stratenwerth, Günter/Kuhlen, Lothar: **Strafrecht Allgemeiner Teil**, Franz Vahlen, Münih, 2011.
- Sturma, Dieter : "Autonomie Über Personen, Künstliche Intelligenz und Robotik", Christaller, Thomas/Wehner, Josheph (Ed.), **Autonome Maschinen**, Westdeutscher Verlag, Wiesbaden, 2003.
- Sutton, Richard S./Barto, Andrew G.: **Reinforcement Learning**, The MIT Press, Cambridge, 2018.
- Taşdemir, Özgür/Özbay, Ümit Vefa/Kireçtepe, Burhanettin Onur: "Robotların Hukuki ve Cezai Sorumluluğu Üzerine Bir Deneme", **Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, C. 69, S. 2, Y. 2020, ss. 793-833.
- Thompson, Dennis F. : "Moral Responsibility of Public Officials: The Problem of Many Hands" , **The American Political Science Review**, C. 74, S. 4, Y. 1980, ss. 905-916.
- Thorndike, Edward Lee : "Intelligence and its Uses", **Harper's Magazine**, C. 140, 1920, ss. 227-235.
- Traeger, Ludwig : **Der Kausalbegriff im Straf- und Zivilrecht**, N. G. Elwert'sche Verlagsbuchhandlung, Marburg, 1904.

- TÜİK : **Karayolu Trafik Kaza İstatistikleri**,
<https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Karayolu-Trafik-Kaza-Istatistikleri-2023-53479> (erişim tarihi: 26.02.2024).
- Ünver, Yener : **İzin Verilen Risk**, Beta Basım Yayım Dağıtım A.Ş., İstanbul, 1998.
- v. Bar, Carl Ludwig : **Die Lehre vom Kausalzusammenhange**, Verlag von Bernard Tauchnis, Leipzig, 1871.
- v. Buri, Maximilian : **Ueber Causalität und deren Verantwortung**, J. M. Gebharts's Verlag, Leipzig, 1873.
- v. Hippel, Robert : **Lehrbuch des Strafrechts**, Springer Verlag Berlin Heidelberg, 1932.
- v. Kries, Johannes Adolf : "Ueber den Begriff der objectiven Möglichkeit und einige Anwendungen desselben", **Vierteljahrsschrift für wissenschaftliche philosophie**, Y. 12, 1888, ss. 179-240.
- v. Kries, Johannes Adolf : "Über die Begriffe der Wahrscheinlichkeit und Möglichkeit und Ihre Bedeutung in Strafrecht", **Zeitschrift für die gesamte Strafrechtswissenschaft**, C. 9, Y. 1889, ss. 528-537.
- v. Liszt, Frank : **Lehrbuch des Deutschen Strafrechts**, Walter de Gruyter & Co, Berlin&Leipzig, 1922.
- Valerius, Brian : "Sorgfaltspflichten beim autonomen Fahren", Hilgendorf, Eric (Ed.), **Autonome Systeme und neue Mobilität**, Nomos Verlagsgesellschaft, Baden-Baden, 2017.
- van de Poel, Ibo/Nihlén Fahlquist, Jessica/Doorn, Neelke/Zwart, Sjoerd/Royakkers, Lambèr: "The Problem of Many Hands: Climate Change as an Example", **Science and Engineering Ethics**, C. 18, 2012, ss. 49-67.
- van Weezel, Alex : **Beteiligung bei Fahrlässigkeit**, Duncker&Humblot, Berlin, 2006.
- Veith, Charlotte : **Künstliche Intelligenz, Haftung und Kartellrecht**, Nomos Verlagsgesellschaft, Baden-Baden, 2021.
- Vogel, Paul : **Künstliche Intelligenz und Datenschutz**, Nomos Verlagsgesellschaft, Baden-Baden, 2022.
- Wagner, Gerhard : "§823 Schadensersatzpflicht", Säcker, Franz Jürgen/Rixecker, Roland/Oetker, Hartmut/Limberg, Bettina, Schubert, Claudia

- (Ed.), **Münchener Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch Band VII**, C. H. Beck, Münih, 2024.
- Wartala, Ramon : **Praxiseinstieg Deep Learning**, O'Reilly, Heidelberg, 2017.
- Waßmer, Martin Paul : **Medizinstrafrecht**, Nomos Verlagsgesellschaft, Baden-Baden, 2022.
- Welzel, Hans : **Abhandlungen zum Strafrecht und zur Rechtsphilosophie**, Walter de Gruyter & Co., Berlin, 1975.
- Welzel, Hans : **Das Deutsche Strafrecht**, Walter de Gruyter & Co., Berlin, 1969.
- Wessels, Johannes/Beulke, Werner/Satzger, Helmut: **Strafrecht Allgemeiner Teil**, C.F. Müller, Heidelberg, 2022.
- Wiegerling, Klaus : "Vom Kontextproblem zur Frage nach der Nutzerstereotype", Heesen, Jessica/Hubig, Christoph/Siemoneit, Oliver/Wiegerling, Klaus (Ed.), **Leben in einer vernetzten und informatisierten Welt**, s. 66.
https://www2.informatik.uni-stuttgart.de/bibliothek/ftp/ncstrl.ustuttgart_fi/SFB627-2005-05/SFB627-2005-05.pdf (erişim tarihi: 28.04.2023).
- Wigger, Dominica : **Automatisiertes Fahren und strafrechtliche Verantwortlichkeit wegen Fahrlässigkeit**, Nomos Verlagsgesellschaft, Baden-Baden, 2020.
- Wimmer, August : "Das defensive Fahren und der Vertrauensgrundsatz", **Deutsches Autorecht**, Y. 1963, ss. 369-377.
- Wolter, Jürgen : **Objektive und personale Zurechnung von Verhalten, Gefahr und Verletzung in einem funktionalen Straftatsystem**, Duncker&Humblot, Berlin, 1981.
- Yurtlu, Fatih : **İhmali Suçlar**, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2022.
- Zaczyk, Rainer : **Strafrechtliches Unrecht und die Selbstverantwortung des Verletzten**, C. F. Müller, Heidelberg, 1993.
- Zeytin, Zafer/Gençay, Eray : "Hukuk ve Yapay Zekâ: E-Kişi, Mali Sorumluluk ve Bir Hukuk Uygulaması", **Türk-Alman Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, C. 1, S. 1, 2019, ss. 39-70.

İnternet Kaynakları

%20Learning,learn%20from%20them%20over%20time. (erişim tarihi: 05.02.2024).

AI & Robotics, <https://www.tesla.com/AI> (erişim tarihi: 01.02.2024).

Alman Veri Etiği Komisyonu Raporu, 2019, s. 169.

https://www.bmi.bund.de/SharedDocs/downloads/DE/publikationen/themen/it-digitalpolitik/gutachten-datenethikkommission.pdf?__blob=publicationFile&v=8
(erişim tarihi: 01.10.2024).

Avrupa Parlamentosu ve Konseyi Yapay Zeka Yönetmeliği. <https://ai-act-law.eu/de/>
(erişim tarihi: 18.01.2025).

Hilgendorf, Eric, “Wer haftet für Roboter?”, **Legal Tribune Online**.

<https://www.lto.de/recht/hintergruende/h/autonome-autos-google-car-haftung-verkehrsrecht> (erişim tarihi: 14.03.2025).

<http://www-formal.stanford.edu/jmc/history/dartmouth/dartmouth.html>

<https://bair.berkeley.edu/blog/2023/04/06/ifi/#:~:text=Figure%201%3A%20%E2%80%9CInt%20Fleet>

<https://beck-online.beck.de> (erişim tarihi: 22.02.2025)

<https://cbddo.gov.tr/SharedFolderServer/Genel/File/TR-UlusalYZStratejisi2021-2025.pdf>

<https://doc.wi.gov/Pages/AboutDOC/COMPAS.aspx>

<https://economictimes.indiatimes.com/news/international/uae/dubais-roads-to-have-driverless-taxis-from-next-month/articleshow/103965247.cms?from=mdr> (erişim tarihi: 26.02.2024).

<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=COM%3A2018%3A237%3AFIN>

<https://mars.nasa.gov/msl/spacecraft/rover/summary/> (erişim tarihi: 02.02.2024).

<https://mars.nasa.gov/news/1514/nasas-mars-curiosity-debuts-autonomous-navigation/> (erişim tarihi: 02.02.2024).

<https://ris.bka.gv.at/> (erişim tarihi: 19.07.2023).

<https://science.nasa.gov/mission/msl-curiosity/> (erişim tarihi: 02.02.2024).

<https://sozluk.gov.tr/>

<https://www.baykartech.com/tr/uav/bayraktar-diha/> (erişim tarihi: 24.02.2024).

<https://www.baykartech.com/tr/yapay-zeka/> (erişim tarihi: 24.02.2024).

<https://www.bbc.com/news/technology-15893772> (erişim tarihi: 24.02.2024).

<https://www.care-o-bot.de/en/care-o-bot-4.html> (erişim tarihi: 23.02.2024).

<https://www.gesetze-im-internet.de> (erişim tarihi: 10.06.2024).

<https://www.heilbronn.de/umwelt-mobilitaet/mobilitaet/anfahrt-und-orientierung/automatisiertes-Fahren/autonomer-shuttlebus.html#:~:text=Der%20Fokus%20des%20Projekts%20liegt,zur%20experimeta%20und%20wieder%20zur%C3%BCck>. (erişim tarihi: 26.02.2024).

<https://www.ibm.com/ibm/history/ibm100/us/en/icons/deepblue/>

<https://www.istanbulbarosu.org.tr/files/docs/AvrupaBirligiYapayZekaya%C4%B0liskinTuzukTeklifiTurkceTercumesi.pdf>

<https://www.nasa.gov/robotics/> (erişim tarihi: 01.02.2024).

<https://www.nisanyansozluk.com/>

<https://www.philips.nl/c-e/ho/stofzuigers/robots/vacuum-and-mop-robot-7000-series-aqua.htm> (erişim tarihi: 22.02.2024).

<https://www.science.org/content/article/curiosity-rover-decides-itself-what-investigate-mars> (erişim tarihi: 02.02.2024).

<https://www.siemens.com/global/en/company/stories/industry/ai-in-industries.html>

https://www.tesla.com/en_gb/support/autopilot (erişim tarihi: 26.02.2024)

Tıbbi Cihaz Yönetmeliği.

<https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=38657&MevzuatTur=7&MevzuatTertip=5>. (erişim tarihi: 02.04.2025)

ÖZGEÇMİŞ

Adı ve SOYADI	Selami CİN
EĞİTİM DURUMU	
Lise	Kepirtepe Anadolu Öğretmen Lisesi
Lisans	Akdeniz Üniversitesi, Hukuk Fakültesi (2011-2016)
Yüksek Lisans	Akdeniz Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kamu Hukuku Bölümü (2016-2019)
Tez Konusu	Türk Hukuku’nda Şike ve Teşvik Primi Suçları
Yabancı Dil / Diller	İngilizce (çok iyi), Almanca (orta)
İŞ DENEYİMİ	
2028-devam ediyor	Antalya Bilim Üniversitesi, Araştırma Görevlisi (Antalya)
2016-2018	KTO Karatay Üniversitesi, Araştırma Görevlisi (Konya)
YAYINLAR	
Hakemli Makaleler	
Cin, Selami, “Tehdit veya Hakaret İçeren Tezahürat Suçu (6222 Sayılı Kanun md. 14)”, Antalya Bilim Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi , C. 8, S. 16, Prof. Dr. İbrahim Dülger’in Anısına Armağan, Y. 2020, ss. 767-803.	
Cin, Selami, “Eğitim ve Öğretim Hakkının Engellenmesi Suçu”, Çankaya Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi , C. 5, S. 1, Arş. Gör. Ceren DAMAR ŞENEL Armağanı, Y. 2020, ss. 689-710.	